ARCHEION

CZASOPISMO NAUKOWE POŚWIĘCONE SPRAWOM ARCHIWALNYM

REDAKTOR
STANISŁAW PTASZYCKI

IX

WARSZAWA 1931.
WYDAWNICTWO ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH
SKŁAD GŁÓWNY KSIĘGARNIA GEBETHNERA i WOLFFA — WARSZAWA, KRAKÓW, LUBLIN, ŁÓDŹ, POZNAŃ, WILNO, ZAKOPANE, PARYŻ.

ARCHEION

REVUE DES ARCHIVES

PUBLIÉE PAR L'ADMINISTRATION GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT

SOUS LA DIRECTION
DE STANISLAS PTASZYCKI

IX

VARSOVIE 1931
GEBETHNER & WOLFF — WARSZAWA, KRAKÓW
LUBLIN, ŁÓDŹ, POZNAŃ, WILNO, ZAKOPANE,
PARIS, 123 Boulevard St. Germain 123.

ARCHEION

9

ARCHEION

REVUE DES ARCHIVES

PUBLIÉE PAR L'ADMINISTRATION
GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT

SOUS LA DIRECTION
DE STANISLAS PTASZYCKI

IX

VARSOVIE 1931
GEBETHNER & WOLFF — WARSZAWA, KRAKÓW
LUBLIN, ŁÓDŹ, POZNAŃ, WILNO, ZAKOPANE,
PARIS, 123 Boulevard St. Germain 123.

ARCHEION

CZASOPISMO NAUKOWE POŚWIĘCONE
SPRAWOM ARCHIWALNYM

REDAKTOR
STANISŁAW PTASZYCKI

IX

WARSZAWA 1931.
WYDAWNICTWO ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH
SKŁAD GŁÓWNY KSIĘGARNIA GEBETHNERA i WOLFFA —
WARSZAWA, KRAKÓW, LUBLIN, ŁÓDŹ, POZNAŃ, WILNO,
ZAKOPANE, PARYŻ.

DRUKARNIA CENTRALNA w ŚREMIE.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W. X. LITEWSKIEGO I JEGO LOSY.

Gdy zawartość i dzieje Archiwum Koronnego, dzięki licznym inwentarzom i paru poważnym monografjom, są dość dobrze znane, nie można tego powiedzieć o Archiwum Litewskiem. O losach jego pierwszy podał wiadomość prof. Stanisław Ptaszycki w artykule swym p. t. „Gdzie przechowywały się i przechowują się obecnie akty unji Litwy z Polską" (Kwart. histor. t. XVI. str. 588 nst. Lwów 1902). Następnie szczegółowszą wiadomość podał w swej „Encyklopedji nauk pomocniczych historji i literatury polskiej" cz. I. wyd. II. Lublin 1922 str. 212—213. Rozszerzył cokolwiek te wiadomości prof. Stanisław Kutrzeba w pracy swej p. t. „Historja źródeł dawnego prawa polskiego" t. II. Lwów. Ossolineum. (1926) str. 389—391.

Mimo to ani skład całego archiwum, ani dzieje i skład poszczególnych jego części nie były dotąd dokładnie znane. Dlatego p. Jadwiga Karwasińska w referacie swoim, wygłoszonym na V Zjeździe Historyków Polskich, p. t. „Odtworzenie archiwów dawnej Polski", mówiąc o archiwum dyplomatycznem W. X. L. wyraziła życzenie, by tak dzieje, jak zawartość archiwum tego były dokładnie zbadane. (Pamiętnik V Powsz. Zjazdu Histor. Polskich. I. Lwów 1930, str. 173). Zadaniem niniejszej pracy jest zadośćuczynić temu postulatowi.

Na Litwie, tak jak w Koronie, przechowywano najważniejsze dokumenty państwowe w skarbie ziemskim, który w w. XV znajdował się na zamku trockim a na początku w. XVI przeniesiony został do dolnego zamku wileńskiego. Utworzyło się z czasem z tego archiwum dyplomatyczne

(archivum literarium), analogiczne do podobnegoż Archiwum Skarbu Koronnego. W archiwum tem przechowywano: 1) przywileje ziemskie W. X. L. i inne akta o znaczeniu prawnopaństwowem, 2) akta unji polsko-litewskiej wraz ze związanemi z nią dokumentami dodatkowemi, 3) traktaty z państwami obcemi i korespondencję dyplomatyczną wielkich książąt litewskich, 4) dokumenta majątkowe, należące do dóbr ziemskich, które drogą spadku dostały się wielkim książętom litewskim.

O przywilejach ziemskich wiemy, że znajdowały się pod dozorem panów rady [1]). Czy i inne dokumenty tegoż archiwum podlegały temuż dozorowi — nie wiemy. W roku 1547, na sejmie wileńskim, zwróciły się stany W. X. L. do króla z prośbą aby przywileje ziemskie wyjęte zostały ze skarbu i umieszczone w innem odpowiedniem miejscu za pieczęciami stanów, dla łatwiejszego do nich dostępu w razie potrzeby. Król wyraził na to zgodę, wzywając stany, by się porozumiały ze sobą co do miejsca i sposobu przechowywania przywilejów [2]). Porozumienie to jednak widocznie nie nastąpiło, bo widzimy, że przywileje te pozostają nadal w skarbie [3]).

Szczególną pieczę rozciągał nad przywilejami ziemskiemi W. X. L. kanclerz w. lit., który miał je „w dozrenju władzy i (w) sprawie swojej". Dowiadujemy się o tem z przywileju z r. 1568 o równouprawnieniu wyznań [4]). Przywilej ten mówi o poprzednio (w r. 1563) wydanym przywileju podobnej treści, iż przywilej ów był wydany na sejmie wileńskim stanom W. X. L., które ze swej strony oddały go na przechowanie ówczesnemu kanclerzowi X. Mikołajowi Radziwiłłowi (Czarnemu), „w kotoroho domu i schowanju prodkow jeho miłosti też prawa i wolnosti wsieho toho panstwa pered tym leżiwali i w całosti dochowany, i nie mniej jako kanclerowi, kotoromu s toho wradu swojeho kanclerskoho takowyje priwilja ziemskije w dozrenju władzy i (w) sprawie swojej mieti należało" [5]). Z dokumentu tego wynika nietylko to, że ówczesny kanclerz, X. Mikołaj Radziwiłł, otrzymał na przechowanie przywilej 1563 r., co mu się z urzędu jego kanclerskiego należało, ale że i przzodkowie jego „też prawa i wolnosti wsieho toho panstwa" (t. j. przywileje ziemskie) u siebie

przechowywali. Ma tu zapewne nadawca przywileju na myśli dwóch Radziwiłłów, Mikołaja Radziwiłowicza i Mikołaja Mikołajewicza, którzy w latach 1491—1522 sprawowali urząd kanclerski.

Że kanclerz w. lit. miał w swym zarządzie przywileje ziemskie widać z niedrukowanego dotąd, a przechowywanego w Arch. Nieświeskiem przywileju z r. 1567 (perg. 219). Przywilej ten zawiera transsumpt znanego przywileju bielskiego 1564 r., zatwierdzającego II Statut Lit. Transsumpt został sporządzony z następujących powodów: gdy w roku 1566 kanclerz w. lit. X. Mikołaj Radziwiłł (Rudy) jechał do Brześcia Lit. na sejm, zwołany dla omówienia sprawy unji z Koroną, wziął ze sobą niektóre przywileje ziemskie. W drodze powrotnej „nie żeby z jakoje nieopatrnosti albo niepilnoho chowanja, ale za dopuszczenjem bożym, s prypadku nieszczasliwoho, prihodnie” niektóre przywileje ziemskie zamokły, a zwłaszcza przywilej bielski 1564 r., który najbardziej ucierpiał. Zjawiła się więc konieczność sporządzenia transsumptu tegoż przywileju [6]).

Że archiwum dyplomatyczne, przechowywane w skarbie ziemskim W. X. L. było często zdekompletowywane i że nie można w niem było nieraz doszukać się najważniejszych przywilejów ziemskich i unjowych, a także ważnych akt dyplomatycznych, widać z inwentarza tegoż archiwum, sporządzonego przed r. 1584. Inwentarz ten dochował się w dwóch egzemplarzach w Metryce Lit., jako księga I i II działu Zapisów [7]). Zwraca uwagę okoliczność, że spisany on był po polsku, gdy językiem urzędowym ówczesnej kancelarji państwowej W. X. L. był język ruski (rzadziej łacina). Na ostatniej karcie znajduje się dopisek: „Potym listy poczęto kłaść do skrzyni, gdy do Wilna przyjachano w r. 1584 miesiąca marca 30 dnia” [8]) Obie te okoliczności każą przypuszczać, że inwentarz ten sporządzony został nie w Wilnie, a prawdopodobnie w Warszawie, dokąd zabrał ze sobą archiwum kanclerz w. lit. Dnia zaś 30 marca 1584 r., po powrocie do Wilna, archiwum złożono znowu do skrzyni, znajdującej się w skarbie [9]).

Jak widać z inwentarza, archiwum przechowywane było w dwunastu workach („sakwach”). W pierwszym znajdowały się akta znaczenia ogólnopaństwowego („Uniwersały i pospolite

listy"), w pozostałych akta o charakterze prywatnym, przeważnie majątkowe („Osobne listy"). Akta te podzielono, zwyczajem przyjętym w archiwum koronnem, na grupy, odpowiadające poszczególnym województwom. Grup takich było dziesięć. Ostatni worek obejmował dokumenty różnych województw („Listy różne"). Należy zaznaczyć, że podział na grupy wojewódzkie dokonany został niedbale, bez dokładnej znajomości ówczesnego podziału politycznego Litwy; zawiera przeto liczne błędy. Ogólna liczba akt wynosi 674, z których tylko 15 należy do działu I-go („Uniwersały i pospolite listy"). Rozejrzawszy się w treści tego działu, przekonywamy się, że 1 dokument nosi charakter aktu prywatnego (jest to nadanie kanclerstwa wielk. lit. Wojciechowi Gasztoldowi 1522), reszta są to istotnie akta o charakterze ogólnopaństwowym. Mamy tam 5 aktów hołdowniczych książąt litewskich, 6 aktów tyczących się granic z Polską, Prusami i Inflantami, 2 zawierające przekazanie władzy w W. X. L. Zygmuntowi Augustowi 1544 r. i wreszcie sporządzony dnia 6. XII. 1570 r. w Warszawie transsumpt aktu unji lubelskiej.

Przegląd ten wskazuje wyraźnie, że mamy tu do czynienia nie z właściwem archiwum dyplomatycznem Litwy, lecz ze strzępami, które pozostały w tem archiwum po wyjęciu z niego wszystkich prawie ważniejszych aktów o charakterze ogólnopaństwowym. Niema bowiem w niem ani przywilejów ziemskich, ani unjowych (poza jednym transsumptem), ani ważniejszych dyplomatycznych. Pozostały tylko akty hołdownicze, mające już znaczenie wyłącznie historyczne, nieaktualne jak akty nadania władzy w W. X. L. Zygmuntowi Augustowi oraz akty graniczne, które straciły też, jak się zdaje, swoje znaczenie praktyczne.

Nastręcza się mimowoli pytanie: gdzie się podziała reszta, t. j. te właśnie najważniejsze akta państwowe, których brakło w archiwum. Odpowiedź na to daje przechowany w Metryce Litewskiej „List" Zygmunta III z 1588 r., datowany w Brześciu Lit. dnia 18 listopada [10]). Z „Listu" tego dowiadujemy się, że po śmierci kanclerza w. lit. Ostafiego Wołowicza wszystkie akta kancelarji państwowej, które się u niego przechowywały, a w pierwszym rzędzie przywileje ziemskie,

przekazane zostały podkanclerzemu lit. Lwu Sapiezie. Widzimy przeto, że przywileje ziemskie, a zapewne i inne ważniejsze akta publiczne, przechowywane były przy urzędzie kanclerskim.

Właściwe jednak ich miejsce było nadal w skarbie, co wynika z konstytucji 1607 r., nakazującej rewizję świeżo przepisanych ksiąg metrycznych. Mówi ona bowiem, że „i privilegia wszystkie W. X. L., które w skarbie są... mają być rewidowane” [11]).

Archiwum dyplomatyczne litewskie wywiezione zostało z Wilna w r. 1655 przez kanclerza w. lit. X. Albrechta Stanisława Radziwiłła (Ordynata na Ołyce), w związku z ogólną ewakuacją stolicy wobec zagrażającej inwazji moskiewskiej. Urzędy centralne WXL znalazły schronienie w Prusach, dokąd, jak się zdaje, wywieziono i główne archiwa państwowe.

Po wyparciu z Wilna wojsk moskiewskich i pomyślnem zakończeniu wojny szwedzkiej i moskiewskiej ewakuowane urzędy wróciły na dawne miejsce, wróciły też i archiwa państwowe. Lecz nie wszystkie. Brakło archiwum skarbowego oraz przywilejów ziemskich. Nie wiedziano nawet, w czyje się ręce dostały. W r. 1667 zapadła konstytucja sejmowa, nakazująca podskarbiemu lit. dokonać „seriam inquisitionem” w skarbie dla zbadania, u kogo się znajdują, a następnie na najbliższym sejmie windykować je przez instygatora W. X. L. [12]).

Konstytucję tę reasumowano na sejmie 1673, przyczem o brakujących w skarbie archiwach powiedziano, że „w pewne ręce dostały się” [13]).

Obecnie wiemy, że przez te „pewne ręce” należy rozumieć nieświeską linję Radziwiłłów, która przywileje ziemskie i unjowe wzięła pod swoją pieczę i umieściła na swoim zamku w Nieświeżu. Tem łatwiej było to im zrobić, że ówczesny ordynat nieświeski X. Michał Kazimierz Radziwiłł, hetman polny i podkanclerzy lit., był szwagrem króla Jana III.

W dawnych inwentarzach archiwum nieświeskiego zjawia się teraz, obok dokumentów rodzinnych radziwiłłowskich, nowy dział: „Przywilejów i różnych papierów publicznych” lub „przywilejów danych W. X. Litewskiemu”. Natomiast śladów tego, że i archiwum skarbowe W. X. L. dostało się do Nieświeża, niema. Jaki go los spotkał — nie wiemy.

Umieściwszy najważniejsze akta państwowe u siebie, postarali się Radziwiłłowie zabezpieczyć się przeciw raz po raz powtarzającym się żądaniom zwrotu przywilejów ziemskich do skarbu. Sporządzono więc rzekomo nadany przez Zygmunta Augusta w r. 1551 przywilej, którym król, w uznaniu zasług X. Mikołaja Radziwiłła (Czarnego), przyznaje jemu i jego potomkom, dziedzicom Nieświeża, prawo przechowywania u siebie przywilejów, nadanych W. X. Litewskiemu [14]). Dla nadania mu większej powagi aktykowano go w kilku grodach.

Jakkolwiek fałszerstwo dokonane zostało dość niezgrabnie, jednak wpływy Radziwiłłów były tak znaczne na Litwie, że głosy o rewindykacji przywilejów do skarbu powoli ucichły i Radziwiłłowie mogli spokojnie przechowywać u siebie dawne akta państwowe Litwy. Wreszcie po stu latach faktyczny stan rzeczy został ulegalizowany. W r. 1768 na sejmie, który się odbył pod laską X. Karola Radziwiłła [„Panie Kochanku"], zapadła konstytucja, potwierdzająca rzekomy przywilej 1551 r. i przyznająca na wieczne czasy Radziwiłłom linji nieświeskiej prawo przechowywania u siebie przywilejów nadanych W. X. Litewskiemu, „ażeby już odtąd o restytucję wzwyż wspomnionych aktów ad archiva publica nikt pepetuis in futurum temporibus domawiać się... nieśmiał" [15]).

Jaka część archiwum dyplomatycznego Litwy dostała się na przechowanie Radziwiłłom i co z tego dochowało się w archiwum radziwiłłowskiem dotąd? Odpowiedź na to dają nam dawne i obecne inwentarze archiwum nieświeskiego. Najstarszy inwentarz nieświeski, zawierający akta państwowe Litwy, pochodzi z r. 1688. Szczegółowsze wykazy tych aktów sporządzono w latach 1721 i 1744. Wtedy zostały one na nowo posygnowane. Sygnatury te można oglądać na zachowanych aktach [16]). Inwentarz 1721 r. wykazuje 99 aktów, prawie wyłącznie pergaminowych. Większa ich część to przywileje ziemskie i unjowe oraz inne akta o charakterze prawno-państwowym. Było ich 65. Reszta (34) to akta dyplomatyczne, a mianowicie traktaty z państwami ościennemi: z Twerem, Nowogrodem i Pskowem po jednym, z Moskwą 10, z Mołdawją 7, hołd kn. Nowosilskich i Odojewskich 1, hołd kn. Worotyńskiego 1, brewiów papieskich 4, oraz „listów tureckich" 8 [17]). Pierwszy dział obejmował akta z lat 1387—1590,

drugi — z lat 1427—1644. O ile pierwszy jest całością w sobie zamkniętą, zawierającą wszystkie ważniejsze akta prawno-państwowe Litwy od pierwszej unji z Polską aż do ostatecznej unji w Lublinie, o tyle drugi wydaje się niekompletnym. Z pewnością można twierdzić, że znajdujące się w nim 34 dokumenty nie wyczerpują całego zasobu traktatów, zawieranych naprzód przez samo W. X. L., a później przez wspólną Rzeczpospolitę z jej wschodnimi sąsiadami aż po r. 1644. Z 15 aktów znaczenia ogólno-państwowego, spisanych przed r. 1584 w dawnem archiwum dyplomatycznem W. X. L., spotykamy w archiwum radziwiłłowskiem tylko jeden akt hołdowniczy (kn. Semena Druckiego 1401 r.), 2 akty z r. 1544, tyczące się przekazania władzy w W. X. L. Zygmuntowi Augustowi, oraz transsumt aktu unji lubelskiej z r. 1570. Parę aktów hołdowniczych zostało przekazanych do Archiwum Koronnego, były to bowiem hołdy składane przez książąt litewskich królowi i Koronie Polskiej. Co się stało z pozostałemi aktami, a zwłaszcza z licznemi aktami majątkowemi, tyczącemi się dóbr królewskich spadkowych, — nie wiemy. Zdaje się, że podzieliły one los archiwum skarbowego, t. j. zginęły niepowrotnie [18]).

Zwraca uwagę brak wśród przywilejów ziemskich dwóch (z lat 1563, 1568), tyczących się równouprawnienia wyznań chrześcijańskich w W. X. L. Przywileje te przechowują się obecnie przy Zborze ewangel.-reform. w Wilnie, dokąd zapewne przekazane zostały przez któregoś z Radziwiłłów linji birżańskiej.

Inwentarz 1744 wykazuje brak 12 najważniejszych przywilejów ziemskich z lat 1413 — 1551, które jednak zjawiają się znowu w inwentarzach późniejszych. Ogólną liczbę przechowywanych aktów można nawet podnieść z 99 do 100, ponieważ inwentarz 1744 podaje nie 8 lecz 9 „listów tureckich".

Radziwiłłowie wykazywali wielką dbałość o przechowywane u siebie akta państwowe. W chwilach zaburzeń krajowych akta te wywożone były z Nieświeża. Tak w czasie konfederacji barskiej akta nieświeskie znajdowały się w Preszowie na Węgrzech (obecnie w Czechosłowacji). W pierwszej połowie XIX w., gdy zamek nieświeski po spusztoszeniu go w r. 1812 przez Rosjan znajdował się w zupełnem zapuszczeniu,

akta powyższe przechowywano w Nieborowie. Z Nieborowa wróciły one znowu do Nieświeża, gdy zamek nieświeski przywrócony został do stanu mieszkalnego. Ewakuowane w czasie ostatniej wojny z Nieświeża wraz z główną częścią archiwum nieświeskiego, znalazły obecnie schronienie w Warszawie. Nie stanowią one teraz, jak to było w w. XVIII, osobnego działu archiwum nieświeskiego. Włączono je do ogólnego zasobu pergaminów radziwiłłowskich. Odnaleźć je można w dwóch katalogach pergaminów: w t. zw. Katalogu dodatkowym, sporządzonym w r. 1902 przez archiwistę Pułjanowskiego, oraz w drugim katalogu, sporządzonym pismem maszynowem, zawierającym dokumenty, przechowywane w witrynach. W pierwszym katalogu mamy dział E, zatytułowany „Pergamina historyczne", w którym pod NN 174 — 244 spotykamy większość znanych nam z dawnych inwentarzy dokumentów publicznych W.X.L. Brakujących należy szukać w innych działach tegoż katalogu oraz w katalogu drugim. T. z. „listy tureckie" znajdują się w dziale „Miscellanea", t. I. Osobno zachowane są dokumenty najcenniejsze, do których zaliczono akta unij horodelskiej i lubelskiej oraz przywilej na przechowywanie przywilejów ziemskich, wydany rzekomo w r. 1551 (falsyfikat). Dokumenty te, jak już nadmieniłem, złożone są w opieczętowanem pudle i zdeponowane w Bibljotece Ordynacji Krasińskich w Warszawie. Rozejrzenie się w zawartości tych wszystkich działów archiwum radziwiłłowskiego przekonywa nas, że, jakkolwiek znaczna większość przechowywanych od XVII w. w Nieświeżu akt publicznych W. X. L. zachowała się dotąd, jednak są i braki, niektóre nawet dość dotkliwe. Braknie przedewszystkiem najstarszego przywileju ziemskiego 1387 r., którego nie było już w archiwum radziwiłłowskiem w pierwszej połowie XIX w., gdy pracował w niem Rzyszczewski. Przywilej ten jest znany badaczom tylko z kopji, zachowanej w Metryce Lit. Co się stało z oryginałem — nie wiadomo. Braknie ważnego przywileju ziemskiego 1457 (1447) r. Przywilej ten w w. XIX zniknął z archiwum radziwiłłowskiego i znalazł się w końcu w Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, gdzie się i obecnie przechowuje. Braknie aktów hołdowniczych kn. Semena Druckiego (1401) i kn.

Dymitra Worotyńskiego (1483), jakkolwiek pierwszy z nich znajdował się jeszcze w archiwum w pierwszej połowie XIX w. Widział go tam Muchanow i wydrukował w swym Sborniku (tom I, wyd. II, Nr. 550) z oryginału. Braknie wreszcie oryginału przywileju łacińskiego Zygmunta III na druk III Statutu Lit. (1588). Przywilej ten wydrukowany został na czele tegoż Statutu [19]). Z działu dyplomatycznego znikły traktaty pokojowe: z Twerem (1427), Nowogrodem (po r. 1440) i dwa traktaty z Moskwą (1542 i 1556). Dziwnym trafem traktat z Moskwą 1556 r. znalazł się w petersburskiej Bibl. Publiczn. (Zbiór autogr. Nr. 334, paczka II, pozycja 156). Nosi on tam dziwną adnotację „Ex museo Petri Dubrowski". Jakę drogą dostał się do rąk Dubrowskiego — nie wiadomo. [20]).

Prawie wszystkie akta państwowe archiwum radziwiłłowskiego są znane historykom i drukowane w różnych wydawnictwach. Większość z nich jednak drukowana była na podstawie nie mało dostępnych oryginałów, lecz kopij, które nie zawsze były poprawne. Tylko Rzyszczewskiemu udało się dotrzeć do oryginałów, skąd wydrukował 13 przywilejów ziemskich (z lat 1401 — 1506) w pierwszym tomie swego Kodeksu Dypl. Polski (1847). W naszych już czasach podjęte zostało wydawnictwo aktów unji polsko-litewskiej, gdzie wszystkie dokumenty mają być wydrukowane na podstawie oryginałów. Wydawnictwa tego podjęli się prof. Władysław Semkowicz i prof. Stanisław Kutrzeba przy współudziale prof. Stanisława Ptaszyckiego. Autorowi niniejszego referatu powierzono przygotowanie do druku przywilejów ziemskich W. X. L., które mają być wydane jako dodatek do aktów unji. Niestety, wydawnictwo to, oddawna już prawie wykończone, nie może dotąd ukazać się w druku z powodu niemożności uzyskania od rządu sowieckiego odpisów niektórych niezbędnych dokumentów. Jednak i to wydawnictwo nie obejmuje wszystkich aktów publicznych archiwum radziwiłłowskiego.

Obecnie archiwum to jest udostępnione dla badaczy. W przestronnej pracowni mogą historycy nasi studjować nieocenione skarby przeszłości w niem zawarte, a wśród nich i najważniejsze akta państwowe W. X. Litewskiego.

ZAŁĄCZNIKI.

A.

WYKAZ AKT ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W. X. LITEWSKIEGO

przechowywanych na mocy konstytucji sejmowej 1768 r. w Archiwum X. X. Radziwiłłów.

I. Akta prawno-państwowe, tyczące się spraw wewnętrznych W. X. Lit. oraz unji z Koroną.

A. Akta unji horodelskiej (1413) i lubelskiej (1669) przechowujące się w opieczętowanem pudle, złożonem w depozycie w Bibljotece Ordynacji hr. Krasińskich w Warszawie.

1. 1413. 2. X. Horodło. Akt stanów polskich. (Ł.)
2. 1413. 2. X. Horodło. Akt króla Władysława i w. ks. Witolda (Ł).
3. 1569. 1. VII. Lublin. Akt stanów polskich (P).
4. 1569. 1. VII. Lublin. Akt stanów litewskich (P).
5. 1569. 15. VII. Lublin. Transsumpt zatwierdzenia unji przez króla Zygmunta Augusta z dnia 4. VII. 1569 (P).

B. Akta przechowywane w Archiwum X. X. Radziwiłłów w Warszawie.

NB. W nawiasie podane są numery dokumentów podług „Katalogu Dodatkowego pergaminów nieświeskich” lub Katalogu, sporządzonego pismem maszynowem (z literą M). Litery Ł. R. P., umieszczone w nawiasie na końcu, oznaczają język dokumentów (łaciński, ruski, polski).

1. (174). 1401. 11. III. Radom. Rada koronna przyrzeka przestrzegać układu zawartego między królem Władysławem a księciem Witoldem. (Ł).

2. (177). 1432. 15. X. Lwów. Panowie polscy w imieniu króla Władysława potwierdzają przywileje ziem Litwy i Rusi, rozszerzając je na Rusinów. Przywilej rozdarty przez środek (unieważniony). (Ł).
3. (178). 1433. 3. I. Kraków. Król Władysław nadaje w. ks. l. Zygmuntowi dożywotnio w zarząd W. X. Litewskie. (Ł).
4. (178 bis). Toż samo.
5. (179). 1434. 27. II. Korczyn. Król Władysław nadaje w. ks. l. Zygmuntowi dożywotnio w zarząd W. X. Litewskie (Ł).
6. (180). 1434. 6. V. Troki. Przywilej ziemski w. ks. l. Zygmunta. (Ł).
7. (182). 1437. 6. XII. Grodno. Posłowie, wysłani z sejmu polskiego w Sieradzu, zapewniają w. ks. l. Zygmuntowi dotrzymania umów, zawartych z królem Władysławem. (Ł).
8. (181). 1440. 7. I. Kraków. Król Władysław, potwierdzając układy, zawarte pomiędzy ojcem swym a w. ks. l. Zygmuntem, transsumuje dokument swój Nr. 5. (Ł).
9. (182 a). 1457. 14. II. Troki. Król Kazimierz oświacza, że do przywileju ziemskiego, zaopatrzonego tylko w pieczęć mniejszą, przywiesi pieczęć większą majestatyczną. (Ł).
10. (183). 1492. 6. VIII. Wilno. Przywilej ziemski w. ks. l. Aleksandra. (Ł).
11. (78. M.) 1499. 9. I. Grodno. W. ks. l. Aleksander daje Marcinowi, biskupowi żmudzkiemu, i Janowi Zabrzezińskiemu, kasztelanowi i wojewodzie trockiemu, pełnomocnictwo do zawarcia unjii z Koroną. (Ł).
12. (184). 1499. 14. V. Kraków. Panowie rady polskie oświadczają, że gdy do dokumentu, wystawionego pełnomocnikom litewskim, nie mogli wcielić dokumentu przodków swoich, gdyż go nie było pod ręką, wydadzą na żądanie Litwy nowy dokument z wcielonym dawnym. (Ł).
13. (185). 1501. 3. X. Piotrków. Akt elekcji króla Aleksandra, jednomyślną zgodą stanów koronnych i posłów W. X. L. uczyniony. Podniszczony. 6 pieczęci przywieszonych. (Ł).
14. (186). 1501. 3. X. Piotrków. Panowie rady polskie zatwierdzają unję z Litwą, zgodnie z przywilejem Aleksandra. (Ł).

15. (187). 1501. 3. X. Piotrków. Posłowie W. X. L. zatwierdzają unję z Koroną, zgodnie z przywilejem Aleksandra. (Ł).
16. (190). 1506. 20. X. Wilno. W. ks. l. Zygmunt oświadcza, iż zaprzysiężony przez siebie przywilej ziemski zaopatrzy w pieczęć większą litewską, gdy tylko zostanie sporządzona. (Ł).
17. (188). 1506. 2. XI. Grodno. Układ panów rad litewskich z koronnymi. Nieczytelny. (Ł).
18. (189). 1506. 7. XII. Grodno. Przywilej ziemski w. ks. l. Zygmunta. (Ł).
19. (191). 1522. 6. XII. Wilno. Król Zygmunt zapowiada wydanie Statutu. (Ł).
20. (193). 1529. 18. X. Wilno. Przywilej ziemski króla Zygmunta mniejszy. (Ł).
21. (192). 1529. 18. X. Wilno. Przywilej ziemski króla Zygmunta większy. (Ł).
22. (194). 1529. 27. X. Wilno. Konfirmacja przywileju horodelskiego 1413 r., znacznie skróconego. (Ł).
23. (195). 1536. 25. IV. Wilno. Król Zygmunt August oświadcza, że zatwierdzi przywileje, gdy tylko obejmie władzę w W. X. Litewskiem. (Ł).
24. (197). 1544. 19. VIII. Brześć Lit. Król Zygmunt przekazuje władzę w W. X. Litewskiem Zygmuntowi Augustowi. Nieczytelny. (Ł).
25. (198). 1544. 6. X. Brześć Lit. Tejże treści co poprzedni. (Ł.)
26. (199). 1547, 14. II. Wilno. Przywilej ziemski króla Zygmunta Augusta mniejszy. (Ł.)
27. (200). 1547. 14. II. Wilno. Przywilej ziemski króla Zygmunta Augusta większy. (Ł.)
28. (196). 1551. 3. XI. Wilno, Wielki przywilej ziemski konfirmacyjny króla Zygmunta Augusta (księga aksamitna). (Ł.)
29. (202). 1559. 20. IX. Wilno. Przywilej króla Zygmunta Augusta w sprawie poprawy Statutu. (R.)
30. (233). 1563. 19. VI. Wilno. Król Zygmunt August zapewnia, że wyprawienie pieszych na wojnę nie może być precedensem na przyszłość. (R.)
31. (203). 1563. 21. VI. Wilno. Król Zygmunt August upoważnia stany W. X. L. do stanowienia unji z Koroną na sejmie warszawskim. (P.)

32. (209.) 1563. 21. VII. Wilno. Król Zygmunt August zapewnia wolne dojechanie deputatom, wyznaczonym z W. X. L. na stanowienie unji na sejmie warszawskim. (Ł.)
33. (204). 1564. 20. II. Warszawa. Król Zygmunt August zatwierdza uchwały zjazdu parczewskiego w sprawie unji. (Ł.)
34. (205.) 1564. 1. VII. Bielsk. Król Zygmunt August zatwierdza nowy Statut. (R.)
35. (206). 1565. 12. X. Wilno. Król Zygmunt August zapewnia że zjazd trabski nie będzie precedensem na przyszłość. (R.)
36. (210). 1565. 30. XII. Wilno. Król Zygmunt August wprowadza sejmiki na Litwie. (R.)
37. (219). 1567. Mołodeczno. Król Zygmunt August transsumuje przywilej swój Nr. 34. (R.)
38. (220). 1568. 21. XII. Wohyń. Król Zygmunt August daje udającym się na sejm do Lublina stanom litewskim zapewnienie, że ich prawa będą zachowane. (R.)
39. (214). 1570. 6. XII. Warszawa. Transsumpt deklaracji króla Zygmunta Augusta w sprawie unji, wydanej w Lublinie dnia 24. III. 1569. (P.)
40. (215). 1570. 6. XII. Warszawa. Transsumpt przywileju stanów koronnych na unję, sporządzonego w Lublinie dnia 1. VII. 1569. (P.)
41. (211b). 1570. 6. XII. Warszawa. Transsumpt przywileju króla Zygmunta Augusta na unję, sporządzonego w Lublinie dnia 4. VII. 1569. (P.)
42. (218). 1576. 29. VI. Warszawa. Król Stefan, na żądanie stanów W. X. L. powtórnie zaprzysięga prawa i przywileje Korony Polskiej i W. X. L. (Ł.)
43. (217). 1576. 29. VI. Warszawa. Król Stefan zatwierdza niektóre artykuły na prośbę stanów W. X. L. (Ł.)
44. (221). 1580. 29. IV. Wilno. Król Stefan przyrzeka Litwie ustanowienie Trybunału. (R.)
45. (222). 1580. 29. IV. Wilno. Król Stefan zapewnia stany W. X. L., iż powtórne wyruszenie ich na wojnę bez uchwały sejmowej precedensem na przyszłość nie będzie. (R.)
46. (223). 1581. 20. II. Warszawa. Przywilej króla Stefana i królowej Anny, którym ta ostatnia zrzeka się wszelkich praw swoich do dóbr spadkowych ojczystych i macierzystych w Koronie i w W. X. L. (Ł).

47. (224). 1581. 6. III. Warszawa. Król Stefan zapisuje małżonce swojej, królowej Annie, 11.250 złp. na różnych dobrach w W. X. Litewskiem. Pergamin ozdobny, trochę uszkodzony. (Ł.)
48. (225. I.) 1587. 4. VIII. Pod Warszawą na sejmie elekc. Reces narady deputatów koronnych i litewskich w sprawie skarg, złożonych przez stany W. X. L. na konwokacji. (P.)
49. (225. II). Toż samo.
50. (234). 1588. 28. I. Kraków. Król Zygmunt III obwieszcza zawarcie pokoju z Moskwą przez posłów W. X. L. na lat 15. (P.)
51. (228). 1588. 28. I. Kraków. Król Zygmunt III zatwierdza Statut nowo poprawiony. Przywilej drukowany na czele III Statutu. (R.)
52. (226). 1588. 4. VI. Kraków. Król Zygmunt III zatwierdza oprawę, zapisaną przez króla Stefana małżonce swej, królowej Annie. (Ł.)
53. (227). 1590. 19. IV. Warszawa. Reces czyli deklaracja króla Zygmunta III w sprawie niezłożenia przez arcyksięcia Maksymiliana przysięgi, jaką powinien był złożyć według umowy, zawartej w Bytomiu i Będzinie. (P.)

II. Akta dyplomatyczne przechowywane w Archiwum X.X. Radziwiłłów w Warszawie.

1. (43. M.) 1439. Rzym. Papież Marcin V pozwala w. ks. l. Zygmuntowi mieć spowiednika, którego sobie obierze. (Ł.)
2. (97) 1439. 12. IX. Rzym. Papież Eugenjusz IV pozwala w. ks. l. Zygmuntowi mieć spowiednika, którego sobie obierze. (Ł.)
3. (42. M.) 1439. Bazylea. Sabór bazylejski pozwala w. ks. l. Zygmuntowi mieć spowiednika, którego sobie obierze. (Ł.)
4. (238.) 6948 (1440). Hospodar mołdawski zawiera przymierze z w. ks. l. Zygmuntem. Nieczytelny. (R.)
5. (229.) 1440. 30. XII. Wilno. W. ks. l. Kazimierz zawiera pokój ze Pskowem. (R).
6. (239). 6950 (1442). 9. II. Suczawa. Hospodar mołdawski zawiera przymierze z w. ks. l. Kazimierzem. Nieczytelny. (R).

7. (240). 6950 (1442). 8. VII. Troki. W. ks. l. Kazimierz zawiera przymierze z Eljaszem, hospodarem mołdawskim. (R).
8. (241). 6953 (1445). 5. VI. Jassy. Stefan, hospodar mołdawski, zawiera przymierze z w. ks. l. Kazimierzem (R).
9. (53. M.) 1447. 10. I. Rzym. Papież Mikołaj V pozwala królowi Kazimierzowi mieć ołtarz podróżny. (Ł).
10. (100). 1485. 26. I. Wilno. Kniaziowie Nowosilscy i Odojewscy zapisują się w służbę królowi Kazimierzowi. (R).
11. (242). 7007 (1499). Stefan, hospodar mołdawski, zawiera przymierze z w. ks. l. Aleksandrem. (R).
12. (243). 7036 (1528). I. Suczawa. Jan Piotr, hospodar mołdawski, zawiera przymierze z królem Zygmuntem. (R).
13. (230). 7045 (1537). Moskwa. Car Iwan zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem na 15 lat. (R).
14. (231). 7057 (1549). Moskwa. Car Iwan zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem Augustem na 5 lat. (R).
15. (232). 7062. (1554). Moskwa. Car Iwan zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem Augustem na 2 lata. (R).
16. (244). 7063 (1555). 6. II. Jassy. Aleksander, hospodar mołdawski potwierdza przymierze z królem Zygmuntem. (R).
17. (235). 7099 (1591). I. Moskwa. Car Fedor zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem III na 12 lat (R).
18. (124 M.) 7109 (1601). III. Moskwa. Car Borys zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem III na 20 lat. (R).
19. (236). 7146 (1637). 10. X. Protokół komisji dla rozgraniczenia z Moskwą Rosławia. (R).
20. (149). 1644. 24. III. Wilno. Król Władysław IV zawiadamia cara Michała o śmierci królowej Cecylji Renaty. (R).
21. (128 M.) 7152 (1644). 8. IX. Moskwa. List cara Michała do króla Władysława IV i do panów rad. (R).
22-27. 1561. Pocz. czerwca. Konstantynopol. Trzy listy tureckie sułtana do króla Zygmunta Augusta i trzy tłumaczenia polskie (Miscellanea, t. I).

B.

WYKAZ AKT ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W. X. LITEWSKIEGO,

które w w. XVIII znajdowały się w Archiwum X. X. Radziwiłłów, a których tam obecnie niema.

I. Akta prawno-państwowe, tyczące się spraw wewnętrznych W. X. L. oraz unji z Koroną.

1. 1387. 20. II. Wilno. Przywilej ziemski króla Władysława. (Ł).
2. 1401. 25. I. Birsztany. Kn. Semen Drucki przyrzeka w razie śmierci Witolda nie uznawać innego pana prócz króla Władysława. (R).
3. 1417. 25. XI. Oblig króla Władysława w. ks. l. Witoldowi na 500 syklów czyli rubli. (Ł).
4. 1457. (1447). 2. V. Wilno. Przywilej ziemski króla Kazimierza. (Ł). Znajduje się w Bibljotece X. X. Czartoryskich w Krakowie.
5. 1563. 21. VII. Wilno. Król Zygmunt August zatwierdza instrukcje, dane deputatom W. X. L. na sejm warszawski. (Ł).
6. 1569. 4. VIII. Lublin. Król Zygmunt August zatwierdza unję Litwy z Koroną. (P).
7. 1588. 11. II. Król Zygmunt III pozwala drukować Statut nowopoprawiony. (Ł). Przywilej drukowany na czele III Statutu.

II. Akty dyplomatyczne.

1. 6935. (1427). 3. VIII. Twer. W. ks. twerski Borys zawiera pokój z w. ks. l. Witoldem. (R.)
2. Po r. 1440. W. ks. l. Kazimierz zawiera pokój z Nowogrodem. (R).

3. 6996. (1483). 12. III. Wilno. Kn. Dymitr Worotyński zapisuje się z zamkiem Kozielskiem w służbę królowi Kazimierzowi. (R).
4. 7050. (1542). III. Moskwa. Car Iwan zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem na 7 lat. (R).
5. 7064. (1556). Moskwa. Car Iwan zatwierdza rozejm z królem Zygmuntem Augustem na 6 lat. (R). Znajduje się w Ros. Bibl. Publ. w Leningradzie (Zb. autogr. Nr. 334, paczka II, poz. 156).
6-8. Trzy „listy tureckie”.

Jan Jakubowski.

NOTY.

1) Działyński Zb. pr. lit. 407.

2) Ib. 420, 21.

3) Ib. 476, 77. (r. 1554) Vol. leg. II. 1631 (r. 1607).

4) A. J. i Z. R. II. Nr. 146.

5) Cytuję według fotograficznego zdjęcia z oryginału, przechowywanego prz · Zborze ewangelicko-reformowanym w Wilnie.

6) Ślady zamoczenia można i obecnie oglądać na niektórych przywilejach ziemskich, przechowywanych w Archiwum Radziw., a zwłaszcza na przywileju 1564 r. (perg. 205).

7) Znajduje się on i w kopji Metr. Lit., przechowyw. w Arch. Głównem w Warszawie (L. 191. A.). Tym tekstem posługiwałem się w niniejszej pracy.

8) Ptaszycki St. Encyklop. Nauk. Pomocn. Hist. i Lit. Polsk. Lublin 1922. 213. Dopisku tego niema w warszawskiej kopji Metr. Lit.

9) Prof. S. Ptaszycki przypuszcza, że inwentarz ten sporządzony został równocześnie z Inwentarzem Archiwum Koronnego J. Zamoyskiego, t. j. w najbliższych latach po r. 1572. Ib. 213, 207 dop.

10) Ptaszycki St. Opisanije knig i aktow Litowskoj Metriki. 272, 3.

11) Vol. leg. II. 1631. (r. 1607).

12) Vol. leg. IV, 994.

13) Ib. V, 155.

[14]) Przywilej ten przechowuje się obecnie wraz z aktami unij horodelskiej i lubelskiej w opieczętowanem pudle w Bibljotece Krasińskich. Drukowany był u Balińskiego. Historje m. Wilna. II; 132. Eichhorn. Stosunek książęcego domu Radziwiłłów do domów książęcych w Niemczech. Warszawa 1843. S. 125—127. W streszczeniu podaje go Daniłowicz. Skarb. Diplom. II. Nr. 2351.

[15]) Vol. leg. VII, 861.

[16]) Inwentarze te znajdują się obecnie w Nieświeżu. Inwentarz 1688 r, nosi tytuł: „Regestr spraw spisany 1688 A°." (sygn. VIII. 2), inwentarz 1721 r. ma tytuł; „Regestr przywileiów y różnych papierów publicznych... Roku 1721, mca Grudnia". (sygn. VIII. 4), inwentarz 1744 r. nosi tytuł: „Regestr dawnych starych przywileiów..." (sygn. VIII. 6).

[17]) „Listy tureckie" są to ozdobnie pisane listy sułtana tureckiego do króla Zygmunta Augusta w sprawie kupców tureckich, którzy doznali krzywd w Polsce i na Litwie. Listy, pisane po turecku, są zaopatrzone w sporządzone w kancelarji sułtańskiej tłumaczenia na język polski. Liczba 8 obejmuje tak same listy, jak i ich tłumaczenia.

[18]) Niektóre z dokumentów majątkowych, tyczące się terytorjów dawniej litewskich, a następnie włączonych do Korony, mogły dostać się do Archiwum Koronnego. W jednym wypadku (przy Kowlu) spotykamy w inwentarzu z przed 1584 r. adnotację, że dokument odnośny przekazany został do Archiwum Koronnego.

[19]) Zdaje się, że do brakujących należy zaliczyć i akt króla Zygmunta Augusta z dn. 4. VII. 1569, zatwierdzający unję lubelską. W katalogu dodatkowym pergaminów nieświeskich figuruje tylko transsumpt (widymus) tego przywileju, sporządzony dn. 15. VII. 1569. Dawne jednak regestra świadczą, że w Arch. Nieśw. był i akt oryginalny. Wobec opieczętowania aktów unji lubelskiej, przechowywanych w Bibl. Ord. hr. Kras. trudno obecnie stwierdzić, czy przechowuję się tam oryginalne zatwierdzenie królewskie z dn. 4. VII. 1569 czy też transsumpt jego z dn. 15. VII. 1569.

[20]) Wiadomość o tem mam od p. Dra A. Rybarskiego.

O ARCHIWACH WARMIŃSKICH WE FROMBORKU.

Archiwa warmińskie (biskupie i kapitulne) we Fromborku (Frauenburg, Ostpreussen) należą do tych zbiorów zagranicznych, które mieszczą dużo cennych materjałów do dziejów Polski. Diecezja ta należała bowiem od r. 1466—1772 do Polski, z którą ją łączyły węzły tem ściślejsze, że biskupami warmińskimi byli w tym czasie prawie bez wyjątku Polacy, utrzymujący bliskie stosunki z wybitnemi osobistościami całej Polski. Biskup warmiński był też marszałkiem stanów pruskich i wskutek tego odgrywał ważną rolę jako przedstawiciel Prus Królewskich. Prócz tego biskupi warmińscy piastowali nieraz wysokie godności państwowe lub sprawowali poselstwa od królów, których akta spisywali i troskliwie przechowywali. Jeżeli zważymy dalej, że na stolicy warmińskiej, jako jednej z najznakomitszych w Rzeczypospolitej, zasiadało dużo biskupów wybitnych i znanych nie tylko w Polsce, to zrozumiemy łatwo ważność archiwów fromborskich dla dziejów kościelnych i politycznych tego państwa.

Z powodu utrudnionego do nich dostępu nie są naszym historykom dostatecznie znane, tem więcej, że nie posiadają inwentarzy drukowanych, a istniejące rękopiśmienne są przestarzałe (Archiwum królewieckie opracowuje obecnie inwentarz do druku, ale trudno przewidzieć czas jego ogłoszenia). — Zdając sobie sprawę z ważności archiwów, pisał o nich (w *Zeitschrift für die Geschichte Ermlands* V 316/32) ks. dr. Franciszek Hipler, zasłużony historyk, znany u nas przedewszystkiem jako współwydawca (z Wincentym Zakrzewskim) Korespondencji Hozjusza. Ograniczył się jednak do przedstawienia historji obu archiwów i krótkiego zaznaczenia ich

zawartości. Praca jego pozatem częściowo nie odpowiada już dzisiejszemu stanowi archiwów. Z naszych badaczy pracował we Fromborku między innymi Stanisław Smolka, który wszakże nie ogłosił zapowiedzianego sprawozdania ze studjów archiwalnych na Warmji, ograniczając się do archiwów w Poznańskiem i byłych Prusiech Królewskich *(Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego* tom IV. strona 170—464). Wyręczył go w tem częściowo prof. Antoni Kurpiel, który na posiedzeniu Komisji literackiej Akademji Umiejętności 6 grudnia 1905 r. przedstawił „Sprawozdanie ze studjów w archiwach frauenburskiem, gdańskiem i królewieckiem". Zwrócił on szczególną uwagę na materjały do historji literatury i kultury polskiej; streszczenie jego referatu obejmuje tylko 2 strony *(Sprawozdanie z czynności i posiedzeń Akademji Umiejętności* 1906 nr. 2). Równie krótką wiadomość o zbiorach archiwalnych fromborskich podaje Edward Chwalewik *(Zbiory polskie,* Warszawa — Kraków 1926, tom I. strona 84/7). Wzmianki o tych archiwach znajdują się też we wstępie do wydawnictw warmińskich, jak *Codex Diplomaticus Warmiensis* (wyd. ks. C. P. Woelky i J. M. Saage), biografje Hozjusza i Kromera pióra ks. dra Antoniego Eichhorna. O stratach archiwów i bibljotek warmińskich podczas wojen szwedzkich informują: dr. J. Collijn *(Bericht über polnische Büchersammlungen in schwedischen Bibliotheken* w *Bulletin international de l'Académie des Sciences de Cracovie (classe d'histoire et philologie)* Cracovie 1911 p. 39—63), Eugenjusz Barwiński, Ludwik Birkenmajer i Jan Łoś *(Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji,* Kraków 1914) oraz Dr. Otton Walde *(Storhetstidens litterära krigsbyten)* [Literackie zdobycze wojenne z czasów potęgi Szwecji], Upsala 1916/20; recenzja Aleksandra Birkenmajera w *Exlibris* 1924, strona 65—78). Wszystkie przytoczone prace nie dają wyczerpującego poglądu na ważniejszą choćby zawartość archiwów warmińskich. Nie będą dlatego zbyteczne niniejsze wiadomości zebrane podczas pobytu we Fromborku i Królewcu w sierpniu i wrześniu 1928 r. I tutaj nie można będzie wymienić w całości bogatych zasobów archiwalnych, ale niechaj sprawozdanie to pogłębi choć trochę znajomość tych archiwów u nas.

I. ARCHIWUM BISKUPIE WE FROMBORKU.

Jak inne biskupstwa, tak i warmińskie od początku (1250) starannie przechowywało swe dokumenty, zwłaszcza dotyczące praw i przywilejów. Złożono je pod koniec XIV w. na stałe w stolicy biskupów Licperku (Heilsberg). Najstarszy zachowany inwentarz archiwum biskupów warmińskich jest z r. 1613 i znajduje się obecnie w archiwum kapitulnem we Fromborku; został sporządzony z polecenia biskupa Szymona Rudnickiego. Największe straty poniosło archiwum wskutek napadu Szwedów w r. 1704. Ponieważ biskup Andrzej Chryzostom Załuski pozostał wierny królowi, zakwaterował się Karol XII w zamku licperskim i kazał z niego wywieźć siedm wozów czterokonnych z archiwaljami, których część zwrócono w r. 1801; reszta rozproszyła się po archiwach i bibljotekach szwedzkich. Główną część archiwum udało się na szczęście wywieźć przed Szwedami do Królewca; uporządkowano je na nowo r. 1733 za biskupa Andrzeja Krzysztofa Szembeka; spis [1]) wówczas sporządzony znajduje się jeszcze w Archiwum (nr. C 53: "Clavis Archivo Episcopali Heilsbergensi... restituta... anno restitutae Salutis humanae 1733"). Luźno dotąd przechowywane dokumeny i listy kazał książe biskup Ignacy Krasicki (1766-95) oprawić w tomy. Był to pomysł niezbyt szczęśliwy, bo niejedno się przytem poniszczyło, a porządkowano według różnych zasad, głównie chronologicznie, czasem i rzeczowo, nawet według języka, w którym dokumenty były spisane. Po rozbiorach pozostało archiwum w Licperku, pomimo, że biskupi warmińscy od r. 1795 już tam nie rezydowali. Zamek ich został podczas wojen napoleońskich r. 1806/7 i 1812/4 zburzony; na szczęście przechowywano już wówczas większą część archiwum w gmachu sądu biskupiego, tak że uszła zniszczeniu. Począwszy od r. 1827, a zwłaszcza 1839, przenoszono archiwalja do nowej siedziby biskupów warmińskich, do Fromborka, gdzie się do dzisiaj znajduje. Uporządkował tutaj zbiory Jan Marcin Saage, sekretarz i archiwarjusz kurji biskupiej, a oprócz tego organista katedralny. Niestrudzony ten pracownik poświęcił temu zadaniu w latach 1841/57

---

[1]) Podział podaje ks. Hipler w Ermländische Zeitschrift V. (1874) 319 n.

wszystkie swoje wolne chwile. Porządek w którym ustawił zabytki archiwalne, pozostał do dzisiaj niezmieniony, tak jak jeszcze obecnie korzystający z archiwum posługuje się inwentarzami sporządzonemi przez niego. Jest ich trzy: a) Inwentarz główny z krótkim wstępem dotyczącym dziejów archiwum (z datą 8 marca 1857), b) Spis archiwaljów dotyczących spraw świeckich według miejscowości, c) Spis podobny dotyczący spraw kościelnych. Prócz tego został już w w. XX. sporządzony katalog kartkowy zbioru listów w. XVI. (z działu D) w porządku chronologicznym.

Frombork jest miasteczkiem o niespełna 4.000 mieszkańców; starodawna to rezydencja kapituły warmińskiej, uroczo położona na wzgórzu nad Zatoką Świeżą przy torze kolejowym z Elbląga do pobliskiej (13 km.) Brunsbergi. Archiwum biskupie jak i kapitulne znajduje się w południowej baszcie obok katedry i mieści się w 2 skromnych pokojach, z których jeden jest zarazem pracownią dla korzystających z archiwum. Ze skarbów jego czerpali i czerpią przedewszystkiem historycy z pomorskiego kleru warmińskiego, np. księża Woelky, Eichhorn, Hipler, Dittrich, a obecnie ks. prałat Eugenjusz Brachvogel, rektor seminarjum duchownego w Brunsberdze. Archiwarjuszem jest sekretarz biskupi ks. dr. Alojzy Marquardt. Archiwum Biskupie dzieli się od czasów Saage'go na 9 działów oznaczonych literami alfabetu od A do J; poszczególne tomy w obrębie działu są numerowane zasadniczo w porządku chronologicznym; zasada ta nie jest wszakże jednolicie przeprowadzona. Większa część tomów posiada regesty poszczególnych dokumentów, sporządzone do działu D na początku w. XX.

Dział A.

(zawiera przeważnie akta Kurji biskupiej)

Nr. 1. Listy biskupa warmińskiego Maurycego Ferbera z lat 1528/37 (należą właściwie do działu D).

2. Akta kurji biskupiej z lat 1539/72 (biskupi Jan Dantyszek, Tiedemann Giese, Stanisław Hozjusz, administracja Marcina Kromera).

3. Akta kurji z lat 1571/80 (Stanisław Hozjusz, Marcin Kromer). Razem oprawiono zapiski kronikarskie z tych lat, zwłaszcza dotyczące wojny gdańskiej Stefana Batorego, inwentarz zamku licperskiego z r. 1580, ustawy cechowe itp.

4. Akta kurji 1580/8 (Marcin Kromer.)

5. Akta kurji 1587—1600 (Marcin Kromer, Andrzej Batory).

6. Akta oficjałatu warmińskiego 1571—1604.

7. Akta kurji 1600/7 (Andrzej Batory, Piotr Tylicki, Szymon Rudnicki).

8, 9, 12, 17, 23/5. Akta konsystorskie, oficjalskie, cyrkularze 1606—1712.

10. Akta kurji 1611/16 (Szymon Rudnicki).

11. Toż 1616/76 (Szymon Rudnicki, Jan Albert, Mikołaj Szyszkowski, Jan Karol Konopacki, Wacław Leszczyński, Jan Stefan Wydżga).

13. Toż 1660/79 (Jan Stefan Wydżga)

14. Toż 1659/79 (Wydżga).

15. Toż 1679/80 (Wydżga i Michał Stefan Radziejowski).

16. Toż 1680/88 (Radziejowski).

18. Toż 1687/98 (Radziejowski, Jan Stanisław Zbąski, Andrzej Chryzostom Załuski).

19. Toż 1689/92 (Zbąski).

20. Toż 1690 (Zbąski).

21—22. Toż 1694/7 (Zbąski).

26. Toż 1712/23 (Teodor Andrzej Potocki).

27—33. Akta kurji, kancelarji i konsystorskie 1724/42 (Krzysztof Andrzej Szembek, Adam Stanisław Grabowski).

34—54. Toż z czasów biskupa Adama Stanisława Grabowskiego (1741/66).

55—59, 61/2. Toż z lat 1742/68 (Grabowski, Ignacy Krasicki).

60. Wizytacja generalna kościołów diecezyj chełmińskiej i pomezańskiej za biskupa Andrzeja Ignacego z Broniewic Bajera w latach 1761/73.

63—79, 82/3. Akta kurji, oficjałatu i konsystorza z czasów księcia biskupa Ignacego Krasickiego (1766/95).

80/1. Akta kurji za Karola i Józefa Hohenzollernów z lat 1796—1831.

84. Liber processuum 1615—1703.

85/6. Kronika z czasów biskupów Mikołaja Tüngen, Łukasza Watzelrode, Fabjana Luzjańskiego i Maurycego Ferbera z lat 1485—1537.

87. „Protocollum actorum consistorii Mariaeburgensis" 1766/71.

88. Rozporządzenia kurji biskupiej do proboszczów diecezji warmińskiej z lat 1554—1612.

89. Odpis akt i rozporządzeń dotyczących Seminarjum Duchownego w Brunsberdze.

95—111. Rozporządzenia, cyrkularze, listy i t. p. z lat 1770—94 (Ignacy Krasicki).

112/18. Rozporządzenia regencyj królewieckiej i kwidzyńskiej z lat 1767—94.

B.

Wizytacje i opisy kościołów.

1. „Descriptio Episcopatus Varmiensis, cum suis parochiis, et aliis sacerdotiis, auctore Martino Cromero Episcopo Varmiensi" z r. 1583.

Następują akta wizytacyj generalnych z lat 1565/72 (najstarsze), 1581, 1597/8, 1609, 1622/3, 1669, 1716, 1725/7, 1732/9, 1798/9, 1834/5, 1742, 1761/73, 1854/61. Kilka z tych przeszło 60 tomów dotyczy byłej diecezji pomezańskiej, która częściowo na mocy bulli De salute animarum z 16 lipca 1821 została przyłączona do diecezji warmińskiej, oraz pierwotnej diecezji chełmińskiej (do r. 1821 po prawym brzegu Wisły), której biskupom była od czasów reformacji poruczona administracja diecezji pomezańskiej. Ważny jest szczególnie dla poznania stosunków za pierwszego rozbioru nr. 60: „Visitationes generales ecclesiarum dioecesis Culmensis et Pomesaniae per Illustrissimum etc. Dominum Andream Ignatium de Broniewice Bajer... Episcopum Culmensem et Pomesaniae expeditae, inchoatae Anno 1761mo—1773", bardzo dokładne, obejmujące 1314 fol.

C.

Dotyczy administracji świeckiej biskupstwa, jego majętności i spraw mieszanych.

1. „Liber Privilegiorum antiquus“, sięgający do czasów biskupa Jana III Abezier (1415/24).

2. „Abbreviatura privilegiorum”.

3. Liber Privilegiorum.

Z tych trzech tomów korzystali głównie wydawcy *„Codex Diplomaticus Warmiensis“*, ks. dr. C. P. Woelky i Jan Marcin Saage (*Monumenta Historiae Warmiensis* I, II, V).

4—5. Przywileje z czasów biskupa Załuskiego, Teodora Potockiego i Krasickiego.

Następują dalsze zbiory przywilejów i ustaw sądowych, dotyczących przedewszystkiem historji prawa chełmińskiego.

16. Acta Conventus Terrarum Prussiae 1553/91.

17. Toż z lat 1593—1631.

Zawierają one tylko same uchwały i dokumenty dotyczące sejmów pruskich, bez protokółów posiedzeń. Są także recesy sejmików pruskich i warmińskich z lat 1427/56.

Księgi rachunkowe biskupstwa warmińskiego z lat 1594—1651, 1714/59.

53. „Clavis Archivi Heilsbergensis” z r. 1733.

D.

Zbiór korespondencyj biskupów warmińskich.

1. Akta i listy z lat 1240—1568.

2. Listy biskupa Tidemana Giesego 1516/50; 129 toż, kopje 1515/20.

3—9, 130—132. Korespondencja biskupa Jana Dantyszka 1523/46 (około 1000 listów).

10—21. Listy i akta Hozjusza (około 3.500 listów).

10. Listy do Hozjusza, głównie z lat 1560/4, pisane przez Filipa Padniewskiego, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Pawła a Watt, królowej Katarzyny, Piotra Myszkowskiego, Jerzego z Tyczyna i innych; także instrukcje sejmikowe i t. p.

12. Listy do Hozjusza 1557/64, od Jana Lubodzieskiego, Szymona Maryckiego, Eustachego Knobelsdorfa, Jana Kostki, Franciszka Krasińskiego, Mikołaja i Jana Działyńskich, Stanisława Żelisławskiego, Stanisława Szedzińskiego, św. Franciszka Borgjasza i innych.

15. Listy do Hozjusza 1565/9, zwłaszcza od Jana Dymitra Solikowskiego, także od Franciszka Krasińskiego, Piotra Myszkowskiego, Adama Konarskiego, Andrzeja Patrycego Nideckiego i innych.

19. Listy Hozjusza 1532/79, do Jana Dantyszka, Marcina Kromera, Jana Leomana i innych kanoników warmińskich.

22. Listy biskupa płockiego Piotra Dunina Wolskiego do Hozjusza i Kromera.

23. Listy kanonika warmińskiego Samsona a Worein i Łukasza Podoskiego do Hozjusza i Kromera.

24. Listy kardynała Commendoniego i innych kardynałów do Hozjusza i Kromera.

25. Listy z lat 1557—1611 Fabiana Quadrantinusa do Kromera, dra Stefana Micanusa do Hozjusza i Kromera, Adama Steinhalen do biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego.

26. Listy arcybiskupów gnieźnieńskich Jakóba Uchańskiego do Hozjusza i Stanisława Karnkowskiego do Kromera.

27. Listy Andrzeja Lipskiego do Szymona Rudnickiego i Zajączkowskiego do Hozjusza i Kromera.

28—31. Listy z lat 1548/77 do Kromera.

28. Listy do Kromera 1548/69 od Jerzego z Tyczyna, Jana Polanco T. J., Czemów, Franciszka Krasińskiego, Walentego Kuczborskiego i innych.

29. Listy 1569/70 do Kromera od Franciszka Krasińskiego, Jana Dymitra Solikowskiego, Adama Konarskiego, Piotra Myszkowskiego, Jana Działyńskiego, Jana Kostki, Walentego Kuczborskiego, Stanisława Szedzińskiego, Andrzeja Patrycego Nideckiego i innych.

30. Listy do Kromera 1571/5 od Macieja Drzewickiego, Walentego Kuczborskiego, Stanisława Szedzińskiego, Franciszka Krasińskiego, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Rafała Mstowskiego, Adama Konarskiego, Franciszka Sunyera T. J., Filipa Widmanstad T. J., Jana Dymitra Solikowskiego, Michała Konarskiego kanonika warmińskiego i innych.

31. Toż 1576/7 od Andrzeja Patrycego Nideckiego, Jana Działyńskiego, Rafała Mstowskiego, Jakóba Bielińskiego, Franciszka Sunyera prowincjała T. J. i innych jezuitów, Jana Kostki, Stanisława Karnkowskiego, Jana Wielickiego, Jana Dymitra Solikowskiego, Hieronima Rozrażewskiego i innych.

32 i 35. Listy polskie Tomasza Płazy do Kromera z lat 1569/89, dotyczące przedewszystkiem spraw majątkowych i gospodarczych, lecz także wiadomości potocznych z Krakowa.

33. Listy do Kromera, Maurycego Ferbera, Hozjusza i innych z lat 1525/88 od Mikołaja Kromera, Piotra Tomickiego, Jana Przerębskiego, Szymona Maryckiego, Justa Decjusza, Jana Hozjusza, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Abrahama Zbąskiego, Stanisława i Krzysztofa Warszewickich, Walentego Herburta i innych.

34. Listy łacińskie i polskie do Kromera 1571/81 od Filipa Widmanstada i Franciszka Sunyera T. J., Jana Dymitra Solikowskiego, Wincentego Laureo, J. A. Caligarego, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Kostków, księgarza Materna Cholina, Hieronima Rozrażewskiego, Piotra Myszkowskiego, Jana Dulskiego, Macieja Żalińskiego i innych.

36. Listy biskupa chełmińskiego Piotra Kostki do Kromera i (2) do kardynała Andrzeja Batorego 1569/93.

37. Listy do Kromera 1563/87 (głównie 1587) od Mikołaja Kosa, Jana Dymitra Solikowskiego, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Jana Rosenberga, Wojciecha Baranowskiego, Jana Dulskiego, Hannibala Roseljusza, nuncjusza Hieronima Bovio i innych.

38. Listy do Hozjusza i Kromera 1555/88 od Mikołaja Kromera, Jana Grodzieckiego i Marcina z Pilzna.

39. „Miscellanea Cromeri", głównie z lat 1578/9. Listy do niego Wawrzyńca Goślickiego, J. A. Caligarego, kapituły warmińskiej, Materna Cholina, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Achacego Czemy, także odpisy uchwał sejmów pruskich, bruljony Kromera dotyczące utworzenia majętności Kromerowo i inne.

40—61. Korespondencja biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego, między innymi biskupów chełmińskich Jana Kuczborskiego (nr 58) i Wawrzyńca Gembickiego (59—60).

62. Listy kanonika warmińskiego Tomasza Tretera 1569—1611, głównie do biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego.

63. Listy do biskupów warmińskich Dantyszka, Hozjusza, Kromera, Rudnickiego i Szembeka z lat 1543—1732 od Jerzego Bażyńskiego, Antoniego Possevina T. J., Krzysztofa Warszewickiego T. J., Stanisława Sokołowskiego, Benedykta Herbesta T. J., Jana Kostki, Andrzeja Patrycego Nideckiego, kardynała Jerzego Radziwiłła, Andrzeja Lipskiego, Reinholda Heidensteina, Piotra Gembickiego, Franciszka Czapskiego i innych.

64. Listy z lat 1470—1664, przeważnie papieży i nuncjuszy apostolskich do biskupów warmińskich.

65. Listy biskupa warmińskiego Łukasza Watzelrode, wyzyskane w aktach króla Aleksandra, wydanych przez Fryderyka Papéego (w Krakowie 1927, *Monumenta Medii Aevi Historica* XIX).

66—86. Różne akta i listy z lat 1500—1680.

73. Akta i listy z lat 1570/73, głównie do elekcji Henryka Walezego, zawiera także korespondencję Kromera oraz dokumenty dotyczące rewindykacji kościołów elbląskich.

74. Toż z lat 1574/7, przeważnie odpisy do II bezkrólewia i wojny gdańskiej.

75. Toż z lat 1580/9. Dotyczy kościołów elbląskich; „Impedimenta coadiutoriae domini Andreae Bathori a capitulo conscripta et a nobis regi missa” (1583), „Conditiones pacis inter Serenissimum regem Poloniae et Illustrissimum Archiducem Maximilianum Bedzini constitutae” (1589). Listy Kromera, Andrzeja Batorego, Massima Milanese T. J., Stefana Batorego, Fabjana Kwadrantyna, Stanisława Karnkowskiego, Jerzego z Tyczyna, Hannibala Rosseljusza, Hieronima Rozrażewskiego, Stanisława Sokołowskiego, Andrzeja Patrycego Nideckiego, kapituły warmińskiej.

76. Akta i listy 1586/7. Korespondencja Kromera z Antonim Possewinem, Krzysztofem Warszewickim, Hannibalem z Kapuy, Stanisławem Sokołowskim, Janem Rosenbergiem, Fryderykiem Bartschem, Mikołajem Kosem, Maciejem Żalińskim, Janem Dymitrem Solikowskim, Tomaszem Płazą.

77. Akta i listy 1590/9 dotyczące głównie kościołów elbląskich, św. Jana w Toruniu, Marjackiego w Gdańsku. Listy kapituły warmińskiej do kardynała Andrzeja Batorego.

87—99. Różne listy niemieckie z lat 1427 — 1558.

100—111. Miscellanea łacińskie, polskie i niemieckie z lat 1454 — 1737.

104. Różne akta 1454—1667 dotyczące głównie spraw prusko-warmińskich.

112. Dokumenty, listy, druki okolicznościowe, gazety i t. p. dotyczące Krasickiego z lat 1757/79.

113/4. Różne listy 1568/9 (głównie do Hozjusza i Kromera) i 1715/82.

115. Listy Jerzego z Tyczyna do Kromera 1569/84.

116. Listy Stanisława Reszki do Kromera 1569/88.

117. Listy Jędrzeja Próchnickiego do Szymona Rudnickiego.

118. Listy polskie 1725/66.

119/20. Różne z lat 1659—1718 i 1762/7.

121. Odpisy listów do Kromera 1543/86, głównie Piotra Kostki, także Stanisława Karnkowskiego, Stanisława Reszki, dra Stefana Micanusa, Stanisława Sokołowskiego i innych.

122/6. Przeważnie listy kapituły do biskupów warmińskich 1496—1663.

123/4. Listy kapituły warmińskiej do Kromera i Andrzeja Batorego 1570/83 i 1583/95.

127. Odpisy listów 1624/35.

128. Różne dokumenty dotyczące diecezji warmińskiej.

129. Odpisy listów Tidemana Giesego 1515/20.

130. Listy Alfonsa Valdesa do Jana Dantyszka.

131/2. Listy, zwłaszcza cesarskie, do Jana Dantyszka i innych biskupów warmińskich.

133. Listy do biskupów i kanoników warmińskich 1532—1733.

134. Listy do Kaspra Simonis archipresbytera w Ornecie 1701/9.

E.

Dyplomy i dokumenty dotyczące:

a) spraw ogólnokościelnych. Najstarsze dokumenty (z r. 1387 i 1481) są uwierzytelnionemi odpisami, reszta pochodzi prawie wyłącznie z XVII i XVIII w. b) biskupstwa i jego instytucyj; od XV w. począwszy. Między innemi: 1565, 21 Augusti: Collegii cum seminario Brunsbergensi prima fundatio (oryginał).

1570, IV. Nonas Iunii. Copia bullae coadiutoriae Martini Cromeri.

1576, feria IV post Martini. Zatwierdzenie przywilejów biskupstwa warmińskiego przez króla Stefana (nr 14). Kilka rozporządzeń dotyczących kolegjum brunsberskiego.

1726. „Tabula antiquissima bonorum ac proventuum cuiuslibet parochiae in Episcopatu Varmiensi" (nr 23).

Bulle konfirmacyjne biskupów warmińskich.

c) kościołów i fundacyj w porządku alfabetycznym parafij, z lat 1415–1888; nr. 7: 65 dokumentów dotyczących rewindykacji kościołów katolickich w Elblągu 1554—1747.

d) spraw ogólnych warmińskich, z lat 1288—1766. Znajduje się tu tylko 41 numerów, bo materjał pokrewny jest także w działach A, C i D.

e) miast warmińskich z lat 1284—1896 (zapisy, zatargi graniczne, przywileje).

f) spraw pozawarmińskich z lat 1342—1805.

g) spraw osobistych biskupów warmińskich i innych z lat 1540—1857. Jest tu między innemi akt sądu w Bieczu dotyczący stosunków rodzinnych Kromera (1573), prócz tego testamenty, akta sądowe, dyplomy doktorskie profesorów Lyceum Hosianum w Brunsberdze z XIX w.

F.

Mapy, rysunki i szkice budowlane.

75 numerów: katedra fromborska, kurje kanonickie, pałac biskupi, domy wikarjuszy katedralnych, kościoły diecezjalne, plebanje i t. p.

G.

Pieczęcie.

23 przeważnie z XIX, częściowo XVIII wieku; są to pieczęcie biskupów i urzędów kurjalnych.

H.

Rękopisy i rzadkie druki.

Pochodzą one z XV—XIX w., jest ich 180 numerów.

3. „Inventarium privilegiorum, diplomatum et monumentorum in Archivo Regni in arce Cracoviensi per commissarios deputatos confectum. Anno 1682."

4,7. Odpisy dokumentów z czasów biskupa Szembeka.

5. Rękopis „Confesio fidei catholicae christiana" Stanisława Hozjusza.

11. „Historia residentiae Marienburgensis S. J." (1647-1744).

15. „Liber suffragiorum pro defunctis ab anno 1722" tejże rezydencji.

13. Odpisy listów biskupa Wacława Leszczyńskiego.

16, 17. Miscellanea Varmiensia.

18—22. „Miscellanea Varmiensia coepta colligi et conscribi ab Joanne Augustino Katenbringk sacerdote saeculari Varmiensi". Kompilator tych 5 tomów, ważnych dla dziejów diecezji warmińskiej i Polski (zobacz *Bibliotheca Warmiensis* I 224) żył od 1734(3) — 1808. W foljałach jego mieszczą się przeważnie odpisy z kronik rękopiśmiennych oraz notatki i druki dotyczące diecezji warmińskiej i sąsiednich, zwłaszcza wieku XVI—XVIII.

23. „Munimenta ecclesiae Sambiensis" (odpisy).

25. Dwa tomy rękopiśmiennych pamiętników biskupa Józefa Hohenzollerna. (1808/36).

27. „Missale secundum diocesim Warmiensem, Impressum Argentinae per Fridericum Bumbach".

29. „Breviarium Warmiense" około r. 1494, drukowane w Norymberdze u Jerzego Stuchsa.

30. 1398—1450. Rękopis zawierający między innemi statuty synodalne biskupa Franciszka Kuhschmalz (1449), odpusty, modlitwy, prawo chełmińskie.

34/6. „Liber de episcopatu et episcopis ecclesiae Warmiensis, ex vetusto Chronico Bibliothecae Heilsbergensis" Tomasza Tretera. Wszystkie 3 rękopisy zawierają prócz tego: 2) „Chronicon de vitis episcoporum Varmiensium, per Ioannem Plastwig Decretorum Doctorem et Decanum quondam Varmiensem, conscriptum circa Annum Domini 1464" (wydrukowane w *Monumenta Historiae Warmiensis* III 10—137), numery 35 i 36 jeszcze: 3) „Historia de Nicolao Hogenberg supernumerario Nominato Episcopo Varmiensi" i 4) „Vita S. Adalberti II Pragensis Episcopi, ex monumentis et annalibus Archivi Sedis Episcopalis Varmiensis, atque ex majorum traditione" oraz 5) „Elogia episcoporum Varmiensium, incerto auctore, quae seriem eorundem cum indice libri continent". (Porównaj Monumenta Warmiensia VIII.)

40. Rękopis tejże treści.

37. „Archivum vetus et novum Ecclesiae Archipresbyterialis Heilsbergensis."

39. Konstytucje synodalne biskupa Łukasza Watzelrode.

42. Historja biskupów warmińskich aż do Szembeka († 1740).

Następują Libri processuum (rozporządzeń biskupich) różnych kościołów warmińskich i kroniki parafjalne.

53—4 i następne: Libri formularum XVI w. i inne, zapewne z kancelarji biskupów warmińskich.

64. Najstarsza księga kościelna z Reszla z lat 1450—1613, zawierająca spis dochodów i rozchodów, inwentarze, zapiski o ważniejszych zdarzeniach życia kościelnego (opisana przez Józefa Kolberga w *Ermländisches Pastoralblatt* 1907 str. 44).

82. Regesty do warmińskich rozporządzeń diecezjalnych 1524 — 1886.

83—113a, 119. Rękopisy biskupa warmińskiego Andrzeja Thiela z XIX w. (dzieła jego, pamiętniki, wykłady, notatki).

129—31. „Diarium Missionis Tylzensis S. J." 1690—1783.

132. „Documenta Missionem Tylzensem concernentia".

148—52. Libri ordinationum et confirmatorum, libri functionum episcopalium 1765 — 1851.

J.
Nowsze akta kurjalne.

Ułożone w porządku alfabetycznym, zawierają akta personalne wybitniejszych duchownych warmińskich oraz dokumenty dotyczące seminarjum duchownego (pod S, w. XVIII i XIX), konwiktów biskupich, biskupów warmińskich XIX w., zamku licperskiego, poszczególnych parafij, walki kulturnej (K 17, wyzyskane przez ks. Dittricha), zamordowania biskupa Stanisława Hattena († 1833, akta B 18). Osobno są umieszczone w 9 działach akta dotyczące bulli „De salute animarum" z 16 lipca 1821 r., której wykonawcą był biskup warmiński Józef Hohenzollern; korzystał z nich ks. dr. Antoni Eichhorn w pracy o wykonaniu wymienionej bulli (*Zeitschrift für die Geschichte Ermlands* V 1—130).

II. ARCHIWUM KAPITUŁY WARMIŃSKIEJ WE FROMBORKU.

Kapituła warmińska istnieje od 17 stycznia 1264, w którym ją zatwierdził biskup Anzelm jako legat papieski. Oryginał tego dokumentu przechowuje się do dziś w archiwum kapitulnem we Fromborku, którego stał się zaczątkiem. Mieściło się ono zapewne do początku XVI w. w tejże rezydencji kapituły warmińskiej, aż je z powodu zaburzeń wojennych przeniesiono do zamku w Olsztynie, gdzie się jeszcze w r. 1613 znajdowało. Później umieszczono je razem z biskupiem w baszcie przy katedrze fromborskiej. Najstarszy istniejący inwentarz pochodzi z połowy XV w. Na nowo uporządkowali archiwum około r. 1870 ks. C. P. Woelky i J. M. Saage. Przydałby się jednak nowoczesny katalog, w którego braku korzystanie z archiwum jest bardzo utrudnione. Niełatwo też z tego powodu dać pogląd o jego zawartosci. Składają się na nią:

1) Dokumenty, których jest wielka ilość, ułożone w szufladach w porządku alfabetycznym według osób i miejscowości. Najstarszym jest, jak wspomniano, zatwierdzenie kapituły warmińskiej przez biskupa Anzelma w Elblągu 17 stycznia

1264, oryginał na pergaminie, najnowsze pochodzą z w. XIX. Dotyczą one spraw majątkowych i personalnych oraz przywilejów kapituły i biskupów warmińskich. Istnieje katalog kartkowy w porządku chronologicznym, niewystarczający. 2) Zbiór listów (sygnatura Ab), liczący około 50 tomów, od r. 1558 do XIX w., przeważnie korespondencja kapituły lub poszczególnych kanoników.

nr. 1a. „Acta et literae Martini Cromeri, oratoris Regis Poloniae, in legatione sua apud Ferdinandum Caesarem”, 1558,62 (odpisy).

1b. Akta i listy dotyczące diecezji warmińskiej 1574-1673.

2. Listy do Kromera 1554/85.

3. Listy Stanisława Reszki, głównie do Stanisława Suchorzewskiego, kanonika krakowskiego, także niewielka ilość listów Hozjusza i innych, 1587/96.

4. Listy do Kromera, zwłaszcza od Franciszka Krasińskiego, Hieronima Rozrażewskiego, Piotra Dunina Wolskiego, Alberta Bolognettiego i Jana Ocieskiego, 1551/86.

5. Listy do Kromera 1557/86.

Reszta korespondencji pochodzi z w. XVII—XIX.

3) Acta Capituli Varmiensis, około 60 tomów.

Rozpoczynają się z rokiem 1387 (kodeks S 1, opisany przez ks. Eichhorna w *Ermländische Zeitschrift* I 190—200). Odpisy najstarszych akt kapituły do r. 1427 zawiera księga p. t. „Matricula Ecclesiae Warmiensis”, znajdująca się obecnie w Archiwum Królewieckiem. Aż do r. 1499 zachowały się tylko protokóły nielicznych posiedzeń [1]), od tego roku dopiero rozpoczynają się właściwe Acta Capituli, których pierwszy tom sięga do r. 1593, drugi obejmuje czas od 1532 do 1608. Oba są niekompletne i ograniczają się do suchych notatek; obszerniejsze zapiski rozpoczynają się dopiero od r. 1609.

4) Księgi przywilejów (sygnatura A—J) dotyczących części Warmji należące do kapituły, t. j. okręgów fromborskiego, olsztyńskiego i melzackiego; sięgają od w. XIII po rok 1772.

5) Księgi rachunkowe tychże 3 okręgów, od XVI w. począwszy.

---

[1]) Ermländische Zeitschrift V. 331.

6) Inwentarze biskupstwa warmińskiego, spisywane po śmierci poszczególnych biskupów, prawie w komplecie od r. 1633.

7) Rękopisy, między innemi:

a) Acta Concilii Basiliensis, na pergaminie, z własnoręcznym podpisem biskupa Franciszka,

b) Kronika Marcina Polaka, rękopis z r. 1443,

c) Bajki Ignacego Krasickiego przepisane przez autora dla ks. Stanisława Drożyłowskiego, kanonika gutsztackiego; jest między niemi 9 niewydanych [1]).

d) Monachomachia, również rękopis autora, z 5 rysunkami.

Z archiwów warmińskich należy oprócz parafjalnych wymienić jeszcze archiwum kapituły kolegjackiej w Gutsztacie. Dokumenty w niem zawarte pochodzą z czasu od 2 września 1288—23 stycznia 1836 i dotyczą przeważnie spraw kolegjaty, jak kościoła św. Mikołaja, testamentów kanoników, ich korespondencji, przywilejów. W mniejszej ilości znajdują się pisma odnoszące się do kapituły katedralnej i diecezji warmińskiej wogóle. Korzystano z nich przy wydawaniu *Codex Diplomaticus Warmiensis*.

Nadzwyczaj bogate Archiwum Państwowe w Królewcu, stanowiące pod niejednym względem uzupełnienie fromborskich i zawierające bardzo dużo materjałów źródłowych także do historji polskiej, wymagałoby osobnego, gruntowniejszego omówienia.

Ks. Dr. Tadeusz Glemma.

---

[1]) Dr. A. Kurpiel l. c. str. 11.

AKTA POLSKIE w ARCHIWUM PAŃSTWOWEM w KOPENHADZE.

Niniejszy wykaz ma na celu ogólne zapoznanie badaczy polskich ze stanem źródeł, odnoszących się do dziejów Polski a pomieszczonych w centralnem Archiwum Państwowem t. zw. Rigsarkivet w Kopenhadze. O ile mi wiadomo, korzystał ze zbiorów tego archiwum dyr. Aleksander Czołowski, prof. Wł. Konopczyński i Dr. Fr. Bodniak, który wykorzystał źródła do kongresu szczecińskiego. Prof. Józef Paczkowski przejrzał te zbiory polskie kilka lat temu, spisał na podstawie registratury wykaz w języku duńskim i łaskawie mi go użyczył do kontroli niniejszego repertorjum, sporządzonego za jego zachętą.

Polonica Archiwum Państwowego w Kopenhadze pomieszczone są w trzech działach, które wypada krótko omówić.

Pierwszy obejmuje pergaminy i traktaty ogólno-państwowej natury. Trafić można do tego działu przy pomocy dwu repertorjów, mianowicie: „Del kongel. Geh. Arch. Registrature, nr. 14”, w którem na stronie 351 — 356 (Polen), znaleźć można przekreślony i poprawiony wykaz omówionych wyżej zabytków po rok 1699 (I. A). Bardzo starannym jest wykaz traktatów z lat 1700 — 1713, pomieszczony na str. 131 — 134 w t. zw. Tractat - Repertorium fra Aar 1700 af at regne anlagt af Tyske Kancelli fört videre af Departementet for de udenlandske Affaerer og af Udenrigsministeriet. (I. B). Przy zamawianiu akt z działu I A podać należy sygnaturę: Perg. K. E. Polen z treścią i dokładną datą regestu niniejszego wykazu, w którym liczby porządkowe nie odpowiadają numeracji repertorjum,

poprawianego kilkakroć. Łatwiej wydostać akta działu drugiego I B — wystarczy bowiem podać tytuł repertorjum i liczbę bieżącą niniejszego wykazu.

Następny dział, (II) bardzo bogaty a oznaczony w niniejszym wykazie przez II, obejmuje Polonica po rok 1770. Jest on bardzo starannie uporządkowany i spisany i mieści się podobnie jak zabytki wszystkich obcych państw w „Tyske Kancellis udenlandske Afdeling".

Obejmuje on następujące grupy źródeł:

A. I. Korespondencja polityczna między dworem polskim a duńskim, a więc wpływy kancelarji królewskiej wraz z konceptami odpowiedzi.

A. II. Akta rozpraw z rezydentami i posłami polskimi w Danji, akta posłów duńskich do spraw polskich, z czasów przed urządzeniem stałej placówki poselskiej przy dworze polskim.

A. III. 1. Źródła do dziejów marynarki i handlu.
2. Różne dokumenty, których z jakichkolwiek powodów, w żadnym innym dziale pomieścić nie było można.
3. Odpisy akt, (których nie pomieszczono pod A II).

Dział I. A.

1. Kazimierz Wielki zawiera przymierze z Waldemarem królem duńskim i przyrzeka mu „cum centum hominibus galeatis usque ad metas sui Regni sub dampnis propriis et expensis assistere". Perg. pieczęć zagubiona. Lowicz in octava Ascens. D-ni 1350. (13. V).

2. Wieczyste przymierze zawarte między Kazimierzem Wielkim a królem duńskim Waldemarem Atterdagiem. Perg. z uszkodzoną pieczęcią króla polsk. Cracovie in die b-te Lucie Virg. 1363. (13. XII).

3. Niedatowane „vidisse” panów duńskich przymierza z roku 1363. Perg. 2 pieczęci i 2 sznurki bez pieczęci. (s. d.) (1351 — 1400). „Vidisse” pochodzi według Kr. Erslev'a (Repert. diplom. regni Danici mediaevalis, II. 91) z lat 1351 — 1400.
4. Traktat przymierza zawartego w Poznaniu między królem Władysławem i księciem Witoldem z jednej a połączonemi królestwami skandynawskiemi z drugiej strony. Pergamin. 9 dobrze zachowanych pieczęci. „Datum in rippa fluminis Wisla sub monasterio, Czyrwensko ipso die divisionis apostolorum” 1419. (15. VII).
5. Akt ugody zawartej w Gdańsku między komisarzami króla polskiego i duńskiego za pośrednictwem rajców lubeckich. Perg. 5 dobrze zachowanych pieczęci. Upp dem Rathuse bynnen Dantzk in sunto Pantaleonis dage 1458. (18. II).
6. Akt ugody zawartej między Danją a Polską za pośrednictwem Lubeki i księcia Adolfa z Szlezwigu. Perg. 2 pieczęci. 1459. (5. V).
7. Akt ugody, zawartej między Danją a Polską za pośrednictwem bisk. lubeckiego Arnolda i miasta Lubeki. Perg. 6 pieczęci, 1 brak. 1462. (6. VIII).
8. Traktat przymierza zawartego między Polską a Danją za pośrednictwem posła duńskiego dr. Ditlera Smyter'a. Perg. Pieczęć król. Vilna 1516. 8. VI.
9. Traktat ugody zawartej między Polską a Inflantami za pośrednictwem króla duńskiego Chrystjana III. Perg. 8 dobrze zachow. pieczęci. 1557. 10. III.
10. Duplikat umowy wymienionej pod 9.
11. Akt przymierza zawartego między Polską a Danją w Szczecinie za pośrednictwem komisarzy państw obojga. Perg. 5 dobrze zachowanych pieczęci. Stetinii 1563. 5. X.
12. Króla Zygmunta II. Augusta ratyfikacja przymierza z 5. X. 1563. Perg. Pieczęć królewska. Varsoviae in conv. gen. 1563. 24. XII.

13. Akt umowy końcowej z kongresu szczecińskiego z r. 1570, spisany przez komisarzy państw obojga. Pap. Podpisy: księcia pomorskiego i komisarzy państw obojga. Stettin, 15. XII.

14. Rewers Gwidona Sanct Gelasiusa von Lanssack'a i Stan. Krzyskiego (Crisky) kasztel. raciąskiego przy opuszczeniu więzienia w Kopenhadze wystawiony. Perg. 2 pieczęci. 1573. 24. VIII.

15*) Listy żelazne Stefana Batorego dla posłów duńskich Jak. Ulfelda, Grzegorza i Arnolda Urussów i Pawła Wernokowa udających się do Moskwy. Leopolis 1578. 12. VIII.

16. Ugoda między Danją a Polską w sprawie biskupstwa kurlandzkiego. Perg. 10 pieczęci, 11 taśm bez pieczęci. Varsoviae, in conv. gen. die ult. mensis Febr. 1585.

17. Ratyfikacja umowy wymienionej pod l. 16 przez króla duńskiego Fryderyka II. Perg. bez pieczęci. Kopenhaga 1585. 18. VI.

Do l. 16 i 17 odnoszą się: „Conditiones insertae diplomati transactionis inter Sereniss. ac Potentiss Daniae ac Poloniae regum Ma-tes super episcopatu Curonie institutae, ex ipso Regio diplomate excerptae, atque cum originali bona fide collatae. Na papierze. (1585. 28. II ?).

18. Ratyfikacja traktatu przymierza duńsko-polskiego z 18/28 VII. 1657 (przeciw Szwecji) przez króla Jana Kazimierza. Pap. Pieczęć na papierze. Cracoviae, 1657. 6. IX.

19. Ratyfikacja, wymienionej pod l. 18, umowy przez stany Rzplitej. Pap. 10 pieczęci na papierze. Crac. 1657. 6. IX.

20. Koncept traktatu przymierza duńsko-polskiego. Pap. 1658. 20/30 IX.

21. Traktat przymierza zawartego między Danją a Polską. Pap. Kopenhaga, 1698. 29. III.

22. Deklaracja Krzysztofa D. Bose'go, w sprawie traktatu wymienionego pod 21. Pap. 1698. 29. III. (8. IV.) 1698.

---

*) Dokument zaginął; wiadomość o nim w „Det kongel. Geh. Arch. Reg. 14 nr. 16.

23. Ratyfikacja wymienionego pod l. 21. traktatu przez Augusta II. Pap. Pieczęć na papierze. Warszawa, 1698. 26. IV.
24. Deklaracja Maur. Henr. v. Miltitz'a w sprawie 10 art. wymienionego pod 21 traktatu. Pap. Hamburg, 1698. 28. V.
25. Odnowienie i rozszerzenie zawartego w lipcu r. 1694 traktatu duńsko-polskiego. Pap. Podpis komisarza pol. Ch. D. Bose'go. Kopenhaga, 1698. 29. III.
26. Ratyfikacja traktatu duńsko-polskiego z 29. III. 1698 przez Augusta II. Pap. pieczęć na papierze. Warszawa, 1698. 26. IV.
27. „Articuli separati et secreti", powyższego traktatu. Pap. Podpis Ch. D. Bose'go. Kopenhaga, 1698. 29. III.
28. Ratyfikacja wymienionego pod l. 27 aktu przez Augusta II. Pap. Pieczęć na papierze. Warszawa, 1698. 26. IV.
29. Ratyfikacja wymienionego pod 27 aktu przez króla Chrystjana duńskiego. Pap. Pieczęć na papierze. Kopenhaga, 1698. 17. V.
30. Pełnomocnictwo Augusta II dla Chryst. D. Bose'go do zawarcia przymierza z Danją. Pap. Pieczęć na papierze. Warszawa, 1698 13/23 II.
31. Pełnomocnictwo udzielone przez Augusta II. gen. lejtn Jak. H. Flemmingowi do zawarcia traktatu z posłami króla duńskiego. Pap. Warszawa, 4. aug. (26. VII.) 1699.
32. Traktat przymierza duńsko - polskiego. Pap. Podpis I. H. Flemminga. Drezno, 1699. 25. IX.
33. Odręczne pismo Augusta II dla posła duńskiego Reventlow'a w sprawie powyższego traktatu. Pap. bez p. Drezno, 1699. 1-11. XII.
34. Traktat powyższy spisany w szyfrach, z podpisem I. H. Flemminga.

B.

1. Traktat przymierza zawartego między królem Fryderykiem IV a Augustem II. Drezno, 1709. 28. VI.
Przy tem oryginalna ratyfikacja Augusta II tejże daty.

2. Traktat przymierza polsko - duńskiego, dotyczący wzajemnej pomocy zbrojnej. Drezno, 1709. 28. VI.

   Przy tem oryginalna ratyfikacja Augusta II tejże daty i „articuli separati” w sprawie wzajemnej pomocy przeciw Szwecji. Drezno, 1709. 28. VI.

3. Deklaracja króla polskiego w sprawie art. 4 traktatu z 1709. 28. VI. Potsdam, 1709. 4. VII.
4. Pełnomocnictwo udzielone przez Augusta II Flemmingowi i Lewendahlowi Manteufflowi do zawarcia przymierza z Danją. Drezno, 1709. 1. VI.
5. Zrzeczenie się Augusta II pretensyj z powodu ekscessów popełnionych przez wojska duńskie podczas pobytu w Polsce w r. 1702. Drezno, 29. VI. 1709.
6. Traktat przymierza zawartego między Polską, Prusami a Danją z podpisem króla Augusta II. Cöln, n. Sprewą, 1709. 15. VII.
7. a) Konwencja między królem duńskim a polskim w sprawie działań wojennych na Pomorzu. przed Stralsundem 1711. 18. IX.
   b) Traktat między królem duńskim a polskim w sprawie podziału posiadłości szwedzkich w Niemczech. przed Stralsundem 1711. 26. IX.
   c) Ratyfikacja akt wymienionych pod 7a. i 7b. przez Augusta II. przed Stralsundem 1711. 26. IX.
8. a) „Articuli separati” do traktatu z 26. IX. 1711.
   b) Ratyfikacja tychże artykułów przez Augusta II. przed Stralsundem 1711. 26. IX.
9. Pełnomocnictwo Augusta II dla hr. Flemminga i hr Wackerbartha do zawarcia wspomnianego traktatu i konwencji. przed Strals. 1711. 9. IX.
10. Umowa w sprawie rozmieszczenia wojsk duńskich i polskich na Pomorzu. W obozie przed Stralsundem 1712. 6. I.
11. Deklaracja Augusta II w sprawie floty duńskiej na wodach pomorskich. Mariendorff, 1712. 20. IX.

12. Konwencja między gen. kom. duńskim v. Platen'em a marsz. Flemmingiem w sprawie przejęcia i utrzymania 4000 wojska ros. na Pomorzu. Hamburg, 1713, 20. VI.
13. Konwencja między gen. duńskim komisarzem v. Platen'em i marsz. v. Flemmingiem podobna do wymienionej pod l. 12. Schleswig, 1713. 29. VI.
14. „Articuli separati" do poprzedniej konwencji. Schleswig, 1713. 29. VI.
15. Zobowiązanie Flemminga do uzyskania zatwierdzenia konwencji i artykułów przez Augusta II. Gottorff, 1713. 30 VI.
16. Ratyfikacja konwencji i artykułów przez Augusta II. Warszawa, 1713. 19. VII.
17. Plan porozumienia między państwami północnemi, z podpisem hr. Flemminga. Husum, 1713. 4. III.
18. Dwa akty marsz. Flemminga z podpisem jego w sprawie planu działań. 1713. 4. III.

Dział II.

T. K. U. A. Polen. A. I. (1).

1. Listy króla Zygmunta Starego do króla Fryderyka I i Chrystjana III, między któremi 1 list (z 1542. 28. IV z odpowiedzią z d. 3. VI. t. r.) i konceptami odpowiedzi. (1526. 23. VII; 1527. 30. XII; 1539. 17. V; 1542. 28. IV; 1547. 25. VIII).
2. Listy Zygmunta II Augusta do króla Chrystjana III. 1552 — 1556. (4 szt.)
3. Listy, częściowo z załącznikami, króla Zygm. II Augusta do króla Fryderyka II (1560—66). (42 szt.)
4. Listy, częściowo z załącznikami, króla Zygm. II Augusta do króla Fryderyka II (1567 — 1572). (34 szt.)

T. K. U. A. Polen A. I. (2).

1. Listy Stefana Batorego do króla Fryderyka II (1577—78, 1581—83). (10 sztuk).
2. Listy Zygmunta III do króla Fryderyka II (1587).
3. Listy, z których niektóre z konceptami odpowiedzi, Zygmunta III do Chrystjana IV. (1589—99). (18 szt).
4. Listy, z których niektóre z konceptami odpowiedzi, Zygmunta III do Chrystjana IV. (1600 — 1603). (13 szt).
5. Listy Zygmunta III do Chrystjana IV. (1604—18). (15 szt.)
6. Listy, z których niektóre z konceptami odpowiedzi, Zygmunta III do Chrystjana IV. (1619—32). (33 szt.)
7. Listy, Władysława IV do Chrytsjana IV (1623—30). (4 szt.)

T. K. U. A. Polen A. I. (3).

1. Listy, z których niektóre z załącznikami króla Wład. IV do Chrystjana IV. (1632—4). (27 szt.)
2. Listy, z których niektóre z załącznikami króla Wład. IV do Chrystjana IV. (1635—9). (29 szt.)
3. Listy, z których niektóre z załącznikami króla Wład. IV do Chrystjana IV. (1641—7).

   W tem również listy króla Władysława IV do marsz. dworu Corfitza Ulfeldta (34 szt.) i admirała Ove Gedde'go (1643 i 1647).
4. List Cecylji Renaty do Chrystjana IV. (22. IX. 1637).
5. Listy Jana Kazimierza do Chrystjana IV. (1636). (2 szt.)
6. Listy króla Jana Kazimierza do Fryderyka III (1648 — 1667).

   (W nich notyfikacja abdykacji Jana Kazimierza 1668. 27. IX.) (37 szt.)
7. Listy królowej Ludwiki Marji do Fryderyka III. (1657—62) wraz z odpisem listu Fryderyka III do królowej Ludwiki Marji (4 szt.)

8. Listy króla Michała Wiśniowieckiego do Fryderyka III i Chrystjana V i listy król. Eleonory do Fryderyka III. (1669—74). (7 szt.)
9. Listy, z których niektóre z załącznikami króla Jana Sobieskiego do Chrystjana V. (1674—85, 1696). (19 szt.)

T. K. U. A. Polen A. I. (4).

1. Listy częściowo z załącznikami i odpowiedzią Augusta II do Chrystjana V. (1696—9).
   List z 1696. 9. VII z zawiadomieniem senatu o śmierci Jana Sobieskiego. (8 szt.)
2. Listy, częściowo z konceptami odpowiedzi, Augusta II do Fryderyka IV (z wykazem) 1699 — 1702 (43 szt.)
3. Listy, częściowo z konceptami odpowiedzi, Augusta II do Fryderyka IV. 1703 — 1707 (24 szt.)
4. Listy, częściowo z konceptami odpowiedzi, Augusta II do Fryderyka IV. 1708 — 1712. (56 szt.)
5. Listy, częściowo z konceptami odpowiedzi, żony Augusta II, Chrystyny Eberh. do Fryderyka IV; (z wykazem) 1699 — 1726. (15 szt.)
6. Listy, z których niektóre z załącznikami i konceptami odpowiedzi, od Rzplitej do Fryd. IV. 1704—1707. (3 szt.)

T. K. U. A. Polen A. I. (5).

1. Listy, częściowo z załącznikami i konceptami odpowiedzi Augusta II do Fryderyka IV. 1713 — 1718. (58 szt.)
2. Listy, częściowo z załącznikami i konceptami odpowiedzi Augusta II do Fryderyka IV. 1719 — 1730. (47 szt.)
3. Listy księcia Jakuba Ludwika do Fryderyka IV. 1714—1722. (3 szt.).

T. K. U. A. Polen A. I. (6).

1. Listy częściowo z konceptami odpowiedzi Augusta III do Chrystjana VI i król. Zofji Magdaleny. 1733—46. (22 szt.)

Przy tem koncept listu (1736. 31. VII) Chrystjana VI do Stan. Leszczyńskiego.

2. Listy częściowo z konceptami odpowiedzi Augusta III do Chrystjana VI i król. Zofji Magdaleny. (1747 — 1759).
3. Listy Stanisława Augusta do Fryderyka V i Chrystjana VII. (1764 — 1770).

T. K. U. A. Polen A. II. (7).

1. Odpis ratyfikacji traktatu zawartego między Erykiem Pomorskim a Polską i Litwą; przytem anonimowy list do Chrystjana II. (1419. 23. VI).

   Odpis pochodzi z lat 1519—23 Cf. Rydberg, Sverges traktater, III, 37 i n.

2. Odpowiedź udzielona posłowi duńskiemu (krótko po r. 1506, 1548, lub 1572).
3. Odpis listu otwartego króla duńskiego Hansa, w sprawie przymierza z królem Zygmuntem. (1509. 24. VIII). (Cf. Aars berettninger fra Geh. Archivet, I, 61—2).
4. Akta, dotyczące kanonika kopenh. doct. decret. Ditlev'a Smither'a i jego poselstwa do Zygmunta I, markgrafa Albrechta brandenburskiego, do mistrza krzyżackiego i różnych miast bałtyckich. (1516).
5. Odpis listu Zygmunta Starego do miasta Gdańska 1516. 9. VI. (Acta Tomic. X. 73—4).
6. Odpis listu Fryderyka I w sprawie konwencji z Zygmuntem Starym. (po r. 1509.).
7. Akta, dotyczące umowy między Zygmuntem Starym a Chrystjanem III, w sprawie udzielenia pożyczki temu ostatniemu w wys. 12 000 złp. (marzec 1535).
8. Zapis na 12 000 zł r. pożyczonych przez Chrystjana III od Zygmunta I i Stanów polskich. (1539).
9. List Bernarda Pretwicza starosty (auf Bahr) do króla duńskiego. (1543. 15. IV).

10. Listy uwierzytelniające Zygmunta II Augusta do Fryderyka (Chrystjana) dla Piotra Bojanowskiego wraz z instrukcją dla niegoż. (15. III. 1546).
11. Listy uwierzytelniające Zygmunta II Augusta dla Krzysztofa Konarskiego. (1554. 13. X).
12. Listy ks. Mik. Radziwiłła do Chrystjana III i Fryderyka IV. (1554—62) (8 szt.)
13. Listy uwierzytelniające Zygmunta II Augusta do Chrystjana III dla posła do Gustawa Wazy — Hieronima Makowieckiego. (1554. 20. XI).
14. Akta, dotyczące marsz. Ottona Krumpen'a, radcy Eryka Krabbe'a i dr. Jana Struve'a i ich poselstwa. 1556—1557.

    Przy tem rekredytywy Zygmunta II Augusta do Chrystjana III dla tychże posłów. (29. IV. 1557).
15. Listy panów polskich (Łuk. i Andrzeja Górków, Jana Kostki kasztel. gdańskiego, prezydenta i komisarzy król. dla Prus., arcyb. Jak. Uchańskiego) do Fryderyka II i Piotra Oxe'a marszałka. (1561 — 1571).
16. Listy uwierzytelniające i instrukcja króla Zygmunta II Augusta dla sekretarza Achacjusza Czemy do króla duńskiego Fryderyka II. (1562. 28. I).
17. Odpisy akt, dotyczących pertraktacyj z komisarzami król. Achacjuszem Czemą, Rembertem Gilsheimem, Henr. v. Dohna i Michałem Brunow'em; listy królów Fryderyka II i Zygmunta II Augusta. (1562. 6. IV. — 1563. 5. VII; 1570. 23. VIII).
18. Listy uwierzytelniające Zygmunta II Augusta dla dr. Remberta Gilsheima do króla duń. Fryderyka II. (1562. 26. VII).
19. Relacja dr. Remberta Gilsheima. (1562. 26. VIII).
20. Akta dotyczące pertraktacyj z posłami polskimi, burgrabią Henrykiem v. Dohna i Mich. Brunowem; listy uwierzytelniające dla tychże posłów. (1562—63; 1562. 27. X).
21. Listy, uwierzytelniające Zygm. II Augusta dla burgr. Henr. v. Dohna do króla Fryderyka II. (1563. 12. V).

22. Akta, dotyczące rokowań w Stralsundzie między komisarzami duńskimi Jerzym Lykke, Kacp. Paselick i posłami polskimi Franc. Russockim, Gabrjelem Grabowieckim i Mich. Brunowem w sprawie sojuszu między Danją a Polską przeciw Szwecji. (1563. lipiec-sierpień).
23. Akta, dotyczące kongresu w Szczecinie [1563 wrzesień-październik]. (Dotyczą spraw polsko-duńskich z l. 1561—63)
24. Akta, dotyczące pojmania przez Duńczyków Jana z Tęczyna i papiery (dotyczą spraw polsko-szwedzkich 1561—63), które mu przy tej sposobności zabrano (1563—64).
25. Akta dotyczące ratyfikacji w Anklam traktatu szczecińskiego z 5. X. 1563. (1563—1564).
26. Listy uwierzytelniające Zygm. II Augusta dla podkom. Franc. Żelisławskiego i jednego z rajców gdańskich do Fryderyka II; instrukcja. (1565. 10. III).
27. Listy uwierzytelniające Zygm. II Aug. dla sekr. Mich. Brunow'a do Fryderyka II, kr. duńskiego; instrukcja. (1565. 26—28 X).

T. K. U. A. Polen A. II. (7).

28. Akta Eljasza Eisenberga, sekr. Fryderyka II; (1567—1568) listy uwierzytelniające i instrukcja dla tegoż Elj. Eisenberga. (1567 — 1568).
29. Odpis odpowiedzi danej posłom księcia Magnusa przez Zygmunta II Augusta. 1568.
30. Listy uwierzytelniające króla Zygm. II Augusta dla podkomorzego Andrzeja Taranowskiego. (1568. 25. IX).
31. Akta i dokumenty dotyczące rozpraw z posłem króla polskiego Grzegorzem ab Eden; listy uwierzytelniające dla niego do króla Fryderyka II. (1569. 5. X).
32. Akta i dokumenty dotyczace rozpraw z posłami polskimi Piotrem Kloczewskim i Demetr. Solikowskim; listy uwierzytelniające dla nich do króla Fryderyka II. (1568. 13. X; 1569. 12. IV).

33. Wyciągi z akt dotyczących rokowań o Pernawę, którą Polska zobowiązała się traktatem z 5. X. 1563 wydać Duńczykom po zdobyciu miasta na Szwedach. (1563—1569). (Druk.: L. Laursen, Danmark-Norges Traktater t. II, 282).
34. Listy komisarzy polskich Marc. Kromera i Jana Dymitra Solikowskiego w sprawie zjazdu w Roztoce między Danją, Szwecją i Lubeką (listopad-grudzień 1569) do króla Fryderyka II; relacja posła duńskiego z tego zjazdu. (1569—70).
35. Odpis niedatowanej odpowiedzi dworu duńskiego na propozycje polskie. (1569?).
36. Akta dotyczące kongresu w Szczecinie z r. 1570; listy uwierzytelniające Zygm. II Aug. dla Marcina Kromera, Jana Dymitra Solikowskiego i Justa Claudiusa, Szczepana Loytz'a do komisarzy duńskich na kongres w Szczecinie; listy posłów polskich do Fryderyka II. (1570. 16. VII; 7. XI; 18. XII).
37. Instrukcja komisarzy królewskich dla Pomorza — dla Pawła Glasowa, Marcina Szele i Michała starosty, udających się do admirała szwedzkiego Clausa Fleminga. (1570. 22. VIII).

T. K. U. A. Polen A. II. (8).

1. Listy panów polskich: kasztel. Jana ze Zborowa, wojew. Łaskiego, kanclerza Jana Zamojskiego do króla duńskiego. (1578—82).
2. Akta i dokumenty dotyczące szlachcica pomorskiego Henryka Ramehrs'a, późniejszego marszałka dworu króla duńskiego Chrystjana IV w sprawie wierzytelności jego u króla polskiego; (list Zygm. III. do króla Chrystjana IV. (1598. 26. IV) w A. I). (1578—1587).
3. a) Akta i dokumenty, dotyczące zjazdu w Szczecinie między komisarzami polskimi a duńskimi (1579—1581);
   b) Listy uwierzytelniające i pełnomocnictwa wraz z instrukcją (1579. 3. XII) dla posłów duńskich, kanclerza

Nielsa Kaasa, Mandrupa Parsberga, dr. Joachima Hinck'a i Kacpra Paselicka.

c) Listy uwierzytelniające Stefana Batorego do króla Fryderyka II dla sekretarza Piotra Śmielowskiego. (1579. 11. XII; 1580. 2. II).

4. Listy stanów Rzplitej, (zwiastujące m. in. śmierć króla Stefana Batorego). 1587. 26. II; 15. VIII).

T. K. U. A. Polen A. II. (9).

1. Listy panów: Warszewickiego, Jana Zamojskiego, Radziwiłła i innych do dworu duńskiego. (1598 — 1630).
2. Listy uwierzytelniajace króla Zygmunta III dla dr. Nielsa Kraga do króla Chrystjana IV; listy dotyczące Henryka Ramel'a. (1598. 22. IV).
3. Instrukcja i listy uwierzytelniające Zygmunta III dla Gerh. Dönhofa i sekr. Jerzego Fincke'a. (1598. 18 i 23 XI).
4. Listy uwierzytelniające wraz z instrukcją króla Chrystjana IV i księcia meklemburskiego Ulryka dla Apitza v. Grünenberga do króla Zygmunta III. (1599. 1. IV).
5. Akta, dotyczące poselstwa Samuela Łaskiego; listy uwierzytelniające dla niego do króla Chrystjana IV. (1599. 23. VIII).
6. Akta, dotyczące poselstwa Henr. Lykke i dr. Nielsa Krags'a; koncept listów uwierzytelniających Chrystjana IV dla tychże do Zygmunta III. (1600—1).
7. Listy uwierzytelniające Zygmunta III dla Mich. Konarskiego do Chrystjana IV. (1601. 28. III).
8. Akta, dotyczące poselstwa do Polski Chryst. Barnekov'a, dr. Jerzego Schumachera. (1602 — 1603).
9. Listy uwierzytelniające dla wymienionych od króla Zygmunta III do Chrystjana IV i koncept reakredytywów od Chrystj. IV do króla Zygmunta III dla Jerzego (Knutsona) Posse von Hellekies'a i dworzanina (Eryka Nielssona?) Gyllestierny von Lundholm'a i Fogelwik. (1604—31. VII i 9. X).
10. Akta, dotyczące poselstwa do Polski Chrystj. Holcha i dr. Leon. Metznera. (1605).

11. Akta, dotyczące lenna pruskiego. (1608 — 1609).
12. Memorjał parlamentu duńskiego w sprawie stosunku między Polską a Szwecją. (1616. 3. XII). (Cf. Krist. Erslev, Rigsraadets og Staendermdets Historie, I, 226 i n.)
13. Listy uwierzytelniające Zygmunta III dla Jana Weihera i Henr. Dönhofa z aktami, dotyczącemi tegoż poselstwa. (1617. 7. VIII i 10 VIII).
14. List dworzanina Eilera Urne'go do Krzysztofa Urne'go. (1618. 21. II).
15. Akta dotyczące rozpraw z posłem polskim Jerzym Ossolińskim. (1621).

T. K. U. A. Polen A. II (10).

C 1. List hrystj. Strobandta do posła polskiego w Kopenhadze Gerh. v. Dönhofa. (1632. 30. XII).
2. Listy z załączn. Eljasza Arciszewskiego do Chrystjana IV. (1633—35).
3. a) Listy uwierzyteln. od króla Władysława IV do Chrystjana IV dla posła polskiego w Kopenhadze Mik. Korff'a i
b) Listy tegoż posła do Chrystjana IV i kanclerza Chrystj. Friis'a. (1634 1. VI; 1634).
3. a) Listy uwierzyteln. z papierami od Wład. IV do Chrystjana IV dla komisarza Franc. Gordona. (1635. 3. V).
b) Wyciąg przedłożenia Franc. Gordona dla Chrystjana IV. (1635. 3. VII).
4. List rezydenta polskiego w Kopenhadze Jensa Low'a do kanclerza Chrystj. Friis'a. (1635. 6. VI).
5. Akta, dotyczące posła i sekret. Wład. IV. Wilh. Forbes'a i listy uwierzytelniające dla niego. (1635; 1635. 17. VI).
6. Listy generał-lejtn. pol. hr. Baudissina do Chrystjana IV i kancl. Ditlewa Reventlowa.
7. Listy uwierzytelniające Władysława IV do Chrystjana IV dla Elj. Arciszewskiego i papiery do jego poselstwa. (1637).

8. Listy panów polskich W. H. Baudissina, Jerzego Ossolińskiego, arcyb. M. Łubieńskiego, Stan. Koniecpolskiego do Chrystjana IV. (1640—46).
9. Glejt dla króla Chrystjana IV na spotkanie z Władysławem IV. (1643. 28. III).
10. Listy uwierzytelniające króla Władysława IV dla pułk. Andrz. Wolfg. a Baudis. (1643. 3. IV).
11. a) Listy uwierzytelniające króla Władysława IV dla Henr. Dönhofa. (1643. 27. IX).
    b) Akta, dotyczące jego poselstwa. (1643—44).
12. Listy polecające od króla Władysława IV do króla Chrystjana IV dla Gerh. Dönhofa i do kanclerza Ditleva Reventlowa. (1644, 6. IV; 5. VII; 5. VIII).
13. Listy Eljasza Arciszewskiego do króla duńskiego Chrystjana IV i jego kanclerza. (1644. 2. VIII).
14. Instrukcja dana od Chrystjana IV posłom Dionizjuszowi v. Podewels, udającemu się na dwór polski i akredytywy dla tegoż posła od króla Władysława IV do Chrystjana IV. (1644, 4. IX; 14. XII; 1645, 19. VI).
15. Listy uwierzyteln. Władysława IV do Chrystjana IV dla rezydenta polskiego de By. (1645. 11. IX).
16. Protest ze strony Władysława IV do Chrystjana IV w sprawie wyspy Ozylji. (1645. 30. X).
17. Listy uwierzyteln. króla Jana Kazimierza do Fryderyka III dla sekr. Mik. de By (Bie). (1648. 3. XII).
18. Listy Krzyszt. z Bnina Opalińskiego, Jana Tańskiego sekr. król., kancl. Mik. Prażmowskiego i szlachty do króla Fryderyka III.
19. Listy uwierzyteln. Jana Kazimierza do Fryderyka III dla rezydenta pol. w Niderlandach Mik. Bie (Bye). [1654. 12. VIII[.
20. Odpis listów uwierzyteln. od Jana Kazimierza do Fryderyka III dla komornika król. Andrzeja Morsztyna. (1654. 14. XI).
21. Listy uwierzyteln. Jana Kazimierza dla Fryderyka III dla posła pol. Henr. Canasilles'a. (1655. 24. V).

T. K. U. A. Polen A. II. (10).

22. Listy uwierzyteln. Fryderyka III do Jana Kazimierza dla komisarza duńskiego w Gdańsku Henryka Matthesius'a. (1656. 12. XI).
23. Koncept do instrukcji dla Jensa Juel'a posła duńskiego w Polsce i akty do jego poselstwa. (1657. 7. VIII — 1658).
24. Listy uwierzytelniające Jana Kazimierza do króla Fryderyka III dla posła chana tatarskiego Mechmeta Girey'a. (1659. 14. VII).
25. a) Akta, dotyczące poselstwa Kryst. Parsberg'a wysłannika duńskiego do rokowań w Prusach (Pokój w Oliwie). (1659. 23. III — 1660. 4. V).
    b) akredytywy dla niegoż od Jana Kazimierza do Fryderyka III. (4. V).
26. Koncept protokółu z rozpraw między komisarzami duńskimi a polskimi. (1660 ?).
27. Uwagi o pojednaniu Rosji z Polską ok. (1663—67).
28. Listy burmistrza i ławy m. Torunia do króla Fryderyka III. (1665).
29. Listy uwierzyteln. Jana Kazimierza do Fryderyka III dla posła nadzwycz. Jana Gnińskiego, z odpisami i aktami (1667. 22. I — kwiecień).
30. Listy księcia Demetrj. Jerzego Korybuta Zbaraskiego, kancl. Radziwiłła, Łubienieckiego, W. Reya wojew. lubelskiego, Andrzeja Olszowskiego, bp. chełmskiego, marszałka Lubomirskiego, woj. wil. Michała Paca, arcyb. gnieźn. Jana Wężyka, Emeryka Thököl'a i innych do Chrystjana V. (1671—99).
31. Listy i akta, dotyczące agenta polskiego w Hamburgu Daniela Salomona. (1676—81).
32. Akredytywy od Jana Sobieskiego do Chrystjana V dla Mogensa Gioe (Gyöa) posła duńskiego. (1677. 30. IV).
33. Listy uwierzytelniające Jana Sobieskiego dla Chrystjana V dla posła nadzwyczajnego Feliksa Morsztyna i propozycji z jego strony. (1679. 12. IV i 1. IX).

34. Listy uwierzyteln. Jana Sobieskiego do Chrystjana V dla hr. Brzezińskiego (marchio de Brisacier, comes de Brzezie). (1683. 25. VIII).
35. Listy uwierzytelniające Jana Sobieskiego do Chrystjana V dla posła nadzwyczajnego Ant. Moreau. (1694. 11. IX).
36. Listy wysłannika polskiego Bort'a. (1698).
37. Preliminarja do traktatu z 29. III. 1698; koncept do ratyfikacji i inne. (1698).
38. Listy panów saskich Kryst. Dietr. Bose'go iun., br. Maur. Henr. v. Miltitz'a do hr. Korn. Reventlowa i Krzysztofa Zygfryda v. Plessen'a. (1698—9).
39. Rewers wydany przez posła pol. w Kopenhadze Franc. Zygm. Gałeckiego. (1699. 18. III).
40. Listy uwierzyteln. Augusta II do Chrystjana V dla Jana Kazim. v. Dallwitz'a, Wallendorfa (Patkul). (1699. 19. III — V).
41. Korespondencja między dyr. komory Chr. Zygfr. v. Plessen'em a Janem Reinch. Patkulem (Wallendorfem). (1699. maj - sierpień).

T. K. U. A. Polen A. II. (11).

1. a) Koncept listów uwierzytelniających Fryderyka IV dla kpt. gwardji Jaques Duval de la Patrié. (1699. 7. X).
   b) Tak samo dla hr. Chrystjana Ditleva Reventlova. (1699. 28. X).
   c) Tak samo dla Kay'a Rumöhra. (1699. 21. XI).
2. Instrukcja dana podkom. duńskiemu hr. Krystjanowi Ditlev Reventlowowi przez króla Augusta II. do Fryderyka IV duńskiego, dotycząca wykonania postanowień traktatu z 25. IX. 1699. (1699. 20. X).
3. Obligacja, wystawiona przez generał - lejtnanta Jak. Henr. Flemminga dla króla Fryderyka IV, umocniona pismem Augusta II, wraz z pismem P. A. Bernstorffa i Langebecka w tej sprawie. (1699. 20. XII).
4. Listy, niektóre z załącznikami, generał - lejtn. Jak. Henr. Flemminga. (1699 — 1713).

5. a) Listy uwierzytelniające Augusta II dla rezydenta Hansa Schade do Fryderyka IV. (1700. 14. I).
   b) Koncept listów uwierzytelniających Fryderyka IV do Augusta II dla radcy legacyjnego v. Nischwitza. (1700. 17. VII).
   c) Listy uwierzytelniające od Augusta II dla posła polskiego Moreau do Fryderyka IV. (1700. 11. VIII).
6. Koncepty i odpisy listów uwierzytelniających od króla Fryderyka IV do króla Augusta II dla generał-majora Ad. Fryder. Trampe, envoyé extraordinaire. Odpis listu Trampe'go do posła w Moskwie, Pawła Heinsa. (1700).
7. Listy, poczęści z konceptem odpowiedzi, Jana Reinch. Patkula do kanclerza Komoda Reventlove'a z wykazem i szyframi. (1700 — 1705).
8. Listy ministra polskiego w Hamburgu barona Maur. Henr. Miltitza. 1700 — 13. 20. VIII).
9. Listy rezydenta polskiego z Danji Moreau i jego żony. (1701. 9. IV; 31. X).
10. Listy uwierzytelniające od Augusta II dla generał-lejtn. Ad. Fryd. Trampe'go do Fryderyka IV. (1701. 23. VIII).
11. a) Listy uwierzytelniające dla Tomasza Balt. v. Jessen wysłannika nadzwyczajnego na miejsce odwoł. A. F. Trampe'go. (1701. 17. IX).
    b) Listy i instrukcja dla nowego posła. (1701 — 1703).
12. Listy kancl. kor. Andrzeja Załuskiego, podkancl. Jana Szembeka, Adama Sieniawskiego, wojew. Wiśniowieckiego i Szembeka. (1707 — 1714).

T. K. U. A. Polen A. II. (11).

1. a) Listy uwierzytelniające Augusta II do króla Fryderyka IV dla posła nadzwyczajnego Ant. Moreau. (1703. 16. I).
   b) Koncept rezolucji na memorjał przedstawiony przez Moreau'a: (1703. 14. IV).
   c) Koncept rekredytywów od króla Fryd. IV do Augusta II dla rezydenta Hansa Schade'a. (1703. 14. IX).

2. Listy z załącznikami i aktami, dotyczącemi śmierci polskiego rezydenta Hansa Schade'a. (1703 maj-grudzień 1705).
3. a) Akta dotyczące poselstwa Jac. H. Flemminga. (1703 grudzień, 1704 maj).
   b) Listy uwierzytelniające Aug. II do Fryderyka IV dla generała kawalerji Jac. Henryka Flemminga. (1703. 13. XII).
   c) Koncept sprawozdania o rozmowie z hr. Flemmingiem. (1704. 2 i 9 IV).
   d) Koncept rezolucji król. na memorjał Flemminga z 28. IV. (1704. 6. V).
   e) Koncept rezolucji król. na memorjał Flemminga z 9. V. (1704. 13. V).
4. a) Akta dotyczące poselstwa Tom. B. v. Jenssena i Bartł. Menschena; instrukcja dla T. B. Jenssena. (1703. 15. II).
   b) Koncept listu uwierzytelniającego od króla Fryd. IV do Augusta II i jego małżonki dla Baltazara v. Jessen ministra pełnom. (1704. 5. I).
   c) Rekredytywy króla Augusta II do króla Fryderyka IV dla sekretarza Bartł. Menschen'a. (1704. 21. V).

T. K. U. A. Polen A. II. (12).

1. Akta dotyczące radcy legacyjnego i posła nadzwycz. br. E. Krzysztofa v. Manteuffla i jego poselstwa. (1705 — 1711).
2. T. s. (1706. 29. I — 1715. 24. XII).
3. Listy radców tajnych Augusta II, załączniki. (1706—22).
4. List marszałka dworu Augusta II, hr. Aug. Ferdyn. Pfluga do kancl. hr. kom. Reventlowa. (1706. 16. XI).
5. Koncept odpowiedzi i życzenia Fryderyka IV dla Prymasa Stan. Szembeka. (1707. 9. IV).
6. Oryginał niedoszłego traktatu między Danją a Polską, Saksonją i Danją. (Drezno, 1709. 28. VI). Podpisy króla Fryderyka przekreślone.
7. Akta dotyczące posła duńskiego br. Bartrama v. Schack'a, pułk. Benediksa Meyera i Pawła Vendelbo'a v. Lövenörna

i ich poselstwa; rekredytywy dla Chrystj. Dietricha Reventlowa do Fryderyka IV. (1709—1712).

8. a) Listy rezydenta pol. H. Jerzego Westphal'a i pułk. de Dobrose'a. (1710—1714).
   b) Listy z konceptem deklaracji w sprawie utrzymania, leżącej koło Greifswaldu, flotylli. (1703, 11—12 X).
9. Akta dotyczące wyprawy polsko duńskiej na Pomorze. (1711 — 1712).
10. Listy sekret. król. Augusta II Ludolffa. (1711 marzec).
11. Listy, dotyczące różnych posłów polskich i duńskich. (Józ. Fr. Arnstedt'a, U. Fr. Vald. Lövendala, gen. maj. Bose'go, P. Rob. Taparelli'ego, hr. Lagnasco i gen. maj. J. Ant. Seissan'a Jana Jerz. Westphala i in.) (1711—1712).
12. Listy sasko-pol. generał-majora J. Fryd. v. Arnstedt'a. (1711 kwiecień-maj).
13. Akta dotyczące posłów duńskich i polskich. (1713—1714).
14. Listy sasko-pol. generała Ludw. Mik. Hallart'a. (1713).
15. Akta dotyczące wysłanników polskich i duńskich. (1714 — 1718).
16. Listy posła polskiego w Kopenhadze Henr. Fryderyka v. Frise. (1715, marzec-kwiecień).
17. Akta dotyczące duń. sekr. leg. Tom. Wilh. v. Jessen'a. (1717 — 1718).
18. Listy, poczęści z załącznikami, podkom. króla Augusta II Gottl. Hier. v. Leipzigera. (1717—1720).
19. Listy uwierzytelniające i rekredytywy dla G. H. v. Leipzigera, Jana Jerzego Westphala i gen. maj. v. Schulenburg, posłów króla Augusta II. (1720. 1721. 1730).

T. K. U. A. Polen A. II. (13).

1. Listy uwierzytel. Kurf. Fryd. Augusta saskiego do Chrystj. IV dla Helmutha v. Pless'a jako posła nadzw. z doniesieniem o śmierci Augusta II, z konceptem odpowiedzi Chrystj. IV. (1733. 4. II, 4. V).

2. Korespondencja z Polski i listy Anton. Łodzi Ponińskiego posła pol. w Kopenhadze. (1733).
3. Korespondencja z posłem nadzw. Polski w Kpnh. hr. Helmuth. v. Pless'em. (1735—39).
4. Listy uwierzyteln. i rekredytywy dla posłów duńskich i polskich: Jana H. E. Bernstorffa, Wernera v. d. Schulenburg, v. Walthera i Ch. Aug. v. Berckentina. (1736—1739).
5. Koncept listów pol. i instruckji dla posła duńskiego w Polsce Ad. Fryd. v. Harling'a. (1739. 20. IV).
6. Listy, odwołujące posła pol. w Kpnh. hr. Helm. v. Plessen. (1742, 21—22. VIII i 19. IX).
7. Listy uwierzyteln. Aug. III dla Ulryka v. Spenner'a; załączn. (1742. 28. XI).
8. Korespondencja z tymże U. v. Spennerem. (1744—50).
9. Korespondencja i akta dotyczące praw, przyznanych traktatem z 28. II. 1585; ludności bp. kurlanckiego i obw. Pilten (1745—68) koncept listu Fryd. IV do Augusta II (1712. 9. III) i Augusta III do Fryderyka IV. (1718. 29. VI).
10. List uwierzyteln. Augusta III dla Ulr. v. Spennera jako posła do Danji. (1746. 21. VIII).
11. Listy i akta dotyczące posła duńskiego Adolfa Fr. v. Harlinga. (1748. 26. V).
12. List polecający G. v. Brühla dla sekr. Merbitza jako chargé d'affaires na dworze duńskim do I. H. E. Bernstorffa. (1757. 10. II).
13. Listy uwierzyteln. od Augusta III dla Guit. Jen. Völckersahm'a posła nadzwycz. do Danji. (1757. 11. VI).
14. Koncept pisma do Brühla i do sekr. duńskiego poselstwa w Warszawie Mik. H. Kuur'a w sprawie śmierci posła duńskiego Fryd. v. Berregaard'a. (1757, 19 i 21. XI).
15. List H. Brühla do I. H. E. Bernstorffa. (1757. 15. XII).
16. a) Akta person. sekr. leg. duń. M. H. Kuur'a i posła nadzw. duń. hr. J. Chr. v. Harthausen. (1758. 3. IV).
    b) Koncept listów uwierzyt. instrukcji, paszportu i listów odwoł. tegoż posła. (1761. 16. III).

17. Korespondencja z posłem pol. w Kpnh. G. v. Völckersahmem. (1760—1763).
18. Koncept listów uwierzyteln. i inne pisma dla posłów duń. Sigfr. v. der Osten jako posła na dworze polsko-saskim. (1701. 16 III. 7. XII; 1763. 4. IV).
19. Rekredytywy Augusta III. dla posł. duńskich hr. Ineg. Chr. Haxthausen'a. (1761. 31. III).
20. Akta person. duńsk. sekr. legac. Arm. François Louis de Mestral de St. Saphorin'a. (1762—1763).
21. Akta dotyczące tegoż de Mestrala, mianowanego posłem. (1763—1765).
22. Rekredytywy Augusta III dla posła Ad. Sigfr. v. der Osten. (1763. 23. IV).
23. Koncept listów uwierzyteln. i instrukcji dla posła duń. hr. Wernera v. d. Schulenburg. (1763. 12. VIII).
24. Listy uwierzyteln. interrexa Łubieńskiego dla hr. Ostroroga (1763. I. XII).
25. Korespondencja, akty i druki, dotyczące dyssydentów. (1764 — 1769).
26. List burm. i rady m. Torunia. (1758. 15. II).

T. K. U. A. Polen A. III. (14).

1. Akta, dotyczące handlu i żeglugi (głównie odpisy). (ok. 1563 — 1764).
2. Akta, dotyczące abdykacji Jana Kazimierza i elekcji Michała. (1669).
3. Różne akta i dokumenta. (1589 — 1763).

T. K. K. A. Polen A. III. (15—18).

15-15. Listy uwierzytelniające króla Chrystjana V do panów polskich dla Krzysztofa Schesteta de Nislevgaard jako posła nadzwyczajnego, wysłanego do Polski w sprawie elekcji, roku 1674. (1674. 15. I).
19. Blankiety do kredytywów Chrystjana V dla Krzyszt. Schesteta.

T. K. U. A. Polen A. III. (20).

Odpisy różnych akt i dokumentów tyczących się Polski. (1514—17).

Są tu między innemi: akta w sprawie elekcji Henryka Andegaw. — odpisy. (1573—4).

Odpisy listów Zygmunta III do różnych książąt i stanów. (1619).

T. K. U. A. Polen A. III. (21).

Druki z lat 1673. 1724. 1725. 1766.

T. K. U. A. Polen B. (22).

1. Relacje posłów duńskich w Polsce: Dionj. v. Podewil'a (1645), Jensa Juel'a (1658-9), Krzyst. Parsberga (z rokowań pruskich 1659—1660).
2. Korespondenta C. D. Findequellera (1665. 28. III.).
3. Relacje korespondenta duńsk. w Hamburgu Jana v. Mik. Kreudahla dotyczące elekcji polskiej z l. 1673—74.
4. Relacje wraz z załącznikami posła duń. Krzysztofora Schested'a, (1674).
5. Relacje komisarza duń. w Gdańsku Fabjana Gustmeiera, dotyczące elekcji z roku 1674.
6. Relacje sekret. taj. duń. w Warszawie Chrystj. Lichtensterna. (1674).
7. Odpis relacji nieznanego korespondenta (1676).

T. K. U. A. Polen B. (23).

Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie za posła Mogensa Gjöe'a; częściowo załączniki (1677—1678. wrzesień).

T. K. U. A. Polen B. (24).

1. Relacje, częściowo z załącznikami, korespondenta Sam. Chwalkowskiego dla tajnego sekretarza stanu Konrada Biermanna. (1678).

2. To samo z lat 1679—1680.
3. Relacje nieznanego korespondenta z 1683 (maj, czerwiec).
4. Relacje, częściowo z załącznikami, posła duń. w Warszawie Józ. Aug. de Cros'a (1683—4).
5. Relacje z załącznikami komisarza duń. w Gdańsku Jak. Riesé'go do radcy kancel. Tom. Bałt. v. Jessen'a. (1684).
6. Relacja nieznanego korespondenta (1692. 19. VI)
7. Relacje Jana Gug. Holstena (1692, wrzesień-grudzień).
8. Relacje częściowo z załącznikami, sekr. legac. Bartł. Menschen'a dla hr. Konrada Reventlov'a. (1700 styczeń — 1704 lipiec).

T. K. U. A. Polen (25—36).

25. Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie 1700.
26. „ „ „ „ 1701—1702.
27. „ „ „ „ 1703—1704.
28. „ „ „ „ 1705.
29. „ „ „ „ 1706.

T. K. U. A. Polen B. (30—50).

30. Relacje poselstwa duń. w Warszawie z lat 1707—8.
31. „ „ „ „ „ 1709—11.
32. „ „ „ „ „ 1712—14.
33. „ „ „ „ „ 1715—1717 (21. VI).
34. „ „ „ „ „ 1733 (19. VI.) - 1734.
35. „ „ „ „ „ 1735-1737 (19. VIII).
36. „ „ „ „ „ 1739 (19. V.)—1741.
37. Relacja posła duńskiego w Warszawie Fryder v. Berregaard'a z r. 1756.
38. Relacja posła duńskiego w Warszawie Fryder. v. Berregaard'a i sekr. Mik. Henr. Kuur' (z r. 1757).
39. Relacja posła duńskiego w Warszawie hr. Grzeg. Chrystj. v. Haxthausen'a i sekr. Mik. Henr. Kuura z r. 1758.
40. Relacja posła duńskiego w Warszawie hr. Grzeg. Chrystj. v. Haxthausen'a (z r. 1759).

41. Relacja posła duńskiego w Warszawie hr. Grzeg. Chrystj. v. Haxthausen'a (z r. 1760).
42. Relacja posła duńskiego w Warszawie hr. Grzeg. Chrystj. v. Haxthausen'a i posła Sigfreda v. d. Osten'a i sekr. leg. Mik. Henryka Kuur'a. (1761).
43. Relacje posła duńskiego w Warszawie Ad. Sigfr. v. d. Osten'a i posła Am. Fr. Louis de Mestral de St. Saphorin (1762—1763).

(Cf.: Sachsen B. Pk. Nr. 42)

44. Relacje posła duńskiego w Warszawie Armanda de St. Saphorin'a (1764).
45. Załączniki do 44.
46. Relacje posła duńskiego w Warszawie Armanda de St. Saphorin'a (1765—66).
47. Relacje posła duńskiego w Warszawie Armanda de St. Saphorin'a (1767—1768).
48. Relacje posła duńskiego w Warszawie Armanda de St. Saphorin'a (1709).
49. Relacje posła duńskiego w Warszawie Armanda de St. Saphorin'a (1770).
50. Duplikaty relacyj częściowo z załącznikami plenipotenta Tom. Baltaz. v. Jessen'a, posła br. Bertrama de Schack, sekret. legac. Tomasza W. v. Jessen'a, posła J. H. E. Bernstorffa i posła Armanda de St. Saphorin'a. (1704. 1711—1716. 1733. 1768).

T. K. U. A. Polen C. (51).

Archiwum posła duńskiego w Warszawie Krzystofa Schestedt'a. Zawiera:

a) Instrukcje i ordres króla duńskiego (1674. 12. I.—11. V).
b) Różne koncepty i odpisy akt (1674).

T. K. U. A. Polen C. (52).

Archiwum posła duńskiego w Warszawie Mogensa Gjöes'a:

a) Kopjarjusz, zawierający odpisy i koncepty instrukcyj, listów uwierzytelniających, relacyj i innych pism

z załącznikami, sporządzony podczas poselstwa M. Gjöes'a w Polsce i w Brandenburgji (1767. listop.—1779 luty).

b) List z załącznikiem faktora duń. w Moskwie Henr. Butmant'a (15. IV. 1569).

T. K. U. A. Polen C. (53).

Archiwum podkanc. król. i posła hr. Chrystj. Ditleva Reventlov'a [1699 (1657)—1700 (1702)].

a) Akta, dotyczące rozpraw i wykonania postanowień traktatu z 25. IX. 1699. (1699–1700).

b) Odpisy traktatów i poszczególnych artykułów z tychże traktatów (1657—1699).

c] Akta [w odpisach] dotyczące generał-lejtn. Jak. Henr. Flemming'a i głównej poczty w Lipsku. (1697 — 1699).

d] Różne. (1700—1702).

T. K. U. A. Polen C. (54--55).

Archiwum posła duńskiego w Polsce, generał-majora Adama Fryder. Trampe'go. Zawiera:

a) Ordres króla duńskiego, częściowo z załącznikami i różnemi aktami, przeważnie w odpisach. (1700—1702).

b) Koncepty relacyj i innych pism poselstwa (1700. 10. II. — 1702. 14. VI.)

c) Kopjarjusz relacyj poselskich. (1700. 10. II.—1702. 3. III).

T. K. U. A. Polen C. (56).

Archiwum posła duńskiego w Polsce, generał-majora Adama Fryd. Trampe'go (c. d.) z załącznikami i innemi pismami poselstwa. Luźno leżą odpisy pism (od 1702. 10. III.–22. IV). (1700—1702).

W tym fascykule niema żadnego z pism sekret. leg. Menschen'a, sprawującego agendy poselskie podczas nieobecności posła A. F. Trampe'go.

T. K. U. A. Polen C. (57—59).

Archiwum poselskie sekr. leg. Bartłom. Menschen'a. (1700 — 1705). Zawiera:

57. a) Ordres królewskie, częściowo z załączn., listy wysokich urzędników i posłów duńskich w Berlinie, Hadze i Moskwie. (1700 — 1704).
58. b) Listy posłów duńskich we Wiedniu, Regensburgu, Wolfenbüttlu i Hamburgu. (1700 — 1704).
59. c) Koncepty relacyj i innych pism poselstwa duńskiego. (1700. 11. XI.—1705. 28, V). Różne. 1700 (1697)—1704.

T. K. U. A. Polen C. (60—61).

Archiwum ambasadora i plenipotenta w Polsce Tomasza Balt. v. Jessena. (1703—1708). Zawiera:

60. a) Ordres królewskie, częściowo z załącznikami. (1703. 1. XII. — 1707. IX).
61. b) Listy wpływające do poselstwa, koncepty, różne. (1707 — 1708):
    1. List odręczny Augusta II. (1706. 11. XII).
    2. Listy, poczęści z konceptami odpowiedzi na nie, od radcy tajnego Krzyszt. Blume. (1703. 11. XII — 1708. 10. IV).
    3. T. s. od posła w Moskwie Jerzego Grunda. (1706. 24. II. — 1797. 17. VII).
    4. Listy od posłów duńskich. Różne. (1704 — 1706).
    5. Koncepty listów do marszałka dworu Aug. Fryd. Pfluga i koncepty protokułów z obrad w Dreźnie i Lipsku. (1705. 6. I — 24. V — 26. X).
    6. Akta i dokumenty, dotyczące żądań dworu duńskiego od Augusta II w sprawie zaopatrzenia wojsk duńskich, leżących załogami w Saksonji w l. 1700 i 1701. (1700 — 1707).

T. K. U. A. Polen C. (62 — 66).

Archiwum poselskie sekret. leg. Th. Wilh. v. Jessen'a. (1703—17). Zawiera:

62. a) Ordres królewskie częściowo z załącznikami. (1706. 4. V. — 1717. 4. V).
63. b) Listy wpływające do poselstwa. (1703 — 1717).
64. c) Koncepty listów i relacyj i innych wychodzących z poselstwa. (1706. 28. I — 1712. 21. XII).
65. d) Koncepty listów i relacji i innych wychodzących z poselstwa. (1713. 17. I — 1717. 17. VI).
66. e) Różne akta i dokumenty wraz z odpisami. 1705 — 1717).

T. K. U. A. Polen C. (67).

Archiwum posła Bertrama v. Schack'a. (1709 (1699) — 1712). Zawiera:

1. Ordres króla, częściowo z załącznikami. (1709. 23. IX — 1710. 23. XII).
2. Ordres króla, częściowo z załącznikami. (1711. 6. I — 1711. 6. VII).
   Przytem pełnomocnictwo z 1. V. i instrukcja 8. VI. 1711.
3. Wpływy poselstwa. (1709. 24. XII — 1711. 14/25. XII).
4. Koncepty, częściowo z załącznikami, do relacyj. (1709. 8. XII — 1712. 5. IV).
5. Różne, akta, dokumenty i odpisy. 1709 (1699) — 1712).

T. K. U. A. Polen C. (68).

Archiwum poselskie pułkownika i gener. adjutanta Benedixa Meyera. (Instrukcje i pełnomocnictwa). (1712 marzec-sierpień).

T. K. U. A. Polen C. (69 — 70).

Archiwum posła Jana Hartwiga E. Bernstorffa. (1733 — 1737).

69. a) 1 Ordres króla, częściowo z załącznikami. (1733. 4. V. — 1737. 6. VII).

Przytem list posła duńskiego z Regensburga Jana Jak. v. Holtze i list Bernsdorffa w sprawie ordres król. z 17. VIII. 1737. (1734. 25. X — 1737. 18. VIII).
b) koncepty relacyj. (1733. 19. VI — 1734).
70. b) koncepty relacyj. (1735 — 1737).

T. K. U. A. Polen C. 71—73.

Archiwum posła Fryderyka v. Berregaard'a. 1750—1757).
71. a) 1. Ordres króla częściowo z załącznikami. (1750. 9. X — 1757. 12. XI).
2. Wpływy poselstwa. (1752—1753).
3. Koncepty relacyj. (1756. 22. XII — 1757. 13. X).
4. Koncepty bez daty. (1750 — 1757).
5. Różne akta. (1751—56).
6. Odpisy różnych akt. (1750 — 1756).
72. b) koncept depesz i relacyj do sekretarjatu stanu Spr. Zagr. (1750 — 1755).
73. c) Koncepty relacyj. (1756).

T. K. U. A. Polen C. (74).

Archiwum poselskie sekret. legacyjnego Mik. Hier. Kuur'a. (1756—8, 1761).
1. Ordres króla (1751. 19. XI — 1758. 28. I).
2. Koncepty relacyj (1751. 20. X — 1758. 25. V).
3. „ „ (1761. 4. IV. — 1761. 11. V).
4. Wyciągi z relacyj zagranicznych posłów duńskich. (1756. 28. XII — 1758. 19. V).

T. K. U. A. Polen C. (75—85).

Archiwum posła hr. Grzeg. Chrystj. Haxthausena. (1758. 3. IV. — 1761. 16. III). Zawiera:
75. a) Ordres królewskie.
76. b) Kopjarjusz zleceń króla i pisma Bernstorffa. (1758. 15. IV — 1761. 21. IV). Instrukcja z 1758. 3. IV).

77. c) Kopjarjusz relacyj. (1758. 31. V — 1758. 28. XII).
78. d) „ „ (1759. 4. I — 1759. 27. XII).
79. e) „ „ (3. I. 1760 — 1761. 26. III).
80. f) „ „ (1758. 31. V — 1761. 28. III).
(Por. Archiwum pryw. „Haxthausen”, gdzie znajdują się listy do sekret. stanu Jana Hartwiga Ernesta Bernstorffa i innych).
81. g) Kopjarjusz relacyj i listów do Bernstorffa i innych. (1758. 25. IV — 14. XII).
82. h) To samo. (1759. 4. I — 1759. 25. X).
83. i) To samo. (1759. 29. X — 1759. 27. XII).
84. j) To samo. (1760 — 1761 styczeń).
85. k) Diversa: 1. Akta korespondencyjne, dotyczące handlu, żeglugi i innych spraw. (1759—60).
2. Różne akta, z tych niektóre dotyczą Kurlandji. (1758 — 1760).
3. Wyciągi relacyj zagr. posłów duńskich. (1758. 26. V — 1760).
4. Odpisy różnych akt. (1758 — 1760).

T. K. U. A. Polen C. (86—89).

Archiwum posła Adolfa Sigfrida v. d. Osten'a. (Później od 1763 posła w Rosji). Zawiera:

86. a) 1. Ordres królewskie, częściowo z załącznikami, z wykazem i szyframi. (1761. 10. III — 1763. 7. IV).
2. Listy rady miasta Torunia poczęści z konceptami odpowiedzi. (1761).
3. Listy i druki dotyczące żądań króla polskiego w sprawie opłaty od towarów wywożonych i przywożonych przez Gdańsk. (1761).
4. Ekstrakty relacyj zagran. posłów duńskich. (1761 — 1763. 7. II).
5. Różne odpisy i druki. (1762 (1759) — 1763.
87. b) Kopja relacyj poselskich. (1761. 13. V — 1762. 19. VI).
88. c) „ „ „ (1762. 23. VI — 1762. 2. X).

89. d) „ „ „ (1762. 9. X — 1763. 28. IV).
„ „ „ (1763. 25. IV — 1763. 18. IX).

T. K. U. A. Polen C. (90—95).

Archiwum sekret. legacyjnego, chargé d'affaires później posła Armand Françonis Louis de Mestral St. Saphorin'a. (1763. 7. IV — 1770). Zawiera:

90. a) Ordres królewskie. (1763 — 1770).
91. b) 1. Listy posła duńskiego w Rosji hr. Chrystj. Schoel'a. (1770 — 1771).
2. Wykaz archiwaljów poselstwa. (1750 — 1766).
3. Różne akta. (1765 — 1770).
4. Wyciągi relacyj zagran. posłów duńskich. (1765—68).
5. Odpisy akt dotycz. stosunków w Polsce. (1763—70).
6. Odpisy różnych akt. (1763—70).
92. c) Koncepty listów do J. Ch. Bernstorffa. (1763. 2. XI — 1764. 4. III).
93. d) Koncepty relacyj. (1764. 29. II — 1771 19. I).
94. e) „ „ (1763 — 1766).
95. f) „ „ (1766 — 1771).

Dział III.

Ges. Ark. Polen I.

1. Ordres do St. Saphorin'a (1771—1773).
2. „ „ rezydenta Dreyera (1773. 21. XII—1776. 23. XI).
3. „ „ posła Ernsta Albrechta Bertouch'a. (1777. 30. IX. — 1779. 1. V.).
4. Instrukcje. (1777. 1, VIII. — 9. VIII).

Ges. Ark. Polen I.

1. Ordres do rezydenta Jana v. Schöller'a (1781. 5. X. — 1785. 22. XI).

2. Ordres do rezydenta Nielsa Rosenkrantza (1787. 21. XII. — 1788. 9. XII).
3. Ordres do recydenta Nielsa Rosenkrantza (1789. 9. I. — 1789. 3. VIII).

Ges. Ark. Polen I.

Ordres do rezydenta Burke'go (1789—92).

Ges. Ark. Polen II.

1. Koncepty relacyj i depesz poselstwa duńskiego w Warszawie. 1771—73.
2. To samo. 1774—75.
3. To samo. 1776—1779.
4. To samo. 1782—1785.
5. To samo. 1789—1792 (5 fascykułów).

Ges. Ark. Polen III.

1. Dreyer	Diversa. (Papiery legacyjne)	1773—1777.
2. Bertouche.	„ „ „	1777—1778.
3. Schöller	„ „ „	1781—1785.
4. Rosenkrantz	„ „ „	1788—1789.
5. Edm. Bourke	„ „ „	1788—1792.
6. Tablice z szyframi.		

Dep. f. u. A. Polen I.

Korespondencja dotycząca spraw poselstwa duńskiego w Warszawie. 1773—1795.

Dept. f. u. A. Polen II. (Relationes).

1. Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie 1771.
2. „ „ „ „ 1772.
Przy tem kopja deklaracji dworów rozbiorowych z 2. II. 1773.
Odpis noty obu kanclerzy, bp. Młodziejowskiego i ks. Mich. Czartoryskiego, przesłanej dworom rozbiorowym.
Deklaracja carycy z 22 stycznia (2 lutego) 1773.
Druki. 1773.

3. Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie. Listy do Bernstorffa. Druki 1774.
4. Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie. 1775—1776.
5. To samo. 1777—1780.
   Częściowo kopje listów jako załączniki.
6. Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie z załącznikami, odpisami listów. 1781—1783.
7. Relacje poselstwa duńskiego w Warszawie 1784—1787.
8. „ „ „ „ 1788—1789.
9. „ „ „ „ 1790—1791.
10. „ „ „ „ 1792—1793.

Dept. f. u. A. Polen II.

1. Listy Stanisława Augusta do Chrystjana VII.
2. Akta dotyczące posła duńskiego w Warszawie Schöller'a z prof. Hojerem. 1786—89.
3. Akta dotyczące długów tegoż posła Schöllera w Warszawie i Kopenhadze. 1786—1792.
4. Akta dotyczące posłów polskich na dworze duńskim. 1789—1793.
5. Rota przysięgi posła Edm. Bourke'go. 1789.
6. Akta dotyczące żądań pieniężnych od posłów polskich w Kopenhadze 1792.
7. Akta dotyczące stosunków w Polsce 1797.

Dep. f. u. A. Polen II. Diverse.

1. Akta dotyczące posła polskiego br. de Krohne 1773—1787.
2. Wyciągi z depesz. Druki. 1771—1772.
3. Odpisy akt, dotyczących stosunków polit. w Polsce. 1771—1776.

Leon Koczy.

POLONICA w ARCHIWACH ESTOŃSKICH.

W początkach b. r. ukazała się w Dorpacie niezwykła, a dla polskiej wiedzy historyczno-archiwalnej ze wszechmiar interesująca, publikacja. Jest to spory (137 str. folio pisma maszyn.) tom, wydany przez N. Treumuth'a i O. Liiv'a p. t. „Polonica im Staatszentralarchiv. Beilage: Polonica in anderen Archiven Estlands — Tartu 1931.

Publikacja ta, to dla pracowników naukowych polskich niezmiernie cenny przewodnik po archiwach Estonji. O warunkach pracy w tychże dał dyrektor Centralnego Estońskiego Archiwum p. O. Liiv, już poprzednio wyczerpujące wskazówki w studjum: Eesti riiklikust arhiivindusest („O estońskich archiwach państwowych). Już w tej broszurze uwidocznione zostało, że w skład Centralnego Archiwum weszły prócz materjałów z czasów niepodległości politycznej, archiwa naczelnych Zarządów prowincyj nadbałtyckich, Inflant, Estonji, z czasów szwedzkich i rosyjskich, a więc generał-gubernatorstwa szwedzkiego, inflanckiego i estońskiego, rosyjskich zarządów gubernjalnych, niektórych archiwów prywatnych (Numsen, De la Gardie).

Polonica nie są naogół w Centralnem Archiwum zbyt liczne. Niemniej stanowią one jedną z najważniejszych grup jego materjałów, obejmując: a) czasy t. z. „polskie" (1557—1627), b) okres walk 1656—1661, c) wojnę północną, d) odgłosy powstań 1830/31—1863 r. Najzasobniejszem jest Estońskie Archiwum Szlacheckie. Grupują się w niem materjały z drugiej połowy w. XVI i pierwszej ćwierci w. XVII, dotycząc spraw gospodarczych, szkół, kościoła, miast, włościan,

a wreszcie stosunków politycznych, głównie z czasów walk Zygmunta III z Karolem Sudermańskim. Materjał ten, częściowo znany już z C. I. A. Paukera: „Auszug aus Moritz Brandis Protokoll von anno 1594, 1595, 1596 und 1597 (w tomie III — Monumenta Livoniae antiqua), i z wydanej w 1861 r. przez E. Pabsta i R. v. Toll'a: „Est u. liefländische Brieflade. Eine Sammlung von Urkunden zur Adels und Gütersgeschichte Est und Lieflands. 2-e Abt. Schwedische und polnische Zeit. T. I. 1561—1650. Obecne repertorjum Treumuth'a i Liiv'a, podaje z nich kilkanaście regestów z dokumentów od Zygmunta Augusta po listy Aleksandra Gosiewskiego. Oprócz protokółów Brandisa (z nich najważniejsze IV—VII z lat 1593—1600) interesują nas tu cenne wspomnienia Uexküll'a, sprowadzonego w 1856 r. przez Gorczakowa do Warszawy dla opracowania organizacji spraw włościańskich. Odpowiedni projekt gotów był, jak wiadomo, już w r. 1857 i obalony został przez Muchanowa. Wspomnienia Uexküll'a zawierają, jak podaje nasze repertorjum, obraz intryg Muchanowa. Dwa dalsze rękopisy Uexküll'a dotyczą rekrutacji, oraz kolei i kopalni w Królestwie.

Pozatem w „Polonica" jest t. z. Archiwum Generał-gubernatorstwa Estońskiego z czasów szwedzkich. Nas interesują głównie materjały z czasów Zygmunta III, Karola IX, i Gustawa Adolfa. Z Archiwum tego, dotychczas nieuporządkowanego, a stąd i niewyzyskanego, ogłosił jedynie w 1912 r. Ungern-Sternberg 32 listy z lat 1602—1604 i 1617—1619 p. t. „Urkunden zur Geschichte des Schwedisch — Polnischen Krieges aus den Jahren 1602—1627". W Archiwum tem mamy obok akt z czasów namiestnikostwa Boye'go (1575—1600), stwierdzających ślady reakcji katolickiej w szwedzkich Inflantach, przedewszystkiem świadectwa usiłowań Zygmunta III użycia Estonji za bazę do powstrzymania usadowienia się Karola Sudermańskiego w Finlandji, poczem stopniowe rozprzestrzenienie się tegoż w samej Estonji. Obok tedy korespondencji Farensbacha, Boye'go, Flemminga, mamy tu listy C. Heinrichson'a, A. Linderszona, A. Larszona, G. Oxenstiern'y, G. Horna, J. De la Gardie i w. i. Całość zbioru skupia się

przedewszystkiem około trzech momentów ówczesnych dziejów Inflant: a) walki o Inflanty, b) konspiracyj na rzecz Polski 1604/5, c) rokowań pokojowych.

Obok Archiwum Generałgubernatorstwa Estońskiego, drugą główną grupę stanowi archiwum inflanckie. W niem to od czasu zdobycia przez Szwedów Rygi (1621) i Dorpatu (1625) skoncentrowało się gros materjału. Katalog jego został opracowany przez Biennemanna: „Katalog d. schwedischen Generalgouverneur-Archivs zu Riga” (Ryga 1908).

Repertorjum Centralnego Archiwum Estońskiego daje z tej części, która się w niem znajduje, regesta z kilkudziesięciu dokumentów z lat 1635—1705. Ponadto zwraca uwagę na znajdującą się wśród konwolutów „Rossica — Polonica”, korespondencję wojewody Smoleńskiego, Michała Paca, z generałgubernatorem Robertem Douglasem, listy Aleksandra Połubińskiego, Macieja Gosiewskiego, Jana Sobieskiego, djarjusz sejmu warszawskiego 1646 r., ważne dla stosunków wewnętrznych, raporty warszawskiego rezydenta szwedzkiego S. Dörfflera z lat 1668—1677, a wreszcie na zawarte w konwolucie XX, dokumenty z czasów wojny północnej. Z innych archiwów, które weszły w skład Archiwum Centralnego, interesują nas materjały i raporty generała Numsena, organizatora rosyjskiego wywiadu w Polsce w latach 1791—2 (dla Sałtykowa), oraz zarządu gubernjalnego inflanckiego, estońskiego i inflanckiego okręgu żandarmerji. Wszystkie one zawierają niemało akt z okresu walk w latach 1830/31 i 1863, (nasze repertorjum podaje — p. 69—84 — spis 160 akt) archiwum zaś ryskiej „ochrany” sporo wiadomości o polskiej i litewskiej partji socjal-demokratycznej do r. 1911.

Obok wiadomości o Polonicach Archiwum Centralnego, daje praca p. Treumutha i Liiv'a wielce użyteczny przegląd wszystkich innych archiwów estońskich. Mamy tu więc informacje o dorpackich archiwach Uniwersytetu i Instytutu Weterynaryjnego, o archiwach miejskich w Dorpacie, Rewlu, Parnawie, Fellinie, Narwie, o archiwach kościołów rzym. katol. w Rewlu, Dorpacie, Narwie, o zbiorach estońskiego Towarzystwa literackiego w Rewlu, zbiorach estoń. Towarzystwa nauk. w Dorpacie, a wreszcie o znajdującem

się w Bibljotece Uniwersytetu w Dorpacie archiwum rodziny De la Gardie. W tem ostatniem, opisanem przez B. A. Cordta, I. Lossiusa, Sablera i znanem w Polsce, choćby z notatki R. Baudoin'a de Courtenay (Kwartalnik histor. 1889), znajduje się około 100 dokumentów polskich (listy Henryka Walezego, Zygmunta III, Jana Zamojskiego, Antoniego Possevino,) zapiski o stosunkach polsko-moskiewskich w r. 1611, listy z czasów Gustawa Adolfa i t. d.

Przy opracowaniu powyższego zestawienia „Poloniców" stosowali autorzy dwie metody. Z archiwów starszych, zasobniejszych, dano nietylko opis materjału, ale częstokroć sporządzano regesty i wyciągi konceptów; z archiwów nowszych, rosyjskich, przytoczono tytuły akt. Ponadto dano zawsze wyczerpujące wskazówki o publikacjach z danego archiwum. W ten sposób zapobieżono ewent. powtarzaniu się.

Niemniej interesującym jest rzeczowy i staranny wstęp p. t. „Polens und Estlands historische Beziehungen", opracowany przez p. N. Treumutha, jakoteż podana przezeń w artykule p. t. „Die deutschbaltische und estnische Geschichtsschreibung über die polnische Zeit in Estland", wyczerpująca bibljografja.

Z przeglądu tego ostało się, jako bardzo charakterystyczne stwierdzenie, że t. z. „polski okres w dziejach Estonji" — przedstawiony był w niemieckiej, bałtyckiej, historjografji — tendencyjnie. Już w dziele „Poola" (Tallin 1930) znajdują się, rozpatrujące polskie czasy z nowego punktu widzenia, rozprawy: prof. Uluots: „O polsko-estońskich historycznych stosunkach", N. Treumutha; „Szkice z czasów polskich w Estonji" i prof. G. Suitsa „O stanie piśmiennictwa w Estonji za czasów polskich". Równocześnie niemal w Czasopiśmie „Olion" (nr. 8. 1930) ukazała się rozprawa mgr. J. Vasara, wykazująca tendencyjne przedstawianie przez niemieckich historyków „złych" czasów polskich a „dobrych" szwedzkich.

Przy sporządzaniu wykazu Poloniców w Estonji, mieli p. Liiv i Treumuth szereg pomocników, kolegów, archiwistów. Wszystkim im, a w szczególności obu głównym pracownikom, jest nauka polska za bardzo interesującą, sumienną, staranną i pożyteczną publikację, szczerze zobowiązana.

L. Kolankowski.

W sprawie ustalenia jakości względnie formatu papieru, atramentu, taśmy i kalki *).

W kancelarjach naszych urzędów państwowych i samorządowych używa się tak do konceptów, jak i do czystopisów jak najgorszego gatunku papieru ze względów oszczędnościowych. Tak samo lichego papieru używa się do ksiąg urzędowych. Dzieje się to tak w urzędach na prowincji, jak i w centralnych. Zarówno dzienniki ustaw, protokóły posiedzeń sejmu i senatu, księgi hipoteczne, stanu cywilnego, kontrakty notarjalne, akta dotyczące spraw pierwszorzędnego znaczenia dla Państwa i społeczeństwa, jak i wezwania na termin do sądu czy urzędu, pisze się lub drukuje na lichym i nietrwałym papierze. Jedyny może wyjątek stanowiły jeszcze niedawno, a częściowo i dziś asygnaty do kas skarbowych, które sporządza się stosunkowo na dobrym i mocnym papierze.

Skutki takiego postępowania już dziś są jasne i widoczne. Wystarczy przejrzeć akta w naszych registraturach z przed kilku lat, by się przekonać, że papier rozpada się w strzępy, odbicia maszynowe wyblakłe i mało czytelne, a w miejsce liter mamy dziurki. Za następne kilka lub kilkanaście lat pozostaną w dobrym stanie same tylko „koszulki" (arkusze referatowe) jako sporządzone z trwalszego nieco papieru lub z tektury, a wewnątrz zobaczymy resztki papierów, trochę trocin papierowych, a w najlepszym wypadku zżółkły i skruszały papier bez śladu liter maszynowych, lub też z dziurami na miejscu wyrazów, pisanych nieodpowiednim atramentem.

*) Rada Archiwalna na posiedzeniu w dniu 29 marca 1930 r. zwróciła się do p. Dyr. Kaczmarczyka z prośbą o opracowanie specjalnego memorjału w sprawie ustalenia jakości i formatu papieru i ogłoszenia go w Archeionie. W wykonaniu tej uchwały — Redakcja umieszcza niniejszy artykuł.

Wtedy będzie się zwoływało komisje złożone ze znawców papieru i próbowało środkami chemicznemi z wielkim nakładem pracy i kosztów zakonserwować resztki akt od ostatecznego zniszczenia, będzie się odczytywało sztucznie i przepisywało na gwałt akta potrzebne jeszcze do bieżącego urzędowania.

Wynikną z tego powodu niewątpliwie ogromne szkody nietylko dla archiwów i nauki, ale przedewszystkiem dla interesów Państwa i społeczeństwa, szkody których nie da się naprawić. A chodzi tu o akta odnoszące się do odnowienia Państwa i budowania podwalin jego administracji.

Dla uniknięcia tych szkód akta o trwałem znaczeniu, jak kontrakty, księgi hipoteczne, stanu cywilnego, protokóły Sejmu i Senatu, akta wychodzące od Prezydenta Rzeczypospolitej, Prezesa Rady Ministrów, Ministrów i innych władz centralnych, a nawet prowincjonalnych, jak również i inne akta i księgi pisane, o ile posiadają ważne znaczenie dla Państwa i osób prywatnych, powinny być pisane na papierze trwałym i mocnym, a dzienniki rozporządzeń i ustaw i inne publikacje urzędowe przynajmniej w kilkudziesięciu egzemplarzach powinny być drukowane na papierze trwałym.

Lepsze stosunki na tem polu były przed laty. Mamy już od dawna piękne własne wzory. Używany u nas już mniejwięcej od połowy XIV wieku papier obcego pochodzenia, a od końca XV wieku z własnych fabryk, do ksiąg urzędowych i akt naszych władz przed rozbiorami jest z bardzo małemi wyjątkami tak znakomity i trwały, że przetrwa w normalnych warunkach jeszcze setki lat. Podobnie za czasów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego nasze władze do połowy XIX w., a nawet mniejwięcej do lat siedmdziesiątych XIX wieku władze zaborcze tak rosyjskie, jak i austrjackie, a pruskie do początku wojny europejskiej używały dobrych gatunków papieru i akta z tego okresu przetrwają jeszcze bardzo długo.

Jakże jednak odmiennie i źle przedstawia się sprawa papieru po wojnie, zwłaszcza u nas. W ostatnich latach uderzył na alarm w tej sprawie piewszorzędny znawca techniczny papiernictwa w Polsce ś. p. Franciszek Jeziorański

w broszurze „Papier i jego znaczenie” (Kielce, 1929), który również przewiduje katastrofę z powodu używania złego papieru, sporządzanego w przeważającej liczbie wypadków tylko z masy drewnianej, glinki kaolinowej i celulozy, zamiast papieru czerpanego z szmat.

Na sprawy te ze strony urzędowej nikt nie zwraca większej uwagi, nikt się niemi nie interesuje. Jest zatem obowiązkiem zarządu archiwalnego zwrócić na to uwagę czynników kompetentnych. Zagranicą władze państwowe zwierzchnie zwracały na sprawę papieru używanego w urzędach bardzo baczną uwagę już dawno przed wojną. Istniały ścisłe w tym kierunku przepisy. Im wyższa była władza czy urząd, tem lepszego i trwalszego papieru używano do celów urzędowych. Co kilka lat z urzędu poddawano badaniom chemicznym trwałość papieru i dobroć atramentu w fabrykach, dostarczających tych artykułów do użytku urzędów. Było bowiem troską władz wyższych, by akta mogły być przechowane jaknajdłużej. Pod tym względem nie było kwestji oszczędności i być nie mogło. Tak samo powinno być i u nas.

Dla przykładu, jak gdzieindziej zwraca się pilną uwagę na dobór papierów dla urzędów i władz państwowych, niech posłuży najnowsze rozporządzenie pruskiego ministra oświaty z r. 1926 w sprawie papieru, obowiązujące wszystkie dykasterje, jako wydane w imieniu rady ministrów [1]), chociaż istniały w tym kierunku wcale dobre i dokładne przepisy wydane w r. 1904.

Zasługuje ono zatem na omówienie tutaj chociaż w krótkich słowach.

Rozporządzenie owo przyjmuje cztery gatunki papieru według materjału, z którego jest wyrobiony, a mianowicie: 1) papier sporządzony ze szmat lnianych, konopnych, bawełnianych; 2) ze szmat z 50% domieszką celulozy, ale bez włókien drzewnych; 3) papier ze szmat i celulozy w dowolnym składzie, ale bez włókien drzewnych i 4) papier z włóknami drzewnemi. Przyjmuje dalej 6 stopni wytrzymałości

[1]) Z 10. I. 1926. A. 7528/25 Preussisches Besoldungsblatt (Teil II des Finanz-Ministerial-Blatts) Herausgegeben im Preussischen Finanzministerium z 2. II. 1926. Nr. 4.

przerwania się paska papierowego wskutek własnego ciężaru przy długości od 1000 do 6000 mtr. Pod względem użytkowego przeznaczenia dzieli się tu papier na 8 klas, z których pierwsza, zawierająca papier pierwszego gatunku pod względem materjału i pierwszego stopnia co do wytrzymałości, przeznaczona jest do sporządzania akt, szczególnie ważnej treści, przechowywanych na zawsze. Drugą klasę co do użytkowego przeznaczenia stanowi papier tego samego gatunku pod względem materjału, ale stopnia drugiego i trzeciego co do wytrzymałości; przeznaczony on jest na księgi hipoteczne, stanu cywilnego, dzienniki podawcze itp. Normalny papier do użytku kancelaryjnego tak do pisania, jak i do maszyn, stanowi klasę trzecią i czwartą. Klasy te obejmują drugi i trzeci gatunek co do materjału, a trzeci, czwarty i piąty stopień co do wytrzymałości zależnie od treści akt. Resztę klas stanowią papiery używane do podręcznego użytku w kancelarjach na koperty, opakowanie itp. Klasy te, jako odgrywające podrzędną rolę w urzędowaniu, pomijam zupełnie. Na ważniejsze druki urzędowe ma się używać wcale dobrego papieru, bo pierwszego gatunku co do materjału i czwartego stopnia co do wytrzymałości.

Papiery pierwszej do czwartej klasy mają być przez fabryki opatrzone znakiem wodnym, zawierającym nazwę firmy i oznaczenie klasy papieru. Tylko takie papiery mogą być przez urzędy używane, których znaki zanotowane są w jednym z 6-ciu państwowych urzędów do badania materjałów i ogłoszone w dziennikach urzędowych Rzeszy i państwa pruskiego.

Ciekawe to rozporządzenie omawia jeszcze ciężar, format papieru, jego badanie i kwalifikowanie przy dostawach, określa warunki dostawy, sposób nabywania papieru przez mniejsze urzędy od władz prowincjonalnych, przez te zaś ostatnie z fabryk bezpośrednio. Dla wszystkich władz w Berlinie załatwia dostawy osobne biuro z siedzibą w tem mieście, co oczywiście przy masowych zamówieniach wpływa na zmniejszenie wydatków i przysparza wiele oszczędności państwu.

Jeżeli mowa o jakości papieru, to również wzmianka należy się jego f o r m a t o w i. Aczkolwiek sprawa ta mniej

ważna i mniej groźna dla przyszłości pod względem skutków, aniżeli sprawa jakości, to mimo to anarchja na tem polu jest szkodliwa, ułatwia bowiem niszczenie i zakurzanie się akt, a przytem wywołuje niemiłe uczucie pod względem estetycznym i utrudnia orjentację w aktach i ich treści wobec olbrzymiej nieraz masy formatów zaczynających się od arkusza do 16-ki, a nawet jeszcze mniejszych świstków.

W ostatnich czasach zaznaczyła się dążność do ustalenia tej sprawy, albowiem, Polski Komitet Normalizacyjny przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu ustalił formaty papierów do celów urzędowych oznaczając wielkość arkusza (420 × 594 mm), pół arkusza (297 × 420 mm), jak i mniejszych formatów, a Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zarządzeniem z 14 października 1929 r. polecił, aby powyższych formatów papieru używano we wszystkich władzach, urzędach i szkołach, podlegających jego władzy, od 1 września 1930 r. począwszy [1]). Ważny to krok naprzód, pożądane byłoby jednak jeszcze, by podobne zarządzenie obowiązywało i w innych władzach i urzędach państwowych, a nietylko w jednej dykasterji.

Rozporządzenie wydane dla urzędów nie wyczerpuje sprawy tej zupełnie, pozostaje bowiem jeszcze społeczeństwo, które zwracając się do urzędów używa dowolnych formatów i w ten sposób będzie zawsze psuło jednolitość akt. Mimo rozporządzenia same zresztą władze skazane są na używanie różnych formatów, dostarczanych im przez fabryki papieru, który powszechnie jest o 40 mm większy co do wysokości od przepisanego przez Ministra W. R. i O. P. Jedynym zatem wyjściem z chaosu jest wywarcie odpowiedniego wpływu na fabryki papieru, by do wymagań władz zastosowały się przy fabrykacji papierów kancelaryjnych, innego bowiem wyjścia w tej sprawie niema.

---

[1]) Dziennik urzędowy Min. W. R. i O. P. z 16. XI 1929 r. Nr. 12, poz. 166, str. 499 — 501. Wobec powyższego zarządzenia muszą ulec oczywiście zmianie ustępy rozporządzenia Min. W. R. i O. P. z 17. XII 1926 o opłatach archiwalnych w archiwach państwowych (Dz. U. Nr. 128/26, poz. 775) §§ 1 i 2 oznaczające powierzchnię jednej strony papieru na 875 cm^2, ponieważ przy formacie 297 × 210 mm, jak obecnie przepisano, powierzchnia stronicy wynosi 624 cm^2, a zatem jest o 251 cm^2 mniejsza.

Wobec prawie powszechnego używania maszyn do pisania w urzędach, atrament mniejszą odgrywa wprawdzie rolę niż przed niewielu jeszcze laty, pomimo to jednak stanowi i on jeszcze i obecnie ważny środek w pisaniu, przedewszystkiem konceptów pism, pozostałych w aktach władzy wysyłającej, a zatem i nim należy się zaopiekować i na jego dobroć zwrócić baczną uwagę w urzędach, nie jest bowiem obojętne, czy pisane akta nie wyblakną po pewnym czasie i nie staną się nieczytelne i czy nie znikną z czasem atramentowe podpisy na aktach.

Mniejszą znacznie rolę odgrywa tu ołówek, którego używa się do robienia uwag na aktach lub pisania wskazówek przez naczelników urzędów, w jakim kierunku ma być sprawa załatwiona. Ale i tu dobroć i trwałość ołówków nie jest obojętna, jeżeli chodzi o sprawy ważne i uwagi robiono przez wysokich i odpowiedzialnych dostojników państwowych.

Wobec wszechmocnej maszyny do pisania pierwszorzędną rolę odgrywa dzisiaj taśma maszynowa, która powinna być dobrego gatunku, trwała, a utkana dokładnie z nitek cienkich, bo tylko wtedy litery mogą być wyraźnie odbite i dłużej pozostać czytelne. Tak samo ważną rolę odgrywa kalka papierowa, która również powinna być o tyle dobra, by farba na samej kalce nie ścierała się przez dotykanie jej palcami, a litery przez nią odbite nie zacierały się i nie zamazywały wskutek ocierania się jednej kalki o drugą i były trwałe, a nie blakły po dłuższym czasie.

Takie mniejwięcej byłyby najważniejsze bolączki w sprawie powyższej tak ze względu na interes Państwa i społeczeństwa, jak i dobro nauki, która z akt przechowywanych w urzędach, a następnie w archiwach, będzie w przyszłości korzystać.

Powyższe sprawy powinny być uregulowane w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, jako obowiązującego wszystkie dykasterje, a odpowiednie gatunki papieru władze zwierzchnie powinny stale poddawać badaniu i przesyłać próbki urzędom z poleceniem używania przepisanego gatunku i formatu papieru, oraz gatunku kalki i atramentu do akt o ważnej treści dla Państwa i osób prywatnych.

Nie mając kwalifikacji na znawcę papieru, nie mogę dawać w powyższym kierunku fachowych wskazówek i instrukcyj, poruszam tu jedynie tę sprawę jako archiwista, odczuwający niebezpieczeństwo grożące naszym archiwom i nauce. Materjały potrzebne do wydania takiego rozporządzenia może zebrać jedynie Komitet Normalizacyjny, jako do tego powołana instancja, przy udziale rzeczoznawców z pośród chemików, znawców papieru, przedstawicieli fabrykantów, tudzież Wydziału Archiwów Państwowych, jako najbardziej zainteresowanego i mającego głębokie zrozumienie w tej sprawie. W interesie publicznym należy się spodziewać, że stanie się to jak najprędzej.

Kazimierz Kaczmarczyk.

DZIAŁ URZĘDOWY.

Sprawozdanie Wydziału Archiwów Państwowych z czynności w roku 1930.

1. Wizytacje. 2. Porządkowanie archiwaljów. 3. Sieć archiwalna. 4. Gmachy. 5. Rada Archiwalna. 6. Godło państwowe i herby wojewódzkie. 7. Wydawnictwa. 8. Bibljoteka. 9. Pracownia naukowa. 10. Udział w Zjeździe Historyków. 11. Opieka nad archiwaljami niepaństwowemi. 12. Kursy archiwalne. 13. Rokowania archiwalne z państwami sąsiedniemi i w. m. Gdańskiem: Rosja, Niemcy, Austrja, Czechosłowacja, Gdańsk. 14. Załączniki.

Działalność Wydziału Archiwów Państwowych w roku sprawozdawczym rozwijała się według zasadniczych linij prac, jakie ustaliły się w ciągu 12 lat istnienia państwowej służby archiwalnej w Rzeczypospolitej Polskiej.

Poza normalną współpracą archiwów z innemi władzami i urzędami państwowemi W. A. P. zwracał baczną uwagę: 1) na porządkowanie i inwentaryzację archiwaljów, 2) ulepszenie sieci archiwalnej w Państwie, 3) na przygotowanie dalsze akcji scalania archiwaljów, wreszcie 4) na brakowanie akt i przekazywanie ich do archiwów państwowych.

1. Wizytacje. Wyrazem troski o dokładną znajomość prac i potrzeb archiwów było wizytowanie przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych archiwów: w Krakowie, Lublinie, Lwowie, Piotrkowie i Poznaniu; przez d-ra Łopacińskiego, dyrektora Archiwum Ministerstwa Wyznań Reli-

gijnych i Oświecenia Publicznego, archiwów: w Grodnie, Kielcach, Lublinie, Łomży, Radomiu i Wilnie, przez radcę dr-a Rybarskiego — archiwów: w Łomży, Piotrkowie i Wilnie.

Ponadto Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych odwiedził archiwum O. O. Paulinów na Jasnej Górze. Odwiedziny te były w ścisłym związku z zainteresowaniem się tem archiwum przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej. Nad uporządkowaniem tego archiwum na życzenie O. Generała Ks. Markiewicza pracowali od czasu dłuższego Ks. Profesor Dr. Jan Fijałek i Dyrektor Archiwum w Poznaniu Dr. Kazimierz Kaczmarczyk – podczas swego urlopu wypoczynkowego. Jako wynik tej pracy Dr. Kaczmarczyk ogłosił w Archeionie (Zesz. VII str. 123 nst.) pracę p. t. „Archiwum O. O. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie". Dnia 5 V. 1930 r. Kancelarja Cywilna Pana Prezydenta pismem Nr. 8640/30 do Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych zawiadomiła, że: „Dnia 27 kwietnia 1930 r. Pan Prezydent Rzeczypospolitej zwiedził klasztor OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie, przyczem i między innemi zatrzymał się dłużej w archiwum klasztornem. Przy tej sposobności Generał OO. Paulinów ksiądz Markiewicz zwrócił uwagę Pana Prezydenta R. P. na nadzwyczaj owocną pracę p. dr. Kaczmarczyka, Dyrektora Archiwum Państwowego w Poznaniu, który z wielką znajomością rzeczy rozpoczął porządkowanie cennego archiwum Jasnogórskiego. Celem zachowania ciągłości tej pracy przez jej inicjatora, Ksiądz Generał przedstawił Panu Prezydentowi prośbę o spowodowanie u władz przełożonych Dr. Kaczmarczyka delegowanie go w miarę możności i potrzeby do Częstochowy celem dalszego kontynuowania rozpoczętego dzieła. Pan Prezydent R. P. odniósł się jaknajżyczliwiej do tej prośby i z Jego polecenia Kancelarja Cywilna prosi o jej przychylne załatwienie".

Stosownie do tego pisma Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego udzielił Panu Kaczmarczykowi czterotygodniowego urlopu płatnego w celu kontynuowania prac inwentaryzacyjnych w archiwum klasztoru OO. Paulinów na Jasnej Górze (Pismo z dnia 27/V 1930 r. Nr. Arch-1115/30).

2. P o r z ą d k o w a n i e   a r c h i w a l j ó w. Sprawa ta z natury rzeczy znajduje swe oświetlenie w szczegółowych sprawozdaniach archiwów. Nadmienić wypada, iż W. A. P. przywiązuje do prac tych wielką wagę, a Naczelny Dyrektor A. P. stale otrzymuje sprawozdania kwartalne o biegu i stanie prac w archiwach, wymieniając tu przykładowo pracę nad ułożeniem idealnego inwentarza Archiwum Koronnego, inwentarza opracowywanego przez Archiwum Główne.

3. S i e ć   a r c h i w a l n a. Nie może być jeszcze niestety ustalona definitywnie. Założeniem planu sieci archiwów państwowych Rzeczypospolitej Polskiej jest istnienie archiwów we wszystkich ośrodkach władz administracyjnych II instancji. Archiwa są przewidywane jako archiwa ogólne t. j. przeznaczone dla wszystkich dykasteryj, działających na danem terytorjum. Zrealizowanie tego planu w całej rozciągłości a zgodnie z rzeczywistemi potrzebami administracji, coraz bardziej odczuwanemi, zależne jest od uzyskania gmachów lub lokali odpowiednich na archiwa w ośrodkach administracji. Nie jest tu również bez znaczenia ostateczny podział administracyjno-terytorjalny państwa. Na razie W. A. P. realizuje zamiary swe w tych skromniejszych ramach, w jakich może to uczynić. Wyrazem tych prac w roku sprawozdawczym było skasowanie Archiwum Państwowego w Łomży i utworzenie Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zasoby archiwum łomżyńskiego, które straciło zupełnie żywotność dla urzędów i obywateli, przeniesiono do Warszawy i włączono do zasobów Archiwum Akt Dawnych (ul. Jezuicka 1). Natomiast dla władz i urzędów III i II instancji z siedzibą w Warszawie, chcących przekazywać swe akta do archiwów państwowych Minister W. R. i O. P. utworzył Archiwum Akt Nowych (ul. Długa 13), które ponadto objęło akta władz okupacyjnych niemieckich i austrjackich oraz akta władz i urzędów polskich zlikwidowanych.

4. G m a c h y. Kwestja ta najistotniejsza w chwili obecnej i mająca największe znaczenie dla przyszłości organizacji archiwów państwowych w Polsce nie otrzymała nigdzie pozytywnego rozwiązania w sensie zdobycia nowych lokali czy gmachów na archiwa umieszczone najgorzej.

Sprawa zużytkowania całego fortu Sokolnickiego na Żoliborzu na tymczasowy magazyn archiwalny również nie otrzymała rozwiązania ostatecznego.

Nie udało się dotychczas usunąć lokatorów, stanowiących największą przeszkodę w zorganizowaniu tego magazynu. Nie można zatem przystąpić do zbudowania tam dalszych partyj półek, na których powinny być rozłożone akta zlikwidowanych urzędów polskich, takich naprzykład, jak Państwowy Urząd Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby, Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich, Zarząd Cywilny Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego, Państwowy Urząd Zbożowy, Państwowy Urząd Ziemniaczany. Akta winny ulec bardzo silnemu brakowaniu, ale i to zadanie jest niewykonalne, dopóki akta leżą w setkach skrzyń, ustawionych jedne na drugich.

W roku sprawozdawczym udało się przeprowadzić jedynie remont i ulepszenie lokali biurowych Archiwum Głównego Akt Dawnych i Archiwum Akt Dawnych, o czem w sprawozdaniach tych archiwów będzie obszerniej.

Kwestja budowy Centralnego Archiwum Państwowego w Warszawie wobec sytuacji finansowej państwa odsunięta jest na czas niedający się przewidzieć.

Pomyślnie przedstawia się jedynie sprawa urządzenia gmachu dla Archiwum Państwowego w Wilnie. Zbiory archiwalne, biura i pracownia naukowa tego archiwum mieszczą się w gmachu Uniwersytetu Stefana Batorego i w murach kościoła Franciszkańskiego. Stan ten nienormalny od lat wielu stanowił troskę pierwszorzędną Rządu Polskiego. W sprawozdaniu z r. 1929 W. A. P. podał do wiadomości o nabyciu aktem z dnia 6 listopada 1929 r. od Towarzystwa im. Wróblewskich posiadłości przy ul. Teatralnej i Słowackiego na rzecz Skarbu Państwa z przeznaczeniem na archiwum (Archeion VI-VII Dz. urz. str. 5, 127). Posiadłość ta obejmuje plac o powierzchni 2.084,62 mtr^2 i niewykończony trzypiętrowy budynek o kubaturze 13.696 mtr^3. Nabyta została ona za zł 103.450. — wraz z kosztami kupna. Nieprzewidziane trudności i przeszkody uniemożliwiły natychmiastowe rozpoczęcie robót celem przysposobienia nabytej budowy do potrzeb archiwum. Dopiero po usunięciu tych przeszkód rozpoczęto

prace budowlane dn. 30 maja r. 1930. Do stycznia 1931 r. nadbudowano jedno (czwarte) piętro, wykonano roboty na parterze celem przystosowania go na biura archiwum zgodnie z planem, zatwierdzonym przez Ministerstwo Robót Publicznych i Ministerstwo W. R. i O. P. i uzgodnionym uprzednio przez Okręgową Dyrekcję Robót Publicznych z dyrektorem miejscowego Archiwum. Koszt budowy wraz z adaptacją ma wynieść podług zatwierdzonego kosztorysu 580.312 zł. Podług umowy zawartej z przedsiębiorcą roboty winny być wykończone do dn. 15 września 1931.

5. Rada Archiwalna. W dniach 28 i 29 marca 1930 odbyła się VII Sesja Rady Archiwalnej. Protokół i przebieg obrad Rady ogłoszone są drukiem w Archeionie zesz. VIII. Dział Urzędowy str. 1—26. Radzie Archiwalnej przewodniczył w zastępstwie Pana Ministra W. R. i O. P. Naczelny Dyrektor A. P. Z ważniejszych uchwał Rady, wymienić należy:

a) Przyjęcie projektu zasad registraturalnych (Zasady ogólne przechowywania w urzędach akt zakończonych, niepotrzebnych do bieżącego urzędowania). Zasady te przyjęto po przeprowadzonej dyskusji nad opracowanym przez komisję registraturalną projektem ramowego rozporządzenia w sprawie składnic akt w urzędach, zakładach, instytucjach i organach państwowych.

Projekt zasad registraturalnych Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych złożył Panu Ministrowi W. R. i O. P. Projekt ten według zawiadomienia nadesłanego przez Wydział Prezydjalny z dnia 2. VII. 1930 Nr. Prez. 3585/30 został przesłany do Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej do wiadomości i zużytkowania niektórych postanowień przy opracowywaniu ramowej instrukcji biurowej.

b) przyjęcie wniosku w sprawie budowy gmachu archiwalnego w Lublinie. Wniosek w sprawie budowy Archiwum w Lublinie Pan Naczelny Dyrektor A. P. złożył Panu Ministrowi. Pan Minister przyjął wniosek do wiadomości.

c) przyjęcie wniosku w sprawie scalania archiwaljów. W sprawie scalania archiwaljów Pan Minister wydał odpowiednie zarządzenie.

6. G o d ł o p a ń s t w o w e i h e r b y w o j e w ó d z k i e. Sprawami temi zajmował się Wydział Archiwów Państwowych i Komisja herbowa Rady Archiwalnej. Sprawozdanie z czynności Komisji ogłoszono w Archeionie zesz. VIII cz. 2 rok 1930 str. 25—26.

Materjał informacyjny i dyskusyjny do sprawy herbów wojewódzkich jest już zebrany i opracowany przez W. A. P. i Departament Sztuki. Zdaniem W. A. P. i Departamentu Sztuki kwestja jednak ostatecznego ustalenia i zatwierdzenia herbów wojewódzkich stanie się rzeczywiście aktualna dopiero z chwilą przeprowadzenia reformy podziału administracyjno-terytorjalnego Państwa. Wobec zmian, zapowiedzianych w dotychczasowym podziale i to zmian bardzo daleko idących, zatwierdzenie herbów wojewódzkich w zastosowaniu do podziału dzisiejszego mogłoby być niecelowe i mogłoby pociągnąć zbyteczne koszty.

W jesieni roku sprawozdawczego W. A. P. wypowiadał się z urzędu piśmiennie, a jego przedstawiciele brali udział w naradach w Prezydjum Rady Ministrów, w sprawie projektu noweli do Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dn. 13. XII. 1927 o godłach i barwach państwowych oraz o oznakach, chorągwiach i pieczęciach (Dz. U. R. P. No. 115 poz. 980). Nowela ukazała się jako Rozporządzenie Prezydenta Rzpltej z dn. 24. XI. 1930 (Dz. U. R. P. No. 80 poz. 629).

7. W y d a w n i c t w a. a. Archeion. W r. 1930 wydano zeszyty VI-VII i VIII. Zeszyt VI-VII Wydział Archiwów Państwowych wysyłał do 91 instytucyj naukowych 26 państw zagranicznych a mianowicie do: Anglji 3, Austrji 3, Belgji 3, Białorusi 2, Bułgarji 1, Czechosłowacji 8, Danji 2, Estonji 1, Finlandji 1, Francji 7, Hiszpanji 1, Holandji 3, Włoch 7, Jugosławji 2, Łotwy 1, Norwegji 2, Niemiec 18, Rosji 6, Rumunji 3, Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej 4, Szwajcarji 1, Szwecji 3, Turcji 1, Ukrainy (U. S. R. R.) 5, Węgier 1, i do Gdańska 2. Zeszyt VIII zawiera wiadomości o materjałach archiwalnych, dotyczących Powstania Listopadowego. — Będzie rozesłany do tychże instytucyj na początku roku 1931

Do polskich instytucyj i towarzystw naukowych, urzędów. państwowych i osób prywatnych wysłano 110 egzemplarzy zeszytu VI-VII.

b) Pomniki prawa wydawane przez Warszawskie Archiwum Główne. Tom VI. Metryka Księstwa Mazowieckiego z XV—XVI wieku. Tom 2.

c) Rozpoczęto druk „Inwentarza ksiąg dawnych Archiwum Państwowego w Lublinie". Inwentarz opracowany przez kustosza archiwum p. Jana Riabinina i przygotowany do druku przy udziale dyrektora archiwum p. dra Leona Białkowskiego. Wydawnictwo wyjdzie w świat w marcu roku 1931.

d) Przygotowano do druku zeszyt IX Archeionu i Inwentarz Akt Sekretarjatu Stanu z lat 1845—1855, opracowany przez Archiwum Akt Dawnych.

8. Bibljoteka. Tytułem wymiany za Archeion redakcja otrzymała w czasie od 1. IX. 1929 r. do końca 1930 roku 168 dzieł wydawnictw zagranicznych i 52 dzieła wydawnictw polskich.

Z archiwów państwowych zgodnie z przepisami archiwalnemi o korzystaniu z archiwów państwowych (Dz. Urz. W. R. i O. P. Nr. 11/204 z r. 1928) Wydział Archiwów Państwowych otrzymał 92 tomy różnych wydawnictw.

Do katalogu bibljotecznego wpisano, na podstawie protokółu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 listopada 1928 r., 51 dzieł przeważnie rosyjskich, przekazanych Wydziałowi Archiwów Państwowych przez Ekspozyturę Delegacji Polskiej w Mieszanej Komisji Specjalnej w Petersburgu, oraz 159 dzieł ofiarowanych przez autorów, urzędy państwowe, instytucje i towarzystwa naukowe.

Razem w okresie sprawozdawczym (1. IX. 1929 do 31. XII. 1930 r.) przybyło 422 dzieła, które zapisano w inwentarzu bibljoteki pod N-rami od 745 do 1067.

Ze zbiorów Bibljoteki Wydziału Archiwów Państwowych korzystali urzędnicy W. A. P. i archiwów państwowych oraz osoby pracujące w Pracowni Naukowej.

9. Pracownia Naukowa. Przy Wydziale Archiwów Państwowych, podobnie jak w latach ubiegłych, była czynna Pracownia Naukowa dla osób pracujących naukowo, niemogących korzystać w godzinach biurowych z pracowni, istniejących przy poszczególnych archiwach państwowych w Warszawie.

Pracownia mieściła się w sali posiedzeń W. A. P. (Długa 13 m. 2), czynna była podczas trwania trymestrów wyższych szkół akademickich od godz. 17 do 20-ej codziennie oprócz sobót, niedziel i dni świątecznych.

W okresie sprawozdawczym z Pracowni Naukowej korzystało 47 osób, które były obecne 612 razy. Osoby te korzystały z akt przesłanych dla nich przez archiwa państwowe warszawskie.

Do Pracowni Naukowej W. A. P. archiwa te przesłały w 1930 r. 253 tomy akt, 12 planów i 2 mapy (z początku XVIII w.) a w szczególności:

1. Z Archiwum Głównego Akt Dawnych . . . . 85 tomów
2. Z Archiwum Akt Dawnych, 12 planów + 2 mapy + 128 tomów
3. Z Archiwum Skarbowego . . . . 40 tomów.

Pracownia Naukowa pozostawała pod stałym dozorem urzędników W. A. P. przy dyżurze woźnych z poszczególnych archiwów warszawskich.

10. Udział w Zjeździe Historyków. Licznie uczestniczyli w nim tylko urzędnicy archiwów warszawskich. Z miast prowincjonalnych urzędników archiwalnych przybyło na zjazd mało, co tłumaczy się nie brakiem zainteresowania zagadnieniami naukowo-historycznemi, lecz trudną sytuacją materjalną, nie pozwalającą na znaczniejszy wydatek, związany z przybyciem na zjazd.

Referaty na zjeździe zgłosili następujący urzędnicy archiwalni:

1) Bachulski Aleksy i Stebelski Adam:
   Zabezpieczenie i inwentaryzacja archiwów nowoczesnych.
2) Karwasińska Jadwiga:
   Odtworzenie archiwów dawnej Rzeczypospolitej.
3) Konarski Kazimierz i Łopaciński Wincenty:
   Reorganizacja archiwów państwowych.
4) Manteuffel Tadeusz:
   Geneza feodalizmu.
5) Mienicki Ryszard:
   Wyzyskanie wileńskich akt władz centralnych litewskich.

6) Przelaskowski Ryszard:
Rola Polski w ruchach intelektualnych francuskich za czasów Monarchji Lipcowej.
7) Siemieński Józef:
Podstawa źródłowa naszej historjografji.
8) Zajączkowski Stanisław:
Wypadki lat 1382 — 1386 w związku z genezą Unji.

11. Opieka nad archiwaljami niepaństwowemi. Archiwa państwowe w roku sprawozdawczym wzbogaciły się o niezwykle cenny zbiór rodziny Popielów. Zbiór ten Ministerstwo W. R. i O. P. nabyło z funduszu Kultury Narodowej za 192000 zł i przekazało go do Archiwum Głównego Akt Dawnych (zob. sprawozdanie tego Archiwum).

Nie posunęła się natomiast sprawa reorganizacji Archiwum Magistratu m. st. Warszawy. Na mocy art. 12—14 Dekretu o organizacji archiwów, po porozumieniu PP. Ministrów W. R. i O. P. i Spraw Wewnętrznych z dn. 20. XII. 1929 r., delegaci Ministerstwa W. R. i O. P. w dn. 13 i 18 lutego 1930 r. przeprowadzili lustrację tego Archiwum. Wyniki lustracji, dokonanej przez pp. Konarskiego i Łopacińskiego, ujęte w sprawozdanie szczegółowe, były zakomunikowane Panu Ministrowi Spraw Wewnętrznych i P. Prezydentowi m. st. Warszawy wraz z wnioskami Naczelnego Dyrektora A. P. dotyczącemi reorganizacji i sanacji tegoż archiwum. Niestety o jakiejkolwiek naprawie stanu rzeczy W. A. P. nie otrzymał od P. Prezydenta miasta dotychczas żadnych wiadomości.

12. Kursy Archiwalne. W roku sprawozdawczym odbył się piąty Kurs Archiwalny. Był on przeznaczony dla urzędników i miał na celu zaznajomienie słuchaczy z całokształtem prac archiwalnych przy specjalnem uwzględnieniu współczesnej registratury.

Program wykładów obejmował następujące przedmioty:

A. Archiwistyka: Służba Archiwalna Nowożytna — K. Konarski. Archiwalja Prywatne — R. Przelaskowski. Registratura Polska w XVIII w. — J. Karwasińska. Registratura Królestwa Polskiego — R. Przelaskowski. Registratura niemiecka, rosyjska i austrjacka — G. Kaleński. Registratura

i składnica akt M. S. Z. — W. Zarzycki. System dziennika kartkowego — A. Robaczewski. Najnowsze próby reformy biurowości — Stosyk. Registratura Współczesna — G. Kaleński. Brakowanie akt — G. Kaleński.

B. Archiwoznawstwo: Archiwa Dawnej Rzeczypospolitej — J. Siemieński. Archiwa porozbiorowe — J. Iwaszkiewicz. Rewindykacja archiwaljów polskich — J. Stojanowski. Współczesna organizacja archiwów polskich — W. Łopaciński. Archiwa rosyjskie — A. Bachulski. Archiwa niemieckie — A. Bachulski, Archiwa francuskie — R. Przelaskowski.

C. Wykłady wolne (nieobowiązujące): Dzieje pisma — T. Parczewski.

Równolegle do wykładów obejmował program pracy Kursów wycieczki do archiwów, skadnic akt i registratur, mające na celu zapoznać słuchaczy z ich organizacją i metodami pracy.

Wycieczki te odbywały się do: Archiwum Głównego Akt Dawnych, Archiwum Akt Dawnych, Centralnego Archiwum Wojskowego, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Registratury Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Zbiorów rękopiśmiennych Bibljoteki Raperswilskiej.

Poza tem odbyły się 3 jednogodzinne konwersatorja, na których poruszano następujące sprawy:

1. Centralizacja archiwów i rola składnic ministerjalnych.
2. Systemy registraturalne (na temat wykładów p. Kaleńskiego.)
3. Inwentarze i skorowidze akt.

W ciągu pięciolecia istnienia Kursów zarysowały się trzy kierunki, w jakich kurs mógłby się dalej rozwijać, w zależności od tego, czy ma służyć urzędnikom a więc twórcom, czy archiwistom czyli konserwatorom, czy wreszcie badaczom a więc użytkowcom archiwaljów.

Wobec tego, że dwie ostatnie dziedziny są dość bliskie, można mówić właściwie o dwóch kierunkach odpowiadających przeszłości i teraźniejszości życia archiwalnego. W praktyce dualizm ten znalazł zastosowanie o tyle, że Kurs co drugi rok na przemian przeznaczany jest a) dla urzędników z prze-

wagą wykładów związanych ze współczesnemi systemami pracy biurowej i b) dla słuchaczów wyższych trimestrów akademickich z przewagą wykładów hist.-naukowych, nie zaś administracyjnych.

Stabilizacja Kursu uczyniła duży postęp. Liczba przedstawicieli instytucyj państwowych i samorządowych wzrosła z 9 w roku 1927/28 do liczby 18 w kursie obecnym. Niektóre Ministerstwa (Przemysł i Handel, Skarb, Rolnictwo, Reformy Rolne, Wojsko) obesłały Kurs powtórnie mimo, że ich przedstawiciele brali w swoim czasie udział w kursie poprzednim.

Dużą rolę w stabilizacji tej odegrało oparcie po raz pierwszy Kursu na określonej podstawie finansowej, która ułatwiła pracę prelegentom i zarządowi. Dalszy rozwój Kursu zależny jest w dużym stopniu od tejże podstawy.

13) ROKOWANIA ARCHIWALNE z PAŃSTWAMI SĄSIEDNIEMI i W. M. GDAŃSKIEM.

A. Rosja. Wykonanie Traktatu Ryskiego z Z. S. R. R. w zakresie odbioru akt postępowało naprzód. W charakterze rzeczoznawców do spraw archiwalnych przebywali w Leningradzie: w pierwszym kwartale roku sprawozdawczego dr. A. Rybarski, następnie do września dr. Leon Białkowski, od września do końca roku — dr. A. Bachulski. W lutym i czerwcu nadeszły z Moskwy dwa transporty akt przekazanych w ogólnej ilości 3 wagonów. Transporty te zawierały zasadniczo reewakuowane akta grodzieńskie, ponadto osiem skrzyń akt łomżyńskich i płockich (Szczegółowy spis transportów zob. zał. I.)

Według wiadomości posiadanych przez W. A. P. ekspertyza polska ma do przejrzenia jeszcze akta Departamentu Wyznań Obcych i akta Kolegjum Rzymsko-Katol., ponadto trzeba: 1) ustalić spisy akt uznanych przez obie strony za podlegające wydaniu Polsce, 2) rozstrzygnąć kwestje sporne, które nagromadziły się u pełnomocników, prezesów delegacyj i na drodze dyplomatycznej i wreszcie 3) przejąć faktycznie i sprowadzić do Warszawy akta wydawane Polsce. Terminu zakończenia tych prac przewidzieć nie można.

B. Niemcy. Komisja Odbiorczo-Zdawcza w Poznaniu powołana do wykonania Układu polsko-niemieckiego z dnia 22. XII. 1926 r. o wydaniu akt w składzie: pp. profesora Br. Dembińskiego, jako przewodniczącego, dra K. Kaczmarczyka, dyrektora Archiwum Państwowego w Poznaniu i dra J. Stojanowskiego, radcy ministerjalnego, jako członków, dokonywała w dalszym ciągu przedewszystkiem wymiany akt inwalidzkich, szpitalnych, rentowych i t. p., potrzebnych do ustalenia rent inwalidzkich, zaopatrzenia wdów i sierot Wniosków w tych sprawach wpłynęło do Komisji od inwalidów i referatów inwalidzkich około 15.000. Załatwiono z nich mniej więcej 1/3 część t. j. około 5.000 spraw. Wniosków niemieckich w tej sprawie załatwiono około 1.000.

Komisja przyjęła od rządu niemieckiego z ważniejszych kompleksów akta następujące:

1) Akta katastralne rejencyj kwidzyńskiej (Marienwerder) i olsztyńskiej (Allenstein) dotyczące 11 powiatów w Województwie Poznańskiem fascykułów, ksiąg, map i wykazów 48.750.

2) Akta górnicze — Wyższego Urzędu Górniczego we Wrocławiu dla Ministerstwa Przemysłu i Handlu — fascykułów i map . . . . 3.500.

3) Akta dawniejszych Inspekcyj Wodnych w Nakle i Landsbergu w Drezdenku (Driesen), dotyczące budowy dróg wodnych — dla Inspekcji Dróg Wodnych w Bydgoszczy — fascykułów . . . . 2.591.

4) Akta budowlane Inspekcyj Budowlanych w Człuchowie (Schlochau) i Złotowie (Flatow), dotyczące części powiatów przypadłych Polsce — dla Dyrekcji Robót Publicznych w Toruniu — fascykułów . . . . 176.

5) Akta budowlane b. pruskich Inspekcyj Budowlanych, dotyczące powiatów względnie części powiatów: Międzychód, Inowrocław, Wschowa, Międzyrzecz — dla Dyrekcji Robót Publicznych w Poznaniu — fascykułów . . . . 119.

6) Akta Wydziału powiatowego w Pile (Schneidemühl) dotyczące miast: Więcborka, Sępolna i Kamienia — dla Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego — fascykułów . . . . 3.

7) Akta pruskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Berlinie, dotyczące budynków więziennych i policyjnych w Poznaniu, Bydgoszczy, Tczewie i Katowicach — fascykułów . 8.

Komisja wydała Niemcom następujące większe kompleksy akt:

1) Akta dróg wodnych z Inspekcji Dróg Wodnych w Bydgoszczy — fascykułów . . . . 334.

2) Akta personalne dawnych urzędników celnych i magistrackich — fascykułów około . . . . 500.

3) Akta personalne ze starostw w Gostyniu i Chodzieży — fascykułów . . . . 21.

4) Akta personalne b. urzędników leśnych z Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu — fascykułów . . . . . 71.

5) Akta personalne b. weterynarzy powiatowych z Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu — fascykułów . . . . 9.

6) Akta rzeźni miejskich we Wschowie i Międzyrzeczu z Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu — fascykułów . . . 2.

7) Akt rentowych i wyciągów około 450 szt.

Personel biurowy składa się z 5 osób. Wydatki na Komisję wynosiły od 1 kwietnia do 31 grudnia 1930 r. zł 19.240,40.

C. Austrja. Pan Prezydent Rzeczypospolitej dekretem z dnia 12 marca 1930 r. zamianował Delegację do rokowań archiwalnych z Austrją w następującym składzie: Pp. 1) Dr. Karol Bader, Poseł nadzwyczajny i Minister Pełnomocny R. P. w Wiedniu, 2) Dr. Józef Paczkowski, emerytowany Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych — jako pełnomocnicy oraz 3) Dr. Zbigniew Smolka, Sędzia Najwyższego Trybunału Administracyjnego, 4) Dr. Emil Kipa, radca ministerjalny Ministerstwa Spraw Zagranicznych, 5) Dr. Kazimierz Kaczmarczyk, Dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu, 6) Dr. Józef Stojanowski, radca ministerjalny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego — jako członkowie Delegacji.

Zgodnie z uchwałą powziętą na konferencji międzyministerjalnej w Ministerstwie Spraw Zagranicznych dnia 8 stycznia 1929 r. Delegacja winna złożyć swe dezyderaty w formie

spisów żądanych akt — nie wdając się wcale w ustalanie zasad jako podstawy do żądań, względnie wydania akt.

Strona austrjacka wszelako odmówiła wydania jakichkolwiek akt, do chwili ratyfikacji z naszej strony Konwencji Haskiej, zawierającej również klauzulę w sprawie archiwalnej. Odmawiając chwilowo wydania akt, nie odmówiła strona austrjacka przygotowania wykazów akt — przez nas żądanych — i zbadania w tym celu archiwów i registratur wiedeńskich przez delegatów polskich.

W pracach Delegacji Polskiej w Wiedniu pod przewodnictwem p. Dyr. Paczkowskiego brali udział pp. Dr. Zbigniew Smolka, Dr. J. Stojanowski, Adam Kaletka, Kustosz Archiwum Państwowego w Poznaniu i Dr. Boryński, radca ministerjalny Ministerstwa Komunikacji.

Nad sporządzeniem wykazów akt żądanych pracowali w Archiwach Wiedeńskich pp. dr. J. Stojanowski i A. Kaletka.

Według złożonych Ministerstwu sprawozdań z czynności zostały dotychczas zbadane: 1) Archiwum Komunikacji (Verkehrsarchiv). Sporządzono wykaz akt należących się Polsce. 2) Archiwum II Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości (Staatsarchiv II des Innern und Justiz).

W Archiwum tem zbadano i ustalono akta b. Ministerstwa Robót Publicznych dotyczące Polski a mianowicie:

1) akta dotyczące budownictwa lądowego z lat 1848—1908
2) akta dotyczące budownictwa wodnego z lat 1848—1887
3) akta dotyczące szkolnictwa przemysłowego z lat . . . . 1848—1908
4) akta dotyczące górnictwa z lat . . . . . 1850—1889

D. Czechosłowacja. W wykonaniu części IV Umowy polsko-czeskosłowackiej w sprawach prawnych i finansowych z dnia 23 kwietnia 1925 r. oraz układów dodatkowych z dnia 8 lutego 1927 r. Polski Komisarz Generalny Dr. E. Barwiński wydał Czeskiemu Komisarzowi Generalnemu pewne akta należące się Czechosłowacji i uregulował sprawę archiwum b. Komory Cieszyńskiej, jego uporządkowania i rozdziału. Na terytorjum Czechosłowacji stwierdził Polski Komisarz Generalny, że akcja nad przygotowaniem akt należących się Polsce postępuje

naprzód, oraz dokonał przejęcia 30 skrzyń akt. Akta te zdeponował narazie w Urzędzie Okręgowym pod opieką Czeskiego Komisarza Generalnego. Akta przejęte przedstawiają bardzo cenny materjał praktyczny i naukowy. W szczególności cenne są mapy i akta katastralne, na które składa się około 6.000 map i ponad 50.000 sztuk akt.

E. Gdańsk. Sprawa podziału archiwaljów w Archiwum Państwowem (Staatsarchiw) w Gdańsku dotychczas nie jest załatwiona. Prace podziałowe polskiego archiwisty w rzeczonem archiwum, oparte na orzeczeniu Komisji Rozdzielczej z dnia 21. VII. 1921 r. zostały mu uniemożliwione przez zarząd archiwum wskutek noty protestacyjnej Rządu niemieckiego.

Sprawa ta znajduje się dzisiaj na forum międzynarodowem.

Wydział Archiwów Państwowych nie może wobec tego przewidzieć, kiedy praca podziałowa będzie mogła być wznowiona.

Wszelako celem prowadzenia dalszych prac przygotowawczych Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Komisarzem Generalnym Rzeczypospolitej w Gdańsku mianowało z dniem 1 października 1930 r. w charakterze urzędnika archiwalnego w Gdańsku w Komisarjacie Generalnym p. Dr. Marcina Dragana, prezesa T-wa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku.

Załączniki.

I.

WYKAZ MATERJAŁÓW ARCHIWALNYCH, OTRZYMANYCH PRZEZ WYDZIAŁ ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH z ROSJI OD R. 1922 DO KOŃCA 1930 R. [1]).

Materjały archiwalne, oddane przez Z. S. R. R. za pośrednictwem Delegacji Polskiej w Mieszanej Komisji Specjalnej, od r. 1922 do końca 1930 r. na podstawie Traktatu Ryskiego, podzielono na trzy odrębne grupy.

Do grupy pierwszej, oznaczonej w niniejszym wykazie literą A, zaliczono: Materjały archiwalne, wywiezione do Rosji z terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej od stycznia 1772 r. do 30 lipca 1914 r., a zwrócone Polsce na mocy artyk. XI. pkt. 1 i 4 Traktatu Ryskiego.

Do grupy drugiej, oznaczonej literą B, zaliczono materjały archiwalne ewakuowane do Rosji z terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej od 1 sierpnia 1914 r. do 1 października 1915 r., a reewakuowane do Polski na mocy art. XI. pkt. 9 i 10 Traktatu Ryskiego.

Do grupy trzeciej, oznaczonej literą C, zaliczono materjały archiwalne, powstałe w okresie od 1 stycznia 1772 do 9 listopada 1918 r., podczas zarządzania rosyjskiego ziemiami, wchodzącemi w skład Rzeczypospolitej Polskiej, a przekazane

[1]) Zob. „Archeion" I. str. 66 — 78 W. Suchodolski: Wykonanie art. XI Traktatu Ryskiego w zakresie archiwów państwowych.

Polsce na mocy artyk. XI. pkt. 5 Traktatu Ryskiego i na mocy umowy generalnej z dnia 16 listopada 1927 roku.

W wykazie niniejszym podano wszystkie materjały archiwalne otrzymane z Z. S. R. R. według rzeczonych grup, z zachowaniem chronologicznego porządku transportów n. p. grupa B. poz. 72. Akta z Archiwum b. Sztabu Okręgu Wojennego Warszawskiego odnoszące się do powstania 1830/31 r. — XXIII. AD. 1928. — 1.

Duże „B" określa przynależność rzeczonych akt do grupy drugiej, cyfra arabska 72 oznacza numer bieżący niniejszego wykazu, dalej następuje nazwa akt danej registratury odpowiedniego transportu, liczba rzymska XXIII. oznacza kolejny numer transportu, a litery „AD" instytucję, która przejęła akta a więc w tym przykładzie, Archiwum Akt Dawnych w Warszawie, w końcu następuje rok przybycia akt z Rosji i ilość pozycyj danych akt (pak, skrzyń, worków, bel i t. p.).

Wszystkie archiwa państwowe przejmujące akta oznaczono następującemi skrótami: Wydział Archiwów Państwowych = WAP., Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie = AG., Archiwum Akt Dawnych = AD., Archiwum Skarbowe = AS., Archiwum Ministerstwa W. R. i O. P. = AO., Archiwum Akt Nowych = AN., Archiwa państwowe w miastach prowincjonalnych oznaczono skrótami AP. z dodaniem nazwy odpowiedniego miasta n. p. AP. Poznań = Archiwum Państwowe w Poznaniu.

Nazwy różnych urzędów państwowych polskich podane w nawiasach obok skrótu WAP. oznaczają urzędy, które przejęły dane akta.

A.

1. Akta Heroldji Królestwa Polskiego. II. AD. 1922, 46.
2. Grupa akt przekazanych w r. 1867 z Archiwum b. ros. Izby Skarbowej w Warszawie do M-stwa Finansów w Petersburgu. VI. AS., 1923., — 11.
3. Księgi i dokumenty Archiwum Koronnego. IV. AG., 1924., — 23.

4. Akta górnicze wywiezione z Archiwum b. ros. Izby Skarbowej Warszawskiej w latach 1869—1871, VIII. AS. 1924. — 14.
5. Akta i księgi olkuskie wywiezione w roku 1870 z Archiwum b. ros. Izby Skarb. Warszawskiej. — XII. AS. 1925. — 4.
6. Akta Sekretarjatu Stanu Księstwa Warszawskiego 1807—1814. — XVIII. AD. 1928. — 17.
7. Akta i Księgi Komisji Edukacyjnej 1774—1795. XVIII. AG. 1928. — 2.
8. Akta Departamentu do spraw Królestwa Polskiego w Radzie Państwa 1832—1861. XVIII. AD. 1928. — 3.
9. Akta Wydziału do spraw finansowych Król. Polskiego 1866—1884. (część przechowywana w b. ros. M-stwie Finansów) XVIII. AS. 1928. — 3.
10. 55 dyplomów rewindykowanych z petersburskiej Komisji Archeograficznej — XXI, AG. 1928. — 1.
11. Jarłyk chana tatarskiego Tochtamysza z r. 1393, pochodzący z Archiwum Koronnego, w oryginale i w przekładach — ruskim z w. XV i dawnym polskim. Do tego dołączono luźne arkusze drukowane rozprawy (niewydanej) Berezina o jarłykach Tochtamysza, Mengli-Gireja, Dewlet-Gireja i Gazi-Gireja. XXII. AG. 1928. — 1.
12. Rękopisy, mapy i plany rewindykowane z Archiwum Wojskowo-Naukowego w Moskwie. — XXIII. AD. 1928 — 2.
13. 18 pieczęci oderwanych od różnych dyplomów z Archiwum Koronnego. XXIII. AG. 1928. — 1.

B.

14. Akta Komisyj Gubernjalnych do spraw włościańskich w Król. Polskiem i akta Powiatowych Komisarzy do spraw włościańskich w Król. Polskiem I. AS. 1922. — 85. (ze wszystkich gubernij).
15. Akta i książki zarządu wzajemnych ubezpieczeń budowli od ognia w Król. Polskiem I. Polska Dyrekcja Ubezpieczeń Wzajemnych 1922. — 55.

16. Akta urzędów gminnych b. guberni warszawskiej i łomżyńskiej. III. Odpowiednie urzędy powiatowe 1922. — 121.
17. Akta, księgi i plany urzędów gubernjalnych, powiatowych, miejskich i gminnych b. gub. chełmskiej. III. AP. Lublin — przekazało odpowiedn. urzędom powiat. 1922. — 486.
18. Archiwum Hrubieszowskiej Fundacji Staszica. III. bar. Grothus. 1923. — 1.
19. Akta i księgi kancelarji warszawskiego Generał-Gubernatora, wywiezione z Arch. Akt Dawnych w r. 1915 (m. i. akta i księgi w sprawach włościańskich). III. AD. 1922. — 420. zob. poz. 14.
20. Akta kancelarji Ober-Policmajstra m. Warszawy. III. AD. 1922. — 208. (400 sztuk teatralnych z Komitetu Cenzury wypożyczono Dyr. Teatrów Miejskich w Warszawie).
21. Akta, księgi i plany Zarządu Pałacowego w Warszawie. III. Zarząd Gmachów Reprezent. w Warszawie. 1922 — 2.
22. Akta, księgi i plany Zarządów Dóbr Państwowych: warszawskiego, radomskiego, łomżyńsko-suwalskiego i grodzieńskiego. III. AS. przekazało M-stwu Rolnictwa 1922. — 56.
23. Akta i księgi magistratów i urzędów gminnych Król. Polskiego. (W tem część akt magistratu m. Warszawy). III. Odpowiednie magistraty i urzędy powiatowe 1922 — 92.
24. Dalsza część akt urzędów do spraw włościańskich. III. AS. 1922. — 7. (zobacz poz. 14).
25. Akta b. Rady Opieki Społecznej w Łomży. III. AP. w Łomży. 1925 — 2.
26. Akta Instytucyj sądowych Król. Polskiego. IV. Sąd Okręgowy w Warszawie. 1923. — 383.
27. Dalsza część akt Radomskiego Zarządu Dóbr Państw. IV. M-stwo Rolnictwa. 1923. — 40. (zob. poz. 22).
28. Akta i muzealja magistratu m. Warszawy. IV. Magistrat m. Warszawy. 1923. — 20. (zobacz poz. 23).
29. Akta Zarządu Zachodniego Okręgu Górniczego. IV. AS. — przekazało M-stwu Przemysłu i Handlu. 1923. — 13.

30. Akta Inspektorów Górniczych. IV. AS. — przekazało M-stwu Przemysłu i Handlu. 1923. — 4.

31. Akta Inspektorów Fabrycznych. IV. AS. przekazało M-stwu Przemysłu i Handlu 1923. — 5.

32. Akta urzędów gubernjalnych, powiatowych i gminnych, gub. radomskiej i warszawskiej. IV. W. AP. i AP. Radom — odpowiednie urzędy powiatowe. 1923. — 167.

33. Akta i plany szpitala w Tworkach. IV. Szpital w Tworkach 1923. (zapakowane z innemi aktami poz. 32).

34. Dyplomy i akta wywiezione w r. 1915 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. IV. AG. 1923. — 1.

35. Dyplomy i akta wywiezione w r. 1915 z Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. IV. AD. 1923. — 1.

36. Akta Zarządu b. Księstwa Łowickiego. IV. Zarząd Gmachów Reprezent. w Warszawie. 1923. — 30. Obecnie AD.

37. Akta i księgi gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych b. gub. chełmskiej. IV. AP. Lublin 1923. — 81.

38. Akta wywiezione w r. 1915 z Archiwum b. Izby Skarbowej Warszawskiej dotyczące majątków poduchownych. V. AS. 1923. — 83.

39. Akta i plany Szpitala państwowego w Tworkach. V. Szpital w Tworkach. 1923. — 3. (zobacz. poz. 33).

40. Akta urzędów gubernjalnych, powiatowych, gminnych i miejskich b. gub. warszawskiej, kaliskiej, kieleckiej. VI. — AP. Poznań. AP. Kielce — przekazano odpowiednim władzom powiatowym. 1923. — 462. (Część akt kancelarji Gub. Warszawskiego i naczelników powiat. radzyńskiego i płońskiego po roku 1876, zatrzymało Archiwum Rewolucji w Leningradzie. (zob. poz. 16, 17, 32).

41. Akta urzędów pocztowo-telegraficznych okręgu warszawskiego i lubelskiego. VII. M-stwo Poczt i Telegr. 1924. — 147.

42. Akta Zarządu Drogi Żelaz. Warszawsko-Wiedeńskiej oraz Kolei Nadwiślańskich. VII. M-stwo Komunikacji 1924 — 81 i 1263 plik.

43. Akta urzędów gubernjalnych, powiatowych i gminnych b. gub. lubelskiej, radomskiej i warszawskiej. — AP. Lublin. AP. Radom — Akta włościańskie przekazano Okręgowym Urzędom Ziemskim w Lublinie i Kielcach. 1924 — 271. (zobacz poz. 16, 17, 32, 40).

44. Dalsza część akt państwowego szpitala w Tworkach. VII. Szpital w Tworkach 1924 — 12. (zobacz. poz. 33 i 39).

45. Dalsza część akt b. powiatowych Komisarzy do spraw włościańskich. VII. Okręg. Urząd Ziemski w Lublinie i Kielcach. 1925 — 16. (zobacz poz. 14, 24).

46. Akta instytucyj sądowych b. gub. łomżyńskiej. VII. Sąd Okręgowy w Warszawie. 1924 — 6. (zobacz. poz. 26).

47. Akta i książki Warszawskiego Komitetu Cenzury. VIII. AD. 1924 — 26. (zobacz poz. 20).

48. Część akt kancelarji Generał-Gubern. Warszawskiego. Akta naczelników wojennych wywiezione z Archiwum Akt Dawnych. VIII. AD. 1924 — 6. (zob. poz. 19).

49. Akta Warszawskiego Okręgu Szkolnego. IX. AO. 1924. — 130.

50. Dalsza część akt Radomskiego Zarządu Dóbr Państwowych. IX. AS. 1924 — 1. (zobacz poz. 22, 27).

51. Akta piotrkowskiego, płockiego, lubelskiego, siedleckiego, kieleckiego i łomżyńskiego sądów okręgowych. IX. Sąd Okręgowy w Warszawie 1924. — 34. (zob. poz. 26 i 46).

52. Akta i księgi Warszawskiego Zarządu Pałaców (dalsza część). IX. AS. 1924 — 2. (zobacz poz. 21).

53. Akta Warszawskiego Urzędu Probierczego. IX. AS. 1924 — 2.

54. Akta Warszawskiego Komitetu Cenzury. IX. AD. 1924 — 1. (zobacz poz. 20 i 47).

55. Akta byłych władz wojskowych polskich przechowywane w Archiwum b. Warszawskiego Okręgu Wojennego. IX. AD. 1924 — 4.

56. Akta b. rosyjskiego sądu gminnego III okręgu biłgorajskiego z lat 1904 — 1914 b. gub. lubelskiej. X. Sąd Okręgowy w Warszawie. 1924 — 1. (zob. poz. 26, 46, 51).

57. Akta i plany kolejowe, kolei warszawsko-wiedeńskiej i kolei nadwiślańskich. X. M-stwo Komunikacji 1924. 17 tek w tem 2 książki (zob. poz. 42).

58. Akta Komisji Emerytalnej. XI. AS. 1924 — 109.

59. Akta b. Izb Skarbowych: warszawskiej, kaliskiej i piotrkowskiej. XI. AS. i AP. Piotrków, 1924 — 332.

60. Instrumenty miernicze. XIII. — przekazano M-stwu Rolnictwa. 1925 — 5.

61. Akta i księgi b. Warszawskiej Izby Kontroli. XIV. N. I. K. 1925 — 32.

62. Akta konsystorza prawosławnego diecezji warszawsko-chełmskiej. XIV. — przekazano Metrop. Konsystorzowi Prawosł. w Warszawie 1925 — 27.

63. Akta i książki bibljoteki CK. Namiestnictwa i Archiwum Państw. we Lwowie. XIV. AP. Lwów 1925 — 10.

64. Akta i księgi urzędów gubernjalnych, powiatowych, gminnych i miejskich b. gub. łomżyńskiej i suwalskiej. XV. AP. Łomża. Dziś akta łomżyńskie znajdują się w Archiwum Akt Dawnych, a akta suwalskie w A. P. w Grodnie. Rozesłane odpow. władzom powiatowym. 1926 — 157. (zob. poz. 16, 17, 32, 40, 43).

65. Akta i księgi metrykalne diecezji prawosławnej grodzieńskiej. XVI. Przekazano Metropolitalnemu Konsystorzowi Prawosławnemu w Warszawie. 1926 — 34.

66. Akta b. Izb Skarbowych: b. gub. chełmskiej, kieleckiej, lubelskiej, radomskiej i siedleckiej. XVI. AP. w Kielcach, Lublinie i Radomiu. 1926 — 77 (zob. poz. 59).

67. Akta kasy pożyczkowo-oszczędnościowej gminy Kodeń. XVI. W. A. P. 1926 — paczka

68. Akta urzędu gminnego w Otwocku. XVI. WAP. 1926 — 1.

69. Akta Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Bieniakoniach. XIX. Dyr. Wileńskiej Roln. Stacji Doświadcz. w Bieniakoniach. 1928 — 1.

70. Akta, księgi i plany Zarządów Dróg Żelaz.: Nadwiślańskich, Warszawsko - Wiedeńskiej, Fabryczno - Łódzkiej,

Północno - Zachodnich, Południowo-Zachodnich, Herbsko-Kieleckiej, Herbsko - Częstochowskiej, Libawo - Romeńskiej i Moskiewsko - Brzeskiej XX. M-stwo Komunikacji. 1928 — 144. (zobacz. poz. 42.)

71. Akta personalne 36 urzędników kolejowych. XX. M-stwo Komunikacji 1928 — 1. (zob. poz. 42 i 70).

72. Akta dotyczące wywłaszczenia gruntów w pobliżu twierdz: Brześcia- Litewskiego, Dęblina, Osowca i Warszawy. XXIII AD. 1928 — 4.

73. Akta szkół średnich, początkowych i zawodowych wywiezione do Rosji w r. 1915. XXIII. AO. 1928 — 12.

74. Akta z Archiwum b. Sztabu Okręgu Wojennego Warszawskiego odnoszące się do powstania 1830/31 roku. XXIII. AD. 1928 — 1. (zobacz poz. 55).

75. Księgi metrykalne wyznania prawosławnego: pow. nowogródzkiego, mińskiego i pińskiego, XIV. Metropolitalny Konsystorz Prawosławny w Warszawie 1927 — 27.

76. Księgi metrykalne wyznania rzym.-kat.: pińskie, stołołowickie, nowogródzkie, kołpińskie, lubańskie i lidzkie. XXIV. Kurja Biskupia w Pińsku. 1929 — 5.

77. Księgi metrykalne wyznania mojżeszowego. XXIV. M-stwo Spraw Wewn. 1929 — 1.

78. Akta leśnictwa pińskiego. XXIV. AP. Wilno 1929. (zapakowane z innemi aktami).

79. Akta komorników (Sudiebnyj prystaw) na pow. piński. XXIV. AP. Wilno, 1929 r.

80. Akta Zarządu Więziennego pow. pińskiego i nowogródzkiego. XXIV. M-stwo Sprawiedliwości 1929.

81. Akta podprokuratora pow. pińskiego. XXIV. M-stwo Sprawiedliwości. 1929.

82. Akta Wyższej Szkoły Początkowej w Pińsku. XXIV. Kuratorjum Okr. Szkoln. Poleskiego. 1929.

83. Akta Płockiej Komisji Gubernjalnej do spraw włościańskich. XXIV. AS. 1929 — 3. (zob. poz. 14, 24, 45).

84. Akta notarjuszów z Baranowicz, Nieświeża, Nowogródka i Pińska. XXIV. M-stwo Sprawiedliwości (część wypożyczył Państw. Bank Rol.) 1929 — 11.

85. Akta sądu pokoju (powiatowego) w Nowogródku. XXIV. AP. Wilno 1929 — 69.

86. Wypisy metrykalne katolickie. XXIV. AP. Wilno. 1929 — 1.

87. Akta sądu pokoju (powiatowego) w Pińsku
88. Akta i księgi magistratu m. Pińska
89. Akta powiatowego „strjapczego" w Pińsku
90. Akta sądu „słowiesnego" w Pińsku

(87–90:) XXIV. AP. Wilno 1929 — 46

91. Akta Inspektora Akcyzy w Pińsku. XXIV. AP. Wilno 1929.

92. Akta Naczelnika ziemskiego VI Rewiru powiatu nowogródzkiego. XXIV. M-stwo Ref. Roln. 1929.

93. Akta kuratorjum powiatowego nad rodzinami żołnierzy w Nowogródku (Ujezdnoje popieczitielstwo po prizrienju semejstw niższich woinskich czinow). XXIV. M-stwo Spraw Wewn. 1929.

94. Akta zjazdu sędziów pokoju. XXIV. AP. Wilno 1929 r.

95. Akta Kasy Skarbowej pow. pińskiego i nowogródzkiego XXIV. M-stwo Skarbu 1929 — 13.

96. Akta Opieki Szlacheckiej pow. pińskiego i nowogródzkiego XXIV. AP. Wilno 1929 — 1.

97. Akta pińskiego powiatowego Marszałka Szlachty. XXIV. AP. Wilno 1929 — 1.

98. Akta i księgi Chełmskiej Dyrekcji Szkolnej. XXIV. AD. 1929 — 20.

99. Akta Wołyńskiej Dyrekcji Szkół Ludowych. XXVI. AD. 1929 — 1.

100. Akta Dyrekcji Średnich Szkół Chełmskich. XXVI. AD. 1929 — 9.

C.

101. Akta oddziału ziemskiego M-stwa Spraw Wewn. w Petersburgu. II. AS. 1922 — 398.

102. Wydawnictwa Korpusu Topografów. V. Władze wojskowe. 1923 — 1.

103. Akta Komisji Prawodawczej Królestwa Polskiego. VI. AD. 1923. — 11.

104. Akta Sekretarjatu Stanu Król. Polskiego i własnej J. C. M. Kancelarji do spraw Król. Polskiego VI. AD. 1923 — 138.

105. Akta b. Przedstawicielstwa Polskiego w Rosji X. M-stwo Spraw Zagr. 1924. -- 2.

106. Akta prywatne p. Aleksandra Lednickiego, b. przedstawiciela Rady Regencyjnej w Rosji. X. Właściciel 1924 — 5.

107. Akta b. Centralnego Komitetu Obywatelskiego XVII. AN. 1926. — 45. (Z tego 6 skrzyń wydano p. prof. Wł. Grabskiemu i p. Danglowi).

108. Zdjęcia i ilustracje z wojny światowej — archiwum b. Centralnego Komitetu Obywatelskiego. XVII. Centralna Bibljoteka Wojskowa 1926. — 1.

109. Dzienniki rosyjskie z okresu pierwszej rewolucji 1905—1906 Arch. b. Centraln. Komitetu Obywatelskiego XVII. Bibl. Sejmowa. 1926. — 1.

110. Akta b. polskich organizacyj pomocy w Rosji w latach 1914— 1918. XXIII. AN. 1928. — 21 (między któremi były akta archiwum Leśnictwa Albertyńskiego hr. Pusłowskich w ilości 1 skrzyni).

111. Akta kreślarni gubernjalnej w Mińsku. XXIV. AP. Wilno 1929.

112. Akta mińskiej gubernjalnej komisji do spraw włościańskich. XXIV. AP. Wilno 1929. — 33. (zob. poz. 14, 24, 45 i 83).

113. Akta mińskiej drukarni gubernjalnej. XXIV. AD. 1929. — 1.

114. Akta mińskiego gubernjalnego urzędu do spraw miejskich. XXIV. AD. 1929.

115. Akta mińskiego gubernjalnego urzędu cerkiewno-budowlanego. XXIV. AD. 1929.

116. Akta mińskiej komisji urządzeń rolnych. XXIV. AD. 1929.

117. Akta mińskiego gubernjalnego urzędu do spraw wojskowych. XXIV. AD. 1929. — 1.

118. Akta mińskiej Izby Skarbowej. XXIV. 1929. — 13. Część przekazana M-stwu Skarbu, reszta w AD.

119. Akta mińskiego gubernjalnego komitetu Zarządzającego. (Rasporiaditielnyj Komitet). XXIV. AD. 1929.

120. Akta mińskiego zebrania deputatów szlachty. XXIV. AP. Wilno. 1929.

121. Akta mińskiej Izby Kontroli XXIV. AD. 1929. — 11.

122. Akta oddziału Ziemskiego b. M-stwa Spraw Wewn. w Petersburgu. XXV. AS. 1929. — 14. (zob. poz. 101).

123. Akta trzeciej ekspedycji II Departamentu b. Senatu Rządzącego z lat 1909—1916. XXV. AS. 1929. — 10.

124. Akta 2, 4 i 5-tej ekspedycji II Departamentu b. Senatu Rządzącego z lat 1910—1917. XXV. AS. 1929. — 1.

125. 50 egzemplarzy wydawnictwa K. K. Stefanowicz „Sbornik Rieszenij Praw. Sienata po krestjanskim diełam gub. Carstwa Polskago". Petersburg 1914, XXV. AS. 1929 — 1.

126. Księgi metrykalne rzym.-kat. konsystorza Łucko-Żytomierskiego. XXVI. Kurja Biskupia w Łucku. 1929 — 1107 ksiąg + 62 wiązki.

127. Akta i księgi metrykalne prawosławnego konsystorza wołyńskiego XXVI. Konsystorz Metropolitalny w Warszawie. 1929. — 56 (162 wiązki).

128. Akta i księgi Żytomierskiego Sądu Okręgowego XXVI. AD. 1929 — 61 skrzyń + 378 wiązek.

129. Akta Wołyńskiej Izby Skarbowej. XXVI. AD. 1929 — 24.

130. Akta b. Wołyńskiej Opieki Społecznej. XXVI. AD. 1929 — 1.

131. Akta ziemskie b. Wołyńskiego Archiwum Mierniczego XXVI. AD. 1929 — 107.

132. Akta Wołyńskiej Dyrekcji Szkół Ludowych XXVI. AD. 1929. — 1.

133. Akta Chełmskiej Dyrekcji Szkolnej i akta średnich szkół chełmskich. XXVI. AD. 1929 — 30.

134. Akta 2 urzędów pocztowych z Wołynia t. j. oddziałów: ratneńskiego i bucyńskiego. XXVI. AD. 1929. — 2.

135 Akta b. władz powiatowych z terytorjum b. gubernji grodzieńskiej. XXVII. AP. Grodno 1930 r. — 204.

136. Dalsza część akt b. władz powiatowych z terytorjum b. gub. grodzieńskiej. XXVIII. AP. Grodno 1930 r. — 46.

137. Akta b. władz powiatowych łomżyńskich i płockich. XXVIII. AD. 1930 r. — 8.

Sporządził

Dr. Jan Warężak.

II.

A. PRELIMINARZ BUDŻETU MINISTERSTWA W. R. i O. P. DZIAŁ IX „ARCHIWA”

NA OKRESY BUDŻETOWE 1930/1 i 1931/2.

§ budżetu wydatków	TYTUŁ WYDATKU	Okres budżetowy 1930/1		Okres budżetowy 1931/2	
	A. Budżet zwyczajny.				
	I. Uposażenie		566.700		566.700
	II. Wydatki rzeczowo-administr.				
2	Różne wydatki osobowe . . .	18.955		13.510	
	poz. 1 Wynagrodzenie za godziny nadliczbowe i zapomogi . . zł 5.660				
	„ 2 Umundurowanie . . . „ 3.525				
	„ 3 Opłaty ubezpieczeniowe „ 4.325				
5	Pomieszczenie	30.655		31.670	
	poz. 1 Komorne i nal. uboczne „ 7.370				
	„ 2 Opał, światło, utrz. porz. „ 22.700				
	a) Wydatki osobowe zł 3.105				
	b) „ rzeczowe „ 19.595				
	poz. 3 Ubrania dozorc. gmachów „ 1.600				
6	Wydatki biurowe	24.140		22.300	
	poz. 1 Inwentarz . . . . . . „ 6.000				
	„ 2 Materjały pisarskie . . „ 3.870				
	„ 3 Druki . . . . „ 1.725				
	„ 4 Książki i pisma . . . „ 4.905				
	„ 5 Wydatki pocztowe, telegraficzne i telefoniczne „ 5.800				
8	Inne wydatki	20.000		17.260	
	poz. 1 Podr. służb. i przesiedl. „ 6.500				
	„ 2 Wydawnictwa . . . . . „ 8.000				
	„ 3 Kursy archiwalne . . . „ 2.000				
	„ 4 Drobne wydatki . . . „ 760				
9	Remont i konserwacja budowli	24.271		20.000	
10	Wydatki specjalne archiwów .	35.000	153.021	35.000	139.740
	poz. 1 Urządzenie mag. archiw. „ 15.000				
	„ 2 Przewóz, porządkowanie, oprawa i kupno archiw. „ 20.000				
	Razem budżet zwyczajny . . .		719.721		706.440
	B. Budżet nadzwyczajny.				
9	Budowle		170.500		400.000
	poz. 2 Remont kapitalny . . zł 400.000 Remont i adaptacja budynków archiwów w Wilnie, Lwowie, Grodnie, Poznaniu i Warszawie.				
	Ogółem . . .		890.221		1106440

B. ILOŚĆ PRACOWNIKÓW.

W roku budżetowym	Urzędnicy								Funkcjonarjusze niżsi					Ogółem
	Stopień służbowy							Razem	Stopień służb.				Razem	
	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI		XII	XIII	XIV	XV		
1930/1	8	13	18	26	10	6	1	82	1	8	11	14	34	116
1931/2	8	13*)	18	26	10	6	1	82	1	8	11	14	34	116

*) W tem 1 w V stopniu służbowym - ad personam.

SPRAWODZDANIE
z DZIAŁALNOŚCI ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

POD REDAKCJĄ

WINCENTEGO ŁOPACIŃSKIEGO

ROK 1930.

A. Porządkowanie i inwentaryzacja zawartości poszczególnych Archiwów B. Zmiany w zawartości Archiwów. C. Korzystanie z Archiwów. D. Dochody i wydatki. E. Lokale. F. Bibljoteki archiwalne. G. Działalność naukowa i urzędowa personelu Archiwów.

A. PORZĄDKOWANIE I INWENTARYZACJA ZAWARTOŚCI POSZCZEGÓLNYCH ARCHIWÓW.

I. ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

1. Opracowano zestawienie sumaryczne archiwów polskich i ich zawartości (włączone do artykułu przeznaczonego do węgierskiego czasopisma archiwalnego, zob. pod G) — opracował dyr. Siemieński.

2. Archiwum Koronne. Od czasu decyzji Pana Dyrektora Naczelnego, że inwentarz idealny Archiwum Koronnego może być drukowany w wydawnictwach Tow. Nauk. Warsz., przystąpiono do wyzyskania nagromadzonych materjałów i wykazów. W październiku dyr. Siemieński przedstawił szczegółowy plan Komisji Historycznej Tow. Nauk. Warsz.,

która go przyjęła. Historję Archiwum opracowywa sam, tablice inwentarza idealnego — jedne sam z udziałem urzędników archiwalnych, inne mają opracowywać urzędnicy archiwalni z jego udziałem.

Da końca r. 1930 dyr. Siemieński opracował inwentaryzacje przedkromerowskie, odnalazł i zebrał 6 egzemplarzy inwentarza kromerowskiego (dotychczas były badane 3), napisał rozdziały o pracy Kromera i o jej wynikach dla samego Archiwum Koronnego oraz o kromerowskim inwentarzu. Przystąpił do badania inwentarza Zamoyskiego, odkrył dwa nieznane działy tegoż inwentarza.

Prace przygotowawcze do tablic wykonywali: ks. Żywczyński, dr. Karwasińska, p. Krausówna i p. Wolff. Część tablic działu „Regni Poloniae" dla ostatecznego ustalenia zakresu pracy sporządził dyr. Siemieński z udziałem dr. Karwasińskiej.

3. Metryka Koronna. a) Księgi Kanclerskie. Przepisano dalszych 49 stron skorowidza do ksiąg kanclerskich (p. Krausówna). b) Metryka Mazowiecka. Ukończono indeksy: rzeczowy, osób i miejscowości do Metryki Mazowieckiej (Nr. 334) wydrukowanej w VI tomie „Pomn. Prawa" (p. Wolff z udz. p. Krausówny w kontroli skorowidza rzeczowego).

4. Dział Skarbowy. Oddział I. a) Rachunki Królewskie. Zinwentaryzowano NN 379, 383-391 (wszystko dissoluta) z pominięciem narazie NN 380-382, zawierających korespondencję skarbową. Oprócz tego zinwentaryzowano podobne rachunki w Bibljotece Czartoryskich, ze zbioru Popielów, w Bibljotece Krasińskich oraz rachunki z odpowiedniego czasu z działów skarbowo-wojskowych (oddziały 85 i 86). W ten sposób zgromadzono prawie cały materjał ewidencyjny potrzebny do rekonstrukcji dawnego działu „Perceptarum et expensarum curialium" z Archiwum Podskarbińskiego Krakowskiego. Wreszcie przystąpiono do układania seryj i zestawiania samych ksiąg dla ustalenia wzajemnego stosunku i zależności. Dotąd przerobiono lata 1500—1550. b) Rachunki poselstw stanowiące jedną z seryj ogólnych ksiąg wy-

datków dworu i państwa. Zinwentaryzowano całość NN 1-21, z wyjątkiem N 22 (korespondencja i pokwitowania) (p. Karwasińska).

Nadto Archiwistka J. Karwasińska była delegowana do Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie w celu zebrania danych do idealnego inwentarza archiwum podskarbińskiego krakowskiego — działu t. zw. Rachunków Królewskich — przejrzała i zinwentaryzowała rękopisy NN 329, 1025—1032, 1035—1038, 1041, 1043, 1045, 1046, 1048, 1057, 1725—1727, 1731—1738, 2069 i 2450, pochodzące niewątpliwie z archiwum podskarbińskiego. Prócz tego zbadała rękopisy NN 581, 820, 826, 1107, 2384 i 2743, poszukując w nich materjałów do historji i zawartości archiwów, przyczem z rękopisu N 820 przepisała wykaz „Senatus Consilia" z lat 1676—1773.

5. Dział dokumentów papierowych. Zinwentaryzowano 150 dokumentów przeważnie korespondencji prywatnej z XVI i XVII w. (p. Wdowiszewski).

6. Księgi grodzkie i ziemskie. Sporządzono tablice (rekonstr.) składu ksiąg średniowiecznych: Czerskich (NN 1—6 i 25a), Grójeckich (NN 1—8), Wareckich (NN 1—4), Wyszogrodzkich (N 1) (p. Wolff).

7. Akta m. Warszawy. Inwentaryzacja została tymczasowo zakończona opracowaniem historji archiwów m. Warszawy (nieopracowane jeszcze jurydyki i akta popruskie) (p. Żebrowski).

8. Akta popruskie. Zinwentaryzowano dalsze 523 fascykuły akt z działu Süd-Preussen i 57 druków pruskich (rozporządzenia władz centralnych i lokalnych), włączonych do akt. Przejrzano również 2 woluminy Novum Corpus, notując reskrypty mające znaczenie dla organizacji administracyjnej pruskiej (p. Stebelski).

Nadto Archiwista A. Stebelski dla ustalenia stosunku władz centralnych wrocławskich i berlińskich do Prus Południowych delegowany był do Archiwum Państwowego w Poznaniu. Przejrzał tam 32 woluminy akt popruskich z okresu 1793 — 1806, z których zebrał 79 notatek ilustrujących ten

stosunek, sporządził wykaz akt z sumarjusza akt południowopruskich, znajdujących się w obcych archiwach, stwierdził przytem, że wśród przejrzanych akt 3 woluminy dotyczą departamentu warszawskiego, zbadał wreszcie kilka druków administracji pruskiej z lat 1793 — 1806 w Bibl. Raczyńskich w Poznaniu.

9. Akta poaustrjackie. Przejrzano szczegółowo akta grupy A. NN 10, 136, 1330 — 1356, notując braki i załączniki z b. Archiwum Edukacyjnego w Krakowie, regestując dokumenty pergaminowe wyjęte dawniej z akt i włączone do ogólnego zbioru pergaminów w Archiwum Głównem. Jednocześnie sporządzono do akt przejrzanych kartki inwentarzowe według wzoru kartek do akt popruskich (p. Krausówna).

Nadto Prow. Asystentka Z. Krausówna delegowana była do Archiwum Państwowego we Lwowie. Uzupełniła tam wiadomości o aktach poaustrjackich, w których w znacznej ilości znajdują się materjały do sprawy ekstradycji akt między Królestwem Polskiem, W. M. Krakowem i Austrją, mianowicie przejrzała 14 fascykułów t. zw. „Extradirungs-Commissions-Akten" z lat 1816 — 1864, jeden fascykuł „Staatsschulden-Liquidirungs-Commissions-Akten" z lat 1816 — 1817, jeden fascykuł „Conventions-Akten" i 6 rektyfikatów. Poza tem zapoznała się z systemem porządkowania i repertoryzowania akt w tem archiwum i zebrała informacje o znajdujących się tam fragmentach akt Galicji Zachodniej i W. M. Krakowa.

10. Akta Komisji Rządowej Sprawiedliwości. Zinwentaryzowano w dalszym ciągu 100 woluminów (p. Groniowski).

11. Akta sprawy karnej z powodu rozruchów 15 i 16 sierpnia 1831 r. Sporządzono inwentarz kartkowy tego zespołu — 179 pozycyj (p. Krausówna).

12. Akta Komisji Rządowej Wojny z okresu Powstania Listopadowego. Zinwentaryzowano 48 pozycyj (p. Stebelski).

13. Zbiór Popielów. Akta ustawiono, inwentarz sprawdzono i poprawiono (dyr. Siemieński, p. p. Mysłowski, Karwasińska, Wolff).

14. Pieczęcie. Przeprowadzono systematyczną inwentaryzację 290 pieczęci urzędów, miast oraz korporacyj duchownych i świeckich z działu akt popruskich (p. Wdowiszewski).

15. Nadto wykonano prace szczególne:

a) Prowadzono w dalszym ciągu prace nad archiwaljami z drugiej połowy XVIII w. potrzebne do popierania sprawy kupna Zbioru Popielów (dyr. Siemieński).

b) Przejrzano spisy akt, dokumentów i rękopisów (ogółem około 12000 pozycyj) rewindykowanych z Ces. Bibl. Publ. w Petersburgu w celu przygotowania materjału do wykazu archiwaljów, kwalifikujących się do Archiwum Głównego (dyr. Siemieński, pp. Karwasińska, Mysłowski).

c) Przejrzano wszystkie rękopisy z działu „Varia", któreby mogły się kwalifikować do wydania do innych archiwów i do bibljotek w myśl okólnika P. Ministra W. R. i O. P. o scalaniu (p. Karwasińska).

d) Zebrano materjał około 2000 kartek, dotyczący urzędów i urzędników Prus Południowych (p. Stebelski).

e) Sporządzono 18 zdjęć fotograficznych dla Archiwum Głównego i osób prywatnych (p. Stebelski).

f) Przeprowadzono scontrum wszystkich działów akt w salach I-X, XII-XIX i całej bibljoteki archiwalnej (w tej pracy brało udział 8 urzędników).

g) Od kwietnia do listopada p. Groniowski głównie, p. Krausówna częściowo, a inni urzędnicy dorywczo zajęci byli sporządzeniem wykazów, a p. Groniowski ponadto opracowaniem do druku w „Archeionie" artykułu informac. o aktach dotyczących Powstania Listopadowego.

Referaty sprawozdawcze: W ciągu 1-go kwartału raz w tygodniu w poniedziałki kierownik działu względnie działów archiwalnych składał ustnie przed dyrektorem Archiwum i w obecności wszystkich kolegów referat sprawozdawczy z dokonanej pracy w powierzonym sobie dziale i program dalszych prac, mianowicie:

1. Archiwista S. Groniowski — o Archiwum Komisji Rządowej Sprawiedliwości.

2. Urz. prow. A. Wolff — o średniowiecznych księgach sądowych.

3. Archiwista A. Stebelski (przez dwa posiedzenia) — o aktach popruskich.

4. Archiwistka J. Karwasińska — o „Rachunkach królewskich" i „Rachunkach poselstw".

5. Prow. asyst. Z. Krausówna — o aktach poaustrjackich prowincjonalnych Galicji Zach. i Cyrkułu Zamoyskiego oraz o aktach władz niższych instancyj, pozostałych na terytorjum przyłączonem do Księstwa Warszawskiego.

6. Ks. Żywczyński — o swojej pracy nad inwentaryzacją Archiwum Koronnego.

II. ARCHIWUM SKARBOWE w WARSZAWIE.

Dzięki uzyskanym poza budżetem większym kredytom Archiwum mogło w roku sprawozdawczym przystąpić do uporządkowania akt b. Prokuratorji Królestwa Polskiego. Z uwagi na wielką ilość zawartych w nich annexów wypada przeglądać każdy wolumen akt oddzielnie w celu wyszukania i odnotowania poszczególnych niezmiernie cennych włączonych tu dowodów (pergaminów, planów i in.), i z tego powodu praca postępuje powoli. Dotychczas doprowadzono do należytego porządku około 55 000 woluminów akt w 30 działach.

Poza tem doraźnie uporządkowano kilka mniejszych działów innych akt, przy okazji przeprowadzenia w nich bieżących kwerend.

III. ARCHIWUM AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Działalność archiwalna sensu stricto personelu Archiwum Akt Dawnych była w r. 1930 zahamowana z dwojakiego powodu. Przedewszystkiem fala kwerend politycznych i gruntowych (wołyńskich) omawiana obszerniej w sprawozdaniu za r. 1929 nie tylko nie opadła, ale wzrosła i to bardzo poważnie. Świadczą o tem kwoty opłat archiwalnych, których w pierwszym kwartale roku 1930 wpłacono niemal tyleż (3130 zł) co za trzy kwartały r. 1929 (3620 zł).

Całoroczne opłaty archiwalne dały:

w r. 1929 — 5253 zł.
w r. 1930 — 12357 zł.

Drugim czynnikiem hamującym był remont i przeprowadzka lokalu biurowego, co przy ciasnocie gmachu przy ul. Jezuickiej i konieczności usunięcia z obecnego lokalu biurowego wielkiej masy akt, pociągnęło za sobą ogromny nakład energji zużytej na przygotowanie i wykonanie rzeczonej przeprowadzki.

Przeprowadzono rewizję i ustalono zasady reorganizacji zbioru inwentarzy archiwalnych i w związku z tem opracowano schemat księgi dezyderatów (pp. Konarski, Powierza, Przelaskowski).

Przeprowadzono rewizję układu i zawartości inwentarzy akt Zarządu Wyznań z zastosowaniem nowej ciągłej numeracji akt (pp. Powierza, Skowrońska).

Uzupełniono katalog kartkowy akt tegoż Zarządu Wyznań w związku z odnalezieniem szeregu skorowidzów do akt wyznaniowych b. Kancelarji Gen. Gubernatora Warszawskiego (p. Powierza).

Dokonano inwentaryzacji kartkowej zespołu akt Heroldji Królestwa Polskiego. Jest to czynność wstępna do reorganizacji tego zespołu, który dziś ma układ wadliwy (p. Żyłkówna).

Prowadzono dalej katalog kartkowy do akt Kancelarji Gen. Gubernatora Warszawskiego (p. Powierza).

Rozpoczęto inwentaryzację kartkową akt Kancelarji Sekretnej Namiestnika (p. Powierza).

Przeprowadzono scontra:

a) Zbioru Kartograficznego (Dział map i planów rewindykowanych z Rosji) (p. Konarski).
b) Audytorjatu polowego (p. Prawdzik).
c) Akt Zarządu Wyznaniowego (pp. Powierza i Skowrońska).

Rozpakowano i ułożono na półkach 164 skrzynie z aktami b. Archiwum Łomżyńskiego.

1. Po zakończeniu prowizorycznego porządkowania zwróconych z Rosji luźnych akt b. Okręgu Naukowego Warszawskiego przystąpiono do ich porządkowania szczegółowego i dokładnego. Rozpoczęto od r. 1914, jako ostatniego roku urzędowania b. władz rosyjskich w Polsce. Uporządkowano w ten sposób lata 1914, 1913 i częściowo 1912 (kustosz prof. Jan Jakubowski).

2. Sporządzono nowy wykaz dyplomów pomocników aptekarskich, oraz rozpoczęto takiż wykaz dyplomów dentystów, sprawdzając dawne wykazy z odpowiedniemi aktami b. ces. Uniwersytetu Warszawskiego. Stosownie do okólnika o scalaniu archiwaljów sporządzono wykaz luźnych archiwaljów, nadających się do ewentualnego przekazania innym archiwom względnie bibljotekom (archiwista dr. Manteuffel).

3. Uzupełniono NN. 274 i 1777 akt b. Okręgu Naukowego Warszawskiego (świadectwa na nauczycieli domowych) uporządkowanemi i zeszytemi w woluminy luźnemi aktami. Uzupełniono Nr. 1723 zespołu akt b. Okręgu Naukowego Warszawskiego (K. R. S. W. D. i O. P.) luźnemi deklaracjami o nieposiadaniu przez władze duchowne Diecezji Kujawsko-Kaliskiej druków z czasów Powstania 1830/31 r. Opracowano inwentarz znalezionych wśród dissolutów akt Komitetu Edukacyjnego 1832—1833. Wykończono porządkowanie dissolutów Szkoły Głównej, tworząc z nich 18 woluminów (adjunkt mgr. Moraczewski).

4. Sprawdzono akta personalne b. Okręgu Naukowego Warszawskiego, włączając do nich znalezione dissoluta, opracowano inwentarze: Nr. 44 akt szkoły powiatowej ogólnej III przy ul. Długiej; Nr. 45 akt 5 kl. szkoły powiatowej filologicznej przy ul. Nowy Świat; Nr. 66 akt szkoły powiatowej ogólnej II przy ul. Królewskiej; Nr. 35 akt szkoły wydziałowej XX. Dominikanów; Nr. 15 akt b. Kursów Żeńskich przy b. ces. Uniwersytecie Warszawskim; Nr. 43 akt Murgrabiego Pałacu Kazimierzowskiego; Nr. 68 akt b. Gimnazjum Żeńskiego w Łomży; Nr. 2 fragmentów akt Kancelarji Namiestnika dotyczących spraw oświatowych, inwentarz akt Dyrekcji

Naukowej Kieleckiej. Rozpoczęto inwentarze akt Kuratora szkół województwa Augustowskiego, akt szkół wojewódzkich w Łomży i Sejnach. Porządkowano luźne wykazy stanu służby (urz. kontr. mgr. Widerszal).

5. Sporządzono wykaz akt dotyczących Powstania Listopadowego (dyr. Łopaciński i adjunkt Moraczewski).

V. ARCHIWUM AKT NOWYCH w WARSZAWIE.

Archiwum Akt Nowych utworzone zostało zarządzeniem P. Ministra W. R. i O. P. z dnia 3. VI. 1930 r. N. Arch. 1080/30. (Dz. Urz. Min W. R. i O. P. N. 6 (226) poz. 81. Archeion VIII, Dział urzędowy, str. 35). Przejęło ono zasoby Archiwum Wojskowego.

W roku sprawozdawczym ułożono i zinwentaryzowano akta następujących władz względnie urzędów:

I. Okupacja austrjacka.

1) Akta b. Zivillandes-Kommissariat (Krajowego Komisarjatu Cywilnego), dział K. L. Kursleitung (Kierownictwo kursów dla średnich urzędników administracyjnych).

2) Akta administracyjne powiatu janowskiego. Akta wymienione uporządkowała i zinwentaryzowała p. Tworkowska.

II. Okupacja niemiecka.

Uporządkowano:

1) Akta Abteilung VII. (Presseabteilung) des Verwaltungschefs beim Generalgouvernement Warschau (Wydziału VII Prasowego b. Szefa Zarządu przy Generał-Gubernatorstwie warszawskiem) w szczególności:

a) Sekretariatsakten (Akta Sekretarjatu)
b) Zentralarchiv (Akta Centralnego Archiwum)
c) I. Verwaltungsakten (Zentralbüro, Personalien) Akta Administracyjne (Centralne Biuro, Sprawy osobowe).
d) Ia Pressezensur
e) Ib Buchzensur
f) Ic Nachrichtendienst

g) IIa Literarischer Dienst
h) IIb Publizistischer Dienst
i) IIc Zeitungswissenschaftlicher Dienst
j) Zeitungsarchiv.

2) Verordnungsblätter (Dzienniki Rozporządzeń) b. Militär-General-Direktion der Eisenbahnen:

a) w Warszawie
b) „ Brukseli
c) „ Bukareszcie.

Militär-Direktion der Eisenbahnen (Wojsk. Dyr. Kolej).

a) Nr. 1 w Lille (1915 — 1916)
b) Nr. 2 w Sedanie (1915 — 1916)
c) Nr. 3 w Charleroi (1915 — 1916)
d) Nr. 4 w Warszawie (1915 — 1917)
e) Nr. 5 w Wilnie (Kownie) (1915 — 1917)
f) Nr. 6 w Brześciu Lit. (1915 — 1917)
g) Nr. 7 w Niszu 1916
h) Nr. 8 w Szawlach (1916 — 1917).

Eisenbahn-Verordnungsblatt herausgegeben im Königl. Preuss. Ministerium der öffentlichen Arbeiten (1915 — 1918) (Kolejowe Dzienniki Rozporządzeń pruskiego M-stwa Robót Publ. z lat 1915 — 1918).

Akta b. Militär-General-Direktion der Eisenbahnen (Gen. Dyrekcji Kolejowej w Warszawie Wydziały: I, II, III, V, VI i VII.

3. Akta b. Generalgouvernement Warschau (Generał-Gubernatorstwa warszawskiego Wydziały: Ia, Ic, IIb, IIc, No, Vo Wegebau.

4. Akta b. Armee-Intendantur bei Generalgouvernement Warschau Abt. IV. (Intendentura Armji przy Generał-Gubernatorstwie warszawskiem Wydział IV) w szczególności oddziały: IF Ba, IF Bb, IG Bc, II, IV Ea, i IV Eb.

5) Akta b. Kreisamt Brzeziny (Urzędu powiatowego w Brzezinach) w szczególności: I L, II L, IIIa, IIIb, III L, IV, IV L, V, V L, VI, VI L, VII, VII L, VII La, VIII, IX, IX L, X, XI, XI L, XII, XIII, XIV, XV, XVI i XVII.

6) Akta b. Kreisamt Szczuczyn (Urzędu powiatowego w Szczuczynie) w szczególności: Ia, Ib, Ic, Id, II, IIIa, IIIb, IV, V, VIa, VIb, VIc, VId, VIe, VIf, VIg, VIh, VIIa, VIIb, VIIc, VIId, VIIIa, VIIIb, IXa, IXb, XIc, X, XIa, XIb, XIc, XII, XIII, XIV, XVa, XVb, XVc, XVd, XVIa, XVIb, XVIc, XVId, XVIe, XVIf, XVIIa, XVIIb, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII i XXIV.

7) Akta Kreisamt Ostrołęka (Urzędu powiatowego w Ostrołęce) mianowicie: AI, AII, B, DIa, DII, DIIIa, DIIIb, DIIIc, DIV, EI, IMed, II, IV, V, VI, VIa, VIb, VIc, VId, VIe, VIf, VIg, VII, VIII i akta kasowe.

Z powyższych akt zinwentaryzowano:

1) Akta Wydziału VII (Prasowego) Szefa Zarządu przy Generał-Gubernatorstwie warszawskiem.

2) Akta Intendentury Armji przy Generał-Gubernatorstwie warszawskiem Wydziału IV następujące oddziały: IF Ba, IF Bb, IG Bc, II, IV Ea i IV Eb.

3) Akta powiatu brzezińskiego (spis kartkowy).

4) Uzupełniono spis niemiecki akt powiatu szczuczyńskiego.

5) Uzupełniono spis niemiecki akt powiatu ostrołęckiego.

Akta wymienione w poz. 6 i 7 uporządkowała i zinwentaryzowała p. Ostrowska, akta wymienione w poz. 1 uporządkowały i zinwentaryzowały wspólnie p. Ostrowska i p. Krzemińska.

Akta wymienione w poz. 2 zostały uporządkowane wspólnie przez dietarjuszy p. Malakównę i p. Jachowskiego.

Akta wymienione w poz. 3 i 4 uporządkował i zinwentaryzował p. dr. Warężak.

Akta wymienione w poz 5 uporządkowała i zinwentaryzowała dietarjusz p. Malakówna.

III. Akta władz i urzędów polskich.

Ułożono na półki akta b. Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej oraz b. Ministerstwa Aprowizacji w takim stanie, w jakim przyjęto je z Archiwum Akt Dawnych.

Uporządkowano część akt b. Urzędu Walki z Lichwą i Spekulacją przyjętą od Komisarjatu Rządu m. st. Warszawy i wcielono do akt tego Urzędu przechowanych już w Archiwum. Pracy tej dokonał p. dr. Warężak.

VI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w GRODNIE.

I. Porządkowanie.

Uporządkowano 29054 tomy dawnych zespołów
19049 „ akt rewindykowanych ze Z.S.R.R.
Razem 48103 tomy.

Wiele energji oraz czasu zajęło przesuwanie akt z powodu przebudowy półek oraz rozpakowywanie i segregacja akt rewindykowanych.

Roboty powyższe wykonywali pracownicy opłacani dziennie pod dozorem kancelistki p. Petersonówny oraz pod kierownictwem bezpośredniem kierowniczki Archiwum.

II. Inwentaryzacja.

Spisano 6674 tytuły całkowite, 4733 notaty nazwisk i miejscowości, 1000 notat eklektycznych z treści dokumentów, 3909 planów; razem 12407 pozycyj.

Spisywał tytuły cały personel urzędniczy, w miarę możności, w czasie wolnym od załatwiania kwerend.

VII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w KIELCACH.

Zakończono segregowanie akt Komisji Wojewódzkiej Krakowskiej, Rządu Gubernjalnego Krakowskiego, Kieleckiego i Radomskiego (do roku 1867) i przystąpiono do sporządzania inwentarza kartkowego wymienionych akt (narazie 2500 kartek).

VIII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w KRAKOWIE.

1. Zaznaczono w tut. księgach ziemskich i grodzkich odpowiedniemi znakami wydane przez Helcla i Ulanowskiego (S. P. P. P. II i VII_3) zapiski z ksiąg: Terr. Crac. t. 13—23.

151—154. 199—204. 257—264. 314—316. 319. 416a. 416b.; Castr. Crac. t. 8—14. 16—29; Terr. Czchov. 1—5. 5a. 7; Terr. Biec. la. 1—4.; Castr. Biec. 4. (p. Kamiński).

2. Zinwentaryzowano część depozytu m. Skawiny: 26 dokumentów, 6 ksiąg, 2 pieczęcie i 2 druki (Dr. Budka).

3. Przywrócono kolejność akt w 196 fascykułach Civiliów Sądu Szlacheckiego w Tarnowie, przejętych w nieładzie (rektyfikaty 10721—23149, 23560—23779, 30329—34092) zaznaczając przytem luki (Dr. Budka).

4. Badano celem dalszego przechowania w tut. Archiwum akta Krakowskiej Dyr. Okręgowej Kolei Państwowych z lat 1918—1920 przeznaczone na makulaturę. Część akt zakwalifikowano do dalszego przechowania (pp. Budka i Kamiński).

5. Zindeksowano księgę Terr. Crac. 12 (lata 1442—1446) — (p. Kamiński).

6. Karteczki indeksowe do ksiąg Terr. Crac. 11. 12. (lit. A-S). 13. (1436—1451) przepisano w postaci bruljonu na luźnych arkuszach (p. Kamiński).

7. Sporządzono wykaz tut. ksiąg, z których wynotowywano materjały do tut. repertuarza (20 pudeł kart) aktów ważniejszych (p. Kamiński przy chwilowej pomocy Dra Budki).

8. Ukończono rozpoczętą w r. 1929 pracę nad sporządzeniem narazie kartkowego wykazu alfabetycznego spadkodawców (testatorów) do Successionaliów Sądu Szlacheckiego w Tarnowie. Wykaz ten przy kwerendach oddaje już usługi, składające go kartki wymagają jednak przepisania do specjalnej księgi. (Dr. Budka).

IX. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

1. Wobec zamierzonego wydania inwentarza ksiąg dawnych tutejszego Archiwum, kustosz Riabinin sprawdził, uzupełnił i sprostował konsygnację tych ksiąg ułożoną w r. 1832.

2. Ukończono katalog kartkowy (imienny i rzeczowy) do ksiąg radzieckich lubelskich XVII w. (około 3.500 kartek) i przystąpiono do takiegoż katalogu dla tychże ksiąg z XVIII w.

3. Ukończono inwentarz akt kancelarji gubernatora lubelskiego, które znajdowały się w depozycie kancelarji gubernatora siedleckiego (ogółem 583 pozycyj).

4. Posegregowano akta naczelnika pow. łukowskiego z lat 1812—1913 i ułożono do nich inwentarz systematyczny (liczy 798 pozycyj). Akta te zawierają m. in. materjały, dotyczące powstań 1831 i 1863 r. na terenie pow. łukowskiego, dóbr donacyjnych i skonfiskowanych, statystyki gmin i wsi, oczynszowania włościan, cen targowych, klasztorów, kościołów, cechów, handlu etc.

5. Skatalogowano 42 „rewizskija skazki", pow. krzemienieckiego z lat 1795—1871.

6. Posegregowano i skatalogowano akta m. Kazimierza Dolnego z XIX w. (157 pozycyj).

7. Uporządkowano i skatalogowano część akt b. Konsystorza prawosł. w Chełmie, a mianow. t. zw. „perwago stoła" z lat 1900—1914 (razem 2944 pozycyj.)

8. W związku z inwentaryzacją materjałów dotyczących Powstania Listopadowego, poddano rewizji katalog akt wojewódzkich do r. 1837, wskutek czego uzupełniono ten katalog 83 pozycjami. Były to niezinwentaryzowane i niedawno ujawnione akta z r. 1831. Ogólną ilość akt dotyczących Powstania Listopadowego w tutejszem Archiwum ustalono na 179 pozycyj.

9. Katalog kartkowy akt Lubelskiej Gubern. Komisji do spraw włościańskich uzupełniono 548 adnotacjami (na 490 kartkach) o miejscu przechowania tych akt (w gmachu powizytkowskim).

10. Ujawniono przy porządkowaniu różnych działów archiwalnych 30 planów gruntowych, 9 fascykułów i 75 fragmentów akt Komisji lubelskiej do spraw włościańskich, przyłączono je do ogólnego zbioru planów i akt tejże Komisji i odnotowano w katalogach. Podobnież postąpiono z 32 tabelami nadawczemi 22 wsi pow. tomaszowskiego, aktami lubelskiego komitetu ochrony lasów z lat 1893—1913 (88 pozycyj) i drobniejszemi grupami akt, rejestrów i planów, wcielając je do właściwych działów i ewidencyj.

11. Akta b. Izby Skarbowej Lubelskiej. Sprawdzono wykaz akt buchalterji za rok 1898 (z 38 fasc. brak 3-ch). Sporządzono wykazy akt innych referatów z tegoż roku (182 poz.). Zinwentaryzowano akta z lat 1869—1900 (165 poz); sprawdzono wykaz akt II Wydziału I referatu z 1900 r. (na 136 pozycyj brak 62); sporządzono wykazy akt innych wydziałów i referatów za rok 1900 (261 poz.) i za r. 1901 (318 poz.).

12. Skatalogowano i dołączono do zbioru formularzy i akt osobowych 70 fascykułów z akt Izby Skarbowej Chełmskiej i Siedleckiej.

13. Sprawdzono wykazy akt Komitetu Lubelskiego Ochrony Lasów z lat 1898—1899 i 1901—1913 (z 642 fasc. brak 120) i sporządzono katalog kartkowy akt tegoż Komitetu (597 pozycyj z lat 1898—1915). Podobnież sporządzono takiż katalog do akt Hrubieszowskiego T-wa Rolniczego (55 poz. z lat 1867, 1886—1887, 1907—1908, 1910—1912).

14. Sporządzono katalog kartkowy rejestrów pomiarowych b. gubernji lubelskiej (ogółem 477 pozycyj).

15. Wcielono do ogólnego zbioru: a) akta komisarza do spraw włościańskich pow. Sokołowskiego (235 pozycyj) oraz b) otrzymane z Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego plany dóbr państwowych 18 powiatów tutejszego Województwa. Inwentarz planów tych wykazuje 916 sekcyj, otrzymano zaś 823, brak więc 93 sekcyj.

16. Akta b. rosyj. szkoły realnej w Równem na Wołyniu i gimnazjum żeńskiego tamże zostały posegregowane; porządkowanie ich jest na ukończeniu.

17. Sporządzono katalog kartkowy 70 rękopisów luźnych, rozmaitej prowenjencji z w. XVII-XX.

18. Ułożono nowy katalog do ksiąg miejskich XVI-XVIII wieku dla 47 miast województwa lubelskiego (z wyjątkiem ksiąg m. Lublina).

19. W związku z zamierzonem wydawnictwem (jak wyż. poz. I) spaginowano szereg ksiąg dawnych.

Prace pod	Nr.Nr.		1,2, 16, 18	wykonał	kustosz Riabinin
„	„	„	3—7, 15, 19	„	p. Z. Piersicki
„	„	„	8—14	„	archiwista Kossowski
„	„	„	17	„	dyr. Białkowski.

Doprowadzono do końca inwentaryzację akt b. Gubernium i Namiestnictwa. Uporządkowano ostatnie działy rektyfikatów: VII. żyd. (sprawy żydowskie), VII. pod. (sprawy gminne), IX. (wojskowe). Ułożono nowe repertorja, opatrzono je skorowidzami, przepisano w osobne tomy, kartki przerewidowano i uzupełniono (Pp. Brückner i Glaserowa).

Skorowidze, protokóły i inne księgi pomocnicze do akt Prezydjum b. Namiestnictwa opatrzono bieżącymi numerami 1—663. Ułożono systematycznie według działów, zinwentaryzowano i opatrzono numerami bieżącymi 1—1606, wszystkie skorowidze do akt b. Gubernium i Namiestnictwa.

Po skoncentrowaniu wszystkich ksiąg dawnej Tabuli rustykalnej i miejskiej, których zebrało się tomów 1000, zostały wszystkie zdefinjowane, opisane i sporządzono kompletny ich inwentarz, zaopatrzony w skorowidze (dr. Zajączkowski, skorowidze opracowała p. Glaserowa.)

Przeprowadzono w zupełności uporządkowanie fasji urbarjalnych z lat 1773—1788 i 1790—1818. Cały materjał tysiąc kilkaset sztuk, został zdefinjowany, uporządkowany terytorjalnie i ułożony w 26 pudłach; sporządzono do nich katalog kartkowy i wyczerpujący inwentarz spisany w 1 wielki tom. (p. Wąsacz).

Po ukończeniu tej pracy przystąpiono do największego działu fasji z roku 1854. Stanowią one olbrzymi materjał, liczący kilka tysięcy operatów, zaopatrzonych w liczne alegaty; rozsegregowanie, uporządkowanie i zinwentaryzowanie trwać będzie bardzo długo. Dotąd uporządkowano fasje cyrkułu Żółkiewskiego i Złoczowskiego (p. Wąsacz.)

Dalsza bardzo ważna czynność, związana organicznie z porządkowaniem zasobów, prowadzona od lat, skartowanie akt, była kontynuowana w miarę możności. Pewna znaczna ilość akt b. Namiestnictwa, przeważnie z lat 1870—1908 znajduje się jeszcze w gmachu wojewódzkim, a będzie mogła być przeniesiona do Arsenału w miarę przeskartowania. Ze wszystkich tych działów, jeszcze w czasie urzędowania, powyłączano przeważną część akt ważniejszych, mających trwałe

lub ogólne znaczenie, w osobne rektyfikaty, które już w całości uporządkowane i zinwentaryzowane znajdują się w Arsenale. Pozostałe akta, ułożone chronologicznie i numerycznie są przeważnie bezwartościowe, tak, że przy skartowaniu odchodzi z nich 90, a nawet 95%, jako makulatura.

Zajmują one obecnie bardzo dużo miejsca, po przeskartowaniu zaś, przeniesione do Arsenału, zajmą bardzo niewiele.

Nadto niektóre z akt już w Arsenale ustawionych również muszą być przeskartowane; ubędzie ich 50 do 60%, przez co otworzy się sporo miejsca, dotąd zajętego — rzecz dla przyszłych lat dużej wagi.

Praca ta, prowadzona przez Dyrektora, kustosza Zajączkowskiego i p. Kmicikiewicza, mogła w roku ubiegłym postępować w tempie bardzo powolnem, z powodu nieustannie rosnącego obarczenia całego personelu kwerendami. Wyzyskano jednak każdą chwilę wolną od innych zajęć i zdołano mimo wszystko przeskartować stokilkadziesiąt fascykułów.

Przeprowadzkę Archiwum z gmachu Województwa i ustawianie w Arsenale prowadzono dalej i doprowadzono niemal do końca. Znalazły się w Arsenale wszystkie zasoby uporządkowane, które można było tam na stałe systematycznie ustawić, pozostały natomiast w gmachu wojewódzkim jedynie działy nieuporządkowane, nieznaczne, bo wynoszące najwyżej 1 do 1 i 1/2% całości zbiorów, oraz te, które muszą być poprzednio przeskartowane, przyczem najmniej 90% odpadnie jako makulatura; wszystko to przechodzi powoli do Arsenału, w miarę postępu prac porządkowych i inwentaryzacyjnych.

XI. ARCHIWUM ZIEMSKIE we LWOWIE.

1. W r. 1930 uporządkowano fascykuły relacyj grodzkich przemyskich nry 22 — 36 z lat 1661 — 1677, rozwiązując daty roków sądowych, oraz ułożono te daty w porządku chronologicznym na kartach; uzupełniano w dalszym ciągu indeks kartkowy urzędników, przedewszystkiem ziemi przemyskiej; zregestowano na kartkach zawarte w fascykułach oblaty

aktów królewskich i ważniejszych prywatnych. Oblaty te dostarczyły nieznanych aktów przeważnie królewskich w następujących ilościach:

Fasc.	22	z lat	1661 — 62	regestów	231.
„	23	„	1661 — 62	„	674.
„	24	„	1663 — 64	„	298.
„	25	„	1665	„	119.
„	26	„	1666 — 67	„	237.
„	27	„	1668 — 69	„	144.
„	28	„	1670	„	183.
„	29	„	1671	„	100.
„	30	„	1672	„	78.
„	31	„	1673	„	535.
„	32	„	1674	„	444.
„	33	„	1675	„	26.
„	34	„	1676	„	248.
„	35	„	1676	„	266.
„	36	„	1677	„	172.

Z fascykułów 15 regestów 3755, przygotowujących materjał do repertorjum oblat aktów grodu przemyskiego.

Fasc. 24, 29, 31 uporządkowała Dr. Polaczkówna, fasc. 23, 26, 30, 33, 34, 35 uporządkował Dr. Maleczyński, fasc. 22, 25, 27, 28, 32, 36 Dr. Hejnosz.

2. Sporządzono wykaz akt i druków, kwalifikujących się do wymiany przy scalaniu archiwaljów. (Dr. Polaczkówna).

XII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PIOTRKOWIE.

1. Ostatecznie uporządkowano księgi buchalteryjne i statystyczne b. Urzędów zaborczych w Łodzi, nadesłane do Archiwum przez delegata M-stwa W. R. i O. P.

2. Uporządkowano akta b. Łódzkiej Dyrekcji Naukowej, nadesłane przez Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie i uzupełniono niemi dział tychże akt, znajdujących się w Archiwum.

3. Sporządzono inwentarz akt oddz. woj.-polic. b. Rządu Gub. w Piotrkowie, ref. I z lat 1767 — 1914 i ref. II z lat 1867 — 1910.

4. Sporządzono dla Wydziału Archiwów Państwowych wykaz archiwaljów luźnych i druków dubletów.

Wymienioną pod punkt. 1— 4. pracę wykonał asystent Archiwum Ignacy Świątkowski.

5. Sporządzono indeks kartkowy alfab. wedle nazwisk, miejscowości i rzeczowy akt oddz. woj.-polic. b. Rządu Gub. w Piotrkowie, ref. I. z lat 1867—1914 i ref. II z lat 1867—1898.

Wymienioną pracę wykonał p. o. kierownika Archiwum Józef Raciborski.

XIII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PŁOCKU.

Opisywano i katalogowano akta b. Rządu Gubernjalnego Płockiego, dotyczące probostw, klasztorów, szpitali i zakładów dobroczynnych, akta wojskowo-policyjne tegoż Rządu Gub. (1020 wol.). Porządkowano akta generalne i księgi b. Dyr. Szczeg. Płockiej Tow. Kredyt. Ziemskiego, oraz akta tejże Dyrekcji dotyczące poszczególnych dóbr. (Kier. arch. St. Zgliczyński).

XIV. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU.

W poszukiwaniu rozproszonych fragmentów księgi „Resignationes Gnesnenses" (sygn.: „Gniezno Nr. 335") z lat 1505 — 1552 przejrzano celem jej zrekonstruowania dalszych 26 ksiąg grodzkich i ziemskich (ogółem 08 ksiąg). Zebrane fragmenty uporządkowano według chronologji, opatrzono nową foljacją, dodano do nich na osobnych kartkach liczne uwagi i przygotowano do oprawy w dwóch tomach jako: „Resign. Gnesn. — Gniezno Nr. 335a" i „Resign. Gnesn. — Gniezno Nr. 335b", z których pierwszą już oprawiono. W podobny sposób uporządkowano, przygotowano do oprawy i oprawiono księgę „Resign. Posnan." (sygn.: „Poznań Nr. 1386") z lat 1473—1484 (archiwista Kaletka).

Poza tem dano do oprawy 7 ksiąg grodzkich poznańskich (z lat 1561—69, 1619, 1664, 1777, 1777—79, 1780—81, 1789), księgę grodzką inowrocławską (z lat 1733—37) i 6 tomów akt kancelarji namiestnika Radziwiłła (z lat 1816—18), przywracając kartom, gdzie zachodziła potrzeba, właściwą kolejność chronologiczną (dyrektor Dr. Kaczmarczyk i archiwista Kaletka).

Rozwiązano daty i ułożono chronologicznie zupełnie pomieszane karty świeżo oddanej do Archiwum Państwowego księgi miasta Kostrzyna z lat 1588—1612 (archiwista Dr. Kniat).

W dziale akt Landratur i Komisarjatów Obwodowych uporządkowano i zrepertoryzowano akta powiatów wyrzyskiego i żnińskiego z lat 1816 — 1918 (kustosz Pohorecki) fascykułów około 300.

W dziale pruskich akt sądowych z lat 1794—1918 uporządkowano i zrepertoryzowano fascykułów 1376, a 520 fascykułów oznaczono nową sygnaturą (archiwista Dr. Kniat).

W dziale akt hipotecznych zinwentaryzowano świeżo nadesłane akta hipoteczne majątków ziemskich i włościańskich oraz realności miejskich z XVIII i XIX w. (arch. Kaletka) fascykułów 176.

Uporządkowano i zrepertoryzowano akta Rady Robotniczej i Żołnierskiej w Poznaniu z lat 1918—19, tworząc 59 nowych fascykułów (archiwista Dr. Próchnik).

Rozpoczęto segregację akt Straży Ludowej i Zachodniej Straży Obywatelskiej (Komendy Głównej, Komendy Wojewódzkiej, Komend Powiatowych i Obwodowych) z lat 1918—21, sporządzając tymczasowe kartki (archiwista Dr. Próchnik) fascykułów 500.

W dziale akt władz administracyjnych polskich województwa i gubernji kaliskiej, władz powiatowych administracyjnych i szkolnych z lat 1807 — 1918 (działy: Kalisz II, VII i VIII) zrepertoryzowano (adjunkt mgr. Staszewski) fasc. 4311.

Doprowadzono indeks miejscowości do repertorjum „Kalisz II” do litery „K” oraz uporządkowano indeks do repertorjum „Kalisz VIII” (adjunkt mgr. Staszewski).

Spisano na kartkach i spaginowano fascykułów 405 akt, tyczących się Powstania Listopadowego (na skutek zarządzenia Ministerstwa Nr. Arch. 790/30) (adj. Staszewski).

W porozumieniu z zarządem Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu przeprowadzono inwentaryzację tamtejszych zbiorów archiwalnych (dyplomy pergaminowe, akta, drukowane ulotki, księgi cechowe) z lat 1450 — 1881, częściowo tylko zinwentaryzowane przez Warschauera. Akcja przejęcia tego zbioru przez Archiwum Państwowe jest w toku (kustosz Pohorecki).

Razem uporządkowano i zrepertoryzowano: fascykułów około 7127, ksiąg 17.

XV. ODDZIAŁ ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO POZNAŃSKIEGO w BYDGOSZCZY.

Akcja inwentaryzacyjna została, podobnie jak w ubiegłym roku, prawie zupełnie unieruchomiona czynnościami wykonywanemi dla Komisji Odbiorczo-Zdawczej w Poznaniu, dla której zbadano i spisano 4826 fascykułów i 323 mapy. Rezultatem dorywczej pracy poza pracami dla Komisji było:

a) zinwentaryzowanie 456 fascykułów akt rejencyjnych,
b) sporządzenie, względnie ulepszenie skorowidzów (indeksów miejscowości) dla 18 powiatów Wielkopolski.
c) przeniesienie części akt rejencyjnych tak zwanej registratury kościelnej, do innego pomieszczenia. Przeniesienie było wskazane ze względu na warunki świetlne.

XVI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w RADOMIU.

W roku sprawozdawczym zinwentaryzowano: 1) 1162 woluminy akt b. Zarządu Dóbr Państwowych, 335 woluminów akt b. Komisji Wojewódzkiej Sandomierskiej, Krakowskiej, Lubelskiej i Podlaskiej, 191 wol. akt b. Radomskiej Dyrekcji Naukowej. Razem 1906 wol. 2) 3269 planów i 706 rejestrów podziałowo-klasyfikacyjnych i separacyjnych b. Zarządu Dóbr Państwowych.

W dziale akt dawnych (b. Archiwum Centralne) przejrzano, uporządkowano i opatrzono prowizoryczną numeracją akta z w. XV — XIX (przeważnie widymusy) włączone przez władze rosyjskie do Archiwum, przyczem zrekonstruo, wano niektóre prywatne archiwa (np. Pijarów w Poniewieżu-Pociejów). (Dr. Mienicki).

Przepisano na maszynie kartki, zawierające rękopiśmienny alfabetyczny wykaz geograficzny W. Ks. Lit. Sprogisa na 645 str. arkuszowych (asyst. Perlejewski). W myśl zlecenia Ministerstwa W. R. i O. P. wyodrębniono i spisano foljały, które mają być przekazane innym Archiwom.

W dziale akt gen.-gubernatora wil. zestawiano wykazy uczestników Powstania Listopadowego, opatrywano sygnaturami uporządkowane wiązki z lat 1822—40 i 1861—65, sporządzajac jednocześnie wykazy tych wiązek i częściowo do akt, w nich zawartych, skorowidze; spisano na kartkach akta Wileńskiego Gubernjalnego Specjalnego Urzędu do spraw polepszenia bytu duchowieństwa prawosławnego (1839—88 r.); pracowano nad materjałem archiwalnym dotyczącym Powstania 1830/31 r. w celu podania o nim wiadomości w myśl pisma Min. W.R. i O.P. (z 7. IV. 1930 r. Nr. Arch. 790/30); częściowo uporządkowano akta, rewindykowane z Mińska (asyst. Wejtko i p. Rosiak). Z akt rewindykowanych Archiwum wydaje już odpisy, wypisy i zaświadczenia stronom.

W dziale akt politycznych (b. Archiwum Muzeum hr. Murawjewa) kontynuowano pracę nad inwentarzem (Dr. Mienicki). Inwentarz ten w postaci książkowej w miarę uporządkowywania akt jest spisywany na maszynie (przez pp. Ptaszyńską, Łysakowską, asyst. Perlejewskiego).

W dziale akt okręgu szkolnego zinwentaryzowano 322 vol. (pp. Ptaszyńska, Łysakowska).

W dziale akt szlacheckich układano akta rodowodowe (p. Romanowski).

B. ZMIANY W ZAWARTOŚCI ARCHIWÓW.

I. ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Nabytki: a) przekazane przez władze państwowe.

1. Ministerstwo Spraw Zagranicznych — list oryginalny Lafayette'a do króla Ludwika Filipa w sprawie powstania polskiego 1830 r. ofiarowany Rządowi Polskiemu przez dr. L. Barot Forlière.

2. Sąd Okręgowy w Wilnie — dwa przywileje pergaminowe Jana III z r. 1682 i Augusta III z r. 1736 dla m. Bobrujska.

3. Archiwum Akt Dawnych — inwentarz biskupstwa płockiego dóbr „zanarwianych" z r. 1785.

4. Wydział Archiwów Państwowych — plik „Varia" ze zbiorów W. Wittyga, zawierający wyciągi z akt miejskich, akta sądowe, akta zmarłych więźniów brzesko-kujawskiego domu badań z r. 1858, odpisy z akt hipotecznych i rejentalnych, akta wydziału potrzeb wojskowych w Radzie Najwyższej Narodowej z r. 1794, list T. Kościuszki do ks. Józefa Poniatowskiego i inne oraz 4 pieczęcie w blaszanych puszkach (b. zniszczone).

b) dary osób i instytucyj prywatnych.

1. Bibljoteka Ordynacji Krasińskich — dwie księgi m. Łowicza.

2. Adwokat Czesław Jankowski — sześć dokumentów pergaminowych: dla klasztoru w Koprzywnicy z lat 1267, 1360 i 1456, dla kościoła paraf. w Głogowcu z r. 1433, dla proboszcza w Mostowie z lat 1476 i 1521.

3. P. Feliks Wilski — 18 pism urzędowych z lat 1848—1858, dotyczących majoratu Kościelec.

c) kupno.

Zgodnie z uchwałą Komitetu Funduszu Kultury Narodowej Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nabyło za 192.000 zł od p. Wacława Popiela w Krakowie zbiory archiwalne znane pod nazwą Archiwum Popielów. P. Minister zbiory te przeznaczył dla Archiwum Głównego, które przejęło je dnia 23 czerwca 1930 r.

1. Zbiór Popielów — część t. zw. Archiwum Stanisława Augusta, mianowicie ta, którą zostawił w Warszawie — składa się z 447 rękopisów, z 83 map i z 36 dyplomów pergaminowych. Wśród rękopisów są między innemi: a) księgi rachunków królewskich od końca XV w. w liczbie 60, przeważnie w pięknych oprawach współczesnych, b) worki z oryginalną szyfrowaną korespondencją dyplomatyczną (13 worków), c) serje kopjarjuszy z korespondencją dyplomatyczną centrali, d) serje korespondencji królewskiej krajowej i zagranicznej, e) rachunki królewskie i instytucyj przez króla wspomaganych względnie utrzymywanych, f) akta powstałe z powodu działalności króla na polu przemysłowem, g) akta powstałe z powodu królewskich przedsięwzięć artystycznych, h) utwory literackie, i) sprawozdania sejmowe publiczne i prywatne. Mapy zawierają m. inn. trzy serje wielkich oryginalnych map granicy rozbiorowej oraz podobną serję oryginalnych map przedrozbiorowej granicy północnej z Rosją. Wśród dokumentów są dwa z majestatycznemi pieczęciami Kazimierza Wielkiego. Wszystkie dotyczą jednej majętności Bejsce.

2. 4 dokumenty pergaminowe z lat 1502 i 1507 dla m. Bardyowa oraz z lat 1496 i 1548 dla szpitala w Opatowcu.

3. 13 dokumentów papierowych XVI do XIX w. dotyczących genealogji rodziny Grabskich.

4. 54 kwity rekwizycyjne za dostarczenie wojsku środków żywności i potrzeb wojskowych w r. 1794.

5. Plik różnych papierów z XVIII i XIX w., dotyczących przeważnie m. Wilna, w ilości 23 sztuk.

6. „Archiwum Grabowskie” zawierające 1200 dokumentów papierowych z XVI — XIX w., dotyczących głównie dóbr Grabowa dawnej ziemi czerskiej.

7. 2 dokumenty papierowe: przywilej Stanisława Augusta z r. 1777 na grunt Żakowiec i oblata pisma Leduchowskiego do Makarewicza uczyniona w grodzie krzemienieckim w r. 1778.

8. 24 dokumenty papierowe z XVII i XVIII w. wystawione na rzecz osób prywatnych, kościołów i synagóg.

9. Dokument papierowy (hramota) Piotra Wielkiego nadający ziemie.

10. 5 dokumentów papierowych: a) „inwentarz klejnotów króla JM-ci (Zygmunta Augusta), które się przy rewidowaniu znalazły”, b) spisek odbierania srebra od króla JM-ci z r. 1574, c) kwit Bogusława Radziwiłła dla poborcy na 20 000 złp., d) inwentarze kościołów w Buczaczu i Monasterzyskach z XIX w.

11. Taryfa pruska placów w Warszawie i Pradze p. t. „Nachweisung der in der Stadt Warschau und Vorstadt Prag belegenen emphiteutischen Grundstücke...”.

II. ARCHIWUM SKARBOWE w WARSZAWIE.

W roku sprawozdawczym Archiwum otrzymało: z Wydziału Archiwów Państwowych kilka teczek różnych luźnych akt z XVI-XVIII wieku, pochodzących ze zbiorów W. Wittyga; z Bibljoteki Ordynacji Krasińskich 2 rękopisy z XVI wieku; z Warszawskiego Urzędu Wojewódzkiego 5 planów i sto kilkadziesiąt rejestrów pomiarowych, pochodzących ze zbiorów b. Warszawskiego Zarządu Dóbr Państwowych.

III. ARCHIWUM AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

B. Zmiany w zawartości Archiwum.

a) Archiwum Akt Dawnych otrzymało w r. 1930:

1) 13 tomów akt Wydziału Ochrony Pracy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z lat 1924 i 1925. Akta te przejęto z Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

2) t. zw. Archiwum Zamkowe, w którego skład wchodzą akta b. Zarządu Pałaców Cesarskich w Król. Pol., Komisji nadzoru budowli Korony, Intendentury zamku Królewskiego i inne dotyczące zarządu pałacami rządowemi. Archiwum Zamkowe zostało przejęte w marcu b. r. od Kancelarji Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.
3) 8 skrzyń akt łomżyńskich i płockich, rewindykowanych z Z. S. R. R. w lipcu 1930 r.
4) 6 tomów akt Naczelników Wojennych Królestwa Polskiego z lat 1864—66, które zostały nadesłane w październiku z Archiwum Ziemskiego w Krakowie.
5) 2 kosze akt rosyjskich, dotyczących felczerów i aptek m. Warszawy. Przejęto je z Komisarjatu Rządu na m. Warszawę w grudniu 1930 r.
6) b. Archiwum Państwowe w Łomży, w którego skład wchodzą akta b. łomżyńskiego Rządu Gubernjalnego, urzędów powiatowych — łomżyńskiego, wysoko-mazowieckiego i szczuczyńskiego, urzędów gminnych, straży ziemskiej, opieki społecznej, fabryczne, kopje tabeli likwidacyjnych, księgi szlachty osobistej gubernji augustowskiej, spisy ludności z r. 1896, sądu pokoju m. Łomży, cerkiewne, plany miast i miasteczek b. gubernji łomżyńskiej, dzienniki podawcze wchodzące i wychodzące i inne akta dotyczące byłej gub. łomżyńskiej.
7) Paczka akt dotyczących procesów politycznych w Łodzi z lat 1913—1914 przejęta od Zarządu Więzienia Śledczego w Łodzi.

b) Archiwum Akt Dawnych przekazało w r. 1930:
1) Kurji Biskupiej w Łucku 55 ksiąg metrykalnych i 10 wiązek akt „status animarum” b. Diecezji rzym.-kat. Łucko-Żytomierskiej.
2) Kurji Metropolitalnej ob. grecko-katolickiego we Lwowie. 6 ksiąg urodzeń, zgonów i zapowiedzi parafji Snowickiej.
3) Konsystorzowi Warszawsko-Chełmskiej Diecezji Prawosławnej 914 wiązek, 4 worki i 3 skrzynie ksiąg metrykalnych prawosławnych wołyńskich, oraz 39 ksiąg metrykalnych parafij czeskich na Wołyniu.

4) do Archiwum Państwowego w Wilnie 69 bel Nowogródzkiego Sądu Powiatowego, 46 bel pińskiego Sądu Powiatowego, 1 belę samorządu Szlacheckiego b. gubernji mińskiej, 33 bele i 1 skrzynię Urzędu do Spraw Włościańskich b. gub. mińskiej.
5) Ministerstwu Skarbu część akt urzędów skarbowych b. gub. mińskiej.
6) do Archiwum Oświecenia Publicznego 9 skrzyń akt b. Okręgu Naukowego Warszawskiego, dotyczących terytorjum b. gub. chełmskiej, oraz 30 wiązek (224 voluminów) akt szkolnych z obszaru byłej gub. łomżyńskiej.
7) do Archiwum Akt Nowych akta Centralnego Komitetu Obywatelskiego i Rady Głównej Opiekuńczej, Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, Zarządu Cywilnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego, Zarządu Zdobyczy Wojennej, Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby, Państwowego Urzędu Zbożowego, Państwowego Urzędu Ziemniaczanego, Urzędu Walki z Lichwą i Spekulacją, Ministerstwa Aprowizacji, Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Rady Regencyjnej i Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa, wreszcie akta Polskiego Komitetu opieki nad jeńcami.

IV. ARCHIWUM OŚWIECENIA PUBLICZNEGO w WARSZAWIE.

W okresie sprawozdawczym na mocy decyzji Wydziału Archiwów Państwowych z dnia 28. IV. 1930 r. Nr. Arch. 936/30 i z dnia 2. VII. 1930 r. Nr. Arch. 1119/30 Archiwum Oświec. Publ. przekazało przechowywane dotąd w tem Archiwum części akt b. Dyrekcyj Naukowych do tych Archiwów Państwowych, w których większość tych akt się znajduje, mianowicie: b. Dyrekcji Łódzkiej do Archiwum Państwowego w Piotrkowie, b. Dyrekcji Radomskiej do Archiwum Państwowego w Radomiu, b. Dyrekcji Kieleckiej do Archiwum Państwowego w Kielcach, b. Dyrekcji Lubelskiej, Chełmskiej i Siedleckiej do Archiwum Państwowego w Lublinie, b. Dyrekcji Kaliskiej do Archiwum Państwowego w Poznaniu. W Archiwum Oświecenia Publicznego pozostała tylko b. Dyrekcja Naukowa Warszawska i Łomżyńska.

Archiwum Oświecenia Publicznego przejęło: 1) akta b. Kursów Pedagogicznych J. Miłkowskiego, przekazane przez p. Jana Miłkowskiego i p. Anielę Samotyhową; 2) akta b. Okręgu Naukowego Warszawskiego dotyczące Chełmszczyzny, w r. 1913 przekazane Okręgowi Naukowemu Kijowskiemu, w r. 1929 zwrócone z Rosji za pośrednictwem Delegacji Polskiej w Mieszanej Komisji Specjalnej (218 voluminów); 3) ze zlikwidowanego Archiwum Państwowego w Łomży — akta szkoły podwydziałowej, potem wojewódzkiej, potem Gimnazjum Męskiego w Łomży (1813—1870 oraz fragmenty z lat późniejszych), akta szkoły wojewódzkiej w Sejnach (1809—1816), akta szkoły podwydziałowej w Tykocinie (1805—1833), akta Kuratora szkół województwa Augustowskiego (1824—1830), akta Gimnazjum Żeńskiego w Łomży (1869—1915).

Archiwum otrzymało w darze:

1. Od p. S. A. Groniowskiego trzy dokumenty dotyczące szkolnictwa w okresie okupacji niemieckiej 1915—1918, celem dołączenia ich do właściwych akt.

2. Od p. Oleny Dąbrowskiej za pośrednictwem P. Dyrektora Centralnej Bibljoteki Wojskowej Pułk. Dra Łodyńskiego 14 voluminów akt szkół obwodowych w Skępem, Lipnie i Włocławku.

Wydział Archiwów Państwowych przekazał do Archiwum Oświecenia Publicznego fragmenty akt b. szkoły obwodowej we Włocławku i w Skępem pochodzące ze zbiorów śp. W. Wittyga.

V. ARCHIWUM AKT NOWYCH w WARSZAWIE.

Nabytki.

W roku sprawozdawczym zasoby Archiwum Akt Nowych powiększyły się o akta następujące:

I. Akta przekazane przez Archiwum Państwowe w Łomży

1) Akta powiatu szczuczyńskiego z czasów okup. niem.
2) „ „ łomżyńskiego „
3) „ „ ostrołęckiego „
4) „ „ kolneńskiego „

II. Akta przekazane przez Archiwum Akt Dawnych w Warszawie w związku z utworzeniem Archiwum Akt Nowych, mianowicie:

1) Akta b. Kancelarji Gabinetowej Rady Regencyjnej.
2) „ „ „ Cywilnej Naczelnika Państwa.
3) „ „ Ministerstwa Aprowizacji.
4) „ „ „ Pracy i Opieki Społecznej.
5) „ „ Centralnego Komitetu Obywatelskiego oraz b. Rady Głównej Opiekuńczej.
6) Akta Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.
7) „ b. Zarządu Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego.
8) „ „ Zarządu Zdobyczy Wojennej.
9) „ „ Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby.
10) Akta b. Państwowego Urzędu Zbożowego.
11) „ „ „ „ Ziemniaczanego.
12) „ „ Urzędu Walki z Lichwą i Spekulacją.
13) „ „ Polskiego Komitetu Opieki nad Jeńcami.

III. Akta przekazane przez Komisarjat Rządu m. st. Warszawy a mianowicie:

1) Akta b. Biura paszportowego Zarządu Terenów Przyfrontowych i Etapowych z lat 1920 i 1921.
2) Akta biura paszportowego Komisarjatu Rządu m. st. Warszawy.

Ubytki.

W roku sprawozdawczym Archiwum Akt Nowych przekazało następujące akta i książki:

1) Wydziałowi Archiwów Państwowych akta M-wa W.R i O.P (Departamentu Wyznań) z lat 1919—1924, oraz książki pochodzące z bibljotek niemieckich.
2) Archiwum Państwowemu w Wilnie, Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, Ministerstwu Reform Rolnych i Wileńskiemu Urzędowi Wojewódzkiemu akta osobowe 9-u b. urzędników i funkcjonarjuszy b. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.

3) Komisji Odbiorczo-Zdawczej w Poznaniu — książki i materjały stanowiące własność prywatną Dra Warschauera, książki bibljotek niemieckich, oraz książki i mapy Archiwum Państw. w Poznaniu.

VI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w GRODNIE.

W roku sprawozdawczym otrzymano z Moskwy 250 skrzyń z aktami pomniejszego znaczenia, pochodzącemi od władz i urzędów I instancyj b. gubernji Grodzieńskiej. Akta te stanowią dwie pierwsze serje rewindykacji archiwaljów b. gubernji Grodzieńskiej, ewakuowanych w głąb Rosji podczas wojny światowej.

Z powyższych zespołów przekazano magistratom miast Brześcia — 412 tomów; Białegostoku — 820 tomów i Grodna — 8 tomów akt stanowiących archiwalja powyższych miast: – ogółem wydano 1240 tomów.

VII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w KIELCACH.

W roku sprawozdawczym otrzymano: z Archiwum Oświecenia Publicznego 1029 vol. akt b. Dyr. Nauk. Kieleckiej, z Archiwum Ziemskiego w Krakowie 22 vol. (akta urzędów gminnych Krasocin i Oleszno pow. włoszczowskiego 4 vol., akta osobiste urzędników b. Kom. Wojew. Krak. wzgl. b. Rządu Gub. Krak. 18 vol.).

VIII. ARCHIWUM ZIEMSKIE w KRAKOWIE

W roku sprawozdawczym zaszły następujące zmiany w stanie archiwaljów własnych i depozytowych:

P r z y b y t k i :

Przy brakowaniu akt Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowej w Krakowie z lat 1918 — 1920 wyłączono materjał ułożony narazie w 26 fascykułach jako nadający się do ewentualnego dalszego zachowania archiwalnego.

Depozyty:

Gmina m. Skawiny złożyła w depozyt 26 dokumentów miejskich i cechowych z lat 1381 — 1795 (Nr. inw. dok. dep. 310 — 335), 26 ksiąg i fascykułów z lat 1580 — 1882 (zinwentaryzowano narazie akta cechu ślusarskiego Nr. inw. rpsów dep. 381 — 388), dwie pieczęcie (Nr. inw. 87 i 88) oraz dwa druki (Nr. inw. druk. dep. 13 i 14).

Ubytki:

Na skutek polecenia W. A. P. z d. 15. IX. 1930 59 fascykułów registratury „noworadomskiej" rozdzielono między następujące archiwa: Akt Dawnych w W-wie (6 poszytów), Państwowe w Kielcach (22 poszyty), Państwowe w Piotrkowie (146 poszytów), Państwowe w Radomiu (181 posz.).

IX. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

Sprzedano z przetargu ofertowego makulaturę w ilości 13348 kg. Złożyły się na to akta wysortowane i uznane komisyjnie w r. 1927 za nadające się do zniszczenia, pochodzące z szeregu rosyj. registratur gubernjaln. lubelskich. Zbiory archiwalne powiększyły się o akta b. ros. szkoły realnej i gimnazjum żeńskiego w Równem na Wołyniu. Inne nabytki stanowią: 5 ksiąg metryk i akt stanu cywilnego parafji Modryń, pow. Hrubieszowskiego z końca XVIII i pierwsz. połowy XIX w.; fascykuł akt b. Komisarza włościań. pow. Zamojskiego; fragmenty akt b. Konsystorza unickiego w Chełmie. Urząd Wojewódzki w Lublinie przekazał do Archiwum: 823 plany dóbr państwowych 18 powiatów województwa lubelskiego, 361 rejestrów pomiarowych do tychże planów; akta Komitetu ochrony lasów w Siedlcach i Lublinie z lat 1897 — 1913 r.; akta komisarza do spraw włościańskich pow. Sokołowskiego i akta Komitetu Obrony Narodowej w Lublinie 1920 r. (2 konwoluty).

Z Wydziału Archiwów Państwowych otrzymano teczkę akt z czasów Stanisława Augusta ze zbiorów W. Wittyga, dołączonych przeważnie do Relationum manifestationum et oblatarum grodzkich chełmskich 1778—86 r. (sekcja 41, Nr. 83a).

Z archiwum Oświecenia Publicznego otrzymano 534 akt dyrekcyj szkolnych: lubelskiej, chełmskiej i siedleckiej.

W roku ubiegłym udało się wreszcie dokończyć prowadzoną planowo od szeregu lat wielką akcję centralizacji akt. Godne konserwacji akta z czasów zaboru austrjackiego, przechowane w urzędach, zostały już z nich przejęte, a pozostają jedynie tu i tam drobniejsze partje, które bez trudności i nakładu pracy będą mogły być odebrane.

Rozpoczętą w roku 1929 akcję koncentracji przechowanych przez Sądy prowincjonalne dawnych ksiąg tabularnych, dominikalnych i miejskich prowadzono energicznie dalej, zgromadzono dalszych 705 ksiąg i tem zamknięto całą akcję. W ten sposób uzyskało Archiwum zespół liczący 1000 tomów.

Przeprowadzono likwidację starych registratur Sądu Apelacyjnego, przechowywanych w składach i piwnicach. Akcję tę prowadził osobiście Dyrektor. Przejrzano po kolei wszystko co się dochowało i wybrano stamtąd co na przechowanie zasługuje. Są to akta częściowo bardzo ważne z lat 1780—1850, dzielą się na 9 działów: Officiosa, Normalia, Patentalia, Successionalia, Pupilaria, Cambialia, Regalia, Fundationes, Criminalia, liczą razem 137 wielkich fascykułów i 69 tomów skorowidzów. Po dorywczem przeprowadzeniu do porządku zostały ustawione w magazynach archiwalnych.

Pozatem przejmowano z Urzędu Wojewódzkiego w dalszym ciągu akta b. namiestnictwa, prowadzone według nowej manipulacji, z lat 1908—1918, a mianowicie departamentów:

VIIIb, VIIIc, IXb, IXc, Xa, Xb, (sprawy techniczne, budowlane, drogowe) przeszkartowane uprzednio według instrukcji udzielonej przez Archiwum w Okręgowej Dyrekcji Robót Publicznych.

XIa, XIb, (sprawy duchowne),

XIV, (szkolnictwa wyższego),

XVI, (sprawy leśne, rolne, chowu bydła, koni, łowiectwa, rybołówstwa).

Wszystkie te nabytki liczą razem 590 wielkich fascykułów i 1257 tomów protokółów i indeksów, a zajmują około 235 metrów bieżących. Wśród nich znajduje się ogromna ilość akt zupełnie bezwartościowych, tak, że muszą być przeszkartowane, poczem zostanie najwyżej 25% materjału zasługującego na zachowanie.

XI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PIOTRKOWIE.

Archiwum otrzymało: 1) akta b. Łódzkiej Dyrekcji Naukowej, przekazane przez Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie i 2) akta Komisarza Obwodu Piotrkowskiego, Naczelnika powiatu piotrkowskiego oraz Urzędu Powiat. w Radomsku, — przekazane przez Archiwum Ziemskie w Krakowie.

W roku bieżącym Magistrat m. Piotrkowa zwrócił się, za pośrednictwem Archiwum, do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z prośbą o przejęcie archiwum miejskiego. Sprawa przejęcia akt w toku.

XII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU.

a) Nabytki, przekazane przez władze państwowe i samorządowe.

1. Dyplom pergaminowy papieża Pawła V z r. 1615, trzy księgi z kopjami z lat 1481 — 1812 i 1 fascykuł akt z lat 1821—31, tyczące się klasztoru klarysek w Bydgoszczy, przekazane przez Oddział Archiwum Państwowego Poznańskiego w Bydgoszczy.
2. Pięć ksiąg miejskich Kostrzyna z lat 1588 — 1781, przekazanych przez Sąd Grodzki w Środzie.
3. Dwie księgi cechu szewskiego w Środzie z lat 1777—1821, przekazane przez Magistrat w Środzie.
4. Akta szkolne b. Rejencji Poznańskiej i Bydgoskiej z lat 1846 — 1918 (około 8000 fascykułów), przekazane przez Kuratorjum Szkolne w Poznaniu.
5. Akta hipoteczne Sądów Grodzkich w Bojanowie, Pleszewie i Środzie (z końca XVIII i XIX w.), przekazane przez odnośne sądy (176 fascykułów).

6. Akta hipoteczne dóbr i rozmaitych realności miejskich i wiejskich z XVIII i XIX w., przekazane przez Sąd Grodzki w Śmiglu (26 fasc.).
7. Akta b. Urzędu Katastralnego Rejencji Poznańskiej i Bydgoskiej z XIX i XX w. (około 1000 fasc.), przekazane przez Wydział Katastralny Wielkopolskiej Izby Skarbowej.
8. Akta b. Dyrekcji Naukowej kaliskiej z lat 1864 — 1914, przekazane przez Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie (95 paczek).

b) Dary osób prywatnych:

1) Księga miasta Polskiego Freystadu (Rakoniewic) z lat 1753—64, darowana przez Dr. Marcelego hr. Czarneckiego z Rakoniewic.
2) Akt pergaminowy erekcji tablicy pamiątkowej przy ul. św. Marcina Nr. 38 z r. 1929, ofiarowany przez Edmunda Szwedzińskiego w Poznaniu,

XIII. ODDZIAŁ ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO POZNAŃSKIEGO w BYDGOSZCZY.

Od Oddziału Państwowego Banku Rolnego w Grudziądzu otrzymano 11 fascykułów akt byłej Komisji Generalnej. Akta te znajdowały się dotąd w Niemczech.

Do Komisji Odbiorczo-Zdawczej oddano 78 woluminów. Archiwum Państwowemu w Poznaniu oddano na własność 1 fascykuł akt rejencyjnych.

XIV. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w RADOMIU.

Przejęto: 1) z Urzędu Wojew. Kieleckiego akta b. Rad. Zarz. Dóbr. Państw. (331 vol., 3269 planów, 697 rejestrów pomiarowych), 2) z Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie 218 vol. akt b. Radom. Dyr. Szkolnej, 3) z Archiwum Ziemskiego w Krakowie 181 vol. akt osobowych Kom. Wojew. Sandom. i Rządu Gub. Radom.

Do Archiwum przybyły: 1) przekazane przez Wydz. Arch. Państw. pochodzące ze zbiorów W. Wittyga: 2 tomy akt Klucza Mereckiego i akta luźne, przeważnie dotyczące rodziny Makowieckich. 2) otrzymane z Mińska: akta nowogródzkie i pińskie wykupowe (około 650), oraz sądowe (255 nowogr. i 1618 pińskich); szlacheckie, dotyczące rodzin z pow. nowogródzkiego i pińskiego. (68 ksiąg z XIX i XX w.) Nabyto: 12 akt z XVI w. dotyczących Rosicy w wojew. połockiem oraz kościoła w Kiernowie; 5 inwentarzy dóbr Serji XVII—XVIII w. oraz 1 inwentarz Nidocki z XVII w.

C. KORZYSTANIE z ARCHIWÓW.

I. ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

a) Kwerendy. Załatwiono 102 kwerendy i poszukiwania:

a)	dla władz i urzędów państwowych	27 i informacyj	2
b)	„ „ „ „ samorządowych	9 „ „	4
c)	„ instytucyj, zrzeszeń i t. p.	1 „ „	2
d)	„ osób prywatnych	38 „ „	19

przyczem pozytywnie — 66, negatywnie — 36.

Większe kwerendy względnie ważniejsze były:

1) kwerenda naukowa w sprawie akt, dotyczących powstania listopadowego — zob. Inwentaryzacja (A p. 11, 12. 15 g);
2) dla Ministerstwa Rolnictwa kwerendy: a) w sprawie Wójtostwa Grzybowskiego, b) w sprawie gruntów popijarskich w Wieluniu:
3) dla Prokuratorji Generalnej: a) poszukiwanie planu Wójtostwa Sochaczew, b) w sprawie gmachu starego więzienia w Łomży, c) akta procesu sukcesorów Załuskich przeciw Magistratowi m. Warszawy w sprawie nieruchomości Nr. 2574 w Warszawie, d) akta dotyczące posesji w Kaliszu przy ul. Rynek Nr. 34;
4) dla Dyrekcji Robót Publicznych przy Komisarjacie Rządu — akta hipot. pruskiej dotyczące nieruchomości Nr. 485 w Warszawie (ul. Miodowa 16);
5) dla Urzędów Wojewódzkich — Warszawskiego i Kieleckiego poszukiwania planów i dokumentów dotyczących dzierżaw wieczystych oraz dla Lwowskiego — planu dawnego arsenału król. we Lwowie;

6) dla magistratów miast: a) Torunia — w sprawie dokumentów dotyczących kościoła św. Jana w Toruniu, b) Przedcza — o herb tegoż miasta, c) Warszawy — akt erekcyjny fundacji szpitala św. Rocha z r. 1709, d) Koła, Tuszyna, Wyszkowa — plany przedrozbiorowe, e) Tomaszowa Lub. — przywilej miejski z 1621 r., f) Brześcia n/B — przywilej na prawo pobierania myta;

7) kwerendy genealogiczne: a) dla dr. med. W. Tribukajta z Królewca o rodzinie Skrodzkich, b) dla Józefa Fischera z Freiburga — o Gaudenzio Molinari, c) dla Augusta Tuszik z Kolonji, d) dla Stefana Ryniewicza z Berna Szwajc., e) dla dr. Jana Rejsa Kolkowsky'ego z Pragi, f) dla Aleksandra Kreutz'a z Berlina, g) dla prof. bar. Taube z Paryża.

b) Informacje naukowe: dla dyrektora archiwum państwowego w Królewcu dr. Maxa Heina w sprawie dokumentów dotyczących Fryderyka Wilhelma Brandenburskiego; dla dr. Karola Maleczyńskiego ze Lwowa o dokumentach Władysława Łokietka; dla dr. Pacewiczowej — materjały do historji pasterstwa w Tatrach zebrane w Archiwum Głównem i w Archiwum Skarbowem; dla pani Vernon-Kellog z Ameryki (St. Zjedn. Am. Półn.) -- rachunki dworu z końca XIV w. do pracy o królowej Jadwidze; dla Hansa Nabholza, prof. uniw. i dyr. archiwum kantonalnego w Zurichu, w sprawie tłumaczenia na języki obce polskich wydawnictw z dziedziny historji powszechnej i polskiej (przesłano wykaz rozumowany wybranych dzieł polskiej literatury historycznej na 12 stronicach pisma maszynowego); dla p. Handelsmanówny, kierowniczki bibljoteki Ministerstwa Sprawiedliwości, — o aktach dotyczących bibljoteki Komisji Rządowej Sprawiedliwości; dla prof. Józefa Paczkowskiego — o toku postępowania w kancelarji i urzędzie podskarbińskim w XV w.; dla m. Lachowicz w sprawie śmierci i grobu Tadeusza Rejtana; dla prof. Stanisława Zakrzewskiego — o aktach klasztoru sieciechowskiego; dla dr. Komornickiego — o rachunkach z budowy kaplicy Zygmuntowskiej; dla ks. Głąbińskiego — o lustracjach i inwentarzach królewszczyzn w woj. ruskiem;

dla Centralnej Bibljoteki Wojskowej — w sprawie nadesłanych przez nią 5 dokumentów ruskich; dla Karola Estreichera — o danych dotyczących Hansa Dürera w XVI w.

Nadto udzielono informacyj ustnych: prof. Bidlo z Pragi w sprawie dyssydentów, prof. Spekke z Rygi w sprawie dokumentów do historji Łotwy, prof. Tatarkiewiczowi z Warszawy w sprawie materjałów do historji budowli kościelnych w Polsce, dyr. zbiorów państwowych Lauterbachowi — o rachunkach do budowy zamku warszawskiego i wielu innym. Prof. Bidlo z Pragi, Dr. Zajączkowski z Archiwum Państw. we Lwowie, dyr. Fryderyk Papèe, dr. Kazimierz Sochaniewicz i dr. Wojciech Hejnosz z Archiwum Ziemskiego we Lwowie oprowadzani byli po magazynach archiwalnych.

c) O p i n j e. Złożono Wydziałowi Archiwów Państwowych opinje i pisma:

1) w sprawie nabycia od wdowy po prof. Wierzbowskim rękopisu sumarjusza Metryki Koronnej;
2) w sprawie kupna dokumentu Zygmunta III z r. 1599 dotyczącego sołectwa na Pomorzu.
3) W sprawie udziału archiwistów w V Zjeździe Historyków Polskich w Warszawie.
4) w sprawie wzajemnego wypożyczania archiwaljów przez Archiwa Polskie i niemieckie;
5) w sprawie planu prac Archiwów (§ 3 Regulaminu);
6) w sprawie przekazania Archiwum Głównemu dokumentów rewindykowanych z Ces. Bibl. Publ. w Petersburgu.

d) W y p i s y. W okresie sprawozdawczym wydano wypisów wierzytelnych stron 298 (z 65 dokumentów):

a) dla władz i urzędów państwowych stron 145 (z 14 dokumentów)
b) dla władz i urzędów samorządowych stron 47 (z 2 dokumentów)
c) dla instytucyj, zrzeszeń i t. p.
d) „ osób prywatnych stron 106 (z 49 dokumentów).

e) P r a c o w n i a N a u k o w a. Z pracowni naukowej w ciągu 298 dni korzystały 163 osoby, które były obecne 2374 razy i dla których wydano z magazynów 3841 rękopisów,

mianowicie 3677 tomów i fascykułów, 90 dokumentów pergaminowych, 15 dokumentów papierowych, 6 tek i 53 mapy i plany.

Prócz tego wypożyczono:

do pracowni nauk. przy W.AP.	87	rękopisów
„ instytucyj państw. warsz.	48	„
„ „ „ zamiejscow.	56	„
„ archiwum państw. w Budapeszcie	9	„

Wypożyczane rękopisy przed wysłaniem były sprawdzane, opisywane, w razie potrzeby foljowane i po zwrocie kontrolowane.

W pracowni naukowej Archiwum Głównego co tydzień na zmianę dyżurował jeden z 7 archiwistów i asystentów.

f) Prace naukowe drukowane.

I. Obce, całkowicie lub w części oparte na materjałach Archiwum Głównego.

A. Wydawnictwa.

1. Dąbkowski Przemysław. Miscellanea archiwalne 1431—1816. Pamiętnik histor.-prawny. Tom X, zesz. 2. Lwów 1930. Stron VI, 98.
2. Mahler Rafał i Ringelblum Emanuel. Teksty źródłowe do nauki historji Żydów w Polsce i we Wschodniej Europie. Zeszyt IA i IB, str. 59 i 71.
3. Schipper Ignacy. Regesta polskie do dziejów „Wielkiego Generalnego Sejmu Żydowskiego” („Waad Arba Arazoth”). Pisma historyczne Żydowskiego Instytutu Naukowego. W jęz. żyd., str. 83—114 Streszczenia polskie str. XVIII-XIX.
4. Staszewski Janusz. Raporty Józefa Wybickiego z r. 1809. Roczniki histor. Rocznik IV, Poznań, 1928. Str. 88-91.
5. Włodarski Aleksander. Zbiór dokumentów do monografji rodu hr. Pierzchała-Przezdzieckich herbu Roch III. Warszawa, 1929.

B. Opracowania.

a) Całkowicie lub w części oparte na materjałach Arch. Gł.

1. Comber Lipman. Rzekome dążenie rządu pruskiego do osiedlenia Żydów na roli. „Młody Historyk". Czasopismo Akadem. Seminarjum Historji Żydów w Warszawie przy Żyd. Inst. Nauk. w Wilnie. T. II. Warszawa, 1929. W jęz. żyd. Str. 109—130. Streszcz. polskie, str. 24—25.
2. Feinkind Mojżesz. Dzieje Żydów w Piotrkowie i okolicy od najdawniejszych czasów do chwili obecnej. Piotrków, 1930, str. 88.
3. Giergielewicz Jan kpt. Organizacja wojsk technicznych w powstaniu kościuszkowskiem. Przegl. Histor.-Wojsk. Rocznik II, t. III. Warszawa 1930, str. 127—144.
4. Koczy Leon. Handel Poznania do połowy w. XVI. Poznań, 1930, str. 384.
5. Kukiel Marjan. Ze studjów nad wojskiem Sobieskiego. Sprawozd. Pol. Akad. Um., 1930, Nr. 1. Styczeń, str. 4—5.
6. Lasocki Zygmunt. O falsyfikatach w Archiwum Skarbca Koronnego. Mies. Herald. R. IX. Warszawa, 1930, str. 177—192.
7. Mahler Rafał. Statystyka Żydów województwa lubelskiego w latach 1764—1765. z 12 tabelami statystycznemi. „Młody Historyk" (zob. wyżej Nr. 1). T. II. Warszawa, 1929. W jęz. żyd,, str. 67—108. Streszcz. pol., str. 13—23.
8. Mandelsberg Bela. Rzemieślnicy żydowscy a cechy miejskie w Lublinie w pierwszej połowie XVII w. Tamże. W jęz. żyd., str. 54—66. Streszcz. pol., str. 11—12.
9. Pajewski Janusz. Stosunki polsko-węgierskie i niebezpieczeństwo tureckie w latach 1516—1526. Rozprawy Histor. Tow. Nauk. Warsz. Tom IX, zesz. 3. Warszawa, 1930, str. 57.
10. Rafacz Józef. Zasada dyspozytywności w d. procesie polskim. Przegl. Histor., t. 28. Warszawa, 1929, str. 183—199.

11. Ringelblum Emanuel. Przyczynki do dziejów gospodarczych Żydów mazowieckich. „Młody Historyk” (zob. wyżej Nr. 1). W jęz. żyd., str. 24—53. Streszcz. pol., str. 9—11.

12. Ringelblum Emanuel. Z historji Żydów w Warszawie (schyłek średniowiecza). Pisma Historyczne Żyd. Inst. Nauk. W jęz. żyd., str. 198—230. Streszcz. pol., str. XXI-XXIII.

13. Staszewski Janusz. Wyprawa austrjacka na Toruń i Pomorze w 1809 r. Roczn. Histor. IV. Poznań, 1928, str. 60 — 87.

14. Staszewski Janusz. Gwardje Narodowe w czasach Księstwa Warsz. Przegl. Histor. - Wojsk. Nr. 1. Warszawa 1929, str. 99 — 116.

15. Stojanowski Józef. Ministerjum Wojny w Księstwie Warsz. Zarys organizacji. Warszawa, 1929. Przegląd Histor. Wojsk. Nr. 2 i odbitka, str. 36.

16. Tyszkowski Kazimierz. Gustaw Adolf wobec Polski i Moskwy (1611 — 1616). Lwów, 1930, str. 44.

17. Vetulani Adam. Lenno pruskie od traktatu krakowskiego do śmierci ks. Albrechta 1525 — 1568. Kraków, 1930, str. VIII, 318.

18. Wagner-Newlin Tadeusz. Wagnerowie inflancko-polscy. Mies. Herald. R. IX. Warszawa, 1930, str. 45 — 49.

19. Wilkoszewski Aleksander. Komisje porządkowe koronne za powstania kościuszkowskiego. Przegl. Histor. T. 28, Warszawa, 1929, str. 219 — 286.

20. Witanowski R. Michał. Rodowód obrońcy Olsztyna. Mies. Herald. R. IX. Warszawa, 1930, str. 81 — 84.

21. Włodarski Aleksander. Materjały do historji rodu Cholewitów - Pawlikowskich. Warszawa, 1929, str. 116. 2 tablice genealogiczne, 4 portrety, 1 reprodukcja księgi rękopiśm., 1 reprodukcja księgi druk.

22. Zand Andrzej. Z dziejów d. Łodzi. Łódź, 1929, str. 85. 3 reprodukcje.

b) Uzupełnione z materjałów Archiwum Głównego.

1. Staszewski Janusz. Recenzja pracy Juljusza Villaume p. t. Amilkar Kosiński 1769 — 1823 (Życiorysy zasłużonych Polaków w w. XVIII i XIX, t. IX, Poznań, 1930). Przegl. Histor. - Wojsk. Rocznik II, t. II, Warszawa, 1930, str. 355 — 359.
2. Staszewski Janusz. Replika dr-owi Villaume (w sprawie recenzji jego pracy p. t. Amilkar Kosiński 1769 — 1823). Tamże, t. III, Warszawa, 1930, str. 294 — 297.
3. Staszewski Janusz. Rezerwy wojskowe podczas wojen Polski porozbiorowej. Tamże, t. III, Warszawa, 1930, str. 35 — 54.
4. Villaume Juljusz. Obrona Ks. Warsz. w 1812 r. Tamże, str. 145 — 180.

II. Urzędników Archiwum Głównego.

(prace urzędników Arch. Gł. nie oparte na materjałach Arch. Gł. zob. grupę G).

A. Wydawnictwa.

Włodarski Aleksander i Wolff Adam. Metryka księstwa Mazowieckiego z XV — XVI w., t. 2. Księga oznaczona Nr. 334 z lat 1429 — 1433. Wydał Aleksander Włodarski, skorowidzami opatrzył Adam Wolff. Z przedmową Józefa Siemieńskiego. („Pomniki Prawa" wydawane przez Warszawskie Archiwum Główne. T. VI). Warszawa, 1930. Str. VIII, 1—129 (tekst), 131 — 203 (Skorowidze i wykazy).

W przygotowaniu:

Stebelski Adam. Uniwersały Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej woj. Sandomierskiego pow. Sandom. i Wiślick. (136 stron pisma ręcznego).

B. Opracowania.

1. Siemieński Józef. Drugi akt Konfederacji Warszawskiej 1573 r. Przyczynek archiwalny do historji ustroju Polski. Rozprawy Akad. Um. Wydz. Histor. Fil. T. 67. Kraków, 1930 i odbitka. Str. 26.

2. Siemieński Józef i Wolff Adam. Najstarsze księgi krakowskie w Archiwum Głównem. Roczniki Komisji Histor. Tow. Nauk. Warsz. T. I, zesz. 4. Warszawa, 1929, stron 41.
3. Groniowski Stanisław A.: „Adjunkt Archiwum Ogólnego Krajowego w Powstaniu Narodowem". „Archeion" Nr. VIII. Warszawa, 1931, stron 114 — 123.
4. Groniowski Stanisław A. Wiadomość o aktach w Archiwum Głównem Akt Dawnych, dotyczących powstania listopadowego. Tamże, str. 88-113.
5. Karwasińska Jadwiga. Odtworzenie archiwów d. Rzplitej. Referat na V Powsz. Zjeździe Histor. Polskich. Księga Pam. Zjazdu T. I. Lwów, 1930, str. 169—179.
6. Stebelski Adam. Łódź i klucz łódzki u schyłku Rzplitej. Rocznik Oddz. Łódzk. P. T. H. 1929—30. Łódź, 1930, str. 57 — 157.
7. Wdowiszewski Zygmunt. Pieczęcie panów litewskich przy drugim akcie Konfederacji Warszawskiej 1573 r. Mies. Herald. 1930 r., Nr. 4.
8. Wdowiszewski Zygmunt. Przodkowie Samuela Proskiego, kawalera maltańskiego i dyplomaty polskiego XVII w. Mies. Herald. 1930 r., Nr. 7.
9. Wdowiszewski Zygmunt. Szlachta ziemi wieluńskiej, biorąca udział w pospolitem ruszeniu pod Lwowem 1621 r. Mies. Herald. 1930 r., Nr. 9.
10. Wdowiszewski Zygmunt. Najdawniejsza pieczęć miasta Torunia. Mies. Herald. 1930 r., Nr. 2.
11. Wolff Adam i Siemieński Józef. Zob. wyżej 2. Siemieński Józef.

II. ARCHIWUM SKARBOWE w WARSZAWIE.

I. Czynności urzędowe samego Archiwum:

Kwerend załatwiono:

a)	dla urzędów państwowych	548
b)	„ „ samorządowych	35
c)	„ „ instytucyj publicznych	5
d)	„ „ osób prywatnych	805

przyczem 80% rezultaty były pozytywne.

Odpisów sporządzono i poświadczono:

a) dla urzędów państwowych . .	56 na . .	378 stronach
b) „ „ samorządowych .	99 na . .	901 „
c) „ instytucyj publicznych . .	3 na . .	11 „
d) „ osób prywatnych	850 na . .	6081 „

Płatnych informacyj wydano osobom prywatnym 216.

Udostępniono delegowanym urzędnikom i osobom prywatnym przejrzenie na miejscu 580 tomów akt i 391 arkuszy planów.

Po za Archiwum wypożyczono różnym urzędom 221 tomów akt i 217 arkuszy planów. Osobno wypożyczono Ministerstwu Rolnictwa do studjów historycznych nad stanem zalesienia Królestwa w połowie XIX wieku 331 planów gospodarstwa leśnego majątków prywatnych.

II. Pracownia Naukowa.

Korzystały z niej ogółem 1277 razy 52 osoby, dla których wydano do przejrzenia na miejscu 1048 tomów akt oraz wypożyczono do pracowni naukowej przy Wydziale Archiwów Państwowych 35 tomów i do innych warszawskich archiwów 49 tomów.

Nadto dla użytku osób pracujących naukowo Archiwum wysłało do archiwów zamiejscowych 5 voluminów akt oraz sprowadziło dla nich 16 voluminów.

III. ARCHIWUM AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Z pracowni naukowej korzystało w okresie sprawozdawczym 127 osób, odwiedzin było 1414. Zaznaczyć należy, że zgórą trzy miesiące, bo od 2 lipca do 13 października, pracownia była zamknięta z powodu remontu.

W pracowni naukowej udostępniono 3975 woluminów.

Po za archiwum wypożyczono 1822 woluminy.

Kwerend było w r. 1930:

dla władz państwowych .	149
„ „ samorządowych	67
dla instytucyj, zrzeszeń itp.	20
dla osób prywatnych . .	1585
Razem . .	1821

Odpisów wydano:

dla władz państwowych .	67	na	324	str.
„ „ samorządowych	143	na	968	str.
dla instytucyj, zrzeszeń itp.	1	na	3	str.
dla osób prywatnych . .	704	na	3513	str.
Razem . .	915	na	4808	str.

Informacyj wydano:

dla władz państwowych .	114
„ „ komunalnych .	56
dla instytucyj, zrzeszeń itp.	18
dla osób prywatnych . .	1288
Razem . .	1476

Na podstawie materjałów archiwalnych opublikowane zostały następujące prace:

1) Balicka Zofja — Legenda o ks. Piotrze Ściegiennym — Warszawa 1930.
2) Waszkiewicz Ludwik — Kilka dokumentów do dziejów strejku szkolnego w Piotrkowie Trybunalskim w r. 1905 — Łódź 1930.
3) Tokarz Wacław — Wojna polsko-rosyjska 1830 – 31 r. Warszawa 1930.
4) Pomarański Stefan — Diarjusz Senatu z roku 1830—31 Kraków 1929.
5) Pawłowski Bronisław — Źródła do dziejów Wojny Polsko-Rosyjskiej 1830—31 r. Tom I. Warszawa 1931.
6) Binenthal — Chopin.
7) Bero Józef — Z dziejów szkolnictwa żydowskiego w Królestwie Kongresowem 1815—1830 — Minerwa Polska 1929 — Zeszyt 1—4.
8) Wandurski Wacław — Jubileusz Apuchtina i kłopoty Jubilata — Minerwa Polska 1929 — Zeszyt 1—4.
9) Staszewski Janusz — Rezerwy wojskowe podczas wojen Polski porozbiorowej — Przegląd Historyczno Wojskowy — Warszawa 1930 — Rocznik II tom III zeszyt 1—2.

10) Gerber Rafał — Fabrykacja dział w powstaniu listopadowem — Przegląd Historyczno Wojskowy — Rocznik II tom III zeszyt 1—2.
11) Warszawski Stanisław — Przemysł wojenny podczas powstania listopadowego (r. 1830—1831 — j. w.)
12) Oppman Edmund — Wojskowa Organizacja Warszawy w powstaniu styczniowem. Odbitka z Przeglądu Historyczno Wojskowego tom III zeszyt 1—2.
13) Maliszewska Helena — Ksiądz Stanisław Brzózka — Pamiętnik Lubelski tom I — 1929—1930.
14) Iwaszkiewicz Janusz — Losy archiwum kancelarji W. ks. Konstantego i Nowosilcowa — Archeion VI—VII.

IV. ARCHIWUM OŚWIECENIA PUBLICZNEGO w WARSZAWIE.

1) Kwerendy dla urzędów i osób prywatnych.

W roku 1930 wpłynęło do Archiwum 475 kwerend. Z roku 1929 pozostało do załatwienia 15 kwerend. Z tej ogólnej liczby 490 kwerend załatwiono 473, przenosząc 17 na rok 1931. Z liczby 473 kwerend załatwiono: a) dla władz i urzędów państwowych 66, b) dla osób prywatnych 407. Wydano 142 odpisy na 199 str.: a) dla władz i urzędów państwowych odpisów całych 37 na 73 str., odpisów częściowych 8 na 11 str., b) dla osób prywatnych odpisów całych 97 na 114 str. Wydano 95 informacyj: a) dla władz i urzędów państwowych 5, b) dla osób prywatnych 90.

PP. Aniela Małachowska i Julja Preissowa załatwiły 423 kwerendy, p. Manteuffel 18, p. Moraczewski 2, p. Widerszal 30.

2) Korzystanie naukowe.

Z Publicznej Pracowni Naukowej korzystało 58 osób 1508 razy. Osoby te korzystały z akt Archiwum Oświecenia Publicznego (555 vol. i 96 druków) oraz akt i rękopisów sprowadzanych z Archiwum Głównego Akt Dawnych, z Archiwum Akt Dawnych, z Archiwum Skarbowego, z Bibljoteki Narodowej, z Bibljoteki Muzeum X.X. Czartoryskich w Krakowie, z Bibljoteki Polskiej w Paryżu z Archiwum Państwowego w Wilnie. — (147 vol. ksiąg i rękopisów).

Archiwum Oświecenia Publicznego wysyłało swe akta do Pracowni Naukowych: Archiwum Głównego Akt Dawnych, Archiwum Akt Dawnych, Centralnej Bibljoteki Wojskowej, Archiwum Państwowego w Lublinie, do Państwowego Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Pabjanicach, do Państwowego Gimnazjum im. Zamoyskich w Szczebrzeszynie. (131 vol.).

W roku sprawozdawczym Archiwum Oświecenia Publicznego otrzymało następujące publikacje, opracowane częściowo na podstawie akt w niem przechowanych:

1. Taylor Edward Prof. Dr.: „Ekonomika w Szkole Głównej Warszawskiej" — Ekonomista, I-II/1930 i odbitka, str. 73.

2. Wandurski Wacław: „Szkolnictwo Królestwa Polskiego w roku krytycznym rządów Apuchtina (1889)." Prace Naukowe Oddziału Warszawskiej Komisji do Badania Dziejów Wychowania i szkolnictwa w Polsce. Biuletyn za lata 1917—1928. Warszawa 1930. str. 49—80.

3. Wandurski Wacław: „Jubileusz Apuchtina i kłopoty jubilata (rok 1890)". Minerwa Polska. 1929. zesz. 1—4. Lwów 1930. str. 107—138.

4. Bero Józef: „Z dziejów Szkolnictwa Żydowskiego w Królestwie Kongresowem 1815—1830". Minerwa Polska 1929. Zeszyt 1—4. Lwów 1930. str. 77—106.

5. X. W. Szołdrski: „Acta, quae ad vitam S. Clementis M. Hofbauer referuntur." Monumenta Hofbaueriana. Fasciculus tertius. Toruniae 1930. str. 96.

V. ARCHIWUM AKT NOWYCH w WARSZAWIE.

1) W okresie sprawozdawczym było kwerend 90, z których załatwiono 57 pozytywnie i 26 negatywnie, 7 kwerend pozostało do załatwienia na rok 1931.

a) dla władz i urzędów państwowych załatwiono kwerend 62
b) dla osób prywatnych 21.

2) Odpisów wydano 12 mianowicie:

a) dla władz i urzędów państw. 8
b) dla osób prywatnych 4.

3) Informacyj wydano 21 a mianowicie:
a) dla władz i urzędów państw. 11
b) dla osób prywatnych 10.

4) Z pracowni naukowej korzystała w roku 1930 jedna osoba w celach naukowych, mianowicie do pracy o działalności władz niemieckich w początkowym okresie okupacji.

5) Wydano z magazynów do pracowni 28 teczek akt b. Generał-Gubernatorstwa warszawskiego, 15 teczek akt b. Szefa Zarządu przy Generał-Gubernatorstwie warszawskiem, 4 teczki akt b. Urzędu Surowców Wojennych i 4 teczki akt b. Komisji Odszkodowań.

6) Wypożyczono w okresie sprawozdawczym

do użytku naukowego:

a) Wydziałowi Prezydjalnemu M-stwa W. R. i O. P. 16 teczek akt b. okupacji austrjackiej dotyczących szkolnictwa.
b) Archiwum Głównemu Akt Dawnych 10 teczek akt b. Szefa Zarządu przy Gen. Gubernatorstwie warszawskiem.

do użytku służbowego:

a) Ministerstwu Rolnictwa 4 teczki akt Wydziału Leśnego b. Szefa Zarządu przy Gen. Gubernatorstwie warszawskiem.
b) Ministerstwu Skarbu 4 teczki akt b. Wydziału Śledczego Urzędu Walki z Lichwą i Spekulacją.
c) Ministerstwu Spraw Wojskowych 1 teczkę akt b. Urzędu Walki z Lichwą i Spekulacją.
d) Ministerstwu Spraw Wewnętrznych 1 teczkę akt personalnych b. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.
e) Izbie Skarbowej w Wilnie 1 teczkę akt personalnych b. Z. C. Z. W.
f) Komendzie Wojewódzkiej Policji Państwowej w Wilnie 4 teczki akt personalnych b. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich. — Razem wypożyczono teczek 41.

VI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w GRODNIE.

Załatwiono kwerend 1335, w tem: a) dla władz i urzędów państwowych 901, b) dla władz i urzędów samorządowych 33, c) dla instytucyj i zrzeszeń i t. p. 14, d) dla osób prywatnych 387. Wydano odpisów całych i częściowych

stron in folio 4272, w tem: a) dla władz i urzędów państwowych stron 2367, b) dla władz i urzędów samorządowych 133, c) dla instytucyj i zrzeszeń 156, d) dla osób prywatnych 1616. Wydano informacyj 603, w tem: a) dla władz i urzędów państwowych 594, b) dla władz i urzędów samorządowych 1, c) dla osób prywatnych 8.

Z Pracowni Naukowej korzystały 4 osoby 43 razy; wydano im do studjów 46 tomów akt. Dla studjów zamiejscowych wypożyczono 2 tomy.

Z pośród kwerend zasługują na uwagę dwie grupy: 1) dla Kurji Diecezjalnej Pińskiej w sprawie materjałów o dobrach duchownych na terenie diecezji pińskiej, 2) dla Prokuratorji Generalnej w sprawie majątków skonfiskowanych.

VII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w KIELCACH.

Załatwiono 40 kwerend, w tem: dla władz i urzędów państwowych 5, — samorządowych 2, — instytucyj i zrzeszeń 1, — osób prywatnych 32. Wydano 22 odpisy na 30 stronicach, wszystkie dla osób prywatnych. Wydano 8 informacyj, w tem dla władz i urzędów państw. 2, dla osób prywatnych 6. Wypożyczono 4 vol. akt, w tem urzędom państw. 2, samorządowym 1, instytucjom 1.

VIII. ARCHIWUM ZIEMSKIE w KRAKOWIE.

Kwerendy i odpisy.

W roku sprawozdawczym wydano dwa odpisy wierzytelne jeden dla władzy samorządowej, jeden dla osoby prywatnej.

Kwerend było 19, z pośród nich 6 o wyniku ujemnym. W szczególności — dla władz samorządowych dokonano jednego poszukiwania, dla instytucyj naukowych tyleż, dla osób prywatnych 17. Z pośród kwerend na wymienienie zasługują trzy: dla Zarządu gminy m. Skawiny testament X. Walentego Troski z 1619 r., zawierający legat dla szkoły parafjalnej w Skawinie; dla mjra Włodzimierza Bema — właściciele wsi Grójca pod Oświęcimem w latach 1630—1779; dla p. Idy Kotowej wiadomości o Annie ze Stanisławskich Warszyckiej 1650 — 1680.

Pozatem Archiwum udzieliło kilkunastu informacyj wstępnych na drodze piśmiennej, nie licząc informacyj ustnych z miejsca.

Pracownia publiczna.

W ciągu roku 1930 wpłynęły 22 podania o dopuszczenie do korzystania ze zbiorów archiwalnych w celach naukowych, w tem 10 od studentów uniwersytetów, wszystkie załatwiono przychylnie.

Z rękopisów lub podręcznej bibljoteki korzystało 36 osób 357 razy. Wydano im z magazynu — jeśli chodzi o archiwalja — 1063 ksiąg lub fascyk.

Wypożyczanie i sprowadzanie rękopisów.

Archiwum wypożyczyło dwa rękopisy zagranicę, jeden do archiwum krajowego; sprowadziło zaś 59 ksiąg i fascykułów z trzech archiwów i trzech bibljotek krajowych.

Wycieczki.

W ciągu roku Archiwum zwiedziła jedna wycieczka uczniów Państwowego Pedagogjum w Krakowie.

Prace naukowe oparte w całości lub części na materjałach Archiwum.

Wydawnictwa:

1. Stefan Vrtel-Wierczyński, Wybór tekstów staropolskich. Lwów — 1930.

Opracowania:

2. Włodzimierz hr. Bem de Cosban, Właściciele dóbr wsi Grójec pod Oświęcimem od XIV w. Odb. czasop. Herald., Warszawa — 1930.
3. Dr. Stefan Komornicki, Dwory murowane w Małopolsce z czasów Odrodzenia. Prace Kom. Hist. Sztuki V. Kraków — 1930.
4. Lasocki Zygmunt, O falsyfikatach w archiwum skarbca koronnego. Miesięcznik herald. IX. Warszawa — 1930.

5. Rudolf Rauscher, Soudni knihy osvêtimské z roku 1440 — 1557. Bratislava 1930.
6. Władysław Semkowicz, „Hanul, namiestnik wileński (1382 — 1387), jego ród”. Ateneum wileńskie VII. Wilno — 1930.

Inne prace zobacz pod G.

IX. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

Załatwiono 201 kwerendę, w tem: a) dla władz i urzędów państwowych 46, b) dla władz i urzędów samorządowych 41, c) dla osób prywatnych 114. Wydano 130 odpisów na 801 stronach, w tem: a) dla władz i urzędów samorządowych 5 odpisów całkowitych na 49 stronach, b) dla osób prywatnych 101 odpisów całkowitych na 711 stronach i 24 odpisy częściowe na 41 stronach. Wydano osobom prywatnym 4 informacje, każda po jednej stronie.

Z Pracowni Naukowej korzystało 22 osoby 154 razy. Wydano im 364 fascykuły.

X. ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE LWOWIE.

Rok ubiegły wykazuje znów dalszy, a znaczny wzrost kwerend; ilość ich doszła do liczby 1896, zwiększyła się zatem w porównaniu z rokiem 1929 — o 322 pozycje.

Dla porównania przytoczę, że wynosiła ona:

w roku	1926 . . .	1457,
„ „	1927 . . .	1069,
„ „	1928 . . .	1127,
„ „	1929 . . .	1574.

Znamiennem jest, że nie tylko wzrasta ilość kwerend, ale zwiększa się nadto liczba skomplikowanych, zawiłych, których przeprowadzenie wymaga dużego pogłębienia, nakładu pracy i czasu. Powoduje to wielkie obarczenie Archiwum; są okresy, w których cały personel musi odkładać wszystkie inne prace, by móc załatwić bieżące kwerendy. To też mimo zainteresowania, jakie z natury rzeczy budzi u wszystkich

archiwistów przedewszystkiem zajęcie się samym materjałem archiwalnym i jego inwentaryzacją, te właśnie prace często muszą leżeć odłogiem, lub postępować w tempie znacznie wolniejszem, niż jakby tego wszyscy pragnęli.

1) Z ogólnej liczby 1896 kwerend załatwiono na żądanie

władz i urzędów państwowych	1682,
„ „ „ samorządowych	28,
„ „ „ duchownych	29,
instytucyj i zrzeszeń	14,
osób prywatnych	143,
razem . . .	1896.

2) Wydano odpisów 68, stronic 473·

dla władz rządowych	9	stron	19,
„ „ samorządowych	4	„	18,
„ „ duchownych	2	„	3,
dla osób prywatnych	53	„	433.

3) Wydano informacyj dla stron prywatnych . . 19,
4) Z pracowni naukowej korzystało 31 osób 203 razy,
5) Do pracowni naukowej wydano 304 pozycyj akt,
6) Do archiwów i do użytku władz i urzędów wysłano 2258 poszczególnych akt, 109 rektyfikatów i 5 ksiąg.

Na podstawie materjałów w Archiwum ogłoszono w roku 1930 następujące prace:

1) Artymiak Antoni: Z przeszłości Nowego Sącza, Nowy Sącz 1930.
2) Białynia Chołodecki Józef: Lwów w czasie powstania listopadowego, — Bibljoteka lwowska. — Lwów 1930, str. 118.
3) Hajek Zdenko dr.: Spilberk v memoarach polskych veznou Pekarov Sbornik II. 332—374.
4) Nowa faza rewolucji polskiej, połowa maja 1864 (Memorjał Zygmunta Kaczkowskiego) Insurekcje 1929. zesz. 55—81.
5) Pamiętnik tajnych organizacyj niepodległościowych na terenie byłej Galicji w latach 1880—1897, zebrał i ułożył prof. Wacław M. Borzemski. Lwów 1930, str. 247.
6) Tyrowicz Marjan: Jan Tyssowski dyktator krakowski r. 1846. Warszawa 1930, str. 247.

7) Wereszycki Henryk: Austrja a powstanie styczniowe. Lwów 1930, str. 8, 312.
8) Zborucki Zygmunt: Lwów w dobie Powstania Listopadowego. Lwów 1930. Nakł. Ob. Komitetu Obchodu Setnej Rocznicy Powstania Listopadowego str. 67.
9) Tenże; Materjały do dziejów Powst. Listop. przechowywane w Arch. Państw. we Lwowie. Archeion VIII, 177 — 181.

XI. ARCHIWUM ZIEMSKIE we LWOWIE.

Załatwiono 62 kwerendy i poszukiwania; na żądanie władz państwowych 31, samorządowych 2, oraz osób prywatnych 29. Najwięcej żądań było ze strony starostw — Bochnia, Brody, Jaworów, Mielec, Nowy Sącz, Przemyślany, Ropczyce, Wieliczka o stwierdzenie przynależności osób, zamieszkałych w gminach do ich okręgów należących; tejże samej kwestji dotyczyły zapytania Urzędu wojewódzkiego w Krakowie. Gminy m. Sokala i Rudnik poszukiwały dowodów co do swojego majątku gminnego. Kwerendy, wykonywane dla osób prywatnych, były bądź treści naukowej, bądź dotyczyły genealogij rodzinnych.

Większe, względnie ważniejsze, były następujące:

1. Dla Zakładu narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, celem wyjaśnienia stosunku pokrewieństwa Karola Ossolińskiego z końca XVIII w. do tej rodziny.

2. Dla Bibljoteki ordynacyi Zamoyskich w Warszawie poszukiwania ascendentów Jakóba Wagnera i żony jego Marjanny, wymienionych w latach 1674—76 w księdze archiwalnej ordynacji nr. 1614.

3. Dla archiwisty Archiwum Ziemskiego w Krakowie Dra Włodzimierza Budki informacje o właścicielach Odrzykonia w latach 1574 — 1606, względnie także o istniejącej tamże papierni.

4. Dla senatora Dra Witolda Kamienieckiego z Warszawy poszukiwania śladów emigracji do Włoch jednego z Kamienieckich w końcu XVI w.

5. Dla senatora Franciszka Pułaskiego z Warszawy odpis dokumentu Castr. Leop. T. 331 s. 394—395 z r. 1563, świadczącego o ucisku włościan wsi Derniowa i Czeszyna przez Sebastjana Turowskiego.

6. Dla Wandy Zamoyskiej z Wysocka odpisy, odnoszące się do rodziny Sieniawskich na początku XVII w.

7. Dla Wł. Semkowiczówny z Krakowa odpis testamentu Tomasza Paprockiego, komornika przemyskiego, z 1704 r.

8. Dla Aleksandra Włodarskiego z Warszawy odpis podania o legitymację szlachecką Ignacego Rykaczewskiego.

9. Dla Wiktora Beera z Zabłotowa stwierdzenie, kto był właścicielem Boryni (pow. Turka) przed 1787 r.

10. Dla ks. D. Wolnnina z Dobromila odpis aktu erekcji parafji w Dobromilu przez Jana Herburta w 1581 r.

11. Dla ks. L. Czemeryńskiego z Pietrycz, p. Krasne koło Lwowa, o wykaz majątku parafji grecko-katolickiej w Pietryczach na podstawie metryk gruntowych.

12. Dla gospodarzy Wójtostwa Wyżnego i Niżnego w Łupkowie o wyjaśnienie ich stosunku jako czynszowników wieczystych do właściciela gruntu gr. kat. Kapituły w Przemyślu na podstawie przywilejów nadawczych sołtystwa w Łupkowie.

13. Dla Bolesława Mastai z Charlottenburga (Niemcy) informacja do rodziny Mastaich w Polsce.

14. Dla Boženy Malijowskiej z Pragi (Czechosłowacja) informacje do rodziny Malikowskich w Polsce z końcem XVIII w.

15. Dla konsula Stanów Zjedn. Brazylji w Warszawie Zygmunta Kieszkowskiego informacje do rodziny Grodzkich w XVIII w.

16. Dla Dra Ludwika Halla, st. komisarza prokuratorji skarbu w Użhorodzie (Czechosłowacja) informacje do rodziny Szamotów w Polsce w XVIII w.

17. Dla Dra Jerzego Pogonowskiego o legitymację szlachecką Stanisława Antoniego Jabłonowskiego z 1782 r.

18. Dla Sądu Okręgowego O. I. w Stanisławowie, wykaz parcel parafji grecko-kat., jakoteż gminnych w gm. Nadorożny z metryki gruntowej 1820 r.

19. Dla Urzędu parafjalnego w Bełzie w sprawie oznaczenia miejsca, gdzie stał pierwotnie dawny kościół parafjalny.

W okresie sprawozdawczym sporządzono odpisów wierzytelnych dla osób prywatnych stronic 22 (z 10 dokumentów); odpisów częściowych dla władz samorządowych stronic 5 (z 3 akt), dla instytucyj stronę 1 (z aktu); dla osób prywatnych stronic 5 (z 12 akt); informacyj dla urzędów państwowych 31, dla władz samorządowych 2, dla osób prywatnych 29.

Z pracowni publicznej korzystało 35 osób 497 razy; wydano im 858 tomów, 6 fascykułów i 4 dokumenty pergaminowe.

Prócz tego pożyczono na przeciąg 3 tygodni do Bibljoteki Uniwersyteckiej lwowskiej 2 fascykuły akt, a do Archiwum Państwowego we Lwowie 2 tomy akt.

Zwiedziła archiwum wycieczka, zorganizowana przez akademickie koło historyków społeczno-gospodarczych we Lwowie i Seminarjum prof. Fr. Bujaka, nadto zwiedzili je artysta-malarz prof. I. H. Rozen i Antoni Lanckoroński z Rozdołu, poszukując wzorów heraldyki XVII w. dla kaplicy na Kahlenbergu pod Wiedniem.

Prace naukowe drukowane oparte na materjałach Archiwum Ziemskiego.

1. Barwiński B., Konaszewiczi w peremyskoj zemli w XV i XVI st., Lwów 1930, s. 157. Odb. z Zapisek nauk. im. Szewczenki, T. 100.

2. Dąbkowski P., Szkice średniowieczne, Lwów 1929, s. 38. Odb. z Księgi pam. ku czci prof. Wł. Abrahama.

3. Hejnosz W., Fragmenty „Iuris Ruthenici" na Rusi Czerwonej pod koniec średniowiecza, Lwów 1930, s. 17. Odb. z Księgi j. w.

XII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PIOTRKOWIE.

Ogółem załatwiono — 117 spraw; w tem pozytywnie — 66; negatywnie 29; skierowano do odnośnych urzędów — 5; w toku — 4; nie załatwiono ze względów formalnych — 8.

Dla władz i urzędów państwowych — 31; dla władz samorządowych — 5; dla instytucyj społecz. — 2; dla osób prywatnych — 79.

Odpisów sporządzono — 56; w tem dla władz państw. — 9; dla władz samorządowych — 4; dla osób prywatnych — 43.

Informacyj wydano — 15; dla władz państw. — 5; dla osób prywatnych — 10.

Odpisy przeważnie dwustronicowe; — informacje — jednostron. Dla Ministerstwa Skarbu sporządzono wykaz, zawierający 10 stron. Wypożyczono różnym urzędom 70 vol. — akt.

W pracowni naukowej Archiwum pracowało 5 osób 164 razy. Wydano do przejrzenia: 31 vol.-akt, 10 wydawnictw urzędowych z bibljoteki archiw., 9 dzienników szkolnych oraz kilkadziesiąt planów.

Ukazała się następująca praca oparta częściowo na materjałach Archiwum:

Feinkind Mojżesz: „Dzieje Żydów w Piotrkowie i okolicy od najdawniejszych czasów do chwili obecnej" Piotrków, 1930. str. 88.

XIII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PŁOCKU.

Załatwiono 27 kwerend w tem: a) dla władz i urzędów państwowych 12, b) dla osób prywatnych 15. Wydano 4 odpisy na 7 stronicach i 23 informacje, w tem: a) władzom i urzędom państwowym 1 odpis i 12 informacyj, b) osobom prywatnym 3 odpisy i 11 informacyj.

XIV. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU.

a) Kwerendy.

Załatwiono 42 kwerendy i poszukiwania na żądanie władz państwowych (11), samorządowych (1) oraz osób prywatnych (30), przyczem pozytywnie — 30, negatywnie — 12.

Większe wzgl. ważniejsze były następujące:

1. Dla Magistratu miasta Torunia — poszukiwania za dyplomem biskupa Wolimira z r. 1258 w sprawie pastwisk.

2. Dla Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poznańskiego w sprawie zapisu Zajdlica dla alumnów w Lesznie.
3. Dla aptekarza Suchockiego w Pleszewie w sprawie dziejów tamtejszej apteki.
4. Dla p. Zbigniewa Dembińskiego w Węgierc (pow. inowrocławski) w sprawie genealogji wielkopolskiej rodziny Dembińskich; badania wykazały, że linja ta wywodzi się od Tuszkowskich, siedzących w XV w. na Tuszkowie w pow. wyrzyskim (koło Mroczy).

b) Informacje naukowe.

Dla archiwisty Archiwum Ziemskiego w Krakowie Wł. Budki zebrano informacje, dotyczące Macieja Rusieckiego z pocz. XVII wieku.

c) Wypisy.

W okresie sprawozdawczym sporządzono 66 wypisów wierzytelnych, w tem dla władz i urzęd. państw. 6, dla władz i urzęd. samorz. 1, dla osób prywatnych 59.

d) Pracownia naukowa.

Korzystało z niej 75 osób 971 razy. Wydano w pracowni do użytku 1544 dyplomów, ksiąg i fascykułów.

Poza obręb Archiwum wydano: 110 fascykułów oraz 121 tomów bibljotecznych.

e) Prace naukowe drukowane.

A. Wydawnictwa.

1. Vrtel-Wierczyński St. — zob. B. Opracowania b) 13.

B. Opracowania.

a) Całkowicie lub w znacznej części oparte na materjałach Archiwum Państwowego:

1. X. Cieplucha. Z przeszłości Ziemi Kościańskiej. Kościan 1930.
2. Koczy Leon. Dzieje miasta Wieruszowa. Poznań 1930.
3. Koczy Leon. Handel miasta Poznania do połowy w. XVI. Poznań 1930.
4. Pohorecki Feliks. Ciekawa zapiska własnościowa w jednym inkunabule Archiwum Państwowego w Poznaniu. „Przegląd Bibljoteczny" III, zesz. 4.

5. Pohorecki Feliks. Kilka przyczynków do życiorysu architekta pozn. Tomasza Poncino. „Kronika m. Poznania”, VIII (1930), zesz. 4, str. 356 nast.
6. Pohorecki Feliks. Materjały do dziejów powstania listopadowego w Archiwum Państwowem w Poznaniu. „Archeion”, zesz. VIII, str. 162 — 176.
7. Staszewski Janusz. Wiadomość o aktach kaliskich. Kalisz 1930, str. 13 (Odbitka z „Ziemi Kaliskiej” nr. 4/5)
8. Wojtkowski Andrzej. Udział Wielkopolski w powstaniu listopadowem. „Kwart. Hist.”, roczn. XLIV (1930) tom I, zesz. 4.

b) Uzupełnione z materjałów Archiwum Państwowego:

1. Kaletka Adam. Jak Krauthofer został protestantem. „Kronika miasta Poznania”. roczn. VII (1929) nr. 4.
2. Kamykowski Ludw. Ze studjów nad Janem Śniadeckim. Lublin 1930.
3. Stachowski Władysław. Uczestnicy powstania listopadowego z dzisiejszego powiatu gostyńskiego. „Kronika Gostyńska”, roczn. 1930, str. 141 — 168.
4. Staszewski Janusz. Gen. Michał Mycielski, Poznań 1930, str. 40.
5. Staszewski Janusz. Organizacja siły zbrojnej i działania wojenne w województwie kaliskiem 1831 r. „Roczniki histor., tom VI, str. 197 — 235.
6. Staszewski Janusz. Rezerwy wojskowe w czasie wojen Polski porozbiorowej. „Przegl. histor. - wojskowy tom III, str. 35 — 54.
7. Staszewski Janusz. Powstanie poznańskie 1809 r. „Kronika m. Poznania”, tom VIII, str. 1 — 16, 160 — 180, 264 — 277.
8. Staszewski Janusz. Początki pułku jazdy poznańskiej 1831 r. „Kronika m. Poznania”, tom VIII, str. 315—326.
9. Staszewski Janusz. Próby organizacji wojskowej województwa malborskiego w 1807 r. „Mestwin”, rocznik 5/6, nr. 16.
10. Staszewski Janusz. Mieszczanie pomorscy a służba w czynnej gwardji narodowej. „Mestwin”, rocznik 5/6, nr. 11.

11. Tomaszewski Jan. Walki o Noteć. Poznań 1930.
12. Willaume Juljusz. Amilkar Kosiński, 1769 — 1823. Poznań 1930.
13. Vrtel-Wierczyński Stefan. Roty przysiąg sądowych poznańskich. Nadbitka z wydawn. „Wybór tekstów staropolskich, Lwów 1930" (Lwowska Biblj. Slawistyczna, tom 12).

XV. ODDZIAŁ ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO POZNAŃSKIEGO w BYDGOSZCZY.

Załatwiono 189 kwerend, w tem: a) dla władz i urzędów państwowych 113 kwerend, b) dla władz samorządowych 7, c) dla instytucyj i zrzeszeń 1, d) dla osób prywatnych 68. Pozytywnie załatwiono 140 kwerend, negatywnie 49.

Odpisów całych i częściowych wydano: a) dla władz i urzędów państwowych 1 na 3 str., b) dla osób prywatnych 8 na 102 str. Razem 9 odpisów na 105 stronicach.

Udzielono 37 informacyj: a) władzom i urzędom państwowym 19, b) władzom i urzędom samorządowym 3, c) osobom prywatnym 15.

Urząd Katastralny w Bydgoszczy wykonał 21 odrysów map przechowywanych w Archiwum, z tego dla władz i urzędów państwowych 5 odrysów częściowych, dla osób prywatnych 15 odrysów częściowych i 1 odrys całkowity. Przy słabej frekwencji korzystało ze zbiorów w Pracowni Archiwum 27 osób w tem 2 delegatów urzędów państwowych. Statystyka wykazuje 36 rocznych obecności. W celach czysto naukowych korzystała tylko jedna osoba. Z magazynów wydano do pracowni około 500 vol. akt i około 300 map separacyjnych. Oddziałom Państwowego Banku Rolnego w Poznaniu i Grudziądzu, Okręgowemu Urzędowi Ziemskiemu w Poznaniu oraz Urzędowi Katastralnemu w Bydgoszczy wypożyczono 113 fascykułów akt i 6 map separacyjnych.

XVI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w RADOMIU.

Załatwiono 100 kwerend: dla urzędów państwowych 45, dla instytucyj duchownych 4, dla osób prywatnych 51.

Sporządzono 40 odpisów na 194 stronicach (w tem 6 odpisów rejestrów pomiarowych na 44 stronicach), 1 wyciąg na 2 stronicach, 14 informacyj na 39 stronicach. Poświadczono 2 odpisy rejestrów pomiarowych, wykonane przez petentów, oraz 11 odrysów planów, wykonanych przez geometrów przysięgłych.

XVII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w WILNIE.

Wpłynęło kwerend 995. Załatwiono definitywnie 820. Dla urzędów państwowych 198, samorządowych 27, instytucyj i zrzeszeń 15, osób prywatnych 580. Nieprzeprowadzono 175 kwerend z powodu braku akt, niedostatecznych danych lub nieuiszczenia opłat.

Wydano odpisów: urzędom państwowym 298, samorządowym 72, instytucjom i zrzeszeniom 33, osobom prywatnym 544. Razem 947.

Wydano informacyj: urzędom państwowym 30, samorządom 3, instytucjom 1, osobom prywatnym 47. Razem 81.

Z Pracowni Naukowej korzystało 80 osób 2050 razy. Osobom tym wydano 3467 vol.

Ze zbiorów Archiwum korzystali w Pracowni dwaj cudzoziemcy: Profesor Uniwersytetu w Kownie Augustyn Janulajtis (1 dzień) oraz stypendysta Uniwersytetu w Oslo p. Stang (przez czas dłuższy).

Wypożyczono w celach naukowych: do Pracowni przy Wydziale Archiwów Państwowych 12 vol., do Archiwum Oświecenia Publicznego 7 vol., do Gimnazjum w Oszmianie 50 vol.

Na podstawie akt Archiwum Wileńskiego w r. 1930 zostały opublikowane prace:

Kazimierz Bieliński — Rok 1831 w powiecie zawilejskiem (święciańskim).

Otton Hedemann: — Historja powiatu brasławskiego.

Marja Łowmiańska: — Dokumenty do historji kamienic przeznaczonych na chowanie metryki W. X. L. (1588-1712) w roczniku VII „Ateneum wil.".

Stanisław Małachowski-Łempicki: — Wolnomularstwo na ziemiach dawnego W. Księstwa Litewskiego (1776-1822). Dzieje i materjały.

Ks. Prof. Żongołłowicz (Vice-Minister W. R. i O. P.): — Kościół katolicki a rząd rosyjski w b. W. Ks. Litewskiem (druk. w „Wiadomościach Diecezjalnych Podlaskich". 1930).

P(inkus) Kon: — Życie nauczycielskie Adama Mickiewicza (druk. „Nasz Przegląd". Warszawa 1930).

P(inkus) Kon: — Upadek pensji Ksawerego Deybla (druk „Kurjer Wileński" nn. 237 i 238).

P(inkus) Kon: — Jan Śniadecki a oświata wśród Żydów („Kurjer Wileński" nr. 276).

P(inkus) Kon: — O rewolucjonistach w Wilnie w 1876 r. („Litterarische Blätter" Warsz. 1930).

Euzebjusz Łopaciński: — Notatka o „promienistych" („Kurjer Wileński" nr. 163).

D. DOCHODY i WYDATKI.

Dochody i wydatki od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1930 r.

L. p.	Nazwa Archiwum	Dochody suma zł		Wydatki suma zł	
1	Archiwum Główne Akt Dawnych .	2.142	44	11.232	90
2	„ Skarbowe	13.637	50	10.238	26
3	„ Akt Dawnych	12.366	10	18.837	44
4	„ Oświecenia Publicznego	871	47	5.299	62
5	„ Akt Nowych (Wojskowe)	91	50	5.035	46
6	„ Państwowe w Grodnie .	6.093	70	4.962	70
7	„ Państwowe w Kielcach .	142	50	930	90
8	„ Ziemskie w Krakowie .	392	60	3.092	67
9	„ Państwowe w Lublinie .	2.717	30	3.784	17
10	„ „ we Lwowie .	1.505	20	5.572	42
11	„ Ziemskie „ „ .	499	90	3.507	48
12	„ Państwowe w Łomży . .	57	50	1.363	48
13	„ „ w Piotrkowie	420	50	5.043	96
14	„ „ w Płocku . .	108	50	672	42
15	„ „ w Poznaniu .	1.161	11	6.863	38
16	Oddział Archiwum Państwowego Poznańsk. w Bydgoszczy . . .	478	10	2.113	55
17	Archiwum Państwowe w Radomiu	691	50	1.918	11
18	„ „ w Wilnie .	6.589	46	5.551	28
	Razem . . .	49.966	88	96.020	20

E. LOKALE.

I. ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Urządzono górne oświetlenie okienne w sali XXI (pracownia ogólna), uzyskując przez to pomnożenie miejsc do pracy z 10 na 21. Nadto wybito górne okno w sali XXIII. Założono wentylatory jeden elektryczny (s. XXI) i dwa zwykłe (s. XXII i XXIII). Pokryto linoleum podłogi w salach XXI i XXV, odnowiono całkowicie salę XXI (w tem szafy, okna i drzwi) i klatkę schodową prowadzącą do kancelarji, zamurowano niszę w sali XXV, naprawiono piece i jeden przestawiono (s. XXI), zaprowadzono oświetlenie elektryczne w ciemni fotograficznej.

II. ARCHIWUM SKARBOWE w WARSZAWIE

Archiwum, mające wszystkie swoje pomieszczenia w gmachu Ministerstwa Skarbu, dodatkowo uzyskało od niego dwie duże sale na parterze b. Banku Polskiego i pokój w oficynie. Złożono w nich archiwum b. Prokuratorji, które porządkuje się tu od lutego 1930 r. bez przerwy w miesiącach zimowych.

III. ARCHIWUM AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Dokonano przeprowadzki — lokalu biurowego z północnego do południowego skrzydła gmachu archiwalnego przy ul. Jezuickiej 1. W związku z tem archiwalja z lokalu przeznaczonego na biuro ewakuowano do klatki schodowej

i do dawnego lokalu biurowego, przyczem racjonalne rozgrupowanie tychże akt i wyzyskanie klatki schodowej pozwoliło nietylko zwiększyć lokal biurowy o kilka ubikacyj, ale rozszerzyło pojemność magazynów. Lokal biurowy (nowy) został przed objęciem go dokładnie zremontowany podobnie jak i lokale mieszkalne. Te ostatnie uległy przegrupowaniu o tyle, że mieszkania znajdujące się w północnem skrzydle zostały wszystkie skomasowane w skrzydle południowem na parterze z wyjątkiem jednego mieszkania, które pozostało w tymże skrzydle, ale na II piętrze. Cały remont trwał wraz z pracami przygotowawczemi od 1 lipca do połowy października.

IV. ARCHIWUM OŚWIECENIA PUBL. w WARSZAWIE.

Z lokalu Archiwum ustąpiono Uniwersytetowi małe pomieszczenie pod schodami w sieni. Przeprowadzono remont (odwilgocenie) pokoju Nr. XXI. W pokoju Nr. XIII dano nową podłogę, oraz wstawiono dwie półki.

V. ARCHIWUM AKT NOWYCH w WARSZAWIE.

Lokal Archiwum powiększył się o 9 sal i obecnie zajmuje na kancelarję, pracownię publiczną i magazyny 41 sal.

VI. ARCHIWUM ZIEMSKIE w KRAKOWIE.

Archiwum tut., które od początku swego założenia cierpi na brak miejsca, obecnie tak już jest przepełnione, że przyjmowanie dalszych przybytków staje się niepodobieństwem.

VII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

Konieczność osobnego gmachu jest zawsze b pilna zarówno ze względu na niedostateczne zabezpieczenie od ognia (zwłaszcza magazynów archiwalnych na Placu Lit)., jak i z powodu podziału zasobów archiwalnych w dwóch gmachach. Zob. Archeion III, Oddz. 2, str. 30—31.

VIII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE we LWOWIE.

Dzięki bardzo życzliwemu stanowisku zajętemu przez nowe Prezydjum miasta Lwowa, udało się nareszcie uzyskać pomieszczenie w budynkach miejskich dla zakwaterowanych w Arsenale dwu podoficerów. Wskutek tego w miesiącu lipcu opróżniono wreszcie cztery ubikacje, tak, że od tej chwili cały budynek znajduje się w posiadaniu Archiwum.

W preliminarzu budżetowym na rok 1930/31 znajduje się suma 80.000 zł przeznaczona na dokończenie przebudowy Arsenału. Ponieważ dopiero od września 1930 poczęły wpływać drobniejsze raty na rachunek dotacji, można było dopiero wtedy przystąpić do uruchomienia prac budowlanych, które dzięki sprzyjającej pogodzie i lekkiej zimie posuwają się w miarę funduszów stale naprzód.

Na ukończeniu jest duża sala parterowa, przeznaczona na pracownię archiwalną; będzie ona oddana w pierwszej połowie stycznia 1931 do użytku publicznego.

Podnieść należy z uznaniem nadzwyczaj życzliwe stanowisko Okręgowej Dyrekcji Robót Publicznych, która pozostając stale w najściślejszem porozumieniu z Dyrektorem Archiwum nie szczędzi starań i wysiłków, by odnowienie budynku wypadło jak najlepiej.

IX. ARCHIWUM ZIEMSKIE we LWOWIE.

Rozbudowano oświetlenie elektryczne w biurze, w którem mieści się zarazem pracownia publiczna, przez dodanie dwu lamp wiszących dla użytku osób, przybywających do archiwum jako pracownicy naukowi.

Sprawiono sześć kartotek dla pomieszczenia w nich katalogu kartkowego metryk gruntowych: Józefińskiej z 1887 i z 1820 r., oraz półkę olchową na kartoteki:

W dniach 5—11 września odbyło się doroczne gruntowne czyszczenie archiwum przy zamknięciu dla stron jego lokalu

X. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PIOTRKOWIE.

Odnowiono dwie sale w lokalu biura Archiwum. Odrestaurowano część mebli biurowych, przejętych po zaborcach. Wykonano 7 półek ogóln. dług 161,46 m. b. na pomieszczenie akt b. Urzędów Zaborczych w Łodzi.

XI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU

Zaprowadzono oświetlenie elektryczne w pracowni naukowej.

XII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w WILNIE.

W roku sprawozdawczym prowadzono roboty mające na celu nadbudowę i przystosowanie do potrzeb archiwalnych nabytego w r. 1929 gmachu przy ul. Słowackiego 8 (vide Archeion VI—VII, 126—127).

F. BIBLJOTEKI ARCHIWALNE.

I. ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Bibljoteka Archiwum Głównego powiększyła się w okresie sprawozdawczym o 66 dzieł w 108 tomach, z tego nabyto 18 dzieł w 29 tomach, otrzymano w darze 48 dzieł w 79 tomach.

Brak w bibljotece archiwalnej wielu niezbędnych wydawnictw spowodował potrzebę wypożyczenia do Archiwum Głównego z bibljotek warszawskich 75 dzieł w 105 tomach (niektóre dzieła wypożyczano kilkakrotnie).

II. ARCHIWUM SKARBOWE w WARSZAWIE.

Bibljoteka powiększyła się o 17 tomów, w czem 7 tomów zakupionych i 10 tomów otrzymanych w darze.

Po za właściwą zinwentaryzowaną bibljoteką podręczną, która liczy obecnie 980 tomów, w magazynach archiwalnych znajduje się kilka tysięcy książek i druków przeważnie w języku rosyjskim, zgromadzonych tu i porzuconych w nieładzie przed wojną i w czasie okupacji niemieckiej. Po wyłączeniu z nich rzeczy cenniejszych i odpowiednich do bibljoteki archiwalnej, reszta oddana będzie do dyspozycji Wydziałowi Bibljotek Państwowych.

III. ARCHIWUM AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

W dniu 1 stycznia 1930 r. bibljoteka liczyła 1981 pozycje inwentarzowe.

W roku sprawozdawczym wpłynęło 68 książek (120 tomów) tak, iż na 1 stycznia 1931 r. liczba pozycyj inwentarzowych wzrosła do 2050.

Przyrost ten pochodzi:

a) z dzieł zakupionych przez Archiwum . . . . (37)
b) z obowiązkowych egzemplarzy i darów . . . . . . (22)
c) z dawnych niezinwentaryzowanych dotąd zasobów . (9)

Prace bibljotekarskie prowadziła p. W. Żyłkówna.

IV. ARCHIWUM OŚWIECENIA PUBLICZNEGO w WARSZAWIE.

Porządkowano nadal bibljotekę, uzupełniając katalog kartkowy. Sporządzono wykaz książek z zakresu literatury pięknej, wykaz słowników i wydawnictw encyklopedycznych celem ewentualnego przekazania tych książek właściwym bibljotekom. Sporządzono wykaz dubletów wydawnictw urzędowych rosyjskich w myśl okólnika Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 1 września 1930 r. Nr. Arch.-1769/30 (P. Aniela Małachowska). Sporządzono spis książek dotąd nieuporządkowanych, złożonych w magazynie (P. Ludwik Widerszal).

Seminarjum filologji klasycznej Uniwersytetu Warszawskiego przekazano 4 dzieła w 12 tomach, Seminarjum Historycznemu 4 dzieła i 2 mapy, Archiwum Akt Dawnych 1 dzieło, Bibljotece Uniwersytetu Warszawskiego komplet czasopisma „Fiłołogiczeskij Wiestnik".

Od P. Radcy Ministerjalnego Dr. Antoniego Rybarskiego otrzymano w darze cenny żbiór 210 druków (programy popisów publicznych w szkołach, programy aktów uroczystych, programy nauk i t. p.) przeważnie z 1-ej ćwierci XIX w.

Nabyto 4 dzieła.

V. ARCHIWUM AKT NOWYCH w WARSZAWIE.

Dzieła nabyte przez archiwum do bibljoteki i skatalogowane wzrosły o 22 pozycje do liczby 70.

VI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w GRODNIE.

Do bibljoteki podręcznej zaofiarowano 2 dzieła w 3 tomach, zakupiono 3 dzieła w 5 tomach, nadesłano ze źródeł urzędowych 2 dzieła w 6 tomach; razem powiększono bibljotekę o 7 dzieł w 14 tomach.

VII. ARCHIWUM ZIEMSKIE w KRAKOWIE.

Bibljoteka podręczna Archiwum w roku sprawozdawczym powiększyła się o 21 dzieł nowych i 15 dalszych ciągów, ogółem 68 jednostek bibljotecznych tak, że w 540 numerach inwentarza bibljotecznego zawiera 540 dzieł w 1419 jednostkach

VIII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

Układano katalog kartkowy książek (inwentarz jest). Narazie spisano 349 pozycyj).

IX. ARCHIWUM PAŃSTWOWE we LWOWIE.

Do inwentarza wpisano 38 dzieł w 472 tomach; znajdują się między temi przybytkami dwie wielkie publikacje: protokołów Izby Panów (78 vol.) i Izby Posłów (36 vol.) parlamentu austrjackiego. Dwa te zbiory obejmują komplet z lat 1848—1914 z minimalnemi lukami; przeniesiono je z zasobów w gmachu Województwa, uporządkowano i skatalogowano. Bibljoteka liczy ogółem 350 dzieł w 1654 tomach.

X. ARCHIWUM ZIEMSKIE we LWOWIE.

Bibljoteka podręczna liczyła z końcem 1929 r. pozycyj inwentarza 995; od 1 stycznia 1930 r. przybyło do niej 100 dzieł w 110 tomach.

Z tego otrzymano w darze od Wydziału Archiwów Państwowych, Akademji Umiejętności, Towarzystwa historycznego, lwowskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa miłośników historji i zabytków Krakowa, Towarzystwa im.

Szewczenki ich wydawnictwa; nadto od Towarzystwa naukowego we Lwowie Sprawozdanie Komisji historji sztuki Akad. Um. T, I—V i Żebrawskiego, O pieczęciach dawnej Polski i Litwy, od Kasy im. Mianowskiego Kolankowskiego, Dzieje W. Ks. Litewskiego, T. I.

Zakupiono: Stronczyńskiego, Dawne monety polskie, t. I—III, i Piekosińskiego t. III. Rycerstwa polskiego dla skompletowania dwu dawniej posiadanych tomów, oraz Dziadulewicza, Herbarz tatarski, Kozierowskiego, Obce rycerstwo w Wielkopolsce i Badania nazw topograficznych, t. VI i VII.

Dano do oprawy książek 40.

XI. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU.

Zinwentaryzowano i wpisano do katalogu rzeczowego i kartkowego (kustosz Pohorecki) 229 pozycyj.

XII. ODDZIAŁ ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO POZNAŃSKIEGO w BYDGOSZCZY.

Bibljoteka powiększyła się o 15 dzieł.

XIII. ARCHIWUM PAŃSTWOWE w WILNIE.

W bibljotece kontynuowano inwentarz (obejmujący 3529 pozycyj); sporządzano nadal katalog kartkowy, wzorowany na katalogu Bibljoteki Uniw. Stef. Bat., a obejmujący książki (na kartkach białych) oraz mapy (na kartkach błękitnych); takich kartek katalogowych sporządzono na maszynie 893, układając je w porządku alfabetycznym; do księgi inwentarzowej wpisano 41 dzieł. Prace te wykonały pp. Ptaszyńska i Łysakowska.

G. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA i URZĘDOWA PERSONELU ARCHIWÓW.

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Działalność naukowa poza służbą archiwalną i urzędowa personelu archiwalnego.

Prace naukowe drukowane nie oparte na materjałach Arch. Główn.

1. Siemieński Józef. Drugi akt Konfederacji Warszawskiej 1573 r. (zob. grupę C, f, II, B).
2. Siemieński Józef. Historja t. zw. historji ustroju Polski. Przegl. Hist. T. VIII, zesz. 2 i odbitka, str. 26.
3. Siemieński Józef. Kultura polityczna Polski w. XVI. Ref. na Zjazd im. Kochanowskiego. (Skrót drukowany w streszczeniach Sekcji Historyczno - Społecznej, str. 14—16).
4. Siemieński Józef. Le principe de l'unanimité en Pologne, Pologne au VI-e Congrés International des Sciences Historiques. Oslo, 1928. Varsovie, 1930 i odbitka. Skrót referatu, str. 3.
5. Siemieński Józef. Podstawa źródłowa naszej historjografji. Ref. na V Zjazd Histor. Polskich. Księga Pam. V Zjazdu, t. I i odbitka, str. 10.
6. Siemieński Józef. Synteza historji Polski wobec Wielkiej Wojny. Droga. 1929, Nr. 10, str. 6.
7. Siemieński Józef. (redaktor). Roczniki Komisji Historycznej T. N. W. i „Pomniki Prawa" (zob. grupę C. f. II. A. Wydawn.).

8. Groniowski Stanisław A. 5 artykułów w „Przełomie" w sprawie reformy konstytucji objętości 60 stron: 1) „Nadrzędność Prezydenta Rzplitej" (NN 13—14), 2) „Powrotu już niema" (N 42), 3) „Z manowców ustrojowych — na drogę właściwą" (N 44), 4) „Pod sztandarem naprawy ustroju — jego pogorszenie" (Nr. 45), 5) „System rządów ze społeczeństwem, czy też bez niego. Na marginesie projektu konstytucyjnego B. B. W. R. z 6. II 1929 r.". (NN 50—52. kontynuacja w 1931 r.

9. Groniowski Stanisław. „Nacjonalizm wobec indywidualizmu". Miesięcznik „Brzask" Nr. 2. 1930 r. i odbitka, str. 16.

10. Karwasińska Jadwiga. Recenzja z pracy Zajączkowskiego. Polska i Zakon Krzyżacki w ostatnich latach panowania Władysława Łokietka. Kwart. Hist. 1930, zesz. 2.

11. Stebelski Adam. Regjonalna rejestracja i inwentaryzacja archiwów i innych zbiorów rękopiśmiennych. Rocznik Oddz. Łódzk. P. T. H. 1929—30. Łódź, 1930. str. 165 — 172. Odb.

12. Stebelski Adam. Sprawa zabezpieczenia i inwentaryzacji archiwów nowoczesnych. A. Archiwa Państwowe. Referat na V Zjazd Histor. Polskich, druk. w księdze referatów. Str. 357 — 362.

13. Stebelski Adam. Litwa za Witołda. Dzień Kowieński. R. X, Nr. 246.

14. Stebelski Adam. Udział „Zarzewia" w akcji bojkotu szkół rosyjskich w Królestwie Polskiem. Wybór dokumentów poprzedzony wstępem. „Zarzewie", R. I, Nr. 2, str. 65 — 76.

15. Stebelski Adam. Mniejszość a emigracja. „Polacy Zagranicą". R. I, Nr. 4.

16. Stebelski Adam. Konsolidacja skupień polskich zagranicą. Referat na I Zjeździe Pol. z Zagranicy, druk. w Pamiętniku, str. 218 — 219.

17. Stebelski Adam. (redaktor). Pamiętnik I Zjazdu Polaków z Zagranicy 14—21 lipca 1929 r.

18. Stebelski Adam. 6 artykułów informacyjnych historycznych i publicystycznych w czasopismach ogólnych (Żołnierz Polski, Nr. 46, Przełom, Nr. Nr. 3—4 i 28, Sprawy Narodościowe, Nr. Nr. 1 i 3—4) oraz jeden artykuł specjalny (Zasady polityki narodościowej w Państwie Polskiem). Zarzewie, R. I, Nr. 1).
19. Stebelski Adam. Broszura polityczna: Jak powstała konstytucja marcowa. Warszawa, (1930) str. 27.
20. Wdowiszewski Zygmunt. Archiwa Szwajcarskie. „Archeion" 1930, t. VI — VII i odbitka.
21. Wdowiszewski Zygmunt. Kilka słów o portrecie Kazimierza margrabiego brandenburskiego pędzla Hansa z Kulmbachu w Starej Pinakotece w Monachjum. Prace Komisji historji sztuki Pol. Akad. Um. t. V, 1930, str. 55 — 56.

Dyr. Siemieński. Na zaproszenie redakcji węgierskiego urzędowego czasopisma archiwalnego „Leveltar Kozlemenyk" opracował artykuł o polskich archiwach państwowych (historja, ustrój, działalność, bibljografja). Zasiadał w dalszym ciągu w zarządach Głównym i Warszawskim Polskiego Tow. Hist. jako wiceprezes i w Radzie Tow. Prawniczego jako prezes sekcji Dawnego Prawa Polskiego. Brał udział w pracach Stałej Delegacji Zjazdów Historyków Polskich, w Komitecie Warszawskim V Zjazdu i wreszcie w Zjeździe samym: powołany był na czynnego wiceprezesa Zjazdu, wygłosił referat w Sekcji II i szereg przemówień dyskusyjnych w Sekcjach II i III. Brał czynny udział w Zjeździe im. Kochanowskiego: przewodniczył naprzemian w Sekcji Historyczno-Społecznej, wygłosił obszerny referat o polskiej kulturze politycznej w. XVI, i przemówienia dyskusyjne. W kwietniu i w maju wyjeżdżał na posiedzenia Zjazdu Międzynarodowego Komitetu Historyków w Londynie. Zasiadał w Komisji Wydawniczej, a zwłaszcza w Komisji Archiwalnej, do której na początku Zjazdu był wybrany. Komisja Konstytucyjna zwróciła się do niego o opracowanie działu polskiego do wydawnictwa Recueil des constitutions. W charakterze członka Komisji Archiwalnej pośredniczył pomiędzy Komitetem a Wydziałem Archiwów Państwowych w sprawie ankiety ogólnej o archiwach, zwołał

konferencję w sprawie organizacji archiwów życia społecznego w Polsce. Na użytek Komisji Wydawniczej sporządził przy udziale p. Groniowskiego spis polskich dzieł historycznych nadających się do tłumaczenia na obce języki. Z okazji wyjazdu do Londynu zapoznał się z ustrojem i działalnością archiwów głównych angielskiego, francuskiego i holenderskiego i ze sposobem rozwiązywania przez nie zagadnień podnoszonych przez siebie w kraju. Spostrzeżenia swoje i wnioski wypowiedział w referacie wygłoszonym w Sekcji Archiwalnej Tow. Miłośników Historji. Na urzędowym Kursie archiwalnym miał 3 wykłady o archiwach dawnej Rzplitej. Na kursach wakacyjnych Związku Nauczycieli Szkół Powszechnych mia 6 wykładów o „Zagadnieniach konstytucyjnych Polski współczesnej". Był przewodniczącym Komisji Egzaminacyjnej dla urzędników służby archiwalnej. Zasiadał w Komisji do ustalenia godła Rzplitej zorganizowanej przez Wydział Archiwów Państwowych i przedstawił swój projekt postępowania w tej sprawie. Był członkiem Komisji oceny podręczników z zakresu historji. Został członkiem Komisji Oceny Podręczników z zakresu religji wyznania prawosławnego przy Ministerstwie W. R. i O. P. Napisał szereg ocen na użytek tych Komisyj. Dokonał w Krakowie odbioru t. zw. Archiwum Popielów. W październiku wybrany został ponownie na przewodniczącego i kierownika wydawnictw Komisji Historycznej Tow. Nauk. Warsz.

Archiwista A. Stebelski brał udział wraz z dyr. Siemieńskim w przejęciu Archiwum Popielów w Krakowie i w przewiezieniu do Warszawy. Zbadał i opisał t. zw. Archiwum Popielów w Kurozwękach. Brał udział w Zjeździe Polaków z Zagranicy, przewodniczył w Komisji Programowej, powołany był na redaktora Pamiętnika Zjazdowego.

Archiwistka J. Karwasińska na kursie archiwalnym miała wykład o „Registraturach polskich w XVIII w." i w związku z nim dwukrotnie w Archiwum Głównem pokaz odpowiednio dobranych ksiąg urzędów polskich XVIII w. Od trimestru letniego 1930 r. prowadzi ćwiczenia z dyplomatyki w Uniwersytecie Warszawskim. Miała referat na V Zjeździe Historyków Polskich p. t. „Odtworzenie archiwów dawnej Rzplitej".

Urzędnik prow. Z. Wdowiszewski uzupełnił katalog pieczęci na podstawie rękopisu Bibl. Przeździeckich N 342. Jest członkiem czynnym i sekretarzem Warszawskiego Oddziału Polskiego Tow. Heraldycznego oraz redaktorem Miesięcznika Heraldycznego, organu tegoż Towarzystwa.

ARCHIWUM SKARBOWE w WARSZAWIE.

W godzinach biurowych żaden z urzędników studjów naukowych dla siebie nie prowadził. Wszyscy zajęci byli całkowicie czynnościami bieżącej codziennej służby. Pracę w tym zakresie wykonaną ilustrują liczby podane w rozdziale lit. C.

Z czynności służbowych poza Archiwum zanotować należy $2^1/_2$ miesięczny pobyt Kustosza, p. Bachulskiego, w Petersburgu, gdzie pracował w Delegacji Polskiej przy rewindykowaniu akt należnych Polsce na mocy Traktatu Ryskiego.

W związku z okólnikiem Wydz. Arch. Państw. o inwentaryzacji akt dotyczących Powst. Listop. Archiwista Dr. Markiewicz opracował wykaz takich akt wraz z odpowiednim komentarzem (vide Archeion, VIII, 76—87).

ARCHIWUM AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

Dyrektor Kazimierz Konarski ogłosił drukiem podręcznik archiwistyki p. t. „Nowożytna archiwistyka polska i jej zadania". Załącznik do VI i VII Nr. Archeionu. Prowadził dalej studja nad II częścią monografji o szkole Realnej Warszawskiej. Pracował jako recenzent w komisji oceny książek Ministerstwa W. R. i O. P. i w analogicznej pracy wszczętej przez Polską Macierz Szkolną, w której organie „Oświata Polska" były drukowane jego recenzje szeregu książek. Ocenę katalogu rękopisów Bibljoteki Rapperswylskiej dr. Adama Lewaka wydrukował Archeion, ocenę pracy pułk. Łodyńskiego p. t. Bibljoteka szkoły rycerskiej — Przegląd bibljoteczny zesz. III z 1930.

Adjunkt Dr. R. Przelaskowski opublikował w b. roku następujące artykuły:

a) Ultima Verba Montalembert'a („Iuventus Christiana“ 1930 Nr. 2).
b) Rola Polski w ruchach intelektualnych francuskich za czasów monarchji lipcowej (referat zgłoszony na V zjazd historyków polskich i ogłoszony w księdze referatów).
c) „L'Avenir et la question polonaise“ (referat wygłoszony na zjeździe historyków z okazji rewolucji 1830 r. w Paryżu, zostanie opublikowany w „Revue d'histoire moderne“).

Urzędniczka prowizoryczna w VIII st. sł. Z. Skowrońska, przełożyła z języka francuskiego i ogłosiła drukiem tom II pracy O. Boudou p. t. „Stolica Święta a Rosja”.

Urzędnik kontraktowy w VIII st. sł. E. Oppman, ogłosił w II półroczu 1930 r. następujące artykuły:

a) Wojskowa Organizacja Warszawy w powstaniu styczniowem (Przegląd Historyczno-Wojskowy, tom III, z. 1—2 r. 1930).
b) Stronnictwo ruchu wobec działań wojennych w powstaniu listopadowem (Polska Zbrojna z 29 listopada 1930 r.)
c) Kluby polityczne w powstaniu listopadowem (Krakowski Kurjer Ilustrowany z dn. 30 listopada 1930 r., dodatek naukowo-literacki.

ARCHIWUM OŚWIECENIA PUBLICZNEGO w WARSZAWIE.

Dyrektor Dr. Łopaciński zredagował sprawozdanie z działalności wszystkich Archiwów Państwowych za r. 1929 (Archeion VI—VII, Dział urzędowy, 70—145), wspólnie z p. dyr. Konarskim opracował na Zjazd Historyków referat o reorganizacji Archiwów Państwowych. Z polecenia P. Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych przeprowadził wizytacje Archiwów Państwowych w — Grodnie, Wilnie, Łomży, Lublinie, Radomiu i Kielcach, oraz wspólnie z p. dyr. Konarskim przy pomocy p. Moraczewskiego lustrację Archiwum Magistratu m. st. Warszawy, opracował odpowiednie sprawo-

zdania i wnioski, w dniach 22 stycznia i 20 lutego brał udział w Wydziale Archiwów Państwowych w naradzie w sprawie herbów wojewódzkich i w posiedzeniu Komisji Herbowej, jako członek Komisji Egzaminacyjnej brał udział w czterech sesjach tej Komisji, jako członek Komisji Kwalifikacyjnej brał udział w sesji tej Komisji, dnia 16 kwietnia, na Kursie Archiwalnym miał wykład o organizacji Archiwów Państwowych w Rzeczypospolitej Polskiej. Pełnił funkcje Sekretarza Generalnego Federacji Towarzystw Historycznych Europy Wschodniej.

Kustosz Prof. Jakubowski zastępował Dyrektora Archiwum podczas dłuższej nieobecności tegoż. Uporządkował i opisał zwrócony z Rosji Sumarjusz Metryki Litewskiej z lat 1745—1751 w 15 tomach, przygotował do druku opis tegoż Sumarjusza, jak również Inwentarz Metryki Litewskiej 1747 r., wraz z Uzupełnieniem, rozpoczął pracę nad historją Archiwum Dyplomatycznego W. X. Litewskiego.

Archiwista Dr. Manteuffel. Do 1. VIII. przebywał zagranicą na urlopie naukowym. Od 1. IX. rozpoczął urzędowanie. Zastępował Dyrektora Archiwum podczas nieobecności pp. Łopacińskiego i Jakubowskiego. Z polecenia Wydziału Archiwów Państwowych opracował odpowiedź na ankietę Komisji Archiwalnej przy Międzynarodowym Komitecie Historycznym. Z ramienia Polskiego Towarzystwa Historycznego brał udział w posiedzeniach Miedzynarodowego Komitetu Historycznego, jakie się odbyły w Cambridge, Londynie i Oxfordzie w okresie od 30. IV. do 3. V. 1930. Ogłosił drukiem następujące prace:

1) „Teorja ustroju feodalnego według Consuetudines Feudorum" — Rozprawy Historyczne T. N. W. tom IX zesz. 1.
2) „Geneza feodalizmu" — Pamiętnik V Zjazdu Historyków Polskich.
3) „Historja ustroju Francji średniowiecznej. Przegląd literatury 1921—1930" — Przegląd historyczny tom IX.
4) „Źródła aktowe do dziejów feodalizmu francuskiego".
5) „Przegląd wydawnictw i literatury za rok 1928, dotyczących wczesnego średniowiecza francuskiego" — Kwartalnik Historyczny. XLIV, t. II. zesz. 2.

25 lutego 1930 powołany został na współpracownika Komisji Historycznej Polskiej Akademji Umiejętności. 25 listopada 1930 Rada Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warszawskiego przyznała Dr. Manteufflowi veniam legendi z zakresu średniowiecznej historji powszechnej.

Adjunkt Mgr. Moraczewski ogłosił w czasopiśmie „Kronika Warszawy" Nr. 3/1930 „Inwentarz akt, dotyczących Powstania Listopadowego, przechowywanych w Archiwum Miejskiem w Warszawie". Napisał przeznaczony do „Archeion'u" artykuł o aktach, dotyczących Powstania Listopadowego, przechowywanych w Archiwum Oświecenia Publicznego (Archeion, VIII, 68—75).

PP. Adam Moraczewski, adjunkt, i Ludwik Widerszal, urz. kontr., otrzymali na Uniwersytecie Warszawskim stopnie magistrów filozofji w zakresie nauk historycznych.

ARCHIWUM AKT NOWYCH w WARSZAWIE.

Kierownik Archiwum Dr. Stojanowski, jako członek Delegacji Polskiej do rokowań archiwalnych z Austrją, brał udział w pracach tej Delegacji w Wiedniu w czasie od 3. VI. do 2. VIII. i od 10. X. do 22. XII.

Dr. Warężak zastępował Kierownika Archiwum podczas nieobecności tegoż. Ogłosił drukiem następujące prace:

1) Czeskosłowackie Państwowe Archiwum Rolnicze w Pradze. Archeion, VI. VII. 109 — 114.
2) Polska polityka handlowo — celna względem Śląska za Zygmunta I. Ekonomista, 1930, t. II.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w GRODNIE.

Kierowniczka Archiwum p. Janina Kozłowska - Studnicka badała materjały do historji Powstania Listopadowego i na ich podstawie ogłosiła artykuł p. t. Rzut oka na grodzieńskie materjały o Powstaniu Listopadowem", Archeion, VIII, 147. 161. Wygłosiła odczyt o tem Powstaniu dla uczniów Państwowego Gimnazjum Męskiego. Brała udział w V Zjeździe Historyków Polskich.

ARCHIWUM ZIEMSKIE w KRAKOWIE.

Dyr. Duda celem przygotowania materjału do zamierzonego wydania dopełnienia Helcla „Starodawne prawa polskiego pomniki” t. II przepisał 2477 zapisek z lat 1402-1435 uprzednio wybranych z ośmiu następujących ksiąg: Terr. Crac. 3 (str. 357 — 594), 3 b, 4, 5, 6, 193, 311 (str. 1 — 68), 312.

Dr. Budka, archiwista ogłosił następujące przyczynki:

1) Papiernia w Kościelcu śląskim, Przegląd bibljot. 1929 str. 30 — 34.
2) Księgozbiór Kaspra Wieruskiego, Przegląd bibljot. 1930 IV str. 54 — 57.
3) Bibljoteka Pawła Bronowskiego, Przegląd bibljot. 1930 IV str. 209 — 215.
4) Przyczynki chronologiczne do niektórych poezyj Jana Kochanowskiego. Silva Rerum 1930. str. 90 — 94.
5) Papiernictwo w wojew. krak. według rejestru poborowego z 1595 r. Tamże str. 147.
6) Recenzja w Kwart. Hist. 1930. XLIV str. 64 — 66 pracy: Kamanin I. i Witwicka O. „Wodiani znaki na paperi ukrainskich dokumentiw”. Kijów 1923 r.
7) Recenzja w Przegl. biblj. 1930 IV. 83 — 84 pracy: Jeziorański Fr. Papier i jego znaczenie. Kielce 1929 r.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

Dyr. Białkowski uzyskał urlop półroczny, aby w charakterze rzeczoznawcy archiwalnego brać udział w pracach Delegacji rewindykacyjnej w Leningradzie. Pracy tej poświęcił 4 i pół miesiąca. Drukiem ogłosił „Przyczynek do dziejów pospolitego ruszenia na wyprawę 1509 r.” (Miesięcznik Heraldyczny 1930 Nr. 5) oraz „Lewaltowie Jezierscy herbu Rogala. Szkic genealogiczny”. Toruń 1930. str. 22. Nadto w I-szym trymestrze roku akad. 1930/31 wykładał w Uniwer. Lubel., „Archiwistykę” (1 godz. tyg.). Archiwista Kossowski ogłosił przyczynek p. t. „Archiwum Państwowe w Lublinie” (Archeion zesz. VIII. str. 124 — 137), w którem omawia materjały dotyczące Powstania Listopadowego w tutejszem archiwum.

Kustosz Riabinin przygotował do druku inwentarz ksiąg dawnych tutejszego Archiwum oraz „Lauda miejskie lubelskie wieku XVII” (cały tom w rękopisie). Nadto p. Riabinin ma gotową do druku pracę: „Rada lubelska w w. XVII” oraz „Malarze, sztycharze i murarze lubelscy w w. XVII” (ostatnią drukuje Zakład architektury polskiej prof. Oskara Sosnowskiego przy Politechnice Warszawskiej).

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE LWOWIE.

Dyrektor dr. Eugenjusz Barwiński pełnił funkcje prezesa Oddziału lwowskiego Polskiego Tow. Historycznego i Wiceprezesa Zarządu Głównego Tow. Badań historji obrony Lwowa i Województw Południowo - Wschodnich.

Na jednem z publicznych zebrań Towarzystwa Historycznego wygłosił odczyt „Archiwum b. Kamery Cieszyńskiej”.

Kustosz dr. Stanisław Zajączkowski habilitował się z zakresu historji średniowiecznej na Wydziale humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Ogłosił drukiem:

1) Żmudź w początkach Unji polsko - litewskiej. Pamiętnik V. zjazdu historyków polskich w Warszawie. Lwów 1930.

2) Dzieje Litwy pogańskiej od 1386 r. — Lwów 1930. Nadto recenzje i sprawozdania w Kwartalniku hist. Ateneum wileńskiem i Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven.

ARCHIWUM ZIEMSKIE WE LWOWIE.

Dyrektor, prof. Oswald Balzer, ogłosił drukiem:

1. Linguae graecae quam notitiam Vincentius Kadlubconis prodat, Leopoli 1919, p. 18, Seorsum impressum ex commem. philolog. Eos XXXII.

2. Uwagi o stosunku nauki uniwersyteckiej do kwestyj praktycznego wyszkolenia urzędników administracyjnych, Warszawa 1930, s. 16. Odb. z wydawnictwa: Materjały Komisji dla usprawnienia administracji publicznej przy prezesie Rady Ministrów, T. II.

Kustosz Dr. Helena Polaczkówna przebywała od 16 lutego do 15 lipca 1930 r. na urlopie w Rzymie, pracując z ramienia Pol. Akademji Umiej. w Ekspedycji rzymskiej, miała sobie powierzone zbieranie materjałów do stosunków Polski z Kurją papieską za czasów papieży Innocentego VII, Grzegorza XII, Aleksandra V i Jana XXIII.

Ogłosiła drukiem:

1. Roty przywileju Henryka I Brodatego dla Trzebnicy z 1208 r., Lwów 1930, s. 25 Odb. z Księgi pam. ku czci prof. Wł. Abrahama;

2. Geneza Orła Piastowskiego, Poznań 1930, s. 11 Odb. z Roczników histor., T. VI;

3. Dr. Antoni Prochaska, wspomnienie pośmiertne, Słowo Polskie z 27/IX. 1930, nr. 264 i Archeion VIII, s. III — IV;

4. Rec. Księgi Pam. Koła historyków, Kwart. hist. T. XLIII. s. 573 - 587.

Nadto przesłała na życzenie Wydziału Archiwów Państw. opinję o obecnem godle państwowem Polski; takież uwagi dla p. Dyrektora Archiwum Głównego w Warszawie, Dra Józefa Siemeńskiego; na życzenie prefekta Bibljoteki Watykańskiej, Mons. Giovanniego Mercati'ego o fladze polskiej dla Savannach w Stanach Zj. Amer. Półn.; dla Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie o stosunku pokrewieństwa Karola Ossolińskiego z końca XVIII w. do tej rodziny; dla p. Zbigniewa M. Makarczyka z Leysin w Szwajcarji o możliwości przejścia nazwiska Makarski czy Makarowski na Makarczyk i znalezienia źródeł do historji tej rodziny.

Archiwista Dr. Karol Maleczyński ogłosił drukiem:

1. O wpływie pisma leodyjskiego na dukt dokumentów łekneńskich z 1153 r., Lwów, 1930, s. 12. Odb. z Księgi pam. ku czci prof. Wł. Abrahama.

2. Die ältesten Märkte in Polen, wyd. Osteuropa-Institut, tłum. J. Mirtschuk, Wrocław 1930, s. 205 (przekład wydanej przedtem pracy: Najstarsze targi w Polsce).

3. Ś. p. Antoni Prochaska. Przegląd historyczno-wojskowy 1930. Nadto prowadził w dalszym ciągu prace przygotowawcze do drugiego wydania 2-tomowej skróconej, poprawionej i uzupełnionej po r. 1925 Bibljografji Historji Polskiej, której 10 pierwszych arkuszy ukazało się w tym roku.

Archiwista Dr. Wojciech Hejnosz, ogłosił drukiem:

1. Indeks miejscowy, osobowy i rzeczowy do XXIV t. Akt grodzkich i ziemskich, wydanego z papierów ś. p. Dra Antoniego Prochaski.

2. Fragmenty „Iuris Ruthenici" na Rusi Czerwonej pod koniec średniowiecza, Lwów 1930. Odb. z Księgi pam ku czci prof. Wł. Abrahama.

Przygotował do druku artykuł p. t. „Rzut oka na dzieje skarbowości Polski przedrozbiorowej" do zbiorowego wydawnictwa, poświęconego 12-leciu skarbowości polski Odrodzonej (ok. 2 ark. druku).

Z papierów po kustoszu Archiwum Ziemskiego ś. p. Drze Antonim Prochasce ogłasza Towarzystwo Naukowe we Lwowie t. XXIV Akt grodzkich i ziemskich, zawierający lauda sejmikowe halickie z lat 1575 — 1695 (druk tej publikacji jest na ukończeniu).

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU.

Dyrektor Dr. Kazimierz Kaczmarczyk wykonywał jako członek Komisji Odbiorczo-Zdawczej nadzór nad czynnościami biura Komisji, redagował wszystkie ważniejsze pisma, konferował wielokrotnie z delegatami niemieckimi i wyjeżdżał do Gdańska, Grudziądza, Kwidzynia, Wrocławia, Drezdenka (Driesen) i Czarnkowa celem odbioru wzgl. oddania Akt.

Razem z archiwistą Kaletką sporządził wykaz archiwaljów, rękopisów literackich i druków, przeznaczonych do wymiany z innemi archiwami i bibljotekami państwowemi w myśl okólnika Ministerstwa o scalaniu archiwaljów.

Od 9 czerwca do 30 czerwca bawił w Częstochowie, gdzie zajmował się porządkowaniem archiwum OO. Paulinów.

Brał udział w pracach komitetu organizacyjnego V Zjazdu historyków polskich w Warszawie.

Ogłosił drukiem pracę: Archiwum OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie („Archeion", zesz. VI) oraz artykuł „Archiwa kościelne, miejskie i prywatne" w księdze

pamiątkowej 1918-1928 „Ilustr. Kurjera Codziennego w Krakowie", str. 647-648. Doprowadził druk II tomu akt radzieckich poznańskich od r. 1471 do 21 arkusza.

Kustosz Feliks Pohorecki na ustne zlecenie Naczelnego Dyrektora prof. Ptaszyckiego opracowywał w godzinach urzędowych referat dla „Archeionu" o materjałach do powstania listopadowego w Archiwum Państwowem w Poznaniu (porówn. C. e. B. a. 6). Wygłosił dwa naukowe referaty na posiedzeniach Koła wielkopolsko-pomorskiego Związku Bibljotekarzy Polskich w dn. 10 maja 1930 i 4 grudnia 1930 p. t. „W sprawie Przeglądu Bibljotecznego" oraz „Wpływ powstania listopadowego na losy bibljotek polskich". Ogłosił drukiem II część obszerniejszej monografji p. t. „Rytmika kroniki Galla-Anonima" w „Roczn. Historycznych", tom VI, str. 12—75, trzy recenzje szkiców ks. Davida „La Pologne et l'évangélisation de la Poméranie aux XI et XII siècle" i „L'épitaphe de Boleslas Chrobry" oraz monografji Koczego o handlu Poznania do poł. XVI wieku (w „Roczn. Hist.", tom VI). Ponadto ogłosił szereg naukowych artykułów i feljetonów w „Dziale Kultury i Sztuki" „Kurjera Poznańskiego" (porówn. także: C. e. B a. 4, 5 i 6).

Prowadził rachunkowość archiwalną.

Archiwista Dr. Adam Próchnik od chwili przeniesienia do Poznania ogłosił drukiem broszurę p. t. „Kim był Tadeusz Kościuszko" nakładem Magistratu miasta Łodzi z okazji odsłonięcia pomnika Kościuszki w Łodzi. Przejmował akta katastralne b. Rejencji Poznańskiej i Bydgoskiej od Wielkopolskiej Izby Skarbowej.

Archiwista Adam Kaletka bawił od 16 maja do 4 sierpnia oraz od 4 września do 23 grudnia w Wiedniu jako rzeczoznawca Delegacji Polskiej do rokowań archiwalnych z Austrją (porówn. także: C. e. B. b. 1).

Archiwista Dr. Marjan Kniat pracował nad tematem p. t. „Dzieje uwłaszczenia włościan w Wielkiem Księstwie Poznańskiem", nadto uczestniczył w przygotowaniu monografji Torunia, mającej się ukazać na obchód siedemsetletniego jego istnienia, opracowując rozdział o dziejach wewnętrznych tegoż

miasta w XVI, XVII i XVIII wieku. W związku z temi pracami korzystał w II kwartale z 2-tygodniowego urlopu. W czasie od 6 sierpnia do 3 września 1930 zastępował p. Tadeusza Esmana, kierownika Oddziału Archiwum Państwowego Poznańskiego w Bydgoszczy. Przeprowadzał poszukiwania w Środzie w Sądzie Grodzkim i w Magistracie za przedrozbiorowemi księgami miejskiemi Środy i Kostrzyna. Jako delegat Tow. Miłośników Historji w Poznaniu brał udział w konferencji delegatów towarzystw i instytucyj naukowych, odbytej w Gdańsku w dn. 9—10 marca, a zwołanej przez Gdańskie Tow. Miłośników Kultury i Sztuki celem koordynacji badań naukowych nad Pomorzem, Gdańskiem i sprawami Morza Polskiego.

Adjunkt archiwalny mgr. Janusz Staszewski ogłosił drukiem:

Vide: C. e. B. a. 7 i C. e. B. b. 4—10.

Źródła.

1. Relacje o bitwie pod Słupskiem 1807 r. (Mestwin, roczn. 5/6, nr. 12),
2. Raporta o oblężeniu Torunia 1809 r. (Zapiski Tow. Nauk w Toruniu, roczn. VIII. Nadbitka str. 16).
3. Pamiętniczek o udziale Kaliskiego w powstaniu kościuszkowskiem (Ziemia Kaliska, roczn. I, str. 155—157).
4. Opis miasta Kalisza 1820 r. (Ziemia Kaliska, roczn. I, str. 86—96).
5. Instrukcja dla pospolitego ruszenia w 1831 r. (Kwart. Hist., tom XLIV, str. 495—503).

Rezencje.

W „Przeglądzie histor.-wojskowym”, tom II, str. 355—359, tom III, str. 326—328, 294—297.

W „Roczn. Histor.”, tom VI, str. 124—125, 257—260.

W „Kwart. Histor.”, tom XLIV, str. 254—258.

Artykuły.

W „Polsce Zbrojnej” — „Kurjerze Poznańskim” i „Tęczy”.

Dyrektor W. Gizbert-Studnicki brał stały udział w obradach urzędów niezespolonych, pracował w Komitecie Konserwacji baszty i murów góry zamkowej, w komitecie który przeprowadzał badania historyczne i topograficzne celem ustalenia miejsc pogrzebania Witolda i niektórych Jagiellonów w Katedrze Wileńskiej, jeździł do Hruszówki i Lachowicz, przeprowadzając na prośbę Komitetu Reytanowskiego poszukiwania grobu Tad. Reytana, o czem referował na połączonem posiedzeniu III Wydz. T-wa Przyj. Nauk i Tow. Hist., brał udział w Zjeździe naukowym Jana Kochanowskiego, w V Zjeździe Historyków polskich, w pracach Komit. Organ. III Zjazdu bibljotekarzy i V Zjazdu bibljofilów w Wilnie. Ogłosił drukiem w wydawnictwie Wileńskiego Komitetu Regjonalnego „Wilno i Ziemia Wileńska” dwie prace: „Wilno w rzędzie stolic Rzplitej” i „Z przeszłości Województwa Wileńskiego”, oraz w prasie Wileńskiej kilka przyczynków do historji szkolnictwa w Wileńszczyźnie.

Kustosz Dr. Mienicki, brał udział w V Zjeździe Histor. Pol., w T-wie Przyj. Nauk wygłosił referat: „Bezkrólewie po zgonie Zygmunta III”. Ogłosił drukiem następujące prace: 1) „Wilno w polskim wysiłku zbrojnym”. 2) „Wyzyskanie wileńskich akt władz centralnych litewskich”. 3) „Pierwsze 10-lecie Uniw. Stef. Bat. w Wilnie”. 4) Recenzje w Ateneum Wileńskiem i Kwart. Historycznym.

Adjunkt p. Rosiak wygłosił w Kole Bibljotekarzy dwa referaty: 1) „Materjały archiwalne do Powst. Listop. w Archiwum Państw. w Wilnie” i 2) „Dwie postacie kobiece w Powst. Listop. na Litwie (Emilja Platerówna i Eleonora z Michałowskich Dolińska”). Ogłosił drukiem pracę: „Materjały do dziejów Powst. Listop. przechowywane w Arch. Państw. w Wilnie” Archeion VIII, 138—146.

H. VARIA.

ARCHIWUM ZIEMSKIE we LWOWIE.

Dnia 26 lipca 1930 r. wizytował Archiwum Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, prof. Stanisław Ptaszycki.

Dnia 23 września 1930 r. zmarł we Lwowie em. kustosz archiwum, Dr. Antoni Prochaska, wielce zasłużony badacz dziejów województwa ruskiego, wydawca t. XVI – XXIII Aktów grodzkich i ziemskich z materjałów tut. archiwum. Pogrzeb jego odbył się dn. 26 września; żegnał go osobnem przemówieniem dyrektor, prof. Oswald Balzer, imieniem Archiwum Ziemskiego, Towarzystwa naukowego i historycznego we Lwowie, oraz na podstawie specjalnej delegacji imieniem Pana Ministra Wyznań Rel. i Ośw. Publ.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w KRAKOWIE.

Sporządzono 41 tablic orjentacyjnych do magazynów archiwalnych.

W dniu 8 października wizytowali Archiwum: p. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych prof. Stanisław Ptaszycki oraz p. radca ministerjalny Dr. Antoni Rybarski.

SPISY URZĘDNIKÓW

na dzień 1. stycznia 1931 r.

Liczba rzymska po nazwisku oznacza stopień służbowy. Pierwsza data oznacza datę wejścia na służbę archiwalną (zaborczą lub polską), druga — datę otrzymania ostatniej nominacji.

I. WYDZIAŁ ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH.

1. Stanisław Ptaszycki, IV Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, $^{1}/_{13}$ X. 1884 — 13. XII. 1887 (Metrykant Metryki Litewskiej); 1. XII. 1918; 10. XII. 1926.
2. dr. Antoni Rybarski, V radca ministerjalny, 1. III. 1918; 1. VII. 1927.
3. dr. Józef Stojanowski, V radca ministerjalny, kierownik Archiwum Akt Nowych, 1. IV. 1919; 1. VII. 1930.
4. Tadeusz Słowik, VII księgowy, 1. IV. 1918; 1 IV. 1920.
5. Anna Frąckiewiczowa, VII asesor, 1. IV. 1918; 1. I. 1929.
6. dr. Jan Warężak, VII urzęd. prowizor., 1. VII. 1929; 1. VII. 1929.
7. Wacław Wajruch, VIII kontroler, 12. XII. 1919; 1. V. 1921.
8. Marja Dąbrowska, IX kontroler, 1. III. 1922; 1. II. 1923.
9. Stefanja Sotomska, IX urzędnik prow., 1. X. 1922; 1. I. 1929.
10. Salomea Hodorkowa, IX adjunkt kanc., 15. VI. 1919; 1. VII. 1927.
11. Wacława Kwiecińska, X rejestr., 15. VIII. 1921; 15. VIII. 1921.

II. ARCHIWA PAŃSTWOWE.

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH w WARSZAWIE.

12. dr. Józef Siemieński, V dyrektor, 1. VII. 1920; 1. VII. 1920.
13. Adolf Mysłowski, VI kustosz, 1. IX. 1896; 1. I. 1924.
14. Stanisław Groniowski, VII archiwista, 15. XI. 1921; 1. VII. 1928.
15. Adam Stebelski, VII archiwista, 1. II. 1923; 1. VII. 1928.
16. dr. Jadwiga Karwasińska, VII „ 1. X. 1924; 1. I. 1929.
17. Michał Kirchner, VII asesor, 19. III. 1897; 1. VII. 1929.
18. mgr. pr. Zofja Krausówna, VIII prowiz. urz., 1. XII. 1925; 1. IV. 1927.
19. Adam Wolff, VIII prowizor. urzęd., 1. I. 1924; 1. I. 1930.
20. Zygmunt Wdowiszewski, IX urzęd. prow., 1. I. 1929; 1. I. 1929.
21. Stanisław Szachno-Romanowicz, urzędnik kontr., 1. I. 1931; 1. I. 1931.

ARCHIWUM SKARBOWE.

22. Wacław Graniczny, V dyrektor, 1. I. 1898; 1. X. 1923.
23. dr. Aleksy Bachulski, VI kustosz, 1. II. 1920; 1. VII. 1927.
24. dr. Aleksander Markiewicz, VII archiwista, 1. III. 1919; 1. I. 1920.
25. Karol Wiśniewski, VIII asesor, 1. VIII. 1920; 1. VIII. 1920.
26. Marja Brandlówna, VIII naczeln. kanc., 1. III. 1921; 1. I. 1924.
27. Ireneusz Kamiński, IX urzędnik, 16. VI. 1922; 1. VII. 1928.
28. Felicja Ignatowiczówna, IX urzędnik, 1. III. 1923; 1. VII. 1929.
29. Janina Savary, IX adjunkt kancel., 1. IV. 1929; 1. I. 1931.
30. Wiktorja Starzeniecka-Łappo, IX urzędnik, 1. IV. 1923; 1. VII. 1928.

ARCHIWUM AKT DAWNYCH.

31. dr. Kazimierz Konarski, V dyrektor, 1. IX. 1921; 1. IV. 1922.
32. Aleksander Powierza, VI kustosz, 1. I. 1922; 1. VII. 1929.
33. dr. Ryszard Przelaskowski, VIII adjunkt arch., 16. X. 1924; 1. X. 1927.
34. Władysław Prawdzik, VIII adj. arch., 1. XI. 1921; 1. I. 1930.
35. Czesław Milewski, VIII asystent arch., 1. I. 1923; 1. I. 1929.

36. Zofja Skowrońska, VIII prow. urzędn., 1. IV. 1928; 1. VII. 1929.
czasowo w czasie urlopu
Wiktorja Dąbrowska, X urz. kontr., 1. XI. 1930; 1. XI. 1930.
37. dr. Edmund Oppman, VIII urz. kontr., 1. VII. 1930; 1. VII. 1930.
38. Janina Słowikówna, IX sekretarz, 1. VII. 1925; 1. VII. 1929.
39. Wanda Żyłkówna, X urzęd. prow., 1. VII. 1930; 1. I. 1931.

ARCHIWUM MINISTERSTWA W. R. i O. P.

40. dr. Wincenty Łopaciński, V dyrektor, 1. IV. 1918; 1. IV. 1927.
41. Jan Jakubowski, VI kustosz, 1. VII. 1918; 1. VII. 1924.
42. dr. Tadeusz Manteuffel, VII archiwista, 15. X. 1921; 1. I. 1929.
przerwa od 1. XII. 1924 do 30. IX. 1926 z powodu wyjazdu na studja.
43. mag. fil. Adam Moraczewski, VIII adjunkt archiwalny, 16. X. 1928; 1. V. 1930.
czasowo
mag. fil. Ludwik Widerszal, X urz. kontr., 1. X. 1929; 1. X. 1929.
44. Aniela Małachowska, VIII urz. prow., 1. VI. 1923; 1. VII. 1929.
45. Julja Preissowa, VIII urzęd. prow., 1. VI. 1924; 1. VII. 1929.
46. Irena Horowiczówna, XI urzęd. kontr., 1. VII. 1930; 1. VII. 1930.

ARCHIWUM AKT NOWYCH.

47. Marja Tworkowska, VIII urz. prow., 1. IV. 1921; 1. VII. 1929.
48. Eliza Ostrowska, IX urzęd. prow., 1. VI. 1929; 1. I. 1930.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w GRODNIE

49. Janina Kozłowska-Studnicka, VII kierowniczka, 7. VIII. 1919; 1. VII. 1924.
50. Zofja Szteynówna, IX urzęd. kontr., 1. I. 1931; 1. I. 1931.
51. Anna Szymianisowa, XI urz. prow., 1. IX. 1923; 1. VII. 1930.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w KIELCACH.

52. Ludwik Bazylewski, VIII kier. kontr., 1. VI. 1927; 1. VI. 1927,

ARCHIWUM ZIEMSKIE w KRAKOWIE.

53. dr. Franciszek Duda, VI dyrektor, 29. X. 1909; 1. VII. 1924.
54. dr. Włodzimierz Budka, VII archiw., 10. XII. 1919; 1. VII. 1929.
55. Adam Kamiński, VIII urzęd. kontr., 16. XI. 1929; 16. XI. 1929.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w LUBLINIE.

56. dr. Leon Białkowski, V dyrekter, 15. XI. 1919; 1. IV. 1927.
57. Jan Riabinin, VI kustosz, 17. XI. 1904 — X. 1918; i od 1. XII. 1921; 1. I. 1928.
58. Aleksander Kossowski, VII archiw. prow., 1. I. 1928; 1. I. 1928.
59. Henryk Radomski, VIII asyst. arch., 1. IV. 1927; 1. I. 1930.
60. Władysława Białonowska, IX adj. kanc. 15. IV. 1921; 1. I. 1928.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE LWOWIE.

61. dr. Eugenjusz Barwiński, V dyrektor, 2. IV. 1913; 1. XII. 1921.
62. dr. Stanisław Zajączkowski, VI kustosz, 1. IX. 1921; 1. VII. 1929.
63. Włodzimierz Kmicikiewicz, VII asystent arch., 1. VIII. 1923; 1. VII. 1929.
64. Marja Glazerowa, IX adj. kanc., 1. IX. 1922; 1. VII. 1930.
65. Kazimierz Lewicki, X urzędn. prow., 1. X. 1924; 1. VII. 1927.
66. dr. Michał Wąsacz, X urzędn. kontr., 1. X. 1929; 1. X. 1929.
67, Janina Grodki, X urzęd. prow., 16. X. 1928; 1. VII. 1930.

ARCHIWUM ZIEMSKIE WE LWOWIE.

68. dr. Oswald Balzer, VI dyrektor kontr., 1. VIII. 1891; 1. X. 1919.
69. dr. Helena Polaczkówna, VI kustusz, 1. VIII. 1917; 1. VII. 1929.
70. dr. Karol Maleczyński, VII archiw., 1. IV. 1925; 1. VII. 1929.
71. dr. Wojciech Hejnosz, VII „ 6. V. 1921 do 31 III. 1925 r. (przerwa od 1. IV. 1925 do 15. XII. 1929 służba sędziowska) i od 16. XII. 1929.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PIOTRKOWIE.

72. Ignacy Świątkowski, VIII asyst. arch., 1. X. 1925; 1. I. 1931.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w PŁOCKU.

73. Stefan Zgliczyński, VII kier. kontr., 1. IX. 1922; 1. XII. 1922.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w POZNANIU.

74. dr. Kazimierz Kaczmarczyk, V dyrekt., 1. IX. 1901; 1. VII. 1920.
75. Feliks Pohorecki, VI kustosz, 9. IX. 1918; 1. VII. 1927.
76. Adam Kaletka, VI kustosz, 21. IV. 1920; 1. I. 1931.

77. dr. Adam Próchnik, VII archiwista, 25. III. 1919; 1. VII. 1919.
78. dr. Marjan Kniat, VII archiwista, 1. I. 1924; 1. I. 1930.
79. mgr. fil. Janusz Staszewski, VIII adjunkt arch., 16. IV. 1927 przerwa od 18 VII 1928 do 31. VIII. 1929 z powodu odbywania obowiązkowej służby wojskowej i od 1. IX. 1929.

ODDZIAŁ ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO POZNAŃSKIEGO w BYDGOSZCZY.

80. Tadeusz Esman, VIII urzędnik prow., 16. XII. 1927; 1. I. 1929.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w RADOMIU.

81. Ferdynand Krone VIII kierownik kon., 1. IV. 1924; 1. IV. 1924.
82. Władysław Zieliński, IX urzęd. kontr., 1. V. 1927; 1. V. 1927.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE w WILNIE.

83. Wacław Gizbert-Studnicki, V dyrektor, 1. XII. 1918; 1. VII. 1921.
84. dr. Ryszard Mienicki, VI kustosz, 1. VII. 1921; 1. VII. 1921.
85. Wacław Wejtko, VII asyst. arch., 1. I. 1922; 1. V. 1929.
86. Bolesław Perlejewski, VIII asyst. arch., 5. III. 1921; 1. VII. 1929.
87. Józef Mokrzecki, VIII asyst. arch., 1. VII. 1921; 1. VII. 1929.
88. mgr. fil. Stefan Rosiak, VIII urz. prow., 1. IV. 1924; 1. I. 1930.
89. Janina Szarkówna, IX adjunkt kanc., 1. I. 1920; 1. VII. 1929.
90. Franciszka Kowalewska, IX „ 24. XI. 1920; 1. VII. 1930
91. mgr. fil. Józef Romanowski, X urz,. prow. 1. X. 1928; 1. VII. 1929.
92. Helena Łysakowska, X adj. kanc., 1. VII. 1930; 1. VII. 1930.

Referat archiwalny w Komisarjacie Generalnym Rzplitej Polskiej w Gdańsku.

93. dr. Marcin Dragan, urzędnik kontr., 1. X. 1930.

Treść działu urzędowego.

TREŚĆ IX. ZESZYTU.

TABLE DES MATIÈRS.

DZIAŁ URZĘDOWY.

PARTIE OFFICIELLE.

